

VÝHLED

Náboženské
Kulturní
Sociální

Literární

Výhledy
do světa

Braito, Revise. Dacík, Křesťanská svatost a pathologické stavy. Habáň, Náboženství v existenční filosofii. Havlovský, Sláva Portugalska. Habrich, Poslední pokus o náboženskou jednotu národa.

Zich F. M., Dostojevský a lid na svaté Rusi. Metyš, Německé básnictví od světové války. Liškutín, Novalis a doba současná. Nad novými verši. Nové knihy.

Rád a norma v národním školství. O časopisech pro děti. - „Dětský svět.“ Věrný přítel knihy. Dr. G. C. Myera, Šťastná rodina. Kruh přátel českého jazyka v Praze. Zabíjení nudy. Sláva díla.

ročník III. číslo

VÝHLEDY

měsíčník pro otázky náboženské, kulturní a literární · Vedoucí redaktor P. dr. Silvestr Braitl O. P. · Spoluredaktor P. dr. Reginald M. Dacik O. P. · Redakce a administrace Olomouc, Bernardinská 14

Vychází 15. každého měsíce vyjma červenec a srpen. Předplatné ročně 35 K; studenti 20 K.

Zvýšení předplatného: Protože od Nového roku vstupují v platnost nové ceny tiskařských prací, jsme i my povinni zvýšiti úměrně předplatné. Ale, abychom nezatížili své přátele, kteří odebírají více našich časopisů, upravili jsme progresivně svá předplatná. Odběratelé aspoň dvou z časopisů: Na hlubinu, Výhledy, Vítězové platí pouze 65 K. Odběratelé všech tří časopisů platí 95 K. Doufáme pevně, že nám naši odběratelé nezazlí tuto nutnou úpravu předplatného a že pro několik korun nás neopustí.

Vyšší náboženské kursy v únoru:

V Praze, v klášteře voršilek: dne 1. mravouka, 8. Písmo svaté, 15. věrouka.

V Brně, v sále Umělecko-průmyslového musea, tř. Horst Wessela: dne 8. věrouka, 22. mravouka.

V Přerově, v sále Městského domu: dne 4. Začátek o půl 8. hod.

V Moravské Ostravě, v klášteře redemptoristů: dne 5. a 19. Začátek o 7. hod.

Hovorná Výhledů.

Výhledy pro studenty. Naši odběratelé z řad rodičů, kteří máte děti studenty, předplaťte jim naše Výhledy. V nich se jim dostane poučení o všech časových otázkách, na které dnes zvidavá mládež hledá odpověď. Usnadníte jim jejich vlastní kulturní orientaci.

Naše novinky: Odvážili jsme se velkého díla. Vydáváme sebrané spisy největšího katolického mystika, sv. Jana od Kříže. Právě jsme vydali první svazek Výstup na horu Karmel. Není spolehlivějšího duchovního vůdce na nejvyšších vrcholcích duchovního života a v mystice samé nad světcem, kterému se od Církve dostalo titulů mystického učitele církevního. Pečlivý překlad P. dr. J. Ovečky S. J. zaručuje dílu trvalou cenu. Při tom je překlad provázen velmi bohatými poznámkami filologickými, historickými i theologickými. Kniha velkého formátu o 500 stranách sto-

jí pouze 60 K. Protože je o knihu velký zájem, doporučujeme vřele, aby se zájemci o toto dílo hlásili v administraci co nejdříve. Kéž není jediné knihovny kněžské a klášterní, ve které by chyběl tento klenot naší náboženské literatury.

Novalis: Ryzí květ. To je naše druhá novinka. Autor - německý romantik, napojený křesťanskými tajemstvími, nadšený ctitel mariánský a Božského eucharistického Spasitele, prodírá se v těchto duchovních básních od temnoty smutku nad smrtí nejdražší bytosti ke světlu jistoty v Ježíši. Novalisovy Duchovní písně patří k největšímu duchovnímu pokladu křesťanské hymniky. Výborný překlad B. Věrné a krásná úprava knihy, činí z knihy velmi vhodný dárek.

Dominikáni. V nejbližších dnech vyjde naše propagační kniha o našem řádě. Již je rozebráno prvé vydání knihy o dominikánech a proto jsme přikročili k vydání ne druhému staré knihy, nýbrž k vydání nové věci. Olomoučtí profesori napsali mosaiku článků vystihujících poslání a krásu dominikánského řádu. Kniha je vyzdobena několika vkusnými ilustracemi. Pošleme knihu každému profesoru náboženství i studentovi, který by měl zájem o řád zcela gratis a vyplaceně. Pro jiné stojí kniha 10 K. Kniha obsahuje pokus o dominikánské dějiny v našich zemích, dále jednotlivé úseky pracovní našeho řádu. Objednejte si co nejdříve studenti i profesori. Potřebujeme mnoho dobrých a mladých spolupracovníků k dílu, které jsme započali.

Studentům. Víme, že máte mnoho otázek z náboženských základů, o které klopýtáte a pro které hledáte odpověď. Vydali jsme pro vás, hlavně pro vás, mladí přátelé z řad studentských, skvělou knihu Peckovu: Cesta k pravdě. Řeší všechny otázky ze základů náboženských: Co je víra, náboženství, Kristus, zjevení, Písmo, Církev a podobně. Pro vás stojí exemplář pouze 14 K a když se vás několik složí anebo váš profesor náboženství vám knihy zprostředkuje, dostanete výtisk za pouhých 10 K. Použijte této výhodné nabídky, jak vy studenti, tak páni profesori náboženství. Tuto knihu neposíláme na ukázkou.

Vítáme všechny nové odběratele ve svém středu. Získali jsme nové spolupracovníky z nejrůznějších oborů a ještě další získáme. Chceme vytvořiti z *Výhledů* skutečně hodnotnou katolickou revui. Ovšem v tom nám i vy musíte pomoci. Mnohý z našich čtenářů si všímá nejrůznějších otázek, jež se snaží katolicky řešiti. Povinnost lásky žádá, abychom si neponechávali své duchovní zisky a přebytky, nýbrž abychom se o ně bratrsky rozdělili.

Literární kritika: Celkem vzato ušlo nám jen málo hodnotných novinek literárních, kterých bychom si nebyli povšimli. Jestliže jste postrádal některých knih, to proto, že stále ještě některá nakladatelství, třebaže již je jich velmi málo, přehlíží *Výhledy* jako revui vydávanou katolíky. Ně-

kdy i o takových knihách referujeme, ale nechceme si to příliš zaváděti, aby na to někteří nakladatelé nespolehali, že třebaže nás ignorují, přece jen nepřejdou nepovšimnutí.

Otázky vychovatelské a školské: Pozorujete, jak vidím, že si všímáme poměrně hodně otázek školských a vychovatelských. Ale tím nechceme učiniti zbytečnou odbornou vychovatelskou revui naše Vychovatelské listy. Ve Výhledech jsou spíše jen náměty, kritika, přínosy, upozornění na nová řešení. Vůbec je to specifický ráz Výhledů: kratší informace z kulturního života pod zorným úhlem katolickým, aby katolík věděl, jak se má na určité otázky dívat, když mu samotnému není možné o všem se informovati vlastním podrobným studiem.

František Springer: Splacený peníz. Pourova edice sv. 13. Stran 64. Cena 21 K.

Jde tu o básnickou prózu značně složitou, v níž je zřetelně patrné jakési stálé napětí mezi básníkem a životem; není tu naivní důvěry, nýbrž stálé tušení něčeho záludného, co na tebe číhá v záhybu cest. Springer je básníkem smyslového zážitku. Pod dotyky jeho zraku nabývají všechny věci nových tvarů a to, co jinak uniká obyčejnému oku, přetahuje se u něho v hluboký symbol. Všechno, co je v obrazech výjimečného, nabývá u něho zvláštní sytosti a naléhavosti, s jakou nám tlumočí vnitřní duchové vlnění, přechází v některých chvílích v tón vážné patetičnosti. Přesto, že ostře zachycuje všechnu sladkost i hrůzu přírody, je Springer vyslovený dualista: příroda na jedné straně a na druhé straně člověk se svým vážným a někdy bolestným vztahem k ní. K překlenutí této vzdálenosti vyvíjí snahu o nejsilnější uměleckou koncentraci, tuhou kázeň, úspornost výrazu i přísnou stavbu věty: „Spatřené dlouho žije krásou, hledati však pro ně slovo, je tesklivé.“ Je tedy charakteristickým rysem těchto próz, přírodních dojmů, jež plynou v jeho knize jako jediný nepřetržitý proud, protiklad mezi intenzitou vnitřního napětí a harmonickým výrazem, výsledkem umělecké ascese. Nejsou-li v počátečních číslech sbírky všechny obrazy vyneseny do té výše, aby se zcela převážily z oblasti jevové do oné vyšší oblasti, kde k nám hovoří již jen sama podstata věcí, je tomu rozhodně tam, kde jeho zření přechází v jakousi horečnou visí, kde jsou obrazy zachyceny ve vší metafysické hrůze a řeč nabývá přízvuku slavnostního: „Žel, zahiédli jsem krev chudých, jež mokvala v prachu pěšin, zrady prorůstající z kopřiv k zpuchřelým vratům a věci, jež samy padaly z rukou jako nahnílé plody s usychajícím stromu. A bylo mi líto rozpadlých obličejů v písku i slepců, již neviděli, že za clonou času žhavá smršť sbírá si již síly k úderům neodvratným.“ - Z.

Dr. Silv. M. Braitó:

Revise.

Vynikající německý historik Lortz vydal u Herdera základní dílo *Die Reformation in Deutschland*. Stojí asi 250 K; ale toto dvousvazkové dílo, skoro 800 stran slovníkového formátu, za ty peníze opravdu stojí. Lortz rekonstruuje příčiny, počátky a vývoj reformace v Německu. Již jsem jednou o knize referoval, ale kniha je závažná i pro nás, protože i my máme u nás protestanty, a to protestanty, kteří stále jako by nechtěli v nás vůbec viděti křesťany, kterým jsme stále ohavností před tváří Hospodinovou, kteří pro nás mají jen snižování, urážky, anebo nanejvýše politování. Bedlivě sleduji jejich tisk a už se musím usmívat té prostoduché naivitě, s jakou vypichují, kde by jen co zlého a špatného na katolících našli; katolíci jsou jim výlupkem veškeré nepravosti. Čtete z těchto řádek, psaných pro věrné ovčičky: Děkujeme Pánu, že nejsme tak zlí a špatní a modlářští a pověřčiví a bohaprázdni jako katolíci . . .

Stále to připomíná horlivce, který bije holí po hlavě svého protivníka a vtouká mu při tom pravdu: Věříš, že je Bůh láska? Láska, láska se stále ozývá z jejich úst, ale ke katolíkům se chovají, jako by ani křesťany nebyli. Je to pomalu tak směšné, jako když my takovým řeckým odštěpencům vůbec nejsme křesťany, nýbrž nevěřícími, po nichž je nutno i znovu křtít. Lortz správně sráží tyto hřebínky a ukazuje stíny reformace ve svých začátcích i ve svém dalším vývoji. Ale to není smysl ani jeho knihy, ani těchto řádků. Lortz se vrací podle pramenů poctivě studovaných k příčinám reformace. Nešetří chyb na katolické straně, přiznává religiositu Lutherovi, ale při tom neúprosně se táže, zda měl Luther právo pro všechny nedostatky lidské v Církvi na lidech, zda měl

právo rozdělití křesťanstvo, rozdělením tak hlubokým a tak nenávistným, rozdělením plným nenávisti, která trvá dále a která je tak cizí duchu Kristovu. Tento duch nevraživosti, opovržení až nenávistné vůči katolíkům srší z knih náboženských i literárních, z divadelních her, ze všeho prostě, co se postaví za protestantství, číší nenávist a neláska vidoucí vše nejhorší u katolíků, nedovedoucí u nich viděti nic nezkresleně. Stěžují si protestanté, že katolíci nechtějí uznati opravdovost protestantských reformátorů. Ale se strany protestantské je to horší. Oni neuznají nic poctivého a upřímného u katolíků.

Lortz vzal do rukou kritické váhy a rozdělil špatné od dobrého v celé oné smutné době. Soudí osobnosti s obou stran. Nic nedaruje katolíkům. Strašný je jeho soud nad takovým humanistickým krasořečníkem Erasmem z Rotterdamu, který nedovedl postavití Krista a jeho Evangelium proti protestantům, nýbrž jen své klasicky srovnané a vypracované věty. Bylo mně proto kdysi velmi do smíchu, když profesor Hromádka postavil proti sobě v jedné knize Renesančního kardinála a odpověď Kalvínovu jemu a chtěl podle toho hodnotiti katolictví a protestantství. Těžko bylo humanistům tehdy mluvití za katolictví. Neznali ho. A myslím, že ani mnozí dnešní katoličtí estéti katolictví neznají. Neznají především kolikráte jeho katechismu a při tom s takovou svrchovaností za katolictví chtějí mluvití, i kněze a theology opravovat. Pamfletistickým slohem se nic nespraví. Ten prošel jen málo lidem. Prošel Bloyovi a již takovému Giuliottovi ne dobře sedí.

Lortz posuzuje celé dění protestantské na základě podstaty křesťanské, totiž na základě tajemství vtělení, božství Kristova, Nejsvětější Trojice, učení o svátostném zprostředkování milostí, o hierarchickém vybudování Církve a neomylném učitelském úřadě. Vychází z toho, že taková byla víra staletí před Lutherem a že proto opuštění tohoto učení v celku nebo v částech znamená obvinění celého křesťanstva dosavadního, že zradit Krista znamenalo odsouzení ce-

lého dosavadního křesťanství, že nebyli vůbec křesťany.

Lortz nenašel nových pramenů, neobjevil nových dosud snad neznámých skutečností. V tom netkví jeho zásluha. Užil spíše dosud snesených a zhodnocených pramenů. Ale nové jest světlo, které vrhl na celou reformaci. Rozdělil spravedlivě viny na obě strany. Jako výsledek ukázal, že nebyl zhoubný pro katolictví, které se ujalo ne reformace, nýbrž poctivé reformy a návratu k ryzosti nejenom v učení, nýbrž také ve snaze o život v údech Církve. Katolictví se obrodilo, kdežto protestantství se stále vyčerpává, odlévá, oslabuje, přizpůsobuje světu. Luther sám se zpronevěřil, a ne v nepodstatných věcech, svému učení, vydal náboženství politice, z vůli mocných tohoto světa, ohrozil podstatu křesťanství tím, že vydal učení a jistotu učení nebezpečnému subjektivismu, který dospěl k tak strašnému rozkladu učení u protestantství, že se stále drobí a rozleptává, že právě z protestantství vyšlo i popírání Božství Kristova i jeho samé existence, že protestantství, které tak zdůrazňovalo bibli, kus po kuse odhazovalo v liberárních svých údech, takže nebýt oné věrnosti katolické Církve k Písmu, přestože jí protestanté vyčítají nevážení si Písma, podceňování Písma, dokonce strach z Písma pro lid obecný, dnes by mnohým protestantům zbyly z Bible věru jen desky.

Lortz ukazuje na smutné následky, které v křesťanství celém vyvolalo toto rozdělení, jak od té doby ztrácí křesťanství svůj vliv a význam ve veřejném životě, že začíná býti odsuzováno jen do chrámů a přestává býti kvasem veřejného života. Jest to velká škoda. Kolikrát lidé poukazují na středověk, na význam a vliv Církve ve sporných otázkách, ve sporech a těžkostech vůbec, na mravní a právní život celé Evropy. Dnes jsme rozděleni. Není lásky mezi námi. Stojíme si dnes cize a nepřátelsky. Protestanté vidí na nás všechno nejhorší, nic dobrého v nás pro ně není. Oni pak sami jsou rozděleni na stovky společností. Nemajíce duchovní stále bdící a obrozující autority, nemají

možnost zastaviti odkřesťanování skrze různé duchovní proudy ve svém vlastním nitru. Lortz vybízí upřímně, aby se učinila revise reformace, aby se vážně přemýšlelo, že by ony rány, které se rozkolem západním otevřely a které škodí nejen křesťanství, nýbrž také celému křesťanstvu, aby se tyto jízvy již jednou zacelily. Nevím, jak tyto řádky přijmou naši protestanté. Ať je osud těchto řádek jakýkoliv, nemohl jsem si odpustiti jejich napsání při četbě této tak upřímné a pronikavě vidoucí knihy Lortzovy.

R. M. Dacík O. P.:

Křesťanská svatost a patologické stavy.

Mnozí moderní psychologové, jednající o křesťanské askesi nebo mystice a jejich projevech, spojují tyto pojmy s pojmem patologie, sexuální sublimace, nebo zkrátka jisté duševní úchylnosti. Katoličtí světcí bývají nejednou klasifikováni jako lidé duševně úchylní, dědičně zatížení nebo jinak psychicky choří. Tak na příklad francouzský psychiatr Pierre Janet¹ tvrdí, že askese je jednání podstatně patologické. Proč odmítá asketa rozkoš jinak docela dovolenou? Jednoduše proto, že je psychicky neschopen se těšit, radovat. Je duševně a třeba i fysicky vyčerpán, připadá mu i rozkoš něčím těžkým, a proto před ní prchá, zříká se jí. Je to slaboch.

Na první pohled by se nám snad i zdálo docela možné toto tvrzení, kdybychom nevěděli o katolických světcích nic více, než co nám o nich praví Pierre Janet, který se zabýval celý život zkoumáním a léčením duševně úchylných.

Je to jistě velmi pohodlné třídění lidí. Neví-li si kdo rady s nadprůměrným životem, jaký pozoruje u toho neb onoho katolického světce - a každý světec je člověk nadprůměrný - zařadí ho jednoduše do kategorie lidí duševně nemocných. Neodpovídá požadavkům člověka podprůměrného - tedy není normál-

¹ De l'angoisse à l'extase, I. 408 n.

ní. Jak divné měřítko mají mnohdy tito vědci, kteří uznávají za normální jen to, co je hluboko pod normál!

I. Materialismus se dívá na světce.

1. Ještě dnes je řada psychologů a psychiatrů, kteří jdou ve stopách Freudovy psychoanalýzy a jeho pansexualistického pojetí lidského života a vykládají všechnu křesťanskou mystiku a svatost katolických světců i lidí duchovně žijících sublimací sexu. V tom smyslu je pozoruhodná vedle spisů Pierre Janeta obsáhlá studie amerického profesora psychologie Jamesa H. Leuby, přeložená do němčiny pod názvem *Die Psychologie der religiösen Mystik*.² Leuba pohlíží na mystické jevy v životě velkých katolických světců, ale právě tak na všechny náboženské projevy křesťanů, jako na výraz jejich neuvědomělého sexuálního života. Jinak prý ani nelze. Křesťanský Bůh, praví, je pojímán jako Láska a při tom křesťanství zdůrazňuje cudnost a zdrženlivost. Spojení těchto dvou věroučných zásad vede podle něho nutně ke konfliktu a jen u zcela normálních a vyrovnaných osobností tento konflikt nenastane (114). Jeho these, kterou se pokouší dokázat, je v hlavních rysech asi tato: Radosti, které podle vyjádření největších našich mystiků přesahují všechno, co může poskytnout svět a smysly, jsou původu sexuálního, aniž si to osoby, zakoušející tyto radosti, uvědomují.

Jeho východiskem je ovšem Freudův pansexualismus a důkazy, které přináší k potvrzení své these, jsou případy osob nenormálních, úchylných a třebaš i perversních. Freud pohlíží na všechno jednání člověka jako na výraz sexu. Ať je člověk plný života nebo tíhne do samoty, ať je veselý nebo zasmušilý, ať je ve svém poměru k lidem sympatický nebo se střeží společnosti, vždy je tu vinen sexus. V tomto pansexualismu jdou jeho přívrženci tak daleko, že na

² München, Verlag von J. F. Bergmann, 1927.

projevy lásky dítěte k matce, které chová na rukou, pohlížejí jako na jeho sexuální vyjádření. A právě tak nejčistší myšlenky matky na dítě, které tiskne na své srdce, jsou jen výrazem sexu. Člověk se může domnívat, že jde o čistě duchovní lásku, neuvědomuje si však, jaký podíl má na ní tělo. A odtud velké omyly těch, kdo věří v něco, co je mimo hmotu. Na potvrzení cituje Leuba kolegu v povolání Havelocka Elliise, který shrnuje své zkušenosti ve slova: „U mnohých hysterických a psychicky nenormálních žen jsou autoerotické a sexuální jevy zvláště bohaté, třebaže nemají žádného tušení o erotické povaze těchto zážitků.“

Tímto způsobem se pokouší Leuba vysvětlovat také největší katolické mystiky. Ony mimořádné jevy v jejich životě - extase, zakoušení přítomnosti Boží, vidění, duchovní radosti, touhu po bolesti a j. - které přesahují normální běh lidského života, nedovede materialistický psycholog vyložit jinak, než pomocí teorie pansexualismu. V jeho očích se mění sebezápor světců a lidí duchovních a právě tak jejich úsilí o čistou lásku jen jako náhražka za sexuální zážitky, které si odepřeli, nebo jako jiné, třeba i mocnější vyjádření těchto zážitků. Čteme-li v podrobnostech jeho interpretaci těchto mystických jevů, můžeme se jen usmát pokusům materialisticky orientovaného náboženského psychologa, který ztotožňuje ducha s hmotou, smyslové cítění se zážitky sexuálními a nedovede rozlišit mezi statečným a heroickým světcem a slabým a duchovně neschopným sexuálním neurotikem.

2. Jiný druh materialistických psychologů řadí světce a lidi duchovně žijící mezi duševně úchylné, neurasteniky a zvláště mezi hysteriky. Tím, že mnozí spojovali hysterii se sexuální úchylností, vytvořili jistou kategorii psychicky a mnohdy i fyziologicky úchylných lidí, k nimž připočetli také křesťanské mystiky. Leuba (161) na příklad se snaží dokázat, že sv. Kateřina Janovská, sv. Terezie, Mme Guyon a sv. Marie Marketa nebyly ničím jiným, než docela obyčejnými hysterkami, které uváděly svým životem v obdiv celé

okolí.³ Tento názor na katolické světce a právě tak na osoby duchovně žijící bývá velmi častý u těch, kdo se nedostali ve svém zkoumání za vnějšík a povrch světcovy osobnosti.

Je proto třeba všimnouti si podrobněji, v čem spočívá hysterie, o které se tolik mluví a které málokdo rozumí. A zdá se mi, že se tomu netřeba ani tolik divit, protože hysterie jakožto nemoc funkcionální a nikoliv organická, bez nálezu pathologického, je mnohem nesnadněji poznatelná než kterákoliv jiná choroba. Mimo to je bez pochyby pravdivé tvrzení, že stálá je u hysterie jen její nestálost a odtud další obtíže s rozpoznáním hysterických faktů. MUDr. Jan Šimsa popisuje hysterii v hlavních rysech takto: Je to směs subjektivních, bizarních a měnivých tělesných i duševních nepříjemných jevů, které mají příčinu v nadmíru zvýšené sugestibilitě, citové labilnosti a neschopnosti sebevlády. Z nějakého afektu, citového rozčilení, úrazu psychického, ze sugesce cizí i autosugesce nastává náhlé ochrnutí jistých svalů, končetin, ztráta řeči, sluchu, zraku, citu. V některé oblasti nervové je snížení citlivosti (anestésie), v jiné zároveň zvýšení (hyperestésie).⁴

Všichni odborníci vyznávají, že velká měnivost těchto příznaků je charakteristická pro hysterii a těžko vypočitatelná. Anestésie může na př. ovlivnit chuť člověka tak dokonale, že pacient po dlouhou dobu nemá žádného hladu a žije téměř bez potravy, každé sousto je mu přímo protivné a bolestné a snadno vrhne. (Leuba 161.)

Dříve se mnozí domnívali, že je úzká spojitost mezi hysterií a sexuální abnormalitou nebo venerickými nemocemi; dnes je tento názor odmítán. Je ovšem samozřejmé, že tato spojitost není vyloučena, protože

³ O sv. Terezií v tomto smyslu už v minulém století psal G. Hahn. Jeho studie „O hysterických jevech a zjeveních u sv. Terezie“, odměněná tehdy universitou v Salamance, byla brzy dána na index. Vyšla v Revue des questionnes scientifiques 1893.

⁴ Léčba neuros, v Praze 1935, str. 91 n.

hysterie je choroba rázu nervového a sexuální zvrácenosti jsou největším nepřítelem a škůdcem nervového systému člověka. Pravdu může mít Leuba, když praví (161), že bohatý pramen psychoneurosy je abnormální sexuální život, ale z toho neplyne jeho další tvrzení, na němž zakládá svou teorii o mysticích-hystericích, že „žádný z našich velkých mystiků se netěšil z pravidelného sexuálního života“, čili že všichni byli v této věci nenormální, tedy všichni hysterici, a to na základě sexuální abnormality. To je běžný názor materialisty, který přijímá jeden od druhého, aniž si ověří jeho správnost.

Správné je mínění Freudovo a Adlerovo v této věci, že na dně neurastenie a hysterie je určité rozštěpení osobnosti, které se ozývá v podvědomí člověka. Odtud ona vnitřní nespokojenost, projevující se častými výbuchy a podrážděnostmi pro zcela nepatrné příčiny, jak je pozorujeme u lidí nervově chorých. Člověk morálně a duchovně zdravý nebude chorý duševně, nedá se ovládnout nervovou nemocí. Z toho plyne, že příčiny hysterie jsou spíše rázu morálního než fyziologického, i když fyziologické predisposice mohou ovlivňovat vůli člověka.

Hysterie je tedy v nejvlastnějším smyslu nemoc vůle, kterou můžeme charakterisovat jako zeslabení vůle člověka za současného zesílení sebevědomí. Slabost vůle je příčinou stálých změn v jednání hysterika a zvýšené sebevědomí působí, že hysterik je příliš citlivý ke všemu, co se týká jeho osoby. Střídání citů, ano i smýšlení a rozhodnutí je příznačné pro hysterika. Hněv, který není ničím ospravedlněn a hned na to šílená radost, k níž není důvodu, úzkosti, antipatie, běsnění a pak naprostý klid, okamžité deprese s výbuchy optimismu, to všechno se střídá bez příčinné souvislosti v životě hysterika jako v kaleidoskopu. Všechno jeho jednání je orientováno egoisticky; jeho osoba musí být středem pozornosti. Odtud sklony k exhibicionismu, touha budit pozornost, nepřetržitě, a to často neuvědomělé lži, vycházející z bujné fantasmie, ničím nekrocené. Jestliže si uvědo-

muje nepravdu, kterou mluví, snaha líbit se, budit pozornost převládne a tak se stává otrokem své fantasmie. Jeho obrazotvornost vynalézá nejnemožnější věci, kterým nakonec zcela věří.⁵

Jestliže se hystérie stupňuje - jsou různé stupně od pouhé neurastenie až k silným záchvatům - může dokonce nastat ztráta vědomí, ochrnutí některých smyslů, nemožnost mluvit, chodit (ačkoliv při tom mohou hysterické osoby v jednotlivých případech dobře tančit, jak zjistil Leuba a Ellise), záchvaty theatrálností, křeče atd. Při tom všem jsou však schopnosti člověka i bez vůle vedeny dřívější myšlenkou: budit dojem, soucit, zkrátka stát se předmětem pozornosti okolí. Správně píše Šimsa: „Hystérie, co hraje, také věří a cítí, zrovna tak jako děti, které mají bujnou fantasmii, při své malé kritice hrají a věří. Ani omyl, ani hloupost se nepřipustí. Dítě si udělá náhražku ilusní a hystérie také. Dítě dupe a válí se po zemi, když chce něco vymoci, hystérie také. Dítě je egocentrické, jen já - hystérie také (94).“

Takové jsou v hlavních rysech příznaky hystérie. Nejsou vždy všechny pohromadě u jednoho individua a neprojevují se také všechny naráz. Mimo to nesmíme zapomenout, že jako každá nemoc může mít různé stupně intensity, tak i hystérie. Nenajdeme-li proto u někoho ony znaky, které se nalézají na vrcholném stupni hystérie, nemůžeme ještě uzavírat, že tu hystérie není, jsou-li tu jiné příznaky této nemoci. Tuberkulóza může být ve stavu začátečním, pokročilém nebo v takovém, že pacienta staví tvář v tvář smrti. Tak i hystérie vykazuje velkou stupnici postupu choroby od prosté neurosy až ke stavům katalepsie, úplné anestezie a třeba i epilepsie.

Křesťanská svatost není podle materialistického náboženského psychologa nic jiného než hystérie.

⁵ Zvláště u dětí slabých nervů bývá silně vyvinuta tato tak zvaná pseudologia phantastica, která je unáší do říše pohádek a dává jim hluboce prožívat jako skutečnost to, co je pouhým snem, Srov. Capellmann, La médecine pastorale, Paris 1926, str. 124.

Hysterie má své stupně a svatost má také své stupně od projevů počáteční zbožnosti až k mimořádným jevům, jak je pozorujeme u některých světců křesťanských. Celý náboženský život ve všech svých fázích by podle tohoto názoru nebyl nic jiného než cosi úchylného, nenormálního. A člověk, oddávající se náboženským citům, byl by v nebezpečí, že jeho duševní choroba, která již vypukla, se bude stupňovat a nikdo neví, kde skončí.

Pokračování.

P. Mag. Metod Habáň O. P.:

Náboženství v existenční filosofii.

Heidegger odpírá vesměs poměr svého systému k otázkám světového názoru nebo k teologii. Fakticky však jak on, tak celá škola jeho filosofie mají ráz světového názoru a poměru k teologii. Zvláště spis Heideggerův „Sein und Zeit“ působí silně jako světový názor, neboť poměr mezi existenční skutečností a mezi ontologickým výkladem, proti němuž se existenční filosofie staví jako „ontické“ pojetí, je zřejmý a má ráz světového názoru.

Vědomí naší existence je počáteční bod, z kterého nový proud vychází. Daná existence je osudová a proto je i ohrožená. Víra fenomenologů začíná u neodvratnosti tajemného osudu a probouzí vědomí ohrožení a záhuby a proto budí tím větší odvahu a rozhodnost k boji, buduje vnitřní velikost a postoj, s nímž člověk zaniká sice, ale jako veliký.

Heideggerova snaha je dáti porozumění člověku jeho vlastní bytosti bez vztahu k Bohu. Jeho metoda je zásadně atheistická. Vzniká z toho filosofie zdánlivě atheistická, ale tajně theologická.

Heideggerovi se nepodařilo odloučit od sebe řád ontologický (bytostní řád věcí) a řád konkrétní existence (ontický). Takové odloučení je nemožné. Tím méně je možné tam, kde se jedná o konkrétně živé bytosti.

Existenční problémy se týkají vždy nositelů exis-

tence a tedy ontologického řádu, i když ne vždy přímo. Vyjádření o ontologickém řádu činí metafysika a poněvadž její vyjádření jsou ta nejvyšší, tedy mají platnost světového názoru; jsou to vyjádření „první filosofie“, která vyslovují smysl, cíl a základ věcí; je v nich snaha lidského ducha dát absolutně a všeplatné odpovědi a tedy nutně stavějí světový názor, poněvadž stavějí z nich systém. Každá filosofie se setkává s otázkami světového názoru, pokud se snaží dát tyto platné, absolutní odpovědi na otázky o bytí, smyslu a cíli věcí. Tato filosofie první se liší od světového názoru jen tím, že ona sama staví své poslední vyjádření na rozumovém poznání, kdežto světový názor je může postavit i na vůli nebo na zjevení pravdy. Z toho je patrné, že na př. dnešní moderní filosofie je celá podložena a zabarvena světovým názorem filosofa. Tím se filosofové stali sami odtheologičtění theologové a jejich snaha je dát vysvětlení z části na místo organického celku, který zavrhli.

Heideggerova metafysika tím, že jedná o smyslu, základu a cíli bytí, je nutně světovým názorem. Systém Heideggerův je skutečně propracován jako světový názor až do podrobností, na př. ethických. Předpokládá pojetí člověka a maluje jeho obraz, ovšem nesprávně a proto už i z tohoto důvodu jeho filosofie ontická nemůže být neutrální k náboženství. Člověk je charakterisován jako obraz ideální existence a tento pojem řídí vše ostatní jako věcné vyjádření o člověku.

Heidegger svým řečnickým způsobem se táže: Má existence ve světě vyšší instanci své možnosti býti než je smrt?

Tato otázka zřejmě pochází z určitého věcného výkladu o člověku.

Nejenomže Heideggerova filosofie má na sobě ráz světového názoru, je zároveň theologií, ale bez Boha. Heidegger vlastně mluví theologickou řečí, ovšem se zápor, je protitheologický. Každá věta existenční filosofie by se dala postavit k vědeckým větám theologie a přidat k nim ovšem zápornou před-

ložku. Hrozné a bezmocné „nič“ by bylo možné nahraditi všemohoucím „Bůh“ a došli bychom ke všem základním větám o stvořeném křesťanství. Na př.: „Z ničeho povstává jsoucnost jako jsoucnost: z Boha povstalo jsoucnost jako jsoucnost.“

Jsou i jiná vyjádření: Bůh je odstraněn stvořením. Konečnost se vyrovnává sama se sebou. V křesťanství tomu odpovídá hřích prvních lidí: Budete jako bohové!

Filosofie a tím i theologie o člověku tak, jak ji dává existenční směr, ohrožuje člověka a jeho život, tedy i jeho existenci, jeho vnitřní zdraví a schopnosti. Nestačí člověku jen mluvit o krásných liniích a při tom uvádět ho do nebezpečí a ohrožovat ho. Heidegger ukazuje na mythus moderního člověka a staví člověka jako mythus. Ale tomuto zbloudilému a rozervanému modernímu člověku ukazuje nové bloudění a zmatek, nedovede mu ukázat novou zdravou cestu. Mythos tohoto času je člověk, který nevidí výše nad tento svět, přesto, že prožívá tolik záhad a otřesů, chce zůstat vědomě a jakoby zahryznut do tohoto světa a zde v něm vykonati své dílo.

Konečnost tohoto života se jen prožívá a pocituje a chce jako pouze - konečné období. Právě proto se zvedá velký požadavek a nařízení: dostačiti sám sobě, být naprosto autonomní! Na této své konečnosti člověk nachází v existenční filosofii svou novou etickou základnu, novou odpovědnost. Tak konečnost bere sama sebe na sebe a staví se sama na sebe.

Proto má člověk uznat, že jeho existence je konečná a že mimo konečnost není nic, a to má být osvobuzující slovo, které si má člověk vyřknout. Kdo přemůže bolest a úzkost, stane se bohem, ale pak už nebude Boha.

Celý životní plán lidský končí v tomto titánském ukončení; tím se mají obírat myšlenky tohoto času. Tím přítomná doba je dějištěm tvrdých a nutných jevů. Vědomí existence je základ nového náboženského pojmu, nikoliv svědomí dobré nebo špatné, nikoliv lítost a pocit hříchu atd. Toto vědomí existence

je osudově dané a dává víru na tajemný osud a budí odvahu a vnitřní velikost.

Existence prostě nutí, aby člověk prošel světem a vykonal svou práci a nesmí se dát svést různými představami. Kruh je pevně uzavřen, nesmí se pohlížet nahoru. Vidíme v tomto náboženství existenční filosofie prvky Kierkegaardovy, a to těžký pocit bolesti oproti osudu, z Nietzscheho pochází vůle k velikosti a odvaze v pouhé konečnosti života. Člověk je tedy pohozen osudem do světového dění. Jak se má smířit s konečností existence, když celá touha životní spěje k nekonečnému životu a blaženosti?

Odpověď nachází člověk vepsán ve své přirozenosti rozumové, která není jen pouhou existencí pohozenou osudem, nýbrž má svůj ontologický ráz, svou strukturu, svou osobnost, svou duchovní bytost, z níž vychází touha po nekonečném a nesmrtelném, poněvadž má v sobě jádro nesmrtelnosti. Nemohla by se vznášet k nesmrtelnosti, kdyby duše sama nebyla nesmrtelná.

B. S. Havlovský:

Sláva Portugalska.

Moderní Portugalsko, jemuž dr. Oliveira Salazar opět vzpřímil katolickou a národní páteř, má slavnou minulost. Ta je zárukou, že i národ poměrně neveliký může se dopracovati velmi čestného místa mezi národy ostatními. I kdyby po dobách slávy přišly doby úpadku, má ve svých dějinách nastřádaný takový poklad kulturní mohutnosti, že najde opět cestu k lepšímu zítřku.

Slávou Portugalska je 15. století. V době, kdy se náš národ chystal promrhati skvělé dědictví slavné doby Karlovy, vyspíval národ portugalský právě ke své dějinné velikosti. Téhož roku, kdy zaplála kostnická hranice jako předzvěst náboženského požáru v naší vlasti, dobyli Portugalci první saracénské pevnosti na protějším břehu africkém, Ceuty, přenášejí-

ce tím svůj odvěký zápas s islamem na širší, světové pole.

Ale i naopak je možno srovnávat. Čím byl portugalský národ v době, kdy u nás poslední Přemyslovci a první Lucemburkové budovali českou moc a kdy se naše země po prvé od 10. století po období bezúspěšných sporů o trůn zase stávaly plnoprávnou složkou Evropy a kdy císařská moc Karla IV. byla symbolem, kam se přesunulo duševní středisko tehdejšího křesťanstva? Tehdy byli Portugalci malým, sotva milionovým národem v zemi skoro neznámé na periferii Evropy při Atlantickém oceáně, nedotčeném ještě lodním ruchem. A co ze sebe udělali za jedno století? Od pádu Ceuty (1415) do smrti Alfonsa d'Albuquerquea, místodržitele nesmírné portugalské koloniální říše v Indii (1515) - to je století přímo pohádkového vzestupu.

Tento vzestup je však také přímo školským příkladem, že ani národ není živ pouze hmotným prospěchem. I kdybychom předpokládali, že v duších vášnivých Portugalců byla sebevětší láska k zlatu, perlám a diamantům, jež mohla poskytnout báječná Indie, i kdyby je vedla sebevětší touha po rychlém zbohatnutí v obchodu s kořením, jenž vynášel zisky tisícinásobné, přece z těchto jen hmotných důvodů nikdy nepochopíme jejich národní rozmach. Hmotné výhody, které se objevovaly hned po prvních úspěších, byly jen nutným doprovodem.

Prvním hybatelem zámořských objevů portugalských bylo nadšení náboženské. U kolébky jejich stál muž svatého života - infant Jindřich, zvaný Plavec. Byl to vskutku, jak jej popisuje portugalský kronikář, nekorunovaný kníže. Odvaha a bystrost myslí, touha vykonat velké činy, klidná vznešenost, opravdová loyálnost ke králům, kteří tehdy vládli v Portugalsku - to vše se u něho pojilo. Jeho charakteristiku dokreslují tyto rysy: „muž rozsáhlých vědomostí, u něhož přepych a lakota nenalezly nikdy místa; po celý život zůstal panícem“. Požehnání Jindřicha Plavce jako by spočívalo ještě dlouho po jeho smrti na všech portu-

galských podnikcích, i když se už proměnily v pouhé konkvistadorství.

Vedoucí myšlenkou Jindřichovou bylo obejít tvrdý blok islamu, který se stavěl jako nepřekročitelná překážka rozšíření křesťanské víry. Chtěl navázat styk s domnělou křesťanskou říší „kněze Jana“ (jež se klade obyčejně někam do dnešní Habeše), aby ji získal za spojence proti islamu. O hmotný zisk mu šlo jen potud, aby mohl uhradit náklady výzkumných výprav, jež nebyly nepatrné. Při tom odměňoval lidi až příliš štědře, jak činívají lidé, kteří nelpějí na penězích.

Roku 1416 založil Jindřich Plavec na mysu sv. Vincence námořní arsenál a výzkumnou stanici, kde vědecky připravoval a odkud vypravoval výzkumné výpravy. Učiteli Portugalců v plavectví byli s počátku Vlaši, ale oceán vyžadoval mnohem větší námořnické obratnosti než poměrně klidné moře Středozevní. Tak Portugalci záhy vynikli nad své učitele. Kdežto Italové se řídili podle směru a vzdáleností míst, Portugalci začali vypočítávat zeměpisnou délku a šířku a zaznamenávat ji na mapách, jež jim byly plaveckou příručkou. Jsou zachována dvě astronomická díla, která dosvědčují plavecké umění Portugalců, „Almanach perpetuum“ od Abrahama Zacuta z r. 1496 a anonymní „Regimento de estrolabio“, tištěné počátkem 16. stol., ač rukopisně kolovalo již dříve. Z nautických přístrojů užívali Portugalci jen astrolabia (kruh s posuvným pravítkem) a kvadrantu (čtvrtina astrolabia). Teprve v 3.-4. desíletí 16. stol. zobecněl jiný přístroj, tak zv. „hůl Jakubova“ (portugalsky „ballestilha“), t. j. vodorovná tyč, rozdělená na dílky, podle níž se posunuje tyč kolmá. Určuje se jí výška nebeských těles nad obzorem.

Je tím pozoruhodnější, co dokázali Portugalci s těmito primitivními přístroji. První zkouškou jejich dovednosti bylo, když roku 1434 Gil Eannes musel u mysu Bojadoru na západoafrickém pobřeží veplout na širé moře a ztratil z dohledu pevninu. Po přerušení, způsobeném domácími poměry portugalskými, byla

objevná činnost znovu zahájena 1441, kdy Nuno Tristan obeplul mys Blanco. 1445, kdy Dionysius Diaz dospěl k mysu Zelenému (Cap Verde), byla vyvrácena představa o vyprahlosti tropického pásma, založená na autoritě Aristotelově. Když dospěly lodi Jindřicha Plavce až k pobřeží Sierra Leone, zdálo se, že se přiblížila možnost navázání styků s domnělou říší „kněze Jana“. Podle tehdejších názorů bylo možno řekami Senegalem a Gambií proniknout do poříčí Nilu. Ale pobřeží africké se prohýbalo rozsáhlým zálivem Guinejským a další objevy se dály jen pomalu. To už bylo po smrti Jindřicha Plavce († 1460). Král Alfons V., který tehdy vládl v Portugalsku, měl zájem spíše o válečné podniky v Maroku, než o objevné plavby. Teprve za Jana II. (1481-1495) nastalo oživení výzkumné činnosti. Diogo Cao objevil roku 1482 ústí řeky Konga a pronikal dále k jihu. Na svých cestách stavěl pilíře (padrao), obyčejně s latinským a portugalským nápisem. Udávaly jako trvalí svědkové, kam až dospěl. K podnikům krále Jana II. patří také cesta Bartoloměje Diaze 1486, který dospěl až k jižnímu konci Afriky k mysu Bouřlivému (Cabo Tormentoso).

Zbývalo dostihnouti odtud středisk obchodu s kořením na indickém pobřeží. Tuto cestu připravil Petr de Covilhao, jenž se vypravil z rozkazu krále Jana II. po souši přes Káhiru do Indie. Prozkoumal také východoafrické pobřeží až po obchodní středisko Sofalu. Covilhao šel dále na dvůr habešského vládce Eskandera, odkud se nevrátil.

Úsek mezi nejjižnějším bodem Afriky a východoafrickým přístavem Sofalou byl pak jediný neznámý kus cesty, jež zbývalo překonat. Ze Sofaly nebo z přístavu Melinde byla už pravidelná arabská plavba do Indie. Tento poslední úkol připadl Vasco da Gamaovi (1497-1499). Tuto výpravu vyslal už bratranec a nástupce krále Jana II., Manuel. Vasco da Gama použil při plavbě z východní Afriky do Indie pomoci arabských kupců a přistal u města Kalikutu na malabarském pobřeží v Přední Indii. Navázal styky s do-

morodým vládcem a zahájil tak portugalský obchod s těmito končinami. Byla to událost významu epochálního, ačkoliv plavecky nebyl jeho výkon zrovna nejnepřehnanější. Ze tří velkých výprav z doby velkých objevů, Kolumbovy, da Gamovy a Magalhaesovy, byla plavba da Gamova nejlehčí, Magalhaesova nejtěžší.

Když se ukázalo, že výsledkem portugalských výprav bude úplné přesunutí obchodu, začali arabští obchodníci vystupovati proti Portugalcům a štváli proti nim místní vládce. Tak byli Portugalci nuceni zajišťovati svůj obchod válečným loďstvem. Egyptský sultán, který měl značný zisk z průvozního obchodu svým územím, vyzval krále Manuela, aby zanechal dalších plaveb, jinak prý zničí kláštery v Palestině i sv. hrob. Stěžoval si dokonce v podobném smyslu i u papeže Julia III. Tam ovšem nebylo pro takové stížnosti porozumění. Naopak Portugalci si vymohli již dávno (1454), že papež uznal jejich právo na všechny země od mysu Bojadoru na jih. Církevní představitelé si slibovali od objevných plaveb značné rozšíření pole evangelizační působnosti katolické Církve. Nešlo tu jen o navázání styků s odloučenými křesťany v Africe. V pobřežních městech indických byly četné obce křesťanů, odvozující svůj původ od apoštola sv. Tomáše (tomášenci). Odtud vzniklo mínění, že obyvatelé Indie jsou většinou křesťané. I když se ukázalo, že tyto první zprávy byly přehnané, přece sama existence křesťanských obcí byla posilou a pojátkem Portugalců s východem.

Mohamedánští vládcové indických státek se konečně obrátili o pomoc k sultánu egyptskému. Proto roku 1505 vypravili Portugalci loďstvo o více než 20 lodích v čele s místokrálem Františkem d'Almeidou. Od té doby se Portugalci neomezovali jen na obchodní plavby, začali budovat síť opěrných bodů a pevností v Indii, začali tam zkrátka zakládat kolonie. Zásluhu o vybudování koloniální říše má Almeidův nástupce, generální kapitán a místodržitel Alfons d'Albouquerque. Chtěl, aby Portugalci nevystupovali jako

vrstva vládnoucí, nýbrž aby splynuli s domácím obyvatelstvem. V jeho programu bylo založení portugalsko-indického státu, v němž by domorodci neztratili svou individualitu a při tom se těšili z požehnání víry křesťanské a z výhod evropské civilizace, pro ně přizpůsobené.

Albuquerqueovo pojetí kolonizace vynikne teprve tehdy, srovnáme-li je s postupem bělochů proti domorodcům v dobách pozdějších, na př. s postupem proti severoamerickým Indiánům. Portugalský koloniální systém ve svém původním pojetí nemusí se hanbiti před koloniálními systémy jiných států. Velkou ranou pro něj byla však smrt samého Albuquerquea roku 1515, oblíbeného pro lidskost a přátelský poměr k domorodcům.

V portugalském panství zavládly neutěšené poměry, které byl poslán napravit Vasco da Gama (byla to jeho III. výprava). Ten zakročil podle své povahy ostře a obnovil pořádek, ale zemřel brzy v Indii (roku 1524). Tělo jeho bylo později převezeno do Portugalska a pohřbeno v rodinné hrobce na jeho panství ve Vidiqueife. V něm zemřel na rozdíl od Albuquerquea představitel drsného konkvistadorství, okázalý, prchlivý a ve hněvu hrozný.

Vzpomeneme-li si na básnickou oslavu, již se dostalo portugalskému objevnému a kolonizátorskému dílu ústy národního básníka Camoese v „Lusovcích“, máme obraz portugalského úsilí a zároveň jeho kulturní ocenění. Chybou bylo pouze, že se celý národ nedělil rovnoměrně o výsledky svého vzestupu. Kromě úspěchů přinášely zámořské výpravy jistě také nutnost obrovského vypětí sil celkem nepočetného národa. Zisky však pocítovaly pouze vrstvy přímo na objevech interesované. Máme o tom náhodou dobré české svědectví. Šašek z Mezihoře, který projel západní Evropu v družině pana Lva z Rožmitálu, navštívil také Portugalsko právě v době objevného ruchu roku 1466. Uvádí ve svém cestopise, že ruch byl patrný hned v přístavě Oportu, kde viděl větší počet lodí, než kdekoliv jinde. Každého roku prý vysílá por-

portugalský král výpravu do Afriky, z čehož má větší zisk, než z daní celého království. Ale u lidu blahobyť nebyl patrný. Cestou od řeky Douro do Bragy projížděli čeští cestovatelé chudou krajinou, kde lid bydlel v jeskyních nebo pod zemí.

Přes všechny stíny, jež měla pro Portugalsko doba velkých zámořských objevů, nepřestal v ní portugalský národ viděti dobu svého největšího národního rozmachu. Kdykoliv se v Portugalsku budilo národní sebevědomí jako reakce na přítomnou malost, vždy měli Portugalci nepřeborný pramen posily v díle svého nejnárodnějšího básníka Camoese, opěvujícího právě tuto dobu jako jediné vhodné pro epické zvětšení.

Aleš Habrich:

Poslední pokus o náboženskou jednotu národa.

Nazveme-li věk poděbradský jednou z nejpozoruhodnějších dob českých dějin, jistě říkáme pravdu. Čechy v druhé polovici XV. věku prožívají věk nejen politicky, nýbrž i nábožensky velmi pozoruhodný. Jako Jiří Poděbradský jest politickým představitelem své doby, tak bývá označován Mistr Jan Rokycana za duchovní zosobnění věku poděbradského. A zde snad bylo by třeba provést korekturu. V obsáhlém díle Urbánkové, věnovaném poděbradskému věku, marně bychom hledali vyjasnění v této otázce. Rokycana zůstává tím Rokycanou, jak nám jej vylíčili předchozí historikové, ačkoliv pečlivé studium Urbánkovo mohlo přinést mnohé vyjasnění.

Nechceme v této studii prováděti korektury tak obsáhlého díla. Rádi bychom pouze konfrontovali dvě postavy, které i v díle Urbánkové vystupují tak důrazně proti sobě, ačkoliv vlastně na počátku měly jíti ruku v ruce za stejným cílem: Rokycana a Hilarius. Běží nám především o lepší pochopení onoho duchovního zápasu, jehož byli tito dva muži představiteli

často velmi vášnivými. Tak budiž chápána naše studie, kterou nechceme zatížití nějakými poznámkami nebo dokonce vědeckým aparátem. Vrátime se k celému problému obšírněji jinde a tam zdůvodníme své soudy a závěry.

Dnes uznávají i ti historikové, kteří nezapírají své vřelé sympatie k Jiřímu z Poděbrad, že bylo tragikou vlády Jiříkovy a celých českých dějin až po Bílou horu, že se králi nepodařilo uskutečnit náboženského smíření uvnitř národa a tím zajistit klidný vývoj českého státu. Je zvlášť tragické, že se to nezdařilo za králování Poděbradova, v době svěžesti českých sil, před Lutherem, kdy byly tu všechny předpoklady pro plný rozkvět české budoucnosti. Tehdy právě se končila doba husitské slávy, kdy sice husité uskutečnili své království na zemi, ale nezbývalo již sil, aby tomuto panování se dostalo vnitřní duchovní síly, byť by snad vyústila právě ve smíru s Církví a tím se pojistil pokojný vývoj celé zemi. Národní energie vyšlehla v husitství mocným plamenem, ale věk poděbradský neměl již dosti náboženského žáru, který by dovedl pro Krista a jeho víru přinést oběti. Ty oběti na konec mohly znamenat pro celý národ šťastné překonání nebezpečného přechodu v rozhodné chvíli českých dějin.

V těchto, pro národ rozhodných chvílích, kdy se dal poslední pokus o vnitřní sjednocení národa v jednotě víry, vystupují tedy v českém duchovním životě dvě postavy, které byly takměř předurčeny, aby tento duchovní smír v národě uskutečnily. Leč - jak tomu tak často u nás bývá - tragickým sběhem událostí se právě tito dva proti sobě postavili a - naděje na náboženskou jednotu národa byla pohřbena. Bolestné zůstalo, že to bylo právě ve chvíli, kdy všechny poměry v národě a kolem něj přímo po takovém sjednocení volaly.

Rádi bychom se dotkli několika povahových rysů obou postav, aby tím výrazněji se ukázaly všechny ty tragické prvky, které zabránily splnění Jiříkova snu o náboženském míru a jednotě českého národa.

Tragický moment v českých dějinách snad zapříčinil, že proti sobě stojí Rokycana a Hilarius, kteří původně měli ruku v ruce provést duchovní sjednocení národa. Rokycana, roztrpčený stálým odkládáním jeho potvrzení za arcibiskupa pražského, stává se nástrojem těch, kteří jsou zásadně proti sjednocení u víře. Hilarius, jež si původně Rokycana chtěl zvolit za jakéhosi theologa české církve, obrací se proti Rokycanovi. Neupřeme, že je v tom kus tragiky. Na druhé straně, chceme-li být objektivní, nemůžeme zase upřít platnost námitkám Hilariovým, jimiž prosazuje sjednocení s Církví v zájmu a ku prospěchu národa.

Jan Rokycana vystupuje na dějiště české historie roku 1421, kdy stává se kazatelem na Starém Městě Pražském. Svou výmluvností rychle si získal přízně Pražanů. Stav se proto farářem u sv. Štěpána, později hlavním farářem u Panny Marie před Týnem. Po vypuzení Zikmunda Korybutoviče zřídili si Pražané sbor, tvořený několika osobami světskými a duchovními, jichž úkolem bylo připravit návrh na úpravu poměrů náboženských a církevních. V čele tohoto sboru byl postaven Rokycana, „úředník, kteréhož jsou nad se vyvolili kněží města našeho“. Měla být přenesena část pravomoci arcibiskupovy, aniž by byl při tom na něm závislý. A tak se stalo, že podobojí měli vlastně dva nejvyšší duchovní správce, arcibiskupa Konráda, jehož faktická moc tehdy byla velmi nepatrná a staršího kněze, nebo „superiora“, dosazeného prostě pražskou obcí. Ta, spolu s pražským duchovenstvem tedy rozhodovala o osobě tohoto „superiora“.

Roku 1429 došlo k dohodě a narovnání s arcibiskupem, když duchovenstvo se přiznalo k poslušenství a on naopak uznal Rokycanu za svého vikáře in spiritualibus. Ještě za života Konrádova byla zřízena husitská konsistoř, tvořená 12 kněžími. V čele konsistoře postaven pak Rokycana. A tu arcibiskup „pečetí dáním“ přenesl svoji moc na tuto novou instituci české církve.

Smrtí Konrádovou vynořila se otázka nejvyšší duchovní správy podobojích. Prozatím byl dosazen (roku 1432) administrátor v osobě Rokycanově, nazývaný později „director cleri“. Zatím jednáno o definitivní úpravu duchovní správy v českých zemích: o dosazení arcibiskupa a jeho suffragánů. Hlavním problémem bylo však vyřešit otázku dosazení nového arcibiskupa. O této otázce jednalo proto české poselstvo v Řezně s vyslancem koncilu Janem Palomarem. Podle zprávy poslů radil prý král Zikmund, přítomný rozmluvě, Čechům, aby se při volbě arcibiskupa a biskupů v Čechách a na Moravě přidrželi řádu odevdávna zachovávaného, protože se arcibiskupem může stát pouze Čech.

Tak došlo v podstatě k rozporu názorů mezi Zikmundem a koncilem v otázce, kdo má volit arcibiskupa. Koncil stál na stanovisku platného církevního práva, podle něhož příslušela volba katedrálním kapitulám. Naproti tomu Zikmund prohlásil, že otec jeho i bratr „dávali (t. j. presentovali) jsou arcibiskupa“. Zikmund i v tomto případě snaží se zde zasáhnouti a presentovati, t. j. nejen formálně, ale i fakticky míti rozhodný vliv na volbu biskupů. V jeho majestátu (z 6. července 1435), na jehož základě přistoupili stavové k volbě arcibiskupa, se sice pouze praví, že král svoluje, aby „urození šlechticové, stateční a slovutní s jinými městy spolu a s kněžstvem“ volili sobě arcibiskupa a jemu aby bylo kněžstvo poddáno. Když však (13. července) potvrzuje volbu Rokycanovu a obou jeho suffragánů, praví, že stavové jej před volbou žádali, „abychom jim jakožto král Český práva našeho k volení arcibiskupa Pražského popříti ráčili, což jsme... pro zemské dobré... rádi učinili a právo naše jim k volení dali“. Stanovisko Zikmundovo je jasné. Své právo - nepochybně pro tento případ - postoupil stavům a stavové se tím nepochybně spokojili. Ukázalo se však později, že stavové ve skutečnosti, že sami roku 1435 volili arcibiskupa a dva suffragány, spatřovali důležitou oporu pro své právo na volbu administrátora a volení konsistoře.

Po zvolení Rokycanově král i stavové předpokládali k platnosti této volby schválení a potvrzení kurie. Leč kurie odpírala dáti svůj souhlas nejen z odporu proti zvoleným osobám (především Rokycanovi) nýbrž zejména z toho důvodu, že způsob volby se přičil platnému církevnímu právu. A tak nemohlo dojít k očekávanému zjednodušení poměrů.

Nejlepším dokladem toho, že z české strany stále se hledala cesta k dohodě je to, že obecný sněm, shromážděný koncem května 1437, provedl se souhlasem legáta koncilu, biskupa Filiberta, volbu administrátora in spiritualibus pražského arcibiskupství. Z volby vyšel jako vítěz M. Křišťan z Prachatic, zvolený proti straníku Rokycanovu M. Václavu z Drachova. Rokycana sám pak prohlásil, že nikdy nedal souhlasu k volbě administrátora. Tři dny po volbě Křišťanově opustil Prahu; trval na tom, že je zvoleným arcibiskupem a volby Křišťanovy neuznává.

Po smrti Křišťanově zvoleni M. Příbram a M. Prokop z Plzně za jeho nástupce. Strana Rokycanova neuznávala ovšem ani tuto volbu, jak patrně z usnesení velkého sněmu s počátku roku 1440, kde slavnostně se prohlašuje, že trvá na volbě Rokycanově za arcibiskupa. Ale ani potom nebyl Rokycana se svou konsistoří (která byla asi za tohoto sněmu dosazena) uznáván v celé straně podobojí.

Ještě roku 1441 v srpnu administrátoři vyjednávali s pražskou kapitulou o sjednocení s obecnou Církví a navrhují, aby utrakvisté se přiznali k arcibiskupu řádně kanonicky volenému, aby se tedy upustilo od volby Rokycanovy. Na druhé straně však stoupenci Rokycanovi usilují o to, aby se Rokycana ujal vlády. Teprve však po dobytí Prahy Jiříkem Poděbradským (roku 1448) vrátil se Rokycana do Prahy a byl uznán od obou administrátorů.

Rokycana se dovolával svého arcibiskupského titulu také odvoláváním se na to, že arcibiskup Konrád jmenoval jej generálním vikářem a odevzdal mu pečeť arcibiskupství. Jinými slovy, že od smrti Konrádovy byl on jediným pravoplatným správcem ducho-

venstva a že všichni administrátoři byli ustanoveni vlastně proti němu. A tento názor ovšem upevnil Jiří Poděbradský, když vkročil do Prahy.

Rokycanovým přáním bylo vybudovati si při sobě řádně organisovaný sbor utrakvistického duchovenstva, které by v ohledu věroučném mělo svou oporu v bohoslovecké fakultě. Ta se měla státi rozhodnou instancí ve věcech víry, jakou zejména později strana podobojí také naléhavě potřebovala. Proto dal podnět k tomu, aby nedávno se stavší mistrem Hilarius Litoměřický odebral se na studia do Bononie, kde zejména právnická fakulta tamní university slynila tou nejlepší pověstí.

Hilarius seznámil se s Rokycanou za svých pražských studií. Ten shledal v něm muže pro své záměry schopného, umožnil mu studijní cestu za Alpy.

Hilarius aspoň v jedné věci nezklamal Rokycanův soud o sobě: vrátil se domů s titulem doktora církevního práva a současně i řádně vysvěcen na kněze. Ovšem toto svěcení přijal Hilarius nezáludně, rozhodnuv se ve svém srdci pro cestu přímou; shledal totiž, že naděje na smír mezi Rokycanou a Církví nemá žádných vyhlídek na realizaci.

Hilarius-katolický kněz měl ovšem uzavřenu cestu na universitu, kde pouze utrakvista mohl přednášet. Uvítal tudíž s radostí vyzvání metropolitní kapituly, aby se stal jejím spoluúdem.

Velmi rychle potom dostává se Hilarius v čelo katolického života. Ačkoliv časově je jeho působení velmi krátké, přece stačí, aby prokázalo zásluhy, jichž si získal v rozhodných chvílích českého života náboženského.

Po smrti Mikuláše z Krumlova († 1461) stává se na jeho místě administrátorem hořejší konsistoře a současně také děkanem kapituly. Za rok, dosáhnuv papežského potvrzení v úřadě, dostává se řízení arcidiecése úplně do jeho rukou; jeho spoluadministrátor, Jan z Krumlova ustupuje úplně do pozadí. A právě tehdy dostávají se do popředí církevně-politické otáz-

ky, při jichž řešení měl Hilarius prokázati své schopnosti.

Na stolci svatého Petra seděl tehdy Pius II. (1458 až 1464), který jako Eneáš Silvius znal velmi dobře české poměry a záleželo mu na tom, aby se Češi sjednotili s Církví. Věřil, že král Jiří splní svůj korunovační slib a přičiní se o jeho splnění. Nenaléhal, neboť ponechával králi na vůli, vybrat si vhodnou chvíli k tomuto nanejvýš vážnému kroku. Ukázalo se však, že Rokycana je mocnější krále. Rokycana ve svých kázáních nerozpakoval se napadati krále, aby tak připravil odpor proti možnému se přiznání Jiřího k jednotě. A dosáhl toho, že Poděbrad na mimořádném sněmu (v květnu 1461) vydal majestát na svobody zemské a ujistil při tom, že zachová stavy při jejich právech a zvláště při kompaktátech. Současně se také zavázal, že zvoleného arcibiskupa, Rokycanu, předloží ke schválení papeži.

Poselstvo, jehož úkolem bylo získati schválení papežovo, opustilo Prahu teprve za rok. Během té doby došlo k řadě událostí a propaseno mnoho vhodných příležitostí, kdy mohl Jiří využití svého postavení k sjednání dohody s Církví:

A když konečně poselstvo se vydalo na cestu, mělo sice v čele Prokopa z Rabštejna z katolické strany, ale důvěrníka králova, Zdeňka Kostku z Postupic, doprovázel Václav Koranda ze strany radikálních utrakvistů. A jemu byl svěřen důležitý úkol, aby se shromáždění kardinálského sboru požádal papeže za schválení kompaktát. Tu se Koranda nerozpakoval říci papeži do očí, že přijímání pod obojí je nutné k spáse a příkazem Kristovým. Tento projev vyvolal slavnostní prohlášení papežovo, že kompaktáta jsou nepotřebná, neplatná a zrušena.

Rozhodnutím papežovým byl zvrácen program jeho politiky, neboť kompaktáta byla pro český utrakvismus základním kamenem uvnitř země i jeho poměru k Církvi. Král byl vázán i vůči národu i vůči Církvi. Měl jistě dobrou vůli provést obnovení jednoty církevní. Bylo skutečně tragické, že na obou stra-

nách (u Jiřího i Pia II.) byly ty nejpříznivější předpoklady. Leč vůle strany Rokycanovy byla mocnější, než svoboda rozhodování králova.

Jiří svolal na sv. Ludmilu do Prahy sněm obojího duchovenstva, aby před ním vyložil své stanovisko. Zdůraznil, že bude hájiti kompaktáta bez ohledu na to, zda byla či nebyla papežem schválena.

Hilarius, jako mluvčí duchovenstva pod jednou, odpověděl králi asi v tento smysl: Nikdy nám nebylo třeba kompaktát, aniž jest. Co však se v nich vztahuje k pokoji, toho rádi se budeme držeti, ale prospěchu z nich pro své spasení žádného neshledáváme.

Za tři dny došlo k nové schůzce kněžstva, ale účel její zůstal nejasný. Padl toho dne zajímavý výrok králův vůči Rokycanovi, stěžujícím si králi na kněze Ondřeje, který přešel k „jednuškám“: Ty chceš, aby tě všichni poslouchali, ale sám nechceš pod nikým býti. Vypravováno, že král chtěl dát vysvětit cizími biskupy utrakvistům jejich biskupy; nestalo se tak prý pro odpor Rokycanův.

Utrakvismus tehdy již neměl v sobě prvků, schopných vývoje. Nikdy nemohl se státi náboženstvím vnitřním, jež by mohlo vyplniti celou bytost lidskou. Byla pouze vnější formou, předstíranou a nepřirozenou.

Hilarius dobře chápal tuto situaci a proto vynakládá vše, aby získal Rokycanu pro myšlenku jednoty. Přiblížil se však již rok 1465, kdy národ se definitivně rozdělil na dvě strany.

Před sbor delegovaný sněmem dostavilo se (7. II.) kněžstvo obou táborů. Utrakvisty uvedl Rokycana a Koranda, v čele katolického duchovenstva stál administrátor Hilarius a kanovník Křižanovský. Po projevu králově promluvil nejdříve Rokycana, děkuje králi za jeho péči o kompaktáta. Hilarius opakoval svůj soud o kompaktátech, vyslovený před dva a půl rokem. Prohlásil, že jeho strana se necítí vázána kompaktáty. Byli vždy poslušni Církve a nebylo proto jim třeba kompaktát, která nyní byla papežem zrušena. Obě strany se ocitly během denních disputací na poli

dogmatickém, při čemž i laičtí přísedící zasahovali do těchto disputací. Místo překlenutí rozporů propast mezi oběma stranami se prohlubovala. A při tom obě strany tvrdily, že jsou vítězi. Podobojí prohlašovali, že „přemoženi sú ti mudrlanti mocnými duovody Písem svatých a v hanbu uvedeni“ (Staří letopisové). Hilarius ve svém popsání tohoto diskutování vydává za vítěze sebe.

My dnes víme, že touto disputací končí se poslední pokus o smíření obou stran. Rokycana i Hilarius jdou svou cestou. Boj, který potom vede Hilarius, stravuje jej jako vnitřní oheň, takže zemřel již posledního prosince 1468. Do poslední chvíle snaží se získati národ pro jednotu. Jeho heslo: býti Čechem, značí býti katolíkem, nejlépe nám vysvětlí smysl jeho zápasů.

Rokycana roztrpčen marnou nadějí, že bude potvrzen kurií za arcibiskupa, stává se obětí radikálních skupin, vedených Korandou. Zemřel počátkem roku 1471, o měsíc dříve než král Jiří. Zanechal zemi plnou náboženského varu a kvasu. I jeho strana se rozpadla, vznikají nové a nové náboženské spory, sektářství bujelo na všech stranách. Národ rozdělený na tolik skupin nemohl najít společnou cestu ani tehdy, kdy šlo o jeho základní potřeby. Úsilí Hilariovo skončilo nezdarem, ale také sjednocení národa pod Rokycanou nemělo výsledku.

Čí vinou?

V Ý H L E D Y L I T E R Á R N Í

Miloslav Zich:

F. M. Dostojevský a lid na svaté Rusi.

I.

Svatá Rus . . . Země bolesti a očekávání, kde spoutaná síla vleče za sebou poraněnou vůli, země rouhačů, ale i lidí pokorných a téměř svatých. Země tak úžasných rozloh, že je skoro nemožno, aby do šílen-

ství buřičů nezazněl náhle hlas Kristův z čarovných dálek. Proto svatá . . . A vězeň ponurých městských bytů, Fjodor Michajlovič, vzpomíná stále na své dětství, stále živé zůstávají postavy mužika Mareje i Aleny Fjodorovny, a představa prostáček čistého srdce o vesnických kajících, mučednících a jurodivých, „těch bláznech pro Krista“, jej neopouští ani v hodině smrti. Vznícená biblická vyprávění diakonova, jimiž se tak vzrušovalo dítě, mají stejně kouzelnou sílu v duši starce.

Všichni jeho lidé jsou příbuzní s těmito: svou úzkostí, svým neklidem, stálým vnitřním napětím, jež pod hlubokým nánosem rmutu dává tušiti světlo. Svým stálým hledáním, vědomím skrytého cíle. Aljošovi Karamazovi se „zdálo z jistých důvodů pokaždé, že se Ivan zabývá čímsi, něčím vnitřním a vážným, že se snaží k jakési metě . . .“ Svádí tu zápas člověk rozumový s citovým. A mám-li použít slov Valéryho - také v případě Ivanově vzniká „protiklad mezi rychlostí, netrpělivostí, nepokojem srdce a pomalostí, vytvořenou z kritiky a naděje“. Takoví lidé se odloupenou jako kůra od okolního světa a žijí svou myšlenkou. Myšlenka jako hybná síla, buď k spáse, nebo k zatracení. Jsou tvrdošíjní, nedají se prolnout, ochrání bedlivě svá nepochopitelná hnutí mysli a jejich lpění na určité myšlence je až přízračné.

Lidé Dostojevského milují své vlastní utrpení. Mají „vášeň neštěstí“, jak nazval tuto neřest Arnošt Hello. Není jim vůdcem k radosti, nýbrž prostředkem k jitrění ran, něčím negativním. Ruku v ruce s touto vlastností jde jiná, ještě horší, sklon k stálému obviňování. Je to nejtemnější rys jejich povahy, protože sebeobviňování tu není prostředkem nápravy, ale pózou. A nežalují na sebe jen opilci, obviňuje se i vážený stařec Štěpán Trofimovič Verchovenský, píšící hysterické dopisy střízlivé Varvaře Petrovně. Tak se stane, že skutečnému vrahovi z vyprávění Zosimova, když svolá všechny své přátele a dokonce vyloží na stůl uloupené předměty, nikdo z přítomných nevěří, tak jsou zvyklí stálému sebeobviňování.

Logika, jež se vyskytuje v díle Dostojevského, je logika snu, ne logika obyčejného života. Sen má velkou důležitost v životě těchto lidí, má sílu věšebnou. V románě „Zločin a trest“ není nejhrůznějším výjevem vražda dvou žen ve špinavém petrohradském domě, ale umučení koně, kterého Raskolnikov den před svým činem uzřel ve snu. Je pětiletým chlapcem. Jde s otcem na procházku a právě se octli před krčmou, kolem níž se potloukají divoké a hrozné osoby. Pojednou se ze stavení vyhrne dav opilců, kteří usednou do těžkého vozu, do něhož je zapřažena vychrtlá kobylka.

„Sedněte si, všechny dovezu!“ křičí Mikolka . . .
„Pustím ji. Tryskem pojedede!“

„Tryskem už deset let neskákala.“

„Bude skákat. Nelitujte, braši, vezměte si všichni biče, chystejte se!“

A všichni mrskají koníka do očí, přímo do očí. Když kobylku umrskali a opilostí šílený Mikolka ji dobil sochozemcem, ubohý chlapec je celý bez sebe. Prodere se zástupem a líbá mrtvé zvíře.

Nikdy na mne nepůsobil Raskolnikov v ponurém domě u průplavu tak hrůzně jako tento Mikolka. To je vtělená krutost, zlo prvotné, zatím co čin Raskolnikovův je tu něčím druhotným, je odrazem onoho prvního. Tady má sen větší sílu než skutečnost.

Jeden z těch četných snů - sen souchotináře Hypolita v „Idiotu“ - je nejbludnější. Usnul a octl se v pokoji, kde zahlédl něco na způsob štíra, ale strašnějšího, skořicové barvy, šupinatého, hadovitého. Pronásleduje jej to, leze to nad jeho hlavou, dotýká se to ocasem jeho vlasů. V tom vchází do pokoje matka a volá Normu, jejich psa, který chcípl před pěti lety. Ten se pouští s nestvůrou do zápasu, uchopí ji a polkává, šupiny chrastí v jeho zubech . . .

Je-li sen nadán takovou zuřivostí, nedivme se, že Ivan Karamazov, když se mu v horečce zjeví ďábel, vtělený princip zla, nemůže rozeznati, zda je to skutečná bytost, nebo výtvar jeho chorobné fantazie.

Mezi lidmi Dostojevského jsou spravedliví, ale trpí-

cí strašlivou slabostí vůle, vlastní to chybou Dostojevského samotného, ale i duše, které chtějí zlo, lidé vědomé zlovůle. To jsou hrdinové „Běsů“, to je starý Fjodor Pavlovič Karamazov, duch rozvratný, jehož největším potěšením je způsobit skandál.

Ale jsou tu na druhé straně světlé rysy povahy ruského lidu, ona schopnost nejvyššího sebeobětování, nejvyššího odpuštění, hrdinského snášení bolesti. Z lidských ctností je pokoře věnováno nejvíce místa: Dostojevský je největším básníkem pokory. Líčí ji ve všech odstínech. Pokora jako nejvyšší moc, zahanbující, podmaňující. Pokora je strašná síla, praví kníže Myškin. Na jiné příčce jejího podivného žebříku stojí otec Ferapont se svou neúměrností mezi pokorou k Bohu a pohrdáním jeho největším projevem člověkem. V tom je pravým dvojníkem Heidenstamovy svaté Brigity. A je tu čistá duše Aljoši Karamazova, která si ani není vědoma pravé síly zla, a potom onen hilaris dator Zosima, prahnoucí po samém dobru, budovatel království Božího na zemi, blížící se světci a nabývající silou své pokory schopnosti zbavovat lidi životní tíhy, když byla porušena rovnováha jejich duševních sil.

Ve všech je úžasná víra v nepřemožitelnost života, síla pod nánošem zoufalství, v hlubinách. Ani Rodion Raskolnikov, ani Dimitrij Karamazov nejsou mrtví duchovně, ve chvíli odsouzení poznávají nejtajnější záhyby svého nitra a nacházejí pojednou samé světlo. Láska a víra náhle vyklíčila z jejich slz. Jediný Svidrigajlov propadne absolutní negaci, takže jeho zmučená duše zrcadlí již jen samou tmou . . .

II.

Dílu Dostojevského bývá vytýkána nejednotnost: těsné sousedství něčeho, co má ráz pouhé novinářské zprávy, vedle věštebné vise, vytrysklé z největších hlubin nitra. A přesto konečný účín vyznívá dojemem absolutní jednoty.

Jednotícím poutem je tu pojetí ryze křesťanského života, ideál Krista. Celý národ chápe jako nositele

Krista v duchu mesianismu. Nade vším se chvěje stálé očekávání čehosi, stálá tucha nadpřirozeného. Ti lidé si vybírají život nejtvrdší, zmocňují se všeho snáhamou, s velkými oběťmi, neznají světa bezpečného. Ale tato tíha, která je tíhou Dostojevského, je pro něho zároveň požehnáním: dovoluje mu proniknout až za zdánlivou mez neproniknutelnosti, v největší tajemství lidské duše. Srdce procítuje to, co je rozumově nevysvětlitelné. A protože začíná pozorovat tam, kde jiní končí, dostává se někam blízko k podstatě duchového dění. Odtud pramení ona intenzita nazírání, s níž všechny popudy se neobyčejně umocňují, citové projevy stupňují, takže na konec každé slovo nabývá zvláštního významu. Všechno je napjatým nervem, který se chvěje pod nevypočitatelným zásahem tajemného. Je-li tu tvář pokorná, tedy živá, je-li tu tvář zlobná, tedy živá a - jako na starých ikonách - jeví se mu všechny ty tváře při pozorném zahledění čím dál zřetelněji. Vstupují do něho tak, že se toho až děsí, jsou zrcadlem jeho sama, uzavírá do sebe všechny jejich hrůzy. Všecky však objímá očima milujícího, aby tak zachytil „věčnou tvář Ruska“. Jaký rozdíl mezi ním a Turgeněvem! Tam, kde Turgeněv měří, tento vidoucí zírá: Turgeněv měřící, Dostojevský - zírající.

Pohybuje se jako doma uprostřed nečistých sil, a přece vidí všechno s úžasnou výšou. V tomto paradoxu je tajemství sugestivní moci Dostojevského: všechno viděno zároveň z nesmírné blízkosti i odstupu. Je to zejména stálé zření utajovaného zla, jež vychází z temnot a nabývá pevných obrysů. Všechny špatné instinkty musí promluvit, aby se zlo stalo viditelným, všechno pracuje k tomu, aby se vtělilo; tak ďábel hovoří ze skutků lidí, aby mohli poznat, kde je nějaká jiskřička dobra. Neboť každý je na místě předem určeném, jako nositel dobra i zla. Síla určení, síla předtuch. Život budoucích věcí v předtuchách, nakonec vústění v posledně podstatné nějakou vnitřní logikou, která má sílu živelnou. Proto ten výsledný účinek naprosté jednotnosti. Všichni jednají podle tajemného

příkazu, odtud zvláštní postoj Zosimův k Aljošovi a Dimitriji: Dimitrij zasluhuje větší úcty, protože je mu určeno, aby vzal na sebe velké utrpení.

Celý národ má své poslání, jímž je podle slov Dostojevského odhaliti světu v plné síle ruského Krista, světu neznámého. Blouzní o civilisátorském určení Ruska. Hlásá ducha všelidského, všesmířlivost, v ruském národě spatřuje instinkt všelidství. Za nejkrásnější rys jeho povahy považuje vlastnost, že nedovejde dlouho nenáviděti.

Co zvláště přispívá k jednotnosti díla Dostojevského, je idea milosti. Děj každého z jeho románů se koná po dlouhou dobu ve světě stálého nebezpečí, bez duchovních jistot, a v jednom okamžiku vidíme něco hrůzného: zdá se nám, že celý ten stroj se vzešel vůli svého tvůrce. Zaráží nás snadnost, s níž se lidí zmocňuje ďábel. Právě tak nás překvapuje náhlý proud milosti, jenž zachvátí ty, kteří se již cítili ztraceni. Tak Dimitrij Karamazov: jedna neřest za druhou se s něho náhle oddrobuje, mizí jeho úzkost, stává se silným, vítězí nad svou bídou tváří v tvář Kristu, jen s ním má nyní co činiti. Stane v něm jako v středu jistot. A vidíme, jak jeho duše je nyní hnětena rukou Boží. Nějaká utajená pokora stoupá z kořenů jeho bytosti, pokora předků z prastarých dob, a její kouzelná moc jej drží a zachraňuje uprostřed ničivých sil. Nečekané uvolnění všech skrytých prvků nadšení působí, že jeho náhlé prozření, náhlé obrácení se stává nevyhnutelným. Zatím co předtím převládaly utkvělé představy věcí podružných, vystoupí nyní podstatné, smysl lidského života. Nyní již není nic náhodou, slova se stávají značkami vyšší vůle, každý pohyb znamením jiného světa.

Idea milosti pramení u Dostojevského z jeho víry v silné ideály v lidu, které jej vždy zachránily. Lidová víra v přechodnost zla, které je pouze ďábelským pokušením, po němž přijde světlo, je i v povaze Dostojevského. I on pokládá zločin za neštěstí. I on věří v konečné zazáření milosti. Pod temnými výbuchy rozjitřeného nitra, tváří v tvář nevyslovitelnému, na-

bývají všechny tuchy náhle světelné jasnosti a z jeho úst plyne něco jako věštebná slova. Srdce - zrcadlo tajemného dění chová svou víru ve spravedlnost v řádu duchovním i v nějakém jiném, třetím řádu, vnitřního nazírání, jasnozřivosti: kníže Myškin.

Rozvrácené povahy, které Dostojevský líčil, přispívají k zdánlivému dojmu nejednotnosti jeho díla. Jsou zmatená díla jeho hrdinů, ta mnohotvárnost duchů i těl, to neustálé splývání jejich s okolním světem a jeho náhlé vynořování, ale všechny ty činy lidí v jejich vzájemných vztazích zachytil s přesností.

Nořil se do velikých hlubin a mnoho nám odkryl z jejich tajemství. Více však jenom vytušil, neboť, jak praví Glanville, „Boží cesty v Přírodě, tak jako v Prozřetelnosti, nejsou podobny našim cestám; aniž lze díla, jež konáme, jakkoli měřit s ohromností a nezbadatelností Jeho děl, jejichž hloubka je hlubší než hloubka studnice Demokritovy“.

Karel Metyš:

Německé básnictví od světové války.¹

Von der Leyen, Werner Mahrholz, Hans Naumann a jiná jména značí úsilí, zvládnout synthetickým obrazem německou literární produkci v tomto století. Nyní k nim přistupuje Norbert Langer. Podtitul jeho knihy (Von Paul Ernst bis Hans Baumann) udává zřetelné východisko jeho úvah. Postava Ernstova, jíž Mahrholzova kniha dávala platnost novoklasické mezihry, stává se ústřední postavou a ukazatelem cesty literárního vývoje.

V úvodu knihy podává Langer myšlenkové principy své práce i zásady metodického postupu. Obraz německého písemnictví, jak jej obecně rýsuje na začátku, prošel úrodnými podněty Nadlerovými. Langer právě tak jako Nadler nezná abstraktní německé

¹ Norbert Langer, Die deutsche Dichtung seit dem Weltkrieg. Von Paul Ernst bis Hans Baumann. Adam Kraft Verlag. Karlsbad und Leipzig.

písemnictví, nýbrž literární projev německých kmenů a krojů. Jsou-li tyto konkrétní předpoklady kmenové a krajové pozvednuty k obecné platnosti, stává se dílo opravdu národním. Básník není izolovaná osobnost, nýbrž je vázán národním společenstvím. Každému opravdu básnickému dílu je uložena politická nosnost. Goethovu slovu o politické písni se tu dostává pronikavého přehodnocení. Poznámává-li Langer (str. 11), že umění má být smyslovým znakem mravní ideje, a spíná-li tento požadavek s klasickou tradicí německou, cítíme za tímto postojem ovšem spíše Schillera než Goetha. Metodicky si neukládá Langer jednotný postup. Chce rozumět době v zrcadle díla a prostřednictvím doby vyložit dílo. Seskupuje básníky podle látkových zřetelů a příbuzností, podle geopolitických hledisek nebo prodlévá u monografického portretu. U některého básníka se soustředí spíše na výklad mimoestetických hodnot, jinde rozbírá formální přínos. „Dieser Dichter muss mehr kritisch, je-ner mehr darstellend behandelt werden, bei dem einen ist das Ideengut breiter herauszustellen, bei dem anderen verdient das Formale erörtert zu werden. Bekanntes und entwicklungsmässig Gefestigtes lässt sich knapper halten, Neues und Entscheidendes fordert weiteren Raum. Die Flachheit der Zeichnung schwindet, wenn wir betrachtend auf Gipfeln verweilen, Tä-ler aber durcheilen. Wo eine Front siegreich vorange-tragen ist, ergibt sich von selbst umfassendere Aus-sicht. Wo vorweg lange Erörterungen stehen, kann später vieles gerafft werden.“ (S. 12.) Nepostupuje te-dy jako Naumann podle literárních druhů, neprobírá jako Mahrholz materiál podle literárních proudů, ný-brž kombinuje různé možnosti výkladu, aby zacho-val život popularisačního podání, i když tento postup přináší s sebou leckterou nerovnoměrnost v rozvržení látky a v zařazení autorů.

Zážitek světové války stojí na začátku Langrova konkrétního obrazu. Vedle lyriky a reportáže zdůraz-ňuje se tu hlavně výtěžek prózy inspirované světovou válkou, román E. E. Dwingera a Bruno Brehma. Jako

druhý neméně významný vrchol Brehmovy tvorby udává Langer jeho novelistiku (Kurzgeschichte).

Velmi důležitá jest třetí kapitola knihy (Wende nicht Untergang). Zde autor zachycuje předpoklady společenského řádu i kulturní tvorby v Německu po světové válce. Nejvýznamnější místo v této kulturní výstavbě poválečné jest přisouzeno P. Ernstovi, nejen jako epikovi a dramatikovi, nýbrž i jako bystrému diagnostikovi společenských problémů. Zbývá vyčkat, zda kulturně a společensky reformnímu úsilí Ernstovu nepřízná budoucnost ještě větší význam než vlastní produkci básnické, kterou zná naše veřejnost poměrně málo. (Srv. překlad Ernstových próz „Prinzessin des Ostens“ ve Staré Říši a podnětnou i rezervovanou stať Šaldovu „O novoklasicismu“ z roku 1912, nový otisk v knize „Časové a nadčasové.“) Disproporce této kapitoly vyplývá z mimoliterárních hledisek, vedoucích autora, aby k sobě řadil spisovatele umělecky velmi různě organisované. Vedle P. Ernsta je jmenován epik německého koloniálního problému, Hans Grimm a Wilhelm Schäfer. Do této kapitoly náleží Schäfer především svým dílem „Dreizehn Bücher der deutschen Seele“. Langer probírá zde i jeho romány a klasické anekdoty. V řadě dalších epiků je probrán Hermann Stehr, Emil Strauss, Hans Carossa, Karl Röttger, R. Binding, W. von Scholz a jiní, zatím co významným lyrikům (Rilke, George, O. zur Linde, R. Paulsen) se dostává stručnější zmínky. Podíl těchto básníků na kulturní výstavbě poválečného Německa je ovšem velmi různý. H. Stehr, tvůrce mystického románu selského, mohl být stejným právem zařazen do kapitoly o regionalistickém písemnictví, dílo H. Carossy je probíráno v dvojí souvislosti (str. 47 a 72). V závěru kapitoly odmítá autor artismus H. Hesse. („Das Feinschmeckertum, mit dem Hesse das Panorama der Weltbühne genießt, kann nicht der Lebensinn einer harten und zielbewussten Zeit sein. Das schwermütige, wenn auch durchaus ehrliche Ringen um sich selbst, die Grübeleien und die Selbstbespiegelung bedeuten uns den Ausdruck eines

vergangenen Weltbildes. Doch das Feuer einer ergriffenen Seele, deren Strahlungskraft sich an den kleinsten Dingen entzündet, zwingt uns Ehrfurcht ab.“ S. 90.) Z téhož důvodu přisuzuje Gerhardu Hauptmannovi pouze historický význam a správně odhaduje v rozkolísaném relativismu důvod, proč Hauptmann nedospěl k opravdové tragedii. Vzpomínáme si na Hauptmannovo slovo, že chce zobrazovat komplexy, nikoliv konflikty. V tom vidí Langer rozdíl mezi Ernstem a Hauptmannem: „Paul Ernst wuchs als Seher über seine Zeit, Gerhard Hauptmann blieb als Betrachter in ihr.“

V dalším oddílu knihy hodnotí Langer přínos regionalistického písemnictví. Nelze vypočítávat v referátu řadu zástupců krajového písemnictví, které uvádí, od P. Dörflera (z něhož bude přeložen román „Pán krajiny“) k bavorskému básníku J. Linke (v Evropském liter. klubu vyšel překlad jeho románu „Ein Jahr rollt übers Gebirg“) a K. Benno von Mechow (jeho román „Der Vorsommer“ známe rovněž z českého překladu. O postavě Voršily poznamenává Langer „eine der rührendsten Mädchengestalten unseres heutigen Schrifttums“, str. 140), úměrné charakteristiky se dostává porýnským autorům J. Kneipovi a W. Schmidtbonnovi, právě tak J. M. Bauerovi a saarskému básníkovi J. Kirschwengovi, jehož povídkovou anthologii „Lev v jizbě“ chystá nakladatelství „Vyšehrad“.

Látkový zřetel vynutil si zvláštní kapitolu, věnovanou dílům s náměty z dějin (Im Spiegel der Geschichte). Ačkoliv mnozí z probíraných autorů jsou provenience zřetelně romantické a volba dějinného tématu je podmíněna romantickým pocitem odstupu, zdůrazňuje Langer, že nejde o pouhou oslavu minulosti nebo neúčastnou objektivitu, nýbrž o živý obraz promlouvající k dnešku. Vedle dolnoněmeckého H. Fr. Bluncka, dramatika H. Johsta, Waltera von Molo a jiných bychom zde čekali E. von Handel-Mazetti, Gertrudu v. Le Fort, J. Seidel a E. G. Kolbenheyera. Autor však určil všem ženským postavám zvláštní

kapitolu, kde je líčí souhrnně, Kolbenheyera umístil do zvláštní kapitoly o sudetském písemnictví.

Šestá kapitola (Wiege und Herz) snaží se zachytit účast žen v moderním německém písemnictví od R. Huchové až k alpským románům a legendám Pavly Groggerové. Podíl spisovatelek katolické inspirace (v. Handel-Mazetti, Le Fort, R. Schaumannová, D. Vièserová, F. Wibmer-Pedit, M. V. Rubatscher, J. v. Stockhausen) je hodnocen spravedlivě.

Okrajovým oblastem německé tvorby a německé literatury v cizích zemích věnuje Langer další kapitolu (Heimat und männlicher Geist s podtitulem An den Grenzen - In fremden Staaten). Spisovatele jako Bergengruen, Ponten, Wittstock, Huggenberger, Stikkelberger podávají nejpůvodnější literární projevy tohoto druhu. Regionalistické písemnictví sudetských Němců nevtěsna Langer do přehledného nárysu čtvrté kapitoly. Věnuje mu oddíl zvláštní, právě tak jako literatury východních Němců (Ostmark). U sudetských Němců vidí správně fabulační umění G. Leutelta, H. Watzlika a E. G. Kolbenheyera, u něhož komentuje také filosofickou prózu („Bauhütte). Předposlední kapitola věnuje pozornost mnohým známým i méně známým autorům. Význam H. Waggerla v próze (kniha „Das Jahr des Herrn“ vyšla v českém překladu) a Maxe Mella a R. Billingera v dramatu odhadl rovněž bezpečně. Čím blíže k přítomnosti, tím více riskuje kritik a literární historik, neboť musí spoléhat jen na sílu a správnost svého kritického pohledu. Teprve budoucnost dá definitivní zhodnocení dramatického úsilí Curta Langenbecka a lyrické tvorby Hanse Baumanna, které autor probírá v poslední kapitole knihy vedle dlouhé řady jiných, k nimž sám se někdy staví kriticky.

Langrova kniha představuje celkem šťastný pokus přiblížit širším vrstvám i inteligenci složitou oblast soudobého německého písemnictví. Autor si přináší nejen velkou znalost materiálu a lásku k němu, nýbrž i rozumnou objektivitu (v. na př. H. Hesse, G. Hauptmann, J. Kneip, P. Dörfler a j.), která neruší tempe-

ramentní a živý přednes. Zvládnout látku do naprosté úplnosti nebylo možné ani žádoucí. Nepodařilo-li se autorovi rozvrhnout materiál zcela rovnoměrně (viz poznámky o historickém románu, regionalistickém písemnictví a spisovatelkách), přináší za to mnoho nového materiálu. Přesto bychom si přáli, kdyby v dlouhé řadě nových jmen, jež uvádí, byla stále ještě alespoň dvě: Konrad Weiss a Michel Becker. Konrad Weiss, nedávno zesnulý, v jehož lyrice i próze již Günther Müller odhadl netušené hloubky, a Michel Becker, autor středověké fresky „Jolanda“ a moderní románové trilogie „Das Mädchen Elisabeth“, překvapující novostí pohledu i zralostí výrazových prostředků.

Obrazový materiál, namnoze docela nový, vydatně podporuje popularisační záměry autorovy.

Ivo Liškutín:

Novalis a doba současná.

(Poznámky k posledním českým překladům a k nejmladší německé literatuře o básníkovi.)

Čím to, že u velkých básníků a spisovatelů se nás vždy zmocňuje tvrdošíjná touha poznat také jejich tělesnou podobu? Vzpomeňme si jen na pěvce Máje, K. H. Máchu! Jenže jak tradiční už bývá tato otázka, tak bývá obvyklá i odpověď: obyčejně nevíme, jak básník vsutku vypadal. Jak vypadal Novalis? Jeho nejznámější podobizna pochází vlastně z roku 1845, kdy ji Eduard Eichens vyryl podle olejomalby neznámého autora, zachované v básníkově rodišti Oberwiederstedtu. Obličej spíše dívčí, než jinošský; v jednotlivostech pečlivě stylisovaný, zvláště partie nosu a vysokého, volného čela; a kolem něho rámeček bohatých vlasů podle vkusu tehdejší doby. Co výmluvně upoutá, jsou sebevědomě vášnivé oči a spokojeně smyslné rty. Neběží tu však o mateřské znamení všech podobizen básníků romantických? Hlad země a žízeň záhvězdá, kterou objevujeme v každém jejich verši, jako by na nás doléhala z jejich náruživých očí a roz-

dychtěných úst. Kde je tu ovšem vyhaslá skutečnost a kde stále rozněcovaná fikce?

Na štěstí nezáleží tolik na tělesné podobě duchového tvůrce; stejně ji vyhladí smrt a rozleptá čas. Záleží na podobě niterné a duchové. Básník ji vpálil do svého díla, z něhož svítí současným a pozdějším generacím vždy podle toho, jak opravdový je jejich zájem a jak pronikavý jejich duchový zor.

Tu tedy jde daleko více o básníkovu tvorbu než o jeho život: pokud je známe a pokud vůbec můžeme proniknout k její podstatě na podkladě dochovaného materiálu. Jako všechen život Novalisův představuje zlomek rozlehlého plánu, tak také ční všechna jeho poesie do věků jako fragment nedokončeného díla. Dnes k jeho literární pozůstalosti máme mnohem blíže, než básníkovi současníci, ačkoliv dva důvěrní Novalisovi přátelé Friedrich Schlegel a Ludwig Tieck už rok po jeho smrti 1802 vydali jeho „spisy“ ve dvou dílech; z tohoto vydání poznávalo nejdůslednějšího a nejvýsostnějšího německého romantika celé století devatenácté, které se pohříchu daleko více zajímalo o jeho myšlenky, omyly a objevy přírodovědecké a filosofické, než o jeho tvorbu vpravdě básnickou. Že jeho tvorba a jeho osobnost je daleko rozlehlejší a složitější, ukázala tři nová vydání z našeho věku, z nichž vydání první pro sté jubileum básníkovy úmrtí uspořádal publicista Ernst Heilborn a druhé o čtyřech svazcích r. 1907 germanista vídeňský Jakob Minor. Ale ani vydání poslední, které látkově i metodicky překonává dřívější edice, neotiskuje z básníkovy rukopisné pozůstalosti všechny jeho záznamy a fragmenty. Toto kritické a historické vydání, nazvané tradičně *Novalis Schriften*, nově uspořádal a podle rukopisů doplnil Paul Kluckhohn, tehdy germanista vídeňský. K podniku byl v letech poválečných vyzván lipským Bibliografickým institutem, v jehož klasicích měl Novalis a jeho dílo vyvážit spisy Goethovy; vydání vyšlo r. 1928.

Všechny, i nejnovější české překlady z Novalise se opírají o vydání dřívější, nejčastěji o vydání J. Mi-

norovo. Nemůže být věru zbytečné, upozorníme-li na poslední vydání, dosud nejdokonalejší, jež je také chloubou německé vědy filologické z prvního desetiletí poválečného. První svazek obsahuje všechnu Novalisovu poesii od lyrických Hymnů k noci přes Duchovní písně k románu o Heinrichu von Ofterdingen, také jeho zlomky novel a jiné prózy, zbytky plánů a úlomky dramát; druhý svazek, především jeho vlastní soubor fragmentů, pojmenovaný Blütenstaub a oba dobové traktáty Glauben und Liebe oder Der König und die Königin a Die Christenheit oder Europa; svazek třetí výbor z jeho „fragmentů a studií“ (úplné vydání Novalisových fragmentů za redakce E. Kamnitzera z r. 1929) - vždy s vydavatelovým úvodem a textovými vysvětlivkami. Čtvrtý svazek podává výbor z básnickových dopisů a deníků a ukázky z korespondence jeho přátel a současníků; je to svazek nejmohutnější (uspořádal jej Richard Samuel). Vypravují-li tři první svazky o Novalisovi jako básníku a filosofu, jako náboženském mysliteli a encyklopedickém vědci, přibližuje svazek závěrečný Novalise člověka. Zase tu běží o nápadnou, i když vnější obdobu s naším pěvcem Máje, jehož chápeme hlouběji a ceníme si výše od té doby, co známe jeho listy a hlavně jeho deníky.

První podnět k literárně psychologickému zájmu o dílo Novalisovo dala essayistická studie W. Diltheye (1865), později pojatá do jeho proslulého souboru Das Erlebnis und die Dichtung (1905), který dílo básnické studuje z jádra zážitkového. Tak jako na přechodu století představovalo studium tohoto romantika vzestup novoromantismu, tak v období poválečném znamená zase odklon od materialismu a úsilí o důsledný spiritualismus. V prvním desetiletí mezi dvěma válkami přitahovaly z jeho tvorby nejvíce jeho fragmenty, jejich záhadná úryvkovitost, neproniknutelná bezednost a hluboká mnohoznačnost - bude jim porozuměno teprve tehdy, až se najde vědecký klíč k jeho básnické psychologii a logice - v současné

době vábí Novalis celým svým zjevem, jako básník a člověk, a jeho dílo právě potud, pokud vyjadřuje tento zjev v podobě slovesně umělecké. Ať už je to v souvislosti s celkovým odklonem přítomnosti od forem myšlení k formám života, nebo ne, ale zájem o Novalisův život, který zůstává jedinečný ve vývoji evropského lidstva, je přímo nápadný.

Z poslední novalisovské literatury zaujmou zvláště dvě knihy, jež se obě pohybují na rozhraní básníkovy života a tvorby. V populární sbírce dnešního Německa, nazvané „Die Dichter der Deutschen“, kterou za podpory mnichovské Akademie vydává jedno z nejstarších německých nakladatelství (J. G. Cotta ve Štuttgartě) vyšla studie Martina Beheim-Schwarzbacha, nadepsaná Novalis (Friedrich von Hardenberg). Každá monografie této sbírky chce svého čtenáře přimět, aby svou starou známost s básníkem buď obnovil, anebo navázal nové přátelství; do sbírky nepřispěli jen autoři neznámí, nýbrž i vynikající básníci a spisovatelé nového Německa (lyrik H. Claudius, romanopisec Fr. Griese, R. Hohlbaum, J. M. Wehner, H. R. Busse a publicistka Gertruda Bäumerová); jsou tu shromážděni básníci a spisovatelé, v nichž Německo po roce 1933 hledá a nalézá duchovou formu svého národa, jak odpovídá dnešku (není tu dosud ani Goethe ani Schiller, avšak Lessing, Grillparzer a Mörike, také Wolfram von Eschenbach a Grimmelshausen nebo Kleist a E. T. A. Hoffmann, pak Fr. Reuter, Liliencron a W. Busch, v poslední době též básník tradice goethovské A. Stifter). Knížka je tedy věnována účelům popularizačním. Vypravuje čtenáři o díle básníkově, a to tak, že poutavě podává jeho osud životní od kapitol o jeho rodu, o jeho tradicích šlechtických a náboženských až po onen 25. březen 1801, kdy básník Hymnů k noci umírá v náruči svého přítele Friedricha Schlegla. Autor sice necituje poslední vydání z Bibliografického institutu, ale zřejmě se opírá látkově o podrobný úvod Paula Kuckhohna, který se čte v prvním svazku.

Svou práci pokládá za biografii, ale sám ví dobře,

že v Novalisově případě je musí psát kdesi na pomezí zážitků tělesných a tuch duše mystické. Vyhýbá se přímo místům těžkým a nepřístupným (alegorické pohádce v závěru prvního dílu románového zlomku a vědeckým a filosofickým fragmentům). Knížka už je právem velmi rozšířena, poněvadž v čtenáři vzbuzuje chut seznámiti se s originálem.

Mnohem vzácnější dílo představuje „román lásky“ mladého autora Roberta Janecka, který se nazývá podle básníka a jeho milenky Friedrich und Sophie. Život Novalisův s milostnou zkušeností uprostřed, která ho provždy odvedla od věcí zdejších a zasvětila světům záhrobním, proměnil se už dávno německé mládeži v mythus lásky, smrti a poesie. A musel tedy tvořivě dráždit ingenium psychologicko-analytické, zvláště od té doby, co veřejnosti byly předloženy v tak hojném a bohatém počtu právě ony deníkové a dopisové dokumenty jeho života. Bylo už řečeno, že takové doklady vždy mají k historickému dílu, vytvořenému básníkovou představivostí, dvojí vztah: jednak jdou básníku na ruku, poněvadž se může o ně opřít, jednak se staví proti němu, poněvadž jeho dílo může být na nich změřeno. Janecke se vyhýbá obojímu nebezpečí a nestává se ani suchopárně realistickým, ani nepopouští uzdu jen své fantasii. Zůstává kdesi uprostřed, kde jemnou a kontrastní psychologií vytváří plno živých postav a rušných situací. Dílo hluboce básnické, přednášené jasným a strhujícím způsobem, ačkoliv formou epickou podává jádro života a osudu básníkova, totiž jeho setkání se čtrnáctiletou milenkou, která mu záhy zemřela a tak rozhodla o jeho duchové existenci. Na křižovatkových místech raději cituje autentické dokumenty (dopis Bedřichův bratru Erasmovi o tom, že se zamiloval a zasnoubil - deníkové záznamy o průběhu nemoci a posledních dnech Žofiiných). Ale všechny světy, do nichž promítá jejich osudné setkání, žijí vlastním životem - svět malého německého města, svět šlechtické rodiny, svět durynské přírody. A ty milenecké situace uprostřed: rozpustilé veselí, první zaslíbení,

přechodné neshody, zásah nemoci, naděje v manžel-
ské spojení, těžká operace, pozvolné umírání. Robert
Janecke, epický psycholog v novele o „Setkání v je-
seni“ hledal vždy pod rušným a barevným povrchem
hlubší proudy a strhne čtenáře též v „románu lásky“
do závratných hlubin milujícího srdce, jemuž se v lás-
ce a ve smrti rozevře věčnost. Zapojuje také epické
leitmotivy, které určují jednak výpravnou rovnováhu
a jednak psychologicky osvětlují a prohlubují děj: tak
na př., otevře-li Bedřich před setkáním se Žofií Odys-
seu, objeví-li se mu krásná Nausikaa, která se ujímá
dobrodružného řeckého trosečníka; nebo poznámka
o tom, že Žofie před svou smrtí četla z darované kni-
hy právě kapitolu o „Ubohém Jindřichovi“. Poslední
kapitola se však nazývá podle mythologického pěvce
staré Helady, jehož smutně tklivá pout ke stínům ze-
snulé milenky se dávno proměnila v symbol všech
oloupených milenců - podle Orfea (při první návště-
vě Bedřichově zahraje Žofie jakoby náhodou z Gluk-
kovy opery tesknou melodii Orfeovu, zpívající o ztra-
cené Eurydice). Jako řecký básník proměněný ve věč-
né podobenství bloudí též Bedřich po místech své lás-
ky a po tuhém boji s běsy světa se vrací k sobě samé-
mu do vlastního nitra, v němž objevuje zázračný klíč
ke všem tajemstvím.

Nad „románem lásky“ si vzpomeneš na Danta a
jeho Beatrici - čím tato středověká dvojice je světu
románskému a katolickému, tím Novalis se svou Žo-
fií je světu germánskému, který se zážitkem mystic-
kým navracel ke katolicismu; a na všechna ta srdce,
která milovala a trpěla jako oni - o jejich osudech,
pokud zasáhly do tvorby slovesné, vypravuje ostatně
skvělá a málo známá kniha essayisty Paula Wieglera
„Die grosse Liebe - wie sie starken“; a na všechny
osudy podobné, o nichž nevypravuje kniha žádná.
R. Janeckova básnická a epická rekonstrukce tajemně
záhadného zážitku Novalisova se v podstatě zdařila,
i když může být překonána psychologicky, poněvadž
jeho hloubky jsou závratné a bezedné (román bude
přeložen do češtiny Ninou Neumannovou).

Současně vycházejí u nás z Novalise dva rozsáhlé překlady, které se navzájem podporují a doplňují: bohatý výbor z jeho nejdražší lyriky (Hymny k noci, Písně duchovní a Zpěv mrtvých) pod názvem „R y z í k v ě t“ v překladu brněnské básníčky Boženy Věrné; a první překlad jeho zlomkovitého románu o Heinrichu von Ofterdingen s titulem „M o d r ý k v ě t“ v překladu mladého překladatele ze školy A. Pražákovy, V. F. Bláhy. Jádro Novalisovy epiky vedle jádra jeho lyriky: podstata vši jeho tvorby slovesné. První překlad vydala olomoucká edice Krystal a překlad druhý vyšel v Topičově edici (v kouzelné grafické úpravě Cyrila Boudy, která je opravdu hodna básníka - zol. dřevoryt).

Po letech bude jistě hledána dobová a podzemní souvislost mezi knihami německými a mimořádně živým zájmem, který na několika místech proniká u nás; ano, také souvislost mezi oběma překlady českými, které se vynořily na různých místech a v tutéž dobu a vždy ze samostatné iniciativy. Tento duchový návrat k romantické poesii a k spiritualistickým světům Novalisovým je největší kulturní událostí naší přítomnosti. Máme před sebou celé jeho básnické dílo, jež pravděpodobně více než kterékoliv jiné odpovídá našemu národu a jeho duchovému položení v dnešní době. Proč? - Na to nechť odpoví budoucnost! - jistě také proto, poněvadž poesie Novalisova a jeho život objímá ve svých hlubinách celkovou existenci člověkovu, postavenou před smrt, před věčnost, před Boha.

Nad novými verši.

Dnešní česká poesie má vedle nesporných kladů i povážlivé stíny. A je přirozené, že těchto stínů přibývá, čím více postupujeme od opravdových básníků k epigonům, od vyzrálých básníků k mladším a nejmladším. Výboje duchovní a formální se stále rozměňují, nelze dnes přehlédnout všechny variace na Horovy „struny ve větru“, Nezvalovy „deštivé obrázky“ a Holanovo „velké váhání“. Chci provést menší diagnosu současné tvorby básnické na sedmi knihách lyriky.

Dva z našich básníků stojí poněkud stranou hlavního proudu, totiž *Jan Čarek* a *Josef Berka*. Čarek jde zaručte vlastní cestou, tkví v poválečném pathosu, jenže místo sociálního programu vyznává tvrdošíjnou lásku k selskému domovu. Svůj odpor k moderním experimentům a objevům vyjadřuje hlasitě knihou epigramů a satir, nazvanou *Devíticásá kočka* (Novina, 1939). Celkem je to velmi nešťastný zájezd do říše satiry, Čarek má snad dosti žluči, ale jeho epigramy postrádají ducha a vtipu, nápad je v nich vzácným hostem. Klíč k ztroskotání Čarka epigramatika nalezneme ve verši poslední básně: „však všechna přátelství, byť stmelilo je víno, zas rozleptala jsi, mé duše žíravino.“ I k boji a k satire je třeba družnosti, nejméně ze všech stavů duševních se hodí k takové činnosti slepá zatvrzelost samotáře. Místy se Čarek zachraňuje básnický tím, že aspoň ve výraze sáhne do důvěrné své oblasti: „vytopit, vytopit díry syslí,“ „poesie raráška tu denně vysedává.“

Od *J. Berky*, rolníka z kraje plzeňského, mám v ruce knihu *Chléb v kamení* (Novina, 1939). Vadí jí nepoměr mezi nejvlastnějším obsahem a formou, která bývá vzdáleným echem spirituální lyriky české. Autor ještě neovládá syntax básnických obrazů, jeho obraznost kráčí nepřesnými kroky, leckdy se v básni láme poslední sloka. A přece má Berka své téma, ke kterému se stále vrací: zárodečná tma a tajemství zrna. Nalezneme dlouhou řadu výrazů jako „růst klíčků plamenných“, „dešť zlatých zrn“, „zná klíček slávu Tvou“ nejjímavější je hned na začátku: „pro zrn holátka“. Lze očekávat, že časem složitější kultura slovesná, naroubovaná na živý kmen Berkovy básnické zkušenosti, přinese krásné plody.

Ani *Zdeněk Řezníček* se svou sbírkou *Vysočina* (Kroměříž 1939) se neúčastní přímo básnického ruchu našich dnů. Jeho metoda je symbolismus, který prošel školou poetickou. Zvláště střední, časově nejstarší oddíl živě připomíná Nezvala, na př. ve Vycházejícím měsíci volnou asociací představ je smíchán hrdinný kapitán Korkorán, cikán a Panna Marie. Řezníček vůbec směřuje k uvolnění vazby nejen představové, nýbrž i větné. Čárky oddělují podmínky, určovací genitivy, ale nemusí být ani interpunkční znaménko, cítíme nápadnou hojnost paus a přerývek. Vzniká tím dojem jakési děravosti, zvláště když ještě jedním prostředkem je oslabena pádnost a spádnost vět. Jde o přemíru retardujících, čistě dekorativních přívlastků a adverbii. Vypisují menší řádku dokladů: šelestný, sametný, soumravný, vláčný, bleskotný, hlubinatý, jiskrnatý, vichrnatý, stříbrnatý, potácivě, milostivě, žalostivě, starostlivě, úzkostlivě. Zvláště typické je adverbium „snivě“, v jediné básni se vyskytuje spolu s příbuznými výrazy „nyvě“ a „něžně“. Nebo v kontextu veršovaném: „šelestivě lkají

šumné miserere“, „suše bezcílň, bezcílň vrávoravý křik“
Přirozeně tu nemůže zaznít ostrý zvuk, ostrý pocit, než se ozve, je obalen a ztlumen: „září z nich potlačený sten skanulý v dobrotivost rysů“, „Nebeských slemen záštita svou velebností / v hrud deroucí se mírní nevídanou tíseň“. Ekvivalentem této úponkovitosti jsou slovesa „zmítat“ a „kmitat“. Ve slovníku najdeme bezstarostnou symbiosu slov z poetické zásoby (šláš, vezdy) i slov z nářečí (tíhota, samotížky). Načrtnutá charakteristika neznámá, že by se ve Vysočině nenašla čísla roztomilého, řekl bych, radostného půvabu, ale větší slohová kázeň a hospodárnost by autoru velmi prospěla.

V téže sbírce jako básně Berkovy, vyšly také dvě knihy Jana Pilaře, první *Jabloňový sad* (1939), druhá *Stesk Orfeův* (1940). Pilařově prvotině velmi škodí násilná snaha o zlyrisování každého děje a každé představy. Narážíme stále na obrazy druhu „své pozdní mámení . . . zakleneš v pancíř vzpomínky a času“. Úzkosti se ptá: „Proč zas své hnízdo slepuješ na klenutí mých úst?“ Vnitřní nepravda této nuceně metaforické metody výrazové je pěkně patrná v příkladech z oblasti Berkovy: „zrnka panenská odíváš v osení“ - „zas přijde mírný den a ona zrna změni / pečlivou rukou v chleby vyhnětené“. Užitá slovesa přímo křičí svou náhražkovostí, bohužel, čteme je v knize častěji. Ve spojení s nicotou: „Červ nicoty a zmatku, který prolne / mé kroky nejisté a věci zahalí.“ Opět ukázka, jak lze klouzat nezávazně od slova k slovu, až se dostaneme od červa k zahalování. Již odsud lze vyčíst, že zážitek nemohl být příliš zřetelný, a skutečně v druhé knize čteme o „bezbarvém hlasu nicoty“. Když nicota prolíná, tedy i smrt módně „krouží“, v podivné kombinaci ovšem: „tak blízko na jazyku.“ A tak jsou metaforisovány děje celých strof: „Když hřeje prsty stromům nejvíce / dech lunny, která ve tmě zabloudila, / chválíme ji a hvězdy žárlíce / opouštějí už oblohu a okna osamělá.“ Básník má právo číst ve hvězdách cokoliv, ale rej dechu, bloudění, žárlivosti je přece trochu pitvorný. Nejistotě výrazové přirozeně odpovídá nejistota metafysická, převládajícím znakem sbírky je zjitřené hledání. Autor volá „ó dej mi jinou tvář, jež nemá dosud jména“, jindy prosí, „ať peníz neplatný svou ražbu znovu změni“ (opět to hluché „změni“!). V básni, která se přímo jmenuje Hledání, sní o vykoupení „v korunách důvěrných“, ale uvědomuje si, že „strom jediný mi dán, jímž mám být vykoupen“. Vpravdě dosahuje jen jakési konejšivé útěchy, báseň *Strom v zahradě* (s počátku knihy) poodhaluje duchovní tragedii: „My, kteří nedošli až k dálkám nadoblačným / za tvoji podobou se obracíme zas.“

Těmito verši je již zřetelně naznačeno drama, které se rozvíjí nebo snaží se rozvíjet v druhé knize. Ve střední části - zvláště v cyklu *Neznámé město* - se básník předsta-

vuje jako visionář, nechybí ani motto z Danta, ovšem jeho inferno je sestrojeno podle modernějších vzorů. Čteme: „Ztracený kámen jsem“ „Proč stále vězněn jsem v objetí zarputilém?“ (sc. mrtvých) „Jsem blízek smrti všech, jichž slovo žízni prahne / po hmotě paprsku a po ráji“. Jenomže čtenář se ptá stejně jako autor: „Je pravda to či klam?“ A ochotně přijme autorovo označení: „ovečka zatoulaná.“ Daleko upřímněji vyznívají verše, v nichž se básník vyznává ze svého duchovního ztroskotání: „Ten den, jenž blíží se k novému narození, / zas v tichu zžíravém tak jako jiné zhas“ „Ach konec závratí, ach konec strmých dnů je / a ty tu kraluješ, radosti sladká něho.“ (úlevný závěr Elegií) „už se nevrátit / do předpekli snu, do výhně noci mučivé“. A tak opět básníkovi zůstává kraj domova, „neb nevím, kam jít jinam.“

Ani výrazově nemůže nová kniha Pilařova zcela uspokojit. Stále dopadají bledě pokusy oživit abstraktum: „Krev mlčení se rozpadává v prach,“ „trn slávy života,“ „písek důvěry,“ „pod kůru zítřků krásný sen.“ Nutno však konstatovat příliv melodie, třebaže najdeme právě v titulní básni takovýto verš: „tak jako ten, jenž ztratil ji.“ Také komposičně je pozorovat vzestup, najdeme ovšem i strofy chatrné: „Já všude pronikal tím potácivým deštěm, / který mne přivítal a třásl lístky květů / a marně čekal jsem, že přijde ke mně ještě / ten bílý oblak snu, který se rovnal létu.“ Básník se bude musit uvázat v nezbytnost svého tvaru, dosud jeho výrazovou metodu dobře charakterisují vlastní verše: „osnova strun je roucho klamné, / v něž oblékám se oslepen.“

Pilař jistě není bez nadání, některá čísla jeho sbírky mají opravdu osobitou a svěží intonaci, tak na př. Jaro u Vltavy, z něhož jsem právě citoval. Potřebuje jenom hlubší, bezpečnější ponor duchovní, zbavit se přílišné přizpůsobivosti. Čtenáře irritují na př. jeho básně věnované Čarkovi a Blatnému, v nichž adresáti zanechali patrné stopy. Je-li jeho údělem „bezčasí mého čekání“, nutno sestoupit až na jeho dno a nesnažit se o provisorní únik: „Kdy dojdem a srdce pod oděním / se dotkne života jak na počátku kdys?“

Nejsložitější zjev mezi básníky, jejichž knihy probírám, je nesporně Kamil Bednář. *Kamenný pláč* (Čin, 1939) je tuším jeho třetí kniha po *Kameni v dláždě* a *Milence modři*, jeho poslední práci *Veliký mrtvý* neznám. Základní inspirací Kamenného pláče je propast bytí, prohloubená zážitkem smrti, konkrétní smrti otcovy. Na tuto propast odpovídá básník podle vzoru Holanova a podle solných sloupů z *Lazebníka* právě „kamenným pláčem“: „A stále víc splavy slzí našich / stoupají k mramorovým nebesům“ - „vítr z mramoru“ - „A chvíle zmramorovělá / když vyteše vám těžký šat / tu sousoší, v němž srdce zavzlykne,

/ pláč zasklený, se v pohyb dá“ „A sama sůl, / bělostná, chladná sůl mramorová / je slaný prostor, jímž vstupuje sem / má lítost hynoucí . .“ Tak beznadějně tuhne Bednářův prostor, uhranut tváří Medusinou. Duševní korelát tohoto zkamenění je „Ztrnulost. Jedovatý úžas“ - „úzkost zlá a jasnozřivá“ „A půjde, půl pomalosti mroucí, / půl hoře křičícího, / v zatracení . .“ Znamením tohoto světa je pochopitelně had: „plna hadů noc“ „hade, mé samoty příteli“ - „v srdci mém studený had se vzepne“ - „uštknutí hadí.“ Na konci první, „zmramorové“ řady citátů stojí slovo „lítost“, které je tím pojato do okrsku nejvlastnějších představ básníkůvých. Známe lítost Březinovu, charakter lítosti Bednářovy je zcela odlišný, jak opět nejlépe poznáme ze srovnání příslušných textů: „mezi nenarozením a nicotou, / jen lítostí si jisti.“ „a pod okny že mrznou slzy lítosti, / tak nahé, krásné, zpopelavělé.“ - „Zimou, ne lítostí ještě se třesu“ - „třescní krvoucího, té zimy, / kdy v žilách jed se hnul, / jed lítosti nad umírajícími.“ „šílené čelo nastavuje tmám, / v nichž krásný bič se nad lítostí třese“. Proti vznešené lítosti „zchudlého vládce nesmírných rozloh“ u Březiny stojí zde hrůza existence sevřené mezi dvojí nicotou, choroba a třes. Lehce chápeme, jaká může být krása, přiřčená slzám nebo biči lítosti: je to krása Medusy, krása zatracení.

Na tomto chmurném pozadí se odehrává drama erotické, sociální a náboženské. Básně I., IV., V. oddílu sbírky vyjadřují tři stadia básníkovy zkušenosti milostné. S počátku (Dívky, V noci nad Vltavou, Smuteční pochod) je okouzlen rilkovským tajemstvím dívek, tajemstvím položeným mezi noc a jitro. Dívky krácejí zpátky do noci, propadají se více a více do temnot smrti: „zimní keř“, „jako keř, v němž hvězda se svlékla“, „Ó pojď, ve vlasech uvízla ti / zář hvězdy.“ Analogický proces v světelnosti: „a s jitem ožívá“, / když tma tě oslepila,“ „modrá a stříbrná noci, již bylas“ - třetí báseň se odehrává „na valech noci“. Erotická zkušenost znamená proměnu a umocnění bytosti: „Snad ztrácím svůj starý život / / Odejdu-li, zůstanu dlouho, / nežli mne vítr v květech schová.“ V třetí básni chce básník radikálně „sám svoji hlavu pro ni stínat“ (sc. pro hrobku). A pak se cesta štěpí. Strmější dráha vede přes Modlitbu („beránky se ženou / přes hlavu mou, již štatu položil jsem v lože“) k Zpěvu o mé zemi: „hle, tvář zas zhojeného kraje, / kde sněžné beránky se budou pást, / na strunách strnišť vítr hraje / . / a deště mechové již kanou na medový plást . .“ Je to asi nejodhodlanější báseň celé sbírky, nejsvobodnější slovo básníkovy opravdu básnické víry.

Druhá větev se ztrácí v kalných oxymorech, přechodní stupeň je tu „zkažené jitro“: „Pak jitro hraje pastorálně, / je den a pod světelnou patou / se smrtí život matem schvál-

ně.“ Je to věru matení: „až mrtví žijeme, když umírají jiní, / a mysl nemyslí a něco žije za nás“ - tomu odpovídá závěr: „chvíle, v níž se vzdávám všeho, / ožívaje, umíraje.“ Jsou to verše ze Zpěvu, který vymezuje úlohu milenky: „Milenko, čekej, v medu úst / ať záchovná řeč se udržuje, / milenko, trvej, musí růst / i na hřbitovech thuje.“ Bednář zobecňuje toto gesto, v Zjevení čteme: „Spi, světe, v medu uzamčených úst.“

Velmi příznačná je dekorace erotických scén: „Motýli cizích polibků tu hynou, / polibků ztracených, jež umírají potom samy / jak v písku malé škrabošky“ - „v churavém tichu před altánkem / do písku něhu iniciál vrývá“ (sc. dešť, sr.: „v altánku dětství slyším vzlykat tvůj hlas“) - „a kroky lásek ztracených / po cestách pískových sad opět brát se mněl.“ Dosti říkají i slova „hynout, umírat, ztratit“, ale především si uvědomujeme písek, v němž se všechno ztrácí. Bednář důsledně vysypává svět pískem, čistotným, mrazivým pískem, že se nám zasteskne po hlinách, třeba Fr. Lazeckého: „jak mušle oceánu v náhlém bezvětrí / v písčitém tajemství tu někým ztracená“ - „že duše bylo málo / v století písečnatých hor.“ Je to náhoda, že v onom Zpěvu o mé zemi najdeme přece hlinu: „A jako dešť, který se vrací / zpět do ložisek hlin?“ Pokračování.

Nové knihy.

Karel Sabina: Počátky českého divadla. Prokop, Praha, 1940.

Skutečnost, že dnes vychází po první česky toto Sabinovo dílo, znovu upozorňuje na zapomínaný podivný osud tohoto muže. A víc než spis o historii českého divadla, který je první toho druhu vůbec a proto pro literární historii důležitý, upoutají na sebe pozornost kapitoly O Sabinově zradě. Překladatelé G. Fučíková a J. Fučík nesnaží se přímo obhajovat Sabinu způsobem, který až dosud vždy zůstal bez zvláštního výsledku. Hledají nové cesty, které se dají být spolehlivějšími, třeba zdánlivě, totiž obhajovat jej jeho vlastním dílem. A že je tu také nemalým pomocníkem čas, je stejně jisté, jako že zase bude tímto činem obhájeno předně Sabinovo dílo, kterému se jeho hodnoty naprosto nedají upřít. A tak připadá celé toto vydání ve své ideji podobným činem, byť ne již tak radikálním, jako byl obdobný čin posluchačky filosofie, která se ujala zpustlého hrobu na olšanském hřbitově, zušlechtila jej a ozdobila na vlastní náklad prostým železným křížem a nápisem. Vedle toho ovšem překlad je důležitým dílem pro literární historiky, zejména pro historiky, obírajícími se historií českého divadla; proto bychom čekali výraznější roztřídění textu, aby bylo na

první pohled vidět, zda čteme slova Sabinova, vydavatelova a p. Zajímavé jsou i některé divadelní referáty Sabinovy z České Včely, jejichž desítku též přináší sborníček. *ka.*

Bohumila Sílová: Čechy krásné, Čechy mé. Čin, Praha, 1940.

Tendence knih B. Sílové je sice průhledná, ale zdravá. Jde jí o odstranění toho druhu t. zv. literatury dívčí, která nemá s literaturou pranic společného, která nedovede dát čtenářce nic trvale dobrého. V této knížce se obrací k životu venkovskému. Dvě léta prožitá v české krajině, jsou zachycena v prostých záznamech dětského deníku, který se stává svědkem prostých, všedních i silných dojmů mladé duše. Venkovské dítě prožívá jinak své mládí než dítě městské. Příroda v ročních obdobích je nejkrásnější kulisou prostého dětství, chrání je před nezdravými vlivy. A při tom je svět dětský již světem práce a úsilí, a to právě činí z venkovského dítěte opravdového člověka, který si již od mládí začíná uvědomovat své poslání. Přímý styk s pracujícími lidmi ve vsi, na poli, při práci i oddechu dává nahlédnouti mládí do skutečného života, v němž se střídají radosti i strasti, učí rozlišovat dobro a zlo, pravdu a lež, upřímnost a přetvářku. Kniha poskytne mládeži nejen zábavu, ale naučí ji především dívat se na život vážněji již od mládí, aniž ji bude zrazovat od dětských radostí a her.

Fr. Křelina: Dcera královská. Praha, Novina, 1940, cena 40 K.

Nástin života blahoslavené Anežky České, mající za pozadí slávu i blížící se soumrak rodu Přemyslovců, způsobený mravním rozvratem. Děj je tak složitý, že jeho líčení, někdy zbytečně rozvláčné, dává zanikati hlavní postavě, která jen jakoby nepozorována, stranou, tak jak žila, tu a tam zasahuje svou mocnou spanilostí, neobyčejnou pokorou a nepřemožitelnou prostotou. A právě ty momenty, ve kterých záře líbezné krásy „děvečky boží“ proniká nad všedností dějů, jsou radostnými vzlety do vyšších světů. Zde se jeví křelinovská pohotovost slovní nevyrovnatelně přilehavě tlumočící záchvěvy duše za povznesených situací. Slova překypují citovým prochvěním, ale neselhávají v eventuelní směšnosti, ke které takovéto křehké situace mívají blízko. Vrcholnou z těchto pasáží a zároveň těžišťem celého díla je básnické líčení Anežčiny pouti k místu vytouženého klidu a obětování. Sváděna nádherou pražských panoramat, kolem nichž prochází v nádherném královském průvodu, bojuje s ďáblem, který jí vykouzluje jasný obraz statečného Jaroslava ze Šternberka, ale Bohem sílená nepovolí, ba zdá se jí, že je až

hříšná její hrdá neústupnost, a dojde tak po několikerém zakolísání pevně k svému cíli, kde jako pokorná ovečka obětuje všechnu svou královskou nádheru. Smývá tak prokletí svého rodu, poskvrněného zradou Přemyslovou na pravoplatné manželce, kterou zavrhl pro mladičku Konstancii, matku Anežčinu; zavrhl i jejího syna a chystá trůn pro křehkého „králíčka“ Václava. Jako výborná příležitost rozšíření vladařské moci je dcera českého krále dvakrát zasnoubena, ba i císař se o ni zajímá, ale Anežka již pohrdá světskými poctami, smiřuje umírajícího otce se zavrženým Vratislavem a touží po království věčném. Na cestě ji zaráží jedině čistý rytířský zrak Jaroslavův, ale i toho se odřiká loučíc se s ním heslem: Bůh ti dal meč, bojuj! S tímto odkazem čisté lásky na rtech poráží Jaroslav Tatary u Olomouce. A dále a dále line se její moc: zachraňuje Elišce Přemyslovně syna, zjevujíc se jí ve snách; stává se věčnou ochránkyní chudáků, jak líčí poslední kapitola alegoricky zabarvená. Každá kapitola této historické básně v próze je předaslána úryvkem z díla, které bylo spisovateli pramenem. Text je doplněn obrázkem z breviáře velmistra Lva z r. 1355. - *Pet-*

Jarmila Glazarová: Chudá přadlena. Melantrich, 1940. Cena 35 K.

Moderní romanopiska, která kladla již i děj svých dřívějších románů do kraje pod Beskydy, upředla nyní folkloristicky zabarvené pásmo, zachycující bědný život horala na Karlovicku pod Bukorýškou, život sice až krvavě klopotný a udřený, ale přitom odevzdaně radostný, posvěcený hluboce zakořeněnou věrou v spravedlivého Boha, který křížkem navštěvuje toho, koho nejvíc miluje. Spisovatelka romanticky nazývá krajinu chudou přadlenou, která jako v pohádce přede přadeno veškerého života, od rážejícího se v její kráse od jara do zimy. Život probíhající v práci, která nikdy nekončí. A ač se spisovatelka staví dost odmítavě, ba někdy až pohrdlivě k hluboké víře těchto prostých lidí, musí před ní ustoupiti a pokloniti se jí. Není také možno neobdivovati a necítiti se zahanben před hloubkou víry tohoto kopaničáře, který je vděčen i ve své dřině, a zakolísá-li, je to jen kratičko; hned se dovede vzpamatovati, zná svou povinnost k Bohu a s láskou ji koná, byť za podmínek věru krutých. A tuto víru nezeslabí ani tkáň pověr, kterými je opředeno každé větší dění horácké rodiny. Pisatelka v nich vidí ohlas pohanského uctění Radegastovy přírody a nesouhlasí s kategoriemi zákroky duchovních pastýřů, kteří prý nemohou porozuměti duši lidu. Zajímavé je proto stanovisko této spisovatelky, která důsledně píše bůh, ale která je zároveň přemožena a musí všude zdůrazňovat jsoucnost Boha a úctu k Němu v kraji pod Beskydem.

Jednotlivé kapitoly - pásma - jsou k sobě přiřazeny bez vnitřní souvislosti, zachycující trpké i radostné chvíle od kolébky do odchodu na onen svět. Jsou zde charaktery pevné i zlomené neskonalou bídou. Výčet výjevů někdy až folkloristicky nestmeleně k sobě přiřazených je zpestřen humoristickými příběhy, majícími původ v naivitě horalů a jejich děcek. Pro oživení vkládá vylíčení příhod do úst samotným osobám, kterým dává hovořiti místním nářečím. Z něho přechází spisovatelka nenásilně do své spisovné řeči a neznámé výrazy vysvětluje v připojeném rejstříku. - *Pet-*

Benjamin Klička: Duch asistentky Kurdové, Melantrich, 1940 str. 200, cena 25 K.

Měl jsem ze začátku dojem, že je to nějaký paškvil, duchaplný na psychoanalysu, ale četbou jsem viděl, že motiv psychologického výkyvu je pouze záminkou, aby mohl autor zdůrazniti tím chladnější a syrovější skutečnost. Ale v líčení této neokrašlované, snad až příliš černě nanešené zloby je Klička mistr. Klička je vůbec mistr v dobývání se propastí lidské obludnosti. V tomto románě však obludnost je odhalena, potrestána, odčiněna. Až se mi těch hapy endů zdálo najednou moc. Vždyť román není film. Ten takových a tolik laciných rozuzlení nepotřebuje a ani neunes!

Josef Vašica: Slovanská bohoslužba v českých zemích. Knihovna „Pro život“ sv. II., nakl. Vyšehrad. Str. 32. Cena K 3.60.

Knížka Josefa Vašici, jejíž hlavní předností je jasnost a přehlednost podané látky, vznikla z přednášek proslovených v českém rozhlase. Seznamujeme se s prvními úspěchy sv. Cyrila jako profesora cařihradské university, s jeho disputacemi s patriarchou Janem, mluvčím obrazorců, i se saracénskými učenici, v nichž skvěle obhájil zásady křesťanské víry. Následuje společný pobyt s bratrem Metodějem v klášteře na úpatí Olympu, v blízkosti slovanských kolonií. Ale již r. 860 jsou oba bratři posláni do země Chazarů v jižním Rusku, aby hájili křesťanskou víru proti židovství, jež se u nich rozšířilo. Dále vylíčeno výstižně období po r. 862, pro nás tak důležité, neboť je spojeno s působením obou bratří na Moravě, znamenajícím mohutný rozmach našeho národního života a určujícím náš duchovní vývoj na celá staletí. Do doby sv. Václava nejdůležitějšími středisky slovanské misie v Čechách byly dřevěný kostelík sv. Klimenta na Levém Hradci a kostel Panny Marie na hradě pražském. O poměru knížete Václava k slovanské liturgii pojednává krásná legenda, dílo slovanského kněze, a svědčí o tom, jak pronikavě v té době působila na celou naši kulturu. Ne-

malé jsou též zásluhy sv. Vojtěcha o její rozšíření. Nový rozmach slovanské liturgie znamená založení kláštera sázavského a záslužná činnost tamních benediktinů. Uložení ostatků sv. Borise a Glěba, synů kijevského knížete sv. Vladimíra, v klášteře sázavském svědčí o čilých stycích s církevním střediskem v Kijevě. Mezi zánikem slovanské liturgie na Sázavě a jejím vzkříšením v klášteře na Slovanech je časový rozsah půl třetího století. Dílko Vašicovo končí vylíčením činnosti chorvatských benediktinů, pro něž byl klášter Karlem IV. zřízen, dále vypsáním snah o zřízení slovanské liturgie v zemích sousedních a osudů kláštera na Slovanech až do naší doby. - Z.

Hvězdy nad Triglavem. Moderní poesie slovinská. Melantrich 1940. Str. 100. Cena 20 K.

Zájem Čechů o slovinskou poesii se projevil již v době obrozenské. F. L. Čelakovský navázal styky s Prešernem, přeložil ukázky z jeho díla, které uveřejnil r. 1832 v Časopise Českého Musea, a od té doby s ním udržoval srdečnou korespondenci. Pak již neustal zájem o slovinskou poesii, z níž byly otiskovány buď překlady jednotlivých básní, nebo celé výbory. Posledním výborem byla „Bratrská poesie“, obsahující ukázky z Cankara, Kette a Gradnika v překladu Jiřího Wolkra a Vojtěcha Měrky. Vyšla v Košicích r. 1925. Přítomný výbor je výsledkem překladatelské práce K. Bednáře, J. Čarka, J. Hory, F. Nechvátala a K. Nového. Básně vybral a doslov napsal Oton Berkopec. Malý, ale snaživý národ slovinský nemá poesie, která by se nořila do největších hlubin lidské duše, takové, jakou se mohou pochlubiti národy větší. Poesie jednotlivých básníků se jeví spíše jako úzký lyrický pramen, obyčejně však křišťálově čistý, hluboce lidský. Jeden rys je však pro všechny charakteristický, ať již zpracovávají přírodní obrazy, osobní zážitky nebo motivy sociální. Je to vroucí citění náboženské. To k nám promlouvá zejména z veršů Antona Vodnika, křehkých a delikátních tónů, i z básní Franceta Vodnika, prudších a vášnivějších. Jemná prostota výrazu Jože Pogačnika se tu snoubí s vášnivým mysticismem Edvarda Kocbeka. Nejkrásnější z celého výboru je báseň Alojze Gradnika „Mrtvé matce“. To již je poesie silná, vroucí, z níž cítíš tepot krve, zvuk čistě taveného kovu. Všechny překlady se čtou plynně, lahodně, na některých místech však bylo překládáno příliš volně.

Prokop Toman: Kouzelník barev, Jan Vermeer z Delftu, Petr, Praha, 1940, str. 170, cena 25 K.

Nu, romaneto to není, jak je nadepsáno, ale ono je to jaksi lepší, že to není romaneto. Takhle je to něco spolehlivějšího. Život každého velkého umělce je románem, ale nesmí se zjednodušovat. A je k tomu třeba trochu fan-

tasie. Ale Tomanovi bylo, jak je viděti, po několika stránkách líto velkého holandského mistra, aby mu něco přimýšlel, nebo s ním nějak samostatně nakládal. Tak kreslí malířův těžký, i radostný život. Provází ho jeho vývojem. Seznamuje s jeho hlavními díly a vypravuje jejich historii. Tak je to lepší, než kdyby to opravdu bylo nějakým romanetem, protože špatných zromanisovaných životů velkých umělců se příliš mnoho vyrojilo, než abychom nesáhli vděčně po knize, která je více než slibuje, hlavně není nepodařeným románem, nýbrž podařenou dobrou historií.

Josef Toman: Lidé pod Horami. Družstevní práce, 1940. Str. 380, cena 40 K.

Umění Tomanovo v poslední knize je již hodně vyspělé a vyzrálé. Sloh sleduje ustavičně prudkou, někdy až divokou křivku. Po tom se pozná dobrý romanopisec, jestliže mu nedojde brzo dech. A Toman dovede sebe i čtenáře i své postavy udržovati v ustavičném až neklidném a horečném napětí. Napětí morální, napětí osudové, napětí dějin a všech jeho zákrutů. Kniha o bohatém vnitřním životě lidí zdánlivě nesložitých. Snad právě proto vyniká živá dravost Tomanových postav, že mu vyrůstají z denního všedního života, ze skutečného života. Předmětem děje jest nevšední případ děvčete, které, cizí, zapálí mozek většině lidí malé osady, kteří se pro ni dopouštějí všech pošetlostí, ba i zločinů. Nakonec strašně ztroskotá zpupné sebevědomí děvčete, které ví o své hrůzné síle a mstí se celou hrůzou na těch, které ji závidí. Čili, mimořádnost nemá práva mstiti se zneužitím mimořádností k mimořádné zlobě nad ubohostí a hloupostí těch, kteří ve své slabosti umí jen závidět a žárliti. Ani žárlivostí a nenávisť pronásledovaný nemá práva dobíjeti ubohosti křičící žárlivostí. Dílo opravdu silné, takže se nedivíme, že bylo roku 1937 zfilmováno. *Braitto.*

Václav Němec: Přes kořeny neseno.

Verše . Pěti dřevoryty vyzdobil Bedřich Waldauf. Vydal K. Ausobský, nakladatel v Č. Budějovicích. Vytiskla knihtiskárna St. Kocmouda písmem Bodoni Empiriana v listopadu 1940.

Němcova první sbírka lyriky není povrchní zrcadlení osob a věcí v nahodilé vodě bažiny. To je hluboká studánka, v jejímž křišťálu rostou osobní vzpomínky básníkovy až k nadosobní velikosti. Němec miluje lidi kolem sebe, krajinu rodných Železných hor i jihočeských vod, oranice i návsi, hřbitov i starý stav. Miluje své okolí proto, že se do něho vzhlíží, vklínjuje se do krajiny, cítí s lidmi, roste se stromy i z nich. Jeho písně (zejména krásné Dříteňská pout, Kořeny, Podzimní náves) nejsou větvič-

ky nalámané pro dekoraci, ale vonější kořeny zapuštěnými do opěvovaných předmětů. Jemně vykreslil portrét matky:

Má matka jako každá jiná v životě trpící statečné srdce měla a mysl hořící	Má matka jako každá jiná jaké již matky jsou sepjaté ruce měla k modlitbě na prsou
---	---

Má matka jako každá jiná
by k nebi měla blíž
svůj odevzdaně nesla
ke hrobu těžký kříž

Tak nás mimochodem napadá: U takových maminek, jako byla maminka V. Němce, moje, tvoje, naše a nás všech, měli by filosofové hledat sloh života našeho lidu. Sloh, který by se měl stát slohem naší školy a národní výchovy vůbec. Waldaufovy dřevoryty jsou podivuhodné hloubky i jemnosti. Pěkný dárek. *hch.*

Zahradníček: Korouhve. Vilímek, Praha, 1940. Str. 80, cena 20 K.

Pro básníka nadejdou někdy chvíle, kdy každé slovo chutná jako popel, ale nemůže mlčet a běda, kdyby mlčel, protože by ho slovo dusilo. Tak mluví a zpívá Jan Zahradníček. Každé slovo prošlo smysly, myslí i vůlí. Všude páli, všude bolelo. Tak je znáti na všech těchto básních, že prošly ohněm očištným, ohněm tavícím, ohněm tvárným bolesti, úzkosti. Do běla rozžhavené železo slova dává Zahradníčkovi viděti daleko. Takové jsou jeho básně ke svatým našim. Zahradníček klečí za nás pokorně před našimi patrony a přijímá jejich poselství povznesené nad chvíle. Básně Zahradníčkovy jsou jakoby psány v posvátném zášeří chrámů. Bohatství chrámů, přítomnost Lásky věčné, poselství vůle Páně, světlo rozlévající se z chrámu na všechno, co se ke chrámu přibližuje, takové je požehnání, které si básník odnáší od chrámových dveří a rozlévá je široko kolem. Srdce jíhne, tichne a vroucněji miluje to Jediné, co věčné lásky je hodné, když čte v tichém usebrání bohatě tekoucí, čistě svítící verše Zahradníčkovy.

Braitó.

Kamil Krofta: Nesmrtelný národ. J. Laichter, Praha 1940, cena brož. 100 K.

Silný svazek Kroftův má podtitul *Od Bílé hory k Pa-lackému* a je rozdělen na tři nestejně části. První a nejrozsáhlejší část je „Bílá hora v našem národním životě“ (na 500 stran), druhá „Od baroku k osvícenství“ a zvláště třetí „Od osvícenství do nového života“ jsou neúměrně kratší (obě dohromady ani ne 300 stran). Těžiště celé práce musíme tedy už podle rozsahu hledati v části první. Krofta vykládá, jak se historikové dívali na význam Bílé

hory pro náš národní život a cituje ty, kteří v ní viděli národní neštěstí (sem řadí i ne zcela právem Balbína a Peckaře), i ty, jimž se zdála dobrem, sice trpce zaslouženým, ale přece jen dobrem (Tomek, Rezek a ostatně i Denis). Krofta se přidává k hlasům těch, jimž je Bílá hora neštěstím, ale nehodlá ji znova oplakávat. Shrnuje následky Bílé hory po stránce ústavněprávní, národnostní, náboženské, mravní a vzdělanostní vůbec, shledává Krofta většinu z nich nepříznivými, i když své soudy všelijak omezuje podle výsledků dosavadního badání. Hlavně popírá teorii o úpadku české společnosti předbělohorské a v její obraně se shoduje s brněnským univ. prof. Fr. Hrubým. Naopak se Kroftovi v druhé části „Od baroku k osvícenství“ jeví baroko ve světle střízlivějším, než je v poslední době u nás zvykem. Tady je hrot Kroftových úvah zaměřen hlavně proti Kalistovi. Krofta je už povahou jinak založen a podobně jako Šusta silně obrněn proti estetickému zcitlivění, jehož vyžaduje chápání barokní doby. Část třetí je jenom letným přehledem našeho národního snažení od konce 18. stol., které je representováno jménem Fr. Palackého. Celá práce Kroftova je založena pouze na literatuře, kterou přehledně a přístupně předkládá ale z vlastního badání pramenného nepřináší nového nic. Jeho vlastní je jen postoj k probírané látce - postoj kompromisní, držící se střední cesty, i když není zlatá. Konservativně odmítavý je Kroftův poměr k pokusům o přehodnocení našich dějin. V tom se dovolává zásady Gollovy, kterou se ostatně musí řídit veškerá věda historická, že každý historický zjev je nutno chápat v rámci jeho doby. „Neboť jen tak (citujeme tu Kroftu) je možno čelit nebezpečí mělkého subjektivismu, popírajícího možnost objektivního historického soudu a příliš ochotně přiznávajícího každé době právo na vlastní pravdu v posuzování a chápání minulosti.“ - *Esbe.*

V Ý H L E D Y D O S V Ě T A

Řád a norma v národním školství.

Volání po řádu a po normě v našem školství. Tak lze přejmenovat knihu „Sloh české školy“ od dr. L. Kratochvíla. Je to volání *hlasité* autor mu propůjčil i zvláštní slohový výraz s častým opakováním a s přehojnou obměnou, je to volání *dokumentární* (skoro litujeme, že nepřišlo dříve) a nepochybujeme o tom, že je *poctivé*. Škola ve své nynější podobě a funkci dostává mnoho výtek - zasloužených i nezasloužených. Jejich tenorem je volání po řádu a po normě:

„Česká škola se dosud vyznačuje ve všech svých slohových obdobích nechutí k řádu, k normám, k pevnému utváření, ale řád, normy, soustava je právě projevem kultury, projevem slohu, projevem pevného zakotvení v kulturním a společenském celku. Nedostatek slohu, nedostatek řádu je proto nedostatkem pevného poměru ke kultuře, jak jsme jej našli souhlasně také v české škole a výchově. Nedostatek norem je příznakem, že česká škola nemá dosud pevného zakotvení v kulturních společenských poměrech, to znamená v životě a v kultuře národa.

Česká škola v tomto smyslu není školou dost národní ani dost kulturní, neboť není uvědoměle založena na řádu, slohu národa a není přesně zaměřena k svým úkolům v životě a kultuře národa. Nesouhlas řádu, slohu české kultury a řádu české školy vede nás k požadavku, aby *škola a výchova byla sblížena s celým životem a prací národa.*“ (Str. 241.)

Kratochvíl nařiká, že ani tak vyhraněné osobnosti a tak význační představitelé řádu a slohu jako je Březina, Peckař a Šalda nenašli místa v naší škole a výchově.

Pokud jde o tento problém řádu a normy, mají čeští katolíci klidné svědomí. Nepotřebují řád a normu hledat. *Mají je, žijí v nich a slouží jim.* Chtěli je pochopitelně uplatnit i ve školství. Buď ve všem, nebo alespoň v konfesním. Volali po katolických školách pro katolické děti ne proto, aby kopali národu hrob, ale aby měli logickou možnost vychovat české katolicky věřící dítě v českém katolicitou proniknutém řádu. Byli odmítnuti. Jakkoliv hojné soukromé katolické školství nemohlo plně ukázat to, co by projevilo veřejné katolické školství i s učiteli laiky. Ale ani ta práce soukromých škol často svízelná právě pro uplatňování normy a řádu, práce, která snad leckde nebyla bez omylů, nebyla marná. Neodcizila nikoho našemu národnímu životu.

Volá-li Kratochvíl po tom, aby *život a práce národa* staly se podkladem řádu a slohu české školy, dopouští se jistého omylu. Zapíná řetěz výchovy zdola na lid, ale neukazuje na nic, k čemu by se měl zapnout druhý konec řetězu. Bude to zase kymácení.

Život a práce národa mají se rovněž dít v normě a v řádu. Nejde tedy o mechanické přejímání života a práce národa za základ řádu školy. *Škola stejně jako ostatní život a práce musejí býti ovlivňovány týmž řádem.*

Opakuje-li Kratochvíl několikrát, že školní výchova musí býti především naplněna životem a slohem národa, chce tím snad demonstrovat proti oněm pokusům, které plnily naši školu a výchovu něčím jiným než životem a slohem národa. Domníváme se však, že tito hlasatelé pokusnictví lehko najdou svou obranu ve vlastních Kratochvílových slovech. Když si přečtou na str. 242, co všechno má být

podkladem národní škoie a výchovy (bohatství lesů a hor, vod, půdy atd.), řeknou: A což to dosud nebylo obsahem výuky a výchovy našich škol? Neměly snad naše početnice dost příkladů z domácí statistiky, nebyla naše vlastivěda věnována především těmto problémům, nebyla v naší četbě oslavována hlavně tato práce na českých polích, v českých dolech atp.?

A budou mít pravdu.

Kratochvíl správně konstatuje, že naše škola *utkvěla do té míry na liberálním naturalismu, že nejen od cizí filosofie, ale ani od vlastního národa, lidu, kultury nechce přijmout úkoly, vazby, normy a řád*. Nevíme však stále, jak si představuje toto přejímání řádu od vlastního národa. Má na mysli nějaký řád českého podvědomí, společný všem lidem v naší zemi či myslí řád získaný výchovou, příslušností k církvi a p.? Kdo má škoie a těm, kteří v ní pracují, t. j. učitelstvu tlumočit tento řád národa? Má si jej každý učitel najít sám ve svém okolí, hledat zdola, či má jít za hlasem představitelů národa ve vědě, v umění, v literatuře, v průmyslu? A tlumočí tito představitelé opravdu řád národa nebo spíše působí jistým tlakem směrem dolů, aby se v lidu určitý řád vytvářel? Jsou také jednotni v názoru na řád?

Je opravdu těžko volat po pořádku, po rozumném pořádku a nevyslovit slovo *Bůh*. - *hch*.

O časopisech pro děti. - „Dětský svět“.

Se zájmem jsem četl v 9. čísle *Výhledů* stať o časopisech pro děti, podepsanou p. cvičným učitelem k. b. h. Sleduji již několik let „*Mladý svět*“ a právě k letošnímu ročníku „*Mladého světa*“ měl bych několik svých poznámek. Prohlédl jsem 11 čísel, vydaných od září do 20. listopadu 1940. Je to celkem 44 stran formátu novinového. V jednom čísle jest průměrně mimo část obrázkovou asi 750 řádků textových. Hledám místa, která by vedla a vychovávala malé čtenáře v duchu křesťanském a testuji: *V 1. čísle* není ničeho. - *Ve 2. čísle* básně J. V. Sládka „*Domove, domove*“, celkem 22 řádků. *Ve 3. čísle* Alšův obrázek sv. Václava, básně K. Tomana „*Září*“, stať z díla Vl. Vančury „*Obrazy z dějin národa českého*“, kde se v poznámce redaktorově v úvodě praví: „28. září si připomínáme památku českého knížete Václava Svatého“ - pak několik řádků o etymologii jména Václav a národní veršování „*Brambory*“. Celkem ve 3. čísle 50 řádků. *Ve 4. čísle* nic. - *V 5. čísle* 3 kratinké průpovědi o říjnu, celkem 3 řádky. *V 6. čísle* nic. - *V 7. čísle* nic. *V 8. čísle* nic. - *V 9. čísle* obrázek J. A. Komenského s občany amsterodamskými s textem, 20 řádků. - *V 10. čísle* 6 krátkých úsloví listopadové lidové pranostiky, 12 řádků. - *V 11. čís-*

le nic. Celkem tedy v 11 číslech počítejme, že jest průměrně vytištěno 8.250 řádků textových na 44 stranách novinového formátu a z toho jen 107 řádků s textem připínajícím se k duchu křesťanskému a 8.143 řádků textu ostatního. Nemohu říci protikřesťanské tendence, ale laického ducha a velmi zhusta ducha laické morálky. A to je ta pravá tendence časopisu, vydávaného Školním nakladatelstvím, tedy instituci oficiální, na níž by mohl býti vliv ministerstva školství lépe uplatňován. Pak opravuji, co v 9. čísle Výhledů napsal p. k. b. h. o „Mladém světě“: „Pokud jde o stanovisko ke křesťanství, nechceme vzpomínat minulosti „Mladého světa“, ale vděčně akceptujeme přítomnost.“ Jako katolický vychovatel nemohu vděčně akceptovat přítomnost „Mladého světa“, ale žádat od Nového roku 1941 nejnaléhavěji nápravu a doporučuji, aby p. cvičný učitel k. b. h. byl přibrán do redakce „Mladého světa“ a pomohl, ve své jistě dobré vůli, napravit, co se napravit dá. V redakčním sboru ať vedle Oktava Mikana, Jana Hostáně, Jaromíra Hořejše, Václava Medonose a Jaroslava Růžičky jest vytištěno s plnými právy člena redakčního sboru jméno na př. Karel Hroch nebo jiného. Máme své dobré spolupracovníky a jsme ochotni spolupracovati. *Jan Kuncěk.*

Věrný přítel knihy.

Již mnoho let nebylo o vánocích tolik knižních dáreků jako letos. Důvody a příčiny nespočívají v tom, že by u nás v nebyvalé míře najednou vzrostla úcta a láska k české knize. Důvody mohou být docela praktičtější. Ukázalo se, že kniha jest nejen velmi vhodným darem, nýbrž také darem poměrně nejlevnějším. Uvážíme-li, že za sto korun dostanete již skvělé dílo, nádherně vypravené, potom teprve oceníme, jaké to protihodnoty se dostává kupci knihy za těch několik korun, které přinese do knihkupectví, aby je směnil za knihu, věc trvalých hodnot.

Chceme-li býti upřímnými, potom nemůžeme se radovati čistou radostí z toho, že letos jsou knihkupecké krámy plny zákazníků, že některá nakladatelství ani nemohou vyhověti zakázkám knihkupců. Nemůžeme totiž v duši potlačiti trpkost nad tím, že byly časy, kdy kupec knihy byl bílou vránou a přece tehdy měli lidé stejně peněz jako dnes. Tehdy snad mohli je obrátiti na nějakou zábavu: výlet do ciziny, luxusní věc, slovem to, co dnes je i těm hodně bohatým nepřístupno. Proto našli cestu ke knize.

Nechť nám prominou, že nevěříme jejich upřímnosti s jakou letos by nás rádi přesvědčili o pochopení a lásce k české knize. Neodmítáme je; naopak vítáme je jako kupce dobré knihy, neboť tím umožňují vydavatelům, aby pro příští rok si opatřili potřebné prostředky na vydání

nových hodnotných knih. Ba dokonce chceme věřiti, že jejich zájem o knihu nebude zájmem přelétavým. Že až zase budou moci hovět svým starým zálibám, že neodvrátí se od české knihy, ale zůstanou ji věrni z vděčnosti. Vždyť vlastně všechna naše láska ke knize je podložena vděčností.

Na druhé straně známe dobře onen věrný kádr přátel dobré knihy, kteří ani v dobách nejhorších, kdy jim bylo třeba skutečně si utrhnout od úst, aby bylo na koupi knihy, neodolali a věnovali poslední haléř na knihu. Na nich v kritických letech spočívala velmi často celá ta tíha uchovati nedotčen český knižní trh. Byli to lidé neznámí, prostí úředníčkové, studenti, kteří ze svých skromných prostředků nelitovali oddělití značnou část na knihu. I oni mohli si ji vypůjčit. Ba bylo by to téměř samozřejmé, kdyby tito lidé se skromným příjmem stali se nejvěrnějšími čtenáři veřejných knihoven. Leč aby snad celá věc byla postavena nohama nahoru, proto právě lidé s láskou ke knize a prázdnými kapsami této knize slouží nejvěrněji, zatím co dámy v drahých kožešinách a páni v persiánových límcích tlačí se u okénka veřejné knihovny nebo jiné půjčovny knih; mají zájem o knihy, ale jenom o knihy cizí, vypůjčené. Ba mohli by vám vypravovat ti věrní, kteří na místo biografů, svačin a jiných (podle těch druhých) nezbytných zábav si kupovali knihy, jak častokrát byli požádáni, aby svému bohatému sousedu zapůjčili knihu ku přečtení.

Kolik vtipů jsme již četli na ty, kdož v elektrice čtou svému sousedu přes rameno jeho šestákový deníček. Bylo by snad dobře, kdyby se objevily v novinách také jiné články mnohem ostřejší, které by ukázaly, kolik neúcty k české knize bylo zakotveno u těch, kteří se k ní dnes vracejí jenom jaksi z nouze.

Mnohému se budou ta slova zdát paličská a nikterak vhodná do současné nálady. Zdá se však naléhavě nutno, aby právě nyní bylo o tom napsáno několik slov. Snad ostrých, které mohou leckde vyvolat disharmonii. Leč tu neběží přece o dnešek, nýbrž o zásadu, kterou musíme prosaditi, má-li česká kniha skutečně najít pevnou oporu pro svou budoucnost.

Nestačí deklamovat, co je česká kniha. To je příliš otřepané. Ano: česká kniha je základem celé národní kultury. To víme všichni nebo aspoň to má být všem samozřejmé. Lépe by bylo, kdybychom si uvědomili své povinnosti k české knize. Tyto povinnosti zavazují všechny. Kdokoliv se z ní snaží vyzout, ihned by zasluhoval, aby také podléhal všem sankcím, plynoucím z deserce od národní povinnosti sloužiti kulturnímu rozmachu národa.

Závěrem bychom chtěli poprositi všechny ty, jimž prospěch českého čtení (jak to krásně dovedli nazvat naši

otcové!) leží skutečně na srdci, aby se neostýchali upozorniti ty své známé, kteří se letos snad teprve po mnoha letech uchylují ke knižnímu dárku, že nestačí českou knihu pouze koupit. Nutno ji především číst. My to víme, ale ti druzí to snad nevědí. Kniha je jim dárek jako jiný. Ano, je třeba nejen knihy darovat, nýbrž také číst. Jenom čtením získáváme z knih to, co je v nich ukryto jako poklady. Učme proto lidi knihy číst a potom si své knihy, které dostali darem nebo snad náhodně si koupili, teprve naučí vážit. A to jest již rozhodný krok k tomu, aby se stali věrnými přáteli české knihy. O získání těchto věrných přátel nám především jde a my vynaložíme proto letos vše, abychom i tam, kde dosud jsme tyto věrné marně hledali, aby i tam se objevili, a to nikoliv sporadicky, nýbrž v počtu skutečně velkém. - *Bka.*

Dr. G. C. Myera: Šťastná rodina.

(Sb. „Kultura těla i ducha“ sv. XI.) nakl. Josef Svoboda v Praze, přeložila z amerického originálu prof. B. Kurzová, Praha 1940, str. 282.

Máme před sebou další ukázkou rostoucího zájmu o problémy rodiny a výchovy, na který jsme už minule upozornili se zvláštním důrazem. Musíme uznati, že i tato nová kniha na českém knižním trhu nesleduje zastaralé cestičky dřívějšího individualistického nazírání na člověka a na život. Avšak i v této knize vane naturalistický duch, který hledí jinak velmi dobré a mravní zásady odůvodniti a posilovati výlučně na základě přirozenosti.

Jsmo snad posledními, kteří by chtěli tuto snahu odsuzovati; naopak bychom jen uvítali, aby i tyto problémy jako četné jiné - byly probírány právě na základě přirozeného zákona. Katolická nauka na tom trvá, poněvadž vidí v přirozeném zákoně svého nejvýmluvnějšího spojence pro svou apologetiku, zvláště na poli mravním a sociálním! My si právě přejeme, aby naši odpůrci sledovali cestu vykázanou přirozeným zákonem, vždyť právě tato cesta by je vedla k pravdě a k poznání, že katolická mravouka i katolická víra je opodstatněna i s hlediska čistě přirozeného a lidského.

To ovšem nikdy neznamena, že by tento postup nesměl se opírat i o náboženství v nejhlubším smyslu slova. To právě proto, že i náboženství má své odůvodnění i v přirozeném zákoně; vždyť příroda není ničím jiným než dílem Boha. Provinilo by se nejvíce proti samé přirozenosti, kdyby se chtělo docela uměle, *nepřirozeně* odloučiti celé přirozené dění a přírodu samu od Toho, který ji stvořil, který jí svou moudrostí řídí a který ji může kdykoliv zničiti!

Této, pro nás katolíky zásadní chyby se dopouští právě

tato nová kniha amerického sociologa Myerse. Závažnost projednání této knihy vysvítá zvláště z jejího obsahu: 1. První dítě. 2. Když přijde druhé dítě. 3. Jiní dospělí v rodině. 4. Výchova k samostatnosti. 5. Výchova k zodpovědnosti. 6. Pocit bezpečnosti v rodině. 7. Nevlastní rodiče. 8. Rodina a společnost. 9. Mrzutosti v rodině. 10. Rodinné štěstí. 11. Výchova pro manželství a pro rodičovství.

Překvapuje, a zvláště u Američana, jeho určitý jemnocit pro oduševnělou stránku rodinného života a poměr mezi manžely a dětmi. Totéž platí o velmi cenných pedagogických radách, svědčících o určité pružnosti, vycházející právě z pochopení pro složitosti skutečného života. Po té stránce by snad nebylo co vytýkati. Zvláště musíme zdůrazniti odsouzení „jedináčství“ a postoj k rozluce: největší utrpení při rozluce snášejí nevinné, bezbranné děti. Dává málo naděje pro „nápravu“ v takových poměrech. I otázku pohlavní výchovy probírá věcně a správně, ovšem chybí nezbytný základ náboženský.

Čertovo kopýtko se projevilo v kapitole „Náboženská výchova“, která byla výmluvně zařazena do kapitoly „Výchova k samostatnosti“. I zde musíme uznati, že spisovatel přes naturalistický postoj připouští výchovný význam společných náboženských úkonů celé rodiny spolu s dětmi. Nemůžeme snad ani popírati správnost jeho názoru, že nemůžeme *přikázati* druhému, ani dítěti ne, co, a v koho má věřiti. Že je nutno děti nadchnouti pro víru, že by bylo nesprávné, kdyby dítě se muselo nutiti k přetvářce. Myers dokonce odsuzuje názor, jako že by děti neměly býti vychovávány v *žádném* náboženství, aby si později, ve zralém věku mohly zvoliti bez ovlivňování to náboženství, které vyhovuje jejich přesvědčení. Správně poznamenává, že je to nejlepší cesta, aby z dětí se stali nezabozi.

Chybuje však ve svém návrhu náboženské výchovy, když prohlašuje, že je povinností rodičů dovolit dítěti, aby se v otázce náboženství svobodně rozhodlo pro kterékoliv vyznání bez obavy, že způsobí rodičům bolest. Takovýto postup by měl býti podle něho hlavní zásadou životní filosofie.

Je samozřejmé, že rodiče kromě psychologických a pedagogických prostředků nemají jiných prostředků, aby *přinutili* dítě k zachování víry. I my bychom museli odsuzovati každý tělesný trest a pod. Uznáváme i správnost názoru autorova, že bývá to vlastní vinou rodičů, jestliže dítě přestupuje na jinou víru anebo se stává nevěřícím, že rodiče pravděpodobně neprokázali dostatečně důležitost a potřebnost víry. Také je docela správné, že rodiče by měli dovoliti, aby dítě vyjádřilo své pochyby nebo svou nedůvěru k některým otázkám víry. Ale rozhodně

nelze souhlasiti s tím, aby „dítě nebylo vychováno tak, aby cítilo, že nesmí nikdy vyjádřiti své pochyby atd. a že ji musí přijmouti z povinné úcty ke svým rodičům.“ I když sami připouštíme, že v takovém nešťastném případě rodičům nezbuďte nic jiného než utíkati se k modlitbě a používati všech prostředků, aby se dítě skutečně přesvědčilo, i s hlediska autorova by nebylo správné *předem* dáti dítěti *cítiti*, že by *mohlo* míti tuto svobodu, i když fakticky mu tuto svobodu (v konkrétním případě), i kdybychom chtěli, nemohli vzíti. Pokud jde o povinnou úctu k rodičům, dítě *má* věděti, že tím působí rodičům největší strast, vždyť ztráta víry je pro nás katolíky zrovna takové neštěstí jako největší hřích, poněvadž jde o hřích proti Bohu. - *M. W*

Kruh přátel českého jazyka v Praze.

pořádal jako v minulých letech jazykové kursy pro své členy (řečnický a dvojí souběžný kurs o českém jazyce). Jak jména vedoucích a přednášejících (J. Hořejší, J. V. Bečka, J. Haller, Fr. Oberpfalzer...) tak i výběr a uspořádání látky, otázky z minulosti češtiny, dnešní problémy a potřeby spisovného jazyka, v řečnickém kursu je věnována pozornost jak psychologickým předpokladům a podmínkám, tak i prostředkům jazykovým mimo samozřejmé výklady o hlasu, dechu, deklamaci etc. . . ., svědčí o vysoké úrovni a o upřímné snaze vyjítí vstříc potřebám svých členů. Přednášky vyjdou také tiskem a tak i nám mimo Prahu bude dopřáno všestranně se poučit o těchto otázkách. *Rolf.*

Zabíjení nudy.

Pascal ve svých Myšlenkách všimá si jednoho nápadného rysu světa: jeho ohromné spotřeby zábav, jeho kromobyčejné péče o zábavy.

Zábavám se přikládá cena zdravotní, výchovná, estetická, národní, atd.

Kult zábav je péčí o zabíjení nudy.

Nuda dá se také zabíjet prací, ale to je už méně populární. Člověk se vrhá střemhlav do nějaké činnosti píše, píše, píše přednáší, přednáší, přednáší maluje, maluje, maluje . . . nemůže být nečinný. *Stále pracuje*, a vyčítavě se zpytuje z každé prázdně, která by ho na chvíli osvobodila od jeho „činností“.

Nuda se dá také zabíjet pěstováním společenských styků, cestováním, sběratelstvím, čtením, psaním, zkrátka vším, co se *nás přímo netýká*, do čeho se můžeme schovati, uprázdniti, „rozptýliti“ . . . A zde je právě čertovo kopýtko. Zde nasadil čert svá vnaidla.

Bohatí lidé zabíjejí nudu nákladněji než chudí, učení duchaplněji než obyčejní lidé světa. Kolik lidí se dovede shromáždit v ulici a zevlovat - třeba na římsu spadlou na chodník. Taková podívaná dodává látku k jednodennímu rozhovoru - nebo rozptýlení.

Duchovní životopráva varuje zásadně před rozptylováním a vybízí soustavně k *soustředování*. Chci-li se soustředit, poznávám brzy, které práce a zájmy mně v tom překážejí. Odměřím dobře zbytečné kroky, kterými se mi chce pobíhat po světě a zevlovat po bližních. Ale odměřím také svoji zbytečnou a nadbytečnou činnost, její bezúčelnost, aspoň jistě bezúčelnost pro svou nesmrtelnou duši.

Duše má lepší podívanou než jsou průvody králů a cirkusy velkoměst. Ale také lepší než hromadění prací a poznání, neboť vtip není v tom, mnoho znát a vidět, ale z mála si dobré vybrat a toho se živě *zmocnit*. Pak se nuda rychle rozptýlí, rychle jako ranní páry nad řekou. I vstane líbezná jitro života, a člověk svobodně vykročí na velkou cestu za věčností. - *Marie Štechová*.

Sláva díla.

Prvořadá díla byla ve své době vyloučena z veřejné obliby a z veřejného zájmu. Udržela svoji prestiž *nečasovou*, protože nebyla časová.

Veřejné mínění vytváří doba. Má tedy své časové záliby, své dočasné sympatie a antipatie. Co stojí stranou, nepadá do okruhu zájmu široké veřejnosti. Není možno, aby se Mozart každému líbil a Mozart musí vědět, že na tom vůbec nezáleží. Není možno, aby každý katolík rozuměl svaté Terezii z Avily, a svatá Terezie určitě nepsala „pro každého“. Kdyby její dílo bylo srozumitelné jen několika lidem, má právo mluvit. Její obecnost bude se rodit v každé době.

Podle úspěchu a obliby nedá se měřit cena díla - protože úspěch a oblibu dělá veřejnost a ta potřebuje vždy velkou dávku předsudků a zvyklostí, aby se pro ni dílo stalo přijatelným.

Ale stalo se, že průběhem dob stala se „přijatelnými“ díla, která byla ve své době zcela nepřijatelná, na příklad Cervantesův *Don Quijote*, nebo u nás *Máchův Máj*. A třebaže ani u nás, ani ve Španělsku obliba *Máchy* a *Cervantesa* není směrodatnou ukazovatelkou poměru veřejnosti k básníkům - svědčí přece o tom, že velká díla vítězí nakonec ne proto, že mají mnoho čtenářů - ale že mají *několik* dobrých čtenářů v každé době. *Marie Štechová*.

VÝHLED

Náboženské
Kulturní
Sociální

Literární

Výhledy
do světa

Braito, *Nové usilování o teologii Církve*. Durych, *Pomysl krásy*. Dacík, *Křesťanská svátost a patologické stavy*. Habáň, „Víc než život nebo více života.“ Merell, *Ježíšovo narození a dětství v apokryfech*. Habrych, P. Ant. Koniáš, *doklad životnosti českého baroka*.

Líškutín, *Proud naší doby pod hladinou básnických překladů z němčiny*. Trnka, *Poznámky o stylu*. Nad novými verši. Vladimír Holan, *První testament*. *Nové knihy*.

Z brněnského hudebního života. Dva pohledy. *Pohádky do výslužby?* Fyzikální cesty k Bohu. Katalysa aktuálním problémem přírodněfilosofickým. Z pedagogického světa.

ročník III. číslo

VÝHLEDY

měsíčník pro otázky náboženské, kulturní a literární · Vedoucí redaktor P. dr. Silvestr Braito O. P. · Spoluredaktor P. dr. Reginald M. Dacik O. P. · Redakce a administrace Olomouc, Bernardinská 14

Vychází 15. každého měsíce vyjma červenec a srpen. Předplatné ročně 35 K; studenti 20 K.

Vyšší náboženské kursy v březnu:

V Praze II., v klášteře voršilek, dne 1. věrouka, 8. Písmo svaté, 15. mravouka. Začátek o 7. hod. večer.

V Brně, v sále Umělecko-průmyslového musea, tř. Horst Wessela, dne 8. věrouka, 22. mravouka. Začátek o půl 7. hod. večer.

V Přerově, v sále Městského domu, dne 4. Začátek o půl 8. hodině.

V Roudnici n. L., v sále kapucínského kláštera, dne 2. a 16. Začátek o 3. hod. odpoledne.

Hovorna Výhledů.

Nové odběratele srdečně vítáme do svého kruhu a prosíme všechny, aby nebyli jen pouhými čtenáři, nýbrž, aby spolupracovali s redakcí, aby jí sdělovali, které studie se jim zvláště líbily, co by chtěli ještě míti ve Výhledech. I za upřímnou a věcnou kritiku jsme srdečně vděčni, protože jen touto spoluprací možno vytvořiti z Výhledů to, co chceme z nich míti, totiž pružnou a všestrannou informativní kulturní revui. Proto vyzýváme své čtenáře, nejenom aby spolupracovali, nýbrž také aby upozornili redakci, koho bychom ještě mohli nebo měli pozvati ke spolupráci.

Literární kritika. Zvolna soustřeďujeme kolem Výhledů řadu dobrých kritiků, takže budeme v nejbližší době míti možnost podávati dobrý a pokud možno úplný přehled literárních našich novinek, pokud budou míti literární cenu. Nebudeme ani nemůžeme referovati o kýčích a literárních sladínách. Zato o hodnotné literatuře budeme podávati včas spolehlivé referáty. Tím právě se stane naše revue nepostradatelnou pomůckou dalšího studia, hlavně pro mladší inteligenci, která nemá možnost opatřiti si všechny novinky.

Objednejte Výhledy studentům. Znovu upozorňujeme rodiče studentů a jejich známé, aby předplatili svým studentům nebo poradili toto předplacení jejich rodičům. Výhledy budou studentovi svědomitým průvodcem v otázkách literárních, filosofických. Ti ovšem, kteří budou hledati

důkladného filosofického poučení, sáhnou pak po našem odborném filosofickém čtvrtletníku *Filosofická revue*, vedeném vynikajícím odborníkem P. Mag. Metodějem Habáněm.

Psychologie. Již druhé vydání *Psychologie* P. dr. Mag. Habáně vyjde ve studentském nakladatelství Jitro v Praze. Tím se umožní, aby se kniha dostala právě do studentských rukou. Jistě i cena bude úměrná této službě.

Přispějte na náš tiskový fond. Naši věřící rádi dávají na všechny účely dobré, ale na tisk stále a stále zapomínají. A přece právě tisk pokazil nejvíce a opět jen dobrým tiskem, dobrou knihou a dobrým časopisem můžeme ztracené zpět získávat, a co máme, udržeti. Ale lidé dají na vše, jen ne na tisk. Leč, od našich čtenářů můžeme již čekati většího porozumění. Ponechali jsme letos studentům jejich velké slevy. Jistě že nikdo této slevy nezneužije; a ještě k tomu, že nám přispěje na tento čin. Vydali jsme opět nákladné dílo, první díl *Sebraných spisů sv. Jana od Kříže*. Opět jedno velké dílo po překladu *Summy sv. Tomáše*. To vše pohlcuje velké částky peněžní. Proto prosíme své věrné přátele, aby zase jako v minulých dobách pamatovali na nás při placení předplatného a komu Pán požehnal na ve zdejších statcích, aby nám přidal nějakou korunku.

Máte již první knihu sv. Jana od Kříže Výstup na horu Karmel? Stojí jen 60 K. Za tento nepatrný peníz obdržíte klasickou knihu katolické mystiky, velkou objemnou knihu mnoha set stran v pečlivé úpravě. Překladatel pracoval na tomto díle mnoho let a vypiloval překlad provázený vysvětlivkami a poznámkami na jeden z nejlepších překladů na celém světě.

Autora článku Morzakor prosím o udání jména. Ztratil se mi přiložený dopis k článku, na němž omylem asi bylo jméno vynecháno. Nebo aspoň nechť mi laskavě sdělí svou šifru.

Znáte již naše pohlednice? Vydali jsme již velkou řadu velmi vkusných uměleckých pohlednic s náboženskými motivy. Objednejte si je ještě dnes. Objednejte si nejméně 10 kusů nebo celou serii, jak uvádíme. Možno objednat i jakékoli množství od kteréhokoliv čísla. I tím podpoříte naši tiskovou akci.

Dominikáni: Co jsou a co chtějí. Olomoučtí profesori dominikánského bohovědného učiliště vydali právě krásně vypravenou knihu o dominikánském řádě. Studenti, hlase se o tuto knihu, máte-li zájem o náš řád. Obdržíte knihu gratis a vyplaceně. Ostatní mohou knihu obdržeti za režijní cenu 10 K. Prosíme své dobrodince, aby nám zakoupením této knihy umožnili rozdávání knihy studentům. Pány profesory náboženství prosíme, aby na knihu upozornili žáky, o kterých by mohli tušiti, že by se nám hodili jako spolupracovníci. Dnes máme již, čeští dominikáni, právo dovolávat se této veřejné pomoci po veškeré činnosti, kterou

ženství milerádi pošleme knihu gratis, aby mohli poznati náš řád a upozorniti na něj studenty.

SEZNAM POHLEDNIC DOMINIKÁNSKÉ EDICE KRYSŤAL

1. Quentin: Kristus Král.
 2. Roison: Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
 3. Schovánek: Svatá tvář.
 4. Fra. Angelico: Pane, zůstaň s námi!
 5. Modlitba křesťanských dělníků.
 6. Rainer: Svatý Václav.
 7. Bauše: Svatý Václav.
 8. Tizián: Svatý Dominik.
 9. Sodoma: Svatá Kateřina.
 10. M. Malý: Blahoslavená Zdislava.
 11. Tizián: Kristus se zjevuje Matce své.
 12. Královna dálného východu.
 13. Hebbelynck: Tisíckrát pozdravujeme Tebe.
 14. Filipino Lippi: Hle, já dívka Páně.
 15. Floriánová-Stritzková: Ukaž nám Ježíše.
 16. Gentile da Fabiano: Klanějme se s Marií.
 17. Perugino: Celá krásná jsi, Maria.
 18. Cranach: Pomocnice Křesťanů.
 19. Neznámý mistr: Sv. Tomáš Aq.
 20. Menšík: Bl. Zdislava.
-

Dvě knihy Ladislava Nováka: Lesní triptych. Praha 1940. O těch, kteří odešli. Praha. Obě v nakladatelském družstvu Máje. První publikace obsahuje tři povídky, zasazené do rámce přítelova daru, který vzbudí v něm vzpomínky na dávné příběhy, jež se odehrály uprostřed lesní přírody, jejímiž osobami jsou lidé dobří i zlí, spravedlivě trpící, někdy ale také jen pro zdánlivou spravedlnost lidskou, představovanou trestními a soudními orgány. Hodně se zde uplatňuje prvek pytlácký, s tím související nenávist a vražda. Řešení však na konec přece jen je smírné, k čemuž dopomáhá jednak náhoda (Pytlák), jednak dobrota lidské povahy (Vrah?). - Druhá kniha představuje několik útržků z kalendáře vzpomínek autorových, připomínající látkou Štechovu Džungli literární, stavbou Hamplovy Poznamenané. V idylickém, nenásilném podání zachycuje několik význačných postav české minulosti, z nichž nejzajímavější jsou podány ty, které nejsou většinou čtenáři příliš známé, neboť na př. o Smetanovi nebo Pekařovi nám neříká o nic víc nového než jiná dřívější díla. Humorem podložený způsob vyprávění se nejlíp uplatnil v prvním obrázku „Můj otec“. -ka.

Výhledy, měsíčník kulturní informace. Vydává Dominikánská edice Krystal v Olomouci. - Za vydávání odpovídá František Macura. Tiskem Lidových závodů tiskařských a nakladatelských, spol. s r. o. v Olomouci.

Silv. M. Brait o O. P.:

Nové usilování o teologii Církve.

Theologie nezná ustrnutí. Stále je nějaký problém v práci. Ustavičně se snaží theologové přiblížiti se nějak nově nějaké otázce. Nějak ji znovu postaviti a nějak ji řešiti. Po velkých debatách o tom, v čem je jednota Oběti kříže, poslední večeře a mše svaté, po debatách o zvláštní přítomnosti Boží v duších spravedlivých, o povolání k vyššímu duchovnímu životu, rozvířila se debata poslední leta o Církvi.

Dlouho jednalo se o Církvi jedině s hlediska apologetického, ne-li apologijního. Studovala se Církev jako historický fakt, jako ta, která tu prostě je a která tvrdí, že je od Krista, aby se ukázalo, že opravdu od něho pochází. Ale Církev je více než jenom skutečnost historická. Církev je především mysterium, tajemství víry. Protože věříme také v Církev. Nejenom Církvi věřím. Věřím i v ni. Proto je tajemstvím. Takovým tajemstvím, že musím v ni věřiti. Na toto hledisko se málo myslilo. Až teprve pohnulo tou otázkou hledání theologů posledních dob. Tentokráte v této otázce měli primát němečtí theologové. Je přirozené, že je, žijící mezi bratřími, majícími jiný pojem církve, že je právě pojem sám Církve zajímal. A velmi živě zajímal.

Otázku nadhodili theologové jiní. Ukázala se hodně živou i ve Francii, kde řada theologů psala o podstatě Církve. Dokonce i italští theologové, kteří jsou jinak spíše praktiky církevního práva, obřadů. Byl oživen zájem o Pavlovo chápání Církve jakožto těla Kristova a středověké pojmání Církve jakožto mystického těla Kristova.

Omyl byl snad v tom, že někteří theologové příliš stavěli p r o t i sobě pojem Církve jakožto organisace

a jako organismu, jakožto společnosti a společenství. Zatím ale pravda je v dokonalém vyvážení obou prvků, pravda je docela jednoduše v chápání Církve, jakožto díla Božího, uskutečněného v lidech, ale skrze ustavičné ožívování Bohočlověkem, Ježíšem Kristem. V posledním čísle loňského ročníku časop. *Zeitschrift für Ascese und Mystik* podrobuje P. Przywara přísné, až příliš přísné, kritice všechny knihy poslední doby o této otázce. Vidí skoro ve všech přílišné zdůrazňování vnitřního, duchovního prvku. Rozumím dobře, co chce říci, ale stydí se to nahlas a jednoduše vyřknouti. Má dojem, jako by všechno toto domlouvání se o podstatu Církve bylo namířeno proti definicím Církve sv. kardinála Bellarmina. Bellarminovskou definici znáte dobře, je to ona popisná definice, jak ji znal náš starý katechismus. Ale jestli se obává Przywara, že nové proudy teologie Církve proti bellarminovskému chápání Církve příliš zdůrazňují duchovní a vnitřní, mohu klidně říci, že ani v definici bellarminovské není tak ostře vyjádřen onen prvek dokonalé společnosti, kterou chtěl Kristus mít a proti kterému by se stavěly nové pokusy o novou definici a nové chápání Církve.

Novodobí autoři vycházejí ze Scheebena a z Möhlera. Przywara je k nim velmi přísný. Vidí v nich teology, zdůrazňující nemírně duchovní a vnitřní prvek v Církvi. Protože se pak domnívá, že ostatní theologové vyšli z této školy, proto je celkem odsuzuje jako jejich domnělé duchovní otce. Ale, první studie o této otázce vyšly docela nezávisle na Scheebenovi i na Möhlerovi. Otázka podstaty Církve, otázka vidění hlavního mysteria, tajemství Církve právě v oné jednotě nás mezi sebou a s Kristem a pod jednou autoritou ožila docela přirozeně v Církvi jako ovoce častějšího svatého přijímání. Křesťané si uvědomili slova sv. Pavla *Unum corpus multis sumus, qui de uno pane et de uno calice participamus*. Uskutečnilo se tu slovo svatého Tomáše, že *Ovoce Eucharistie jest také unitas corporis mystici*, čili utužení jednoty Církve, III. q. 74 a. 1.

Jedná se při znovuoživení chápání Církve o nějaké nebezpečí protestantského čistě duchovního chápání Církve proti chápání Církve jako společnosti? Jestliže přiznáme Przywarovi, že někteří z citovaných theologů staví Církev jako společenství proti Církvi jako společnost, jestliže stavějí proti Církvi vnější Církev vnitřní a jedině v duchovním chápou církev, jak je nebezpečí u hnutí kerygmatického a některých výstřelků hnutí schönstadtského, těžisko nového projednávání této otázky není v tomto protikladu společnosti a společenství, není v tomto nesprávném postavení čistě duchovního prvku Církve onoho mystického, jakožto podstaty Církve, aby se mohlo říci, že podstatou Církve je ono společenství, ale to hierarchické a společenstevní nepatří k podstatě Církve. Myslím, že P. Przywara postavil nesprávně tento problém. Problém tak, jak jej staví většina nových autorů, i když nemluví vždycky přesně, ač by jako theologové přesně a velmi přesně mluvití měli. Těžko celou otázku záležitosti právě v tomto novém a živém uvědomění si onoho tajemného společenství s Ježíšem Kristem, středem Církve, tím, že ji stále oživuje svou milostí, že stále v ní působí skrze své svátosti, své milosti na základě svého jednou podaného zadostiučnění, které nás vykoupilo.

Vím, že bylo opravdu nutné dáti na index knihu Pelzovu, která se rozšiřovala jako soukromý tisk (u nás máme také příklad takového veřejného šíření takového „soukromého“ tisku po knihkupcích) *Der Christ als Christus*. Pelz chtěl dokazovati, že Kristus dále, jakožto oslavený Kristus, fysicky žije v každém křesťanu.

Ale právě tak nemohu přijmouti knihu Deimelovu, kterou vítají ti, kteří se bojí obnovení chápání Církve jako mystického Těla Kristova, Deimel, Leib Christi. (Herder, Freiburg, 1940.) Deimel se snaží dokázat, že sv. Pavel vzal své přirovnání o Církvi jako Tělu z Mezenatova přirovnání. A že je to jeden obraz vedle ostatních mnohých obrazů, pod kterými je Církev znázorňována. Jeden z mnohých a proto, důsledek Dei-

melův, není třeba, aby s tímto obrazem bylo tropeno tolik povyku . . . Przywara správně podotýká, že to není jen tak pravda, jakoby to byl jeden z mnohých obrazů, ale docela již přijímá toto tvrzení jiný theolog, Loosen: Neue Literatur zur Corpus Christi Theologie, Stimmen der Zeit, 1941, leden. Tedy to není jen tak jednoduše pravdou. Zapomnělo se na jednu ne tak právě starou práci Wickenhauserovu: Die Kirche als Leib Christi nach der Lehre des hl. Apostel Paulus, 1937. V této knize právě ukazuje autor, že i když obraz sám v základě mohl svatý Pavel znáti z klasické literatury, naplnění že mu dal docela nové. Správně proti Deimelovi ukazuje Wickenhauser, že sv. Pavel tu nemluví jenom o tělu Církve, nýbrž vždycky o Církvi jako Tělu Kristově. Základem tohoto obrazu byla řecká populární myšlenka, že každá společnost je tvořena na způsob organismu. Svatý Pavel chtěl tímto obrazem ukázati na základ celé Církve a tou je právě jednota. A jednota v Církvi je na základě jednoho života. Jeden pak život je skrze Krista. Všichni údové čerpají jeden život, skrze Krista, jenž je jeden a jenž jeden život dává.

Pavel tu užívá obrazu helenského o jednom organismu, jenž potřebuje různých služeb, aby mohla býti řádně vybudována ona jednota.

Ale je tu velký rozdíl. U stoiků, kterým byl běžný tento obraz jednoty, jest tato jednota společnosti něčím přirozeným, daným, kdežto zde, naše jednota je opravdu něco nadpřirozeného, něco, co Kristus dává, co dává účast na jeho životě.

Tak chápou ono novum při obnoveném studiu Církve theologičtí autoři, kteří nepropadli jakémusi falešnému spiritualistickému ekumenismu. Jsme si vědomi, že Církev není jenom společností, ale nestavíme společnost proti společenství, nestavíme mystické tělo Kristovo proti Církvi hierarchické, jak někteří autoři se dali svést.

Tvrdíme pouze, že je třeba t a k é tuto stránku zdůrazniti, protože v tom je hlavně ne podstata, ale tajemství Církve v této tajuplné jednotě nás s Kristem,

protože on nám vlévá milost, on nám vlévá účast na synovství Božím. Církev pak viditelná jest právě viditelnou stránkou tohoto mystického těla Kristova. Ona rozdává, uskutečňuje milosti a ono rozlévání neviditelné Kristovy milosti, ona tedy uskutečňuje ono svaté spojování těch, kteří jsou povoláni za děti Boží v jednu viditelnou rodinu těchto povoláných za děti Boží. Obojí patří k podstatě Církve jako látka a tvar, materia a forma její. Thomista tímto rozdělením nemá těžkosti v otázce podstaty Církve. Ví, že obojí prvek k ní patří, i naplnění, kterým je život duchovní skrze Ježíše Krista, i vnější forma společnosti a těch, kteří jménem Kristovým toto vnitřní udělují. Obojí zároveň patří nerozlučně k podstatě Církve. Jen jedno zdůrazňujeme, že Církev není jenom společností, není jen spolkem náboženských lidí, nýbrž že je zároveň také živým organismem. Tuto jednotu nemá ostatně jen svatý Pavel. To by byl velký omyl domnívati se, že tato myšlenka jednoty nás s Kristem je vlastní myšlenkou Pavlovou o Církvi. Přišel jsem na to, že tato myšlenka jednoty je vyjádřena i u synoptiků podobně zřetelně v oné zástupnické myšlence: Co jste učinili nejmenšímu z mých, mně jste učinili. U svatého Jana je pak vyjádřena onou jednotou životní: Já jsem kmen vinný a vy jste ratolesti. Já jsem přišel, aby život měli a aby jej v hodnosti měli. Já jsem život . . . Svatý Petr pak má onu jednotu vyjádřenu architektonicky, že jsme vestavěni jako živé kameny do budovy Kristovy.

Celý středověk chápal tuto jednotu. Svatý Tomáš nemá jiné definice o Církvi a dlouho ji žádný theolog jinou neměl. Teprve Bellarmin musil pro kacířské chápání Církve jako pouze duchovní jednoty zdůrazňovati také prvek vnější. Ale rozhodně sv. Bellarmin neučinil toho, co učinili někteří jeho epigoni. Svatý Bellarmin neříkal, že Církev je jenom společností. Když mluví o jedné víře a jedněch svátostech, tím je právě naznačen onen vnitřní život, který ze svátostí tryská . . .

Kardinál Bellarmin musil tuto reakci postaviti pro-

ti jen spiritualistickému chápání Církve. To je nejzřejměji viděti z úzkosti Husovy při definování Církve. Když středověcí autoři definovali Církev jen jako tělo Kristovo a užívali k tomu ještě označení mystické tělo Kristovo, nevěděli si někteří theologové rady s tím, jak tedy mohou býti v tomto těle hříšníci... Svatý Tomáš sice stanovil distinkci, že hříšníci patří ke Kristu jen per fide in informem, ale neřekl, jaký je tento poměr onoho mystického vnitřního ke vnějšímu, božského k lidskému v Církvi. Hus začíná po Wiclefovi hýbati touto otázkou a je z rozpačitých kontroversí s ním poznati, že si autoři teprve pomalu ujasňovali mezery dosavadního stavu theologie o Církvi. Církev se spíše žila než definovala. V tom vidím přínos oněch debat, že se dobře vyváží obě stránky Církve, a to je také velký klad oné srovnávací studie Przywarovy. Chtěl hodně varovati před nebezpečím. Co cituje, je opravdu alarmující, ale není to celý výsledek tohoto hledání o novou definici Církve.

Tak když cituje, že na př. Feckes ve své skvělé knize *Das Mysterium der hl. Kirche*, která je pokusem o dogmatiku Církve, na str. 158 prohlašuje kněžství za orgán společenství Kristova, tím nechtěl říci jistě Feckes, že by kněžství nemělo svůj hierarchický ráz, jako prvek církevní společnosti. Chtěl jen říci to, co se nedá popřít, že hlavním posláním kněžství i hierarchie je přece právě rozdávání onoho nadpřirozeného života. To je ostatně i celý smysl Církve. Z toho neplyne výtku, kterou mu Przywara činí, že považuje mystické a vnitřní v církvi za podstatné. Mohl bych to říci takto: Hierarchie a vnější společnost Církve mají za úkol dávat vnitřní život. Hierarchie je nejenom vláda, nýbrž duchovní otcovství, rozdávající nový, Kristův život. Snad to srovnávání dopadá u některých theologů nešikovně, snad to u některých vypadá, jakoby pro ně podstatným bylo jen ono vnitřní, životní, ona náplň. Proto je důležité, že Przywara upozorňuje na to, jak se snadno směšuje toto zdůrazňování jednoho prvku vůči druhému s podceňováním prvku druhého. Vnější

tvář Církve tak patří k její podstatě jako tělesná k člověku, když jsme lidmi, jako království Boží, které nyní má na zemi uskutečňovati Boží přání jeho království na zemi, v lidské společnosti. Proto musí býti společností, ale není smyslem Církve, aby byla jen společností, nýbrž aby byla společností království Božího, zprostředkování nadpřirozeného života, účasti na životě Božím.

J a r o s l a v D u r y c h

Pomysl krásy.

Už antickým sochařům a básníkům byla pomyslem krásy podobnost lidského těla k bytostem nesmrtelným; představovali si bohy jako ztepilé a zdravé jinochy, kteří nestárnou, ani nepodléhají nemocem a bédám tělesným, ani netrpí únavou, nýbrž stále jsou pružni a stále okouzlují svou nevadnoucí svěžestí a nevyčerpatelnou silou. Tento pomysl krásy přijala od nich i doba renesanční a pak ovšem i devatenácté a dvacáté století, které z něho učinilo i pomysl krásy sportovní a módní.

Tradice tohoto antického pomyslu krásy jest však během dvou tisíciletí omezována a někdy i rušena pomyslem krásy jiné, zevně dosti odlišné. Jest to pomysl krásy křesťanské čili křesťanský pomysl krásy. Také jejím podkladem jest podobnost lidského těla k bytosti nesmrtelné; není to však podobnost ke kterékoliv bytosti nesmrtelné a jen ve stavu její blaženosti, nýbrž podobnost k Bytostí Nejvyšší, od níž všechny bytosti ostatní, smrtelné i nesmrtelné, mají svůj počátek a původ, a to podobnost k této Bytosti v tom jejím stavu, který sama uznala za vhodný, aby se v něm lidem zjevovala a s nimi obcovala. Jest to tedy podobnost k Bohu-člověku ve stavu Jeho pozemského života. Obsahově jest tedy tento křesťanský pomysl úplný, svrchovaný a uzavřený; všechny pomysly jiné jsou proti němu toliko hrou a zábavou smyslů, které k pomyslu nejvyššímu samy dospěti nemohou.

Jiný ovšem se zdá tento pomysl křesťanský, posuzuje-li se zevně.

Proti představě antického boha slunce nebo renesančního hrdiny, sedícího pyšně na statném a ušlechtilém koni, stojí tu podoba člověka, který se svým božským posláním nijak nehonosí, nýbrž vkládá všecku působnost svého božství toliko do obsahu svého učení a do obsahu svého jednání, které však nezřídka nelze pochopiti bez víry a které nezřídka má ráz neobyčejně trpný; vždyť tato podoba nabývá své největší určitosti v hodině nejtěžší zkoušky a ve chvíli bídné smrti na kříži mezi zločinci. A právě v této podobě jest křesťanský pomysl krásy nejvíce oslavován: Tu solus Altissimus - Ty sám jsi nejvyšší!

Tato podoba není však jen podobou, vyhrazenou jejímu božskému nositeli, nýbrž vzorem pro všechny věřící. Taková má býti podoba každého křesťana, který chce býti dokonalý. Bylo to jasně řečeno slovy: „Vezmi kříž svůj na sebe a následuj mě!“ Nemá tedy křesťan toužiti po kráse antické nebo po kráse renesanční, po výrazu síly, okázalosti a sebevědomí, nýbrž po tom, co vidí na obraze Ukřižování. A tato touha ovšem nemá býti výrazem truchlivosti a trpkého nucení, nýbrž výrazem jistoty, že opravdu není nic krásnějšího a dokonalejšího než podoba Spasitele Ukřižovaného. Jest to totiž nejen podoba slavná, nýbrž i podoba slávy, hrdinství a božství, kdežto ty ostatní podoby, které se líbily lidem antickým a renesančním, nejsou podobami ani lásky, ani hrdinství, nýbrž toliko hrou a zábavou smyslů.

Ale tato podoba jest pro věřící i stálým příkazem a pobídkou k plnění neodvolatelného příkazu, jímž jsme byli při křtu povoláni mezi bojovníky Kristovy. Toto povolání zavazuje, abychom přijali všecko, co zákon Kristův svým bojovníkům ukládá; a ukládá toho velmi mnoho, zvláště těm, jejichž srdce se dosud vzpírá; ukládá jim boj, který není lehký, nýbrž tak těžký, že většina věřících o něm nenabude představy dříve než v hodině zápasu smrtelného. Vždyť křesťan má bojovati s peklem. A kdo si umí představit, co

jest peklo? To není maličkost. Copak by v takovém boji zmohli lidé, kteří by se chtěli přiblížiti pomyslu krásy antické nebo renesanční a proto by se vlastně sami musili odvracet od pomyslu krásy křesťanské? Těch by se peklo věru neleklo. Čím však těžší jest boj, tím větší jest sláva a tím pravdivější a skutečnější jest i pomysl krásy, která jest i pohnutkou tohoto boje i jistotou vítězství v tomto boji.

O tom mělo by se přemýšleti ne někdy, ne často, nýbrž ustavičně. To by měl býti trvalý stav našeho cítění a uvažování. Čím by byl život bez krásy a co jest do krásy, není-li pravá a skutečná! A poznáváme-li krásu skutečnou, co tedy?

R. M. D a c í k O. P.:

Křesťanská svatost a patologické stavy.

Pokračování.

II. Zbožnost a mystika zdravá.

Chceme-li odpovědět na teorie moderních materialistických psychologů o povaze křesťanské svatosti, je třeba si dobře uvědomit, jak vypadá zdravá svatost, zdravá zbožnost, která je zcela mimo sféru psychické úchylnosti. Řekneme-li, co tvoří podstatu zdravé mystiky, zdravého duchovního života, pak se nám objeví v náležitém světle také všechny nezdravé jevy, které tu snad mohou být.

Připouštíme, že ten neb onen jednotlivec má nesprávné pojmy křesťanské zbožnosti, která začíná askesí a končí mystikou, ale z toho neplyne, že tyto nesprávné pojmy jsou směrodatné pro ostatní a že tvoří součást duchovní, mystické theologie. Katolické zásady, týkající se duchovního života, pokud nejsou zkresleny, jsou velmi střízlivé a jejich uplatnění v životě vylučuje jakoukoliv abnormalitu chorobného rázu. Z nesprávných pojmů pak snadno přichází také k nesprávným skutkům.

Křesťanský život, který je prvním stadiem duchov-

ního života, bychom mohli uvažovat s hlediska o n t o l o g i c k é h o a p s y c h o l o g i c k é h o. Ontologicky uvažován duchovní život křesťana se pohybuje v oblasti milosti, tedy v oblasti nadpřirozena. Právě-li, že milost je účast v Boží přirozenosti, znamená to, že křesťan ontologicky je dítě Boží, zrozené milostí k novému životu, který svou vnitřní povahou přesahuje každý život přirozený. Milostí se stáváme novými tvory, naše stará přirozenost, poškozená hříchem, je obnovena a náš poměr k Bohu, který byl porušen hříchem dědičným, je rovněž obnoven, znovu navázán, a je to podstatně poměr synovské lásky. V tom je svrchovaná velikost křesťana, která nemůže býti přesažena ničím jiným, protože nejmenší míra milosti přesahuje všechno ostatní stvoření. Cílem života milosti je pak život slávy ve vlasti nebeské, kde bude blaženost každého jednotlivce odpovídat stupni svatosti, na jaký přivedl svůj počáteční stav milosti, přijatý na křtu.

A proto můžeme mluvit dále o duchovním životě s hlediska psychologického nebo s hlediska činnosti, kterou má růsti počáteční stav milosti. Dobrými skutky, konanými ve stavu milosti neboli ve stavu Božího dětství, roste člověk ke stále větší podobnosti s Bohem a tyto skutky posvěcují člověka právě proto, že jsou přijímány se strany Boží a odměňovány Bohem. Zde má místo a s k e s e, jejímž konečným smyslem je přiblížit člověka více k Bohu, zdokonalit v něm jeho božský obraz. K tomu je ovšem třeba, aby se člověk nejdříve očistil od toho, co jej poutá k tomuto světu, aby podrobil rozumu všechny vášně a nižší schopnosti, aby zkrátka vytvořil ve své duši soulad, jaký musí vládnout mezi nižšími mohutnostmi a rozumem a pak mezi rozumem samým a Bohem.⁶

⁶ Jedině tak a ne jinak je třeba chápat smysl křesťanské askese. Křesťanská askese se nejeví „v nepřirozeném zlomení člověka, místo jeho přirozeného vyvinutí“, jak se domníval zcela mylně Masaryk. (O ženě, Praha, Čin, 1930, str. 37.) Askese neláme, nýbrž upevňuje, nesnižuje, nýbrž pozvedá, neničí, nýbrž podporuje vše krásné, vše čisté, vše opravdu lidské v člověku. A z člověka pozemského chce

Odtud staré klasické rozdělení duchovního života na trojí období: očišťování, osvícení a sjednocení. Můžeme pozorovat velmi snadno, jak v tomto trojím období stoupající vliv Božího působení umenšuje krok za krokem činnost, vlastní člověku, a jak snahy přirozené ustupují stále více a více působnosti milosti a darů Ducha svatého.

1. První období duchovního života se odehrává ve znamení ustavičného a úsilovného očišťování. Ať jde o to, aby byl vykořeněn těžký hřích, nebo jen sklony k němu, ať jde o to, aby se člověk zbavil skutečného lpění na věcech stvořených; nebo se má pouze zbavit přirozeného pohledu na věci a události tohoto světa, v každém případě je to očišťující proces, z něhož má duše vyjít prostá a osvobozená ode všeho, co poutá k tomuto světu.

Je samozřejmé, že ve skutečnosti trvá tento boj za osvobození duše celý život, protože člověk není nikdy dosti čistý a jeho nižší stránka po hříchu Adamově bude vždy revoltovat proti duchu. Příznačný je však tento boj prvnímu období duchovního života a proto také přichází v tomto období nejvíce v úvahu askese neboli úsilí o zvládnutí všech sil a jejich podrobení vyššímu cíli.

Zdůrazňuje-li se v tomto období činnost lidská, nesmíme zapomínat, že základem a pramenem duchovního života je milost. Proti protestantům věříme, že milostí je smazán hřích a nikoliv pouze přikryt, nepřičítán. Naše vlastní činnost je sice nutná, ale bez pomoci milosti a bez jejího stálého vlivu by naše činnost zůstávala stále jen v řádu přirozeném. Čím více se zdůrazňuje naše činnost a čím více se v tomto zdůrazňování přehání, tím více se ubírá Boží činnosti, která není ani v duchovním životě druhotná. Všechny snahy, které přehánějí ve zdůrazňování lidské činnosti v duchovním životě, vedou k určitému naturalismu,

vytvořit člověka nebeského - z člověka, pohlížejícího na tento svět, člověka vzhlížejícího vzhůru. Obraz Boží v něm, porušený hříchem, očišťuje a dává mu zazářit nevidaným leskem.

který nemůže výše, protože je neschopen pozvednout se nad to, co je tohoto světa.

Askese vychází ze zásady sv. Jana od Kříže: Hleďte vždy, co je nesnadné, nikoliv to, co je snadné.⁷ Odtud určité násilí, jež si působí člověk. Není to násilí, ukrádá-li si člověk spánek, zbavuje-li se věcí, jež lahodí přirozenosti, krotí-li své smysly, city, podrobuje-li svou přirozenost vyšším zájmům? - Není proto pochyby, že pojem askese je spojen s pojmem bolesti, ať fyzické nebo morální, ale tato bolest není vyhledávána sama pro sebe, nýbrž jako prostředek. To je potřeba zdůraznit proti oněm náboženským psychologům s druhého břehu, kteří tvrdí, že světec, asketa utíká před rozkoší jako rozkoší a miluje bolest jako bolest, tedy pro ni samu.

Z tohoto nesprávného předpokladu vycházejí ona tvrzení, která pohlízejí na lidi, usilující o duchovní život, jako na duševně choré.

Smysl křesťanské askese je velmi jasný: jde o podrobení nižší stránky člověka stránce vyšší a jde vlastně o podrobení celého člověka Bohu. Askese není boj proti přirozenosti jako takové, nýbrž proti přirozenosti zkažené a sice v tom, v čem je zkažená. Není nic přirozenějšího pro člověka než askese, která usiluje o vytvoření v člověku po hříchu prvotním co nejdokonalejší podoby s člověkem před hříchem. Proto není nic nepřirozenějšího pro askesi než touha po bolesti jako bolesti a podobné zvrácenosti a jen člověk velmi normální je schopen opravdové zdravé askese, jak ji chápala vždy katolická Církev.

2. Čím více ovládá Bůh duši a čím více světla a

„Nechť vládne vždy ve tvé duši snaha kloniti se nikoliv k snadnějšímu, nýbrž k nesnadnějšímu, nikoliv k příjemnějšímu, nýbrž k odpornějšímu, nikoliv k vznešenějšímu a vzácnějšímu, nýbrž k nižšímu a opovrhovanějšímu... nikoliv k chtění málo, nýbrž k nechtění ničeho... v touze vejíti skrze lásku Ježíše Krista v prázdnotu, v chudobu, ve zbavení se všeho, co je ve světě.“ *Rady a zásady duchovní.*

pomocí jí poskytuje, jak v oblasti rozumu tak v oblasti vůle, tím rychleji duše postupuje, protože jde více v síle Boží než v síle své vlastní. Druhé, střední období duchovního života nazýváme obdobím osvícení. Duše, zbavena hříchu a přilnutí k němu, pod doteky Božího světla pokračuje ve svém zdokonalování. Je to jistý střed mezi začátečními boji a plnou dokonalostí, střed, jehož hranice nelze přesně vymezit. Na jedné straně se stýká s obdobím předchozím, které do něho zasahuje - neboť askese, označující první období očišťování, zůstane v jistém smyslu až do smrti člověka - na druhé straně se může snadno stýkat s obdobím dokonalého věku.

Úsilí o pevnou ctnost je charakteristickou známkou tohoto období. Dary Ducha svatého se projevují stále zřejměji, zvláště ve vnitřní modlitbě, a čím více člověk stoupá, tím více roste jeho pasivita vůči Božímu působení. Nic nemůže v tomto období škodit více v pokroku duše než duševní choroba, jakákoliv abnormalita nebo různé egoistické sklony, jež činí středem činnosti člověka na místě samého Boha.

3. Třetí období duchovního života je charakterizováno dokonalou láskou a z ní vycházející úplnou odevzdaností do vůle Boží. Láska je síla spojující. A proto i láska k Bohu spojuje tak dokonale duši s Bohem, že duše netouží už po ničem než po svém Bohu a nemá jiných přání a jiného chtění než líbit se ve všem Bohu. Převládající pasivita není však nikterak na újmu svobodné vůli člověka, protože dokonalý se dává Bohu zcela dobrovolně a zřiká se své vlastní vůle ve prospěch vůle Boží, a to nikoliv pod nějakým vnějším nátlakem násilí, nýbrž pod tíhou lásky. Čím větší však láska, tím větší svoboda skutku. Proto není aktivnější činnosti v životě člověka nad pasivitu období dokonalosti v duchovním životě, tak jako není větší svobody nad službu a poddanost Bohu.

Je to pravidelně v tomto období, kdy Bůh poskytuje některým duším zvláštní, mimořádné dary. Pravím, že je to pravidelně v tomto období, protože Bůh je může dávat a také dává i v jiném období, a pravím, že je

poskytuje některým, protože i nejvyšší svatost může být bez nich. Mám na mysli mimořádné jevy, objevující se v životě některých svatých, jako jsou vidění, zjevení, extase, levitace, čtení myšlenek, bilokace, konání zázraků a podobné. Všechny tyto mimořádné jevy nemají nic společného s nazíráním, třebas i vli-tým, které je na normální cestě křesťanské dokona-losti jako důsledek dokonalé lásky a daru moudrosti a rozumu, jimiž působí Bůh v duši, toužící po něm. Proto opravdoví svatí nikdy netoužili po těchto mi-mořádných darech Božích, v nichž nespočívá svatost křesťanská, a když se jim jich od Boha dostalo, skrý-ovali je před zraky lidí. Je dobře znám negativní postoj největších učitelů duchovního života k těmto mimo-řádným darům. Sv. Jan od Kříže velmi energicky radí a káže nejen netoužit po jakýchkoliv mimořádných darech, nýbrž je přímo odmítat, takže se nám mnohdy zdá, jako by přeháněl v této věci. Leckdo by řekl, že uposlechnout ho by mohlo znamenat urážet Boha, je-jich dárce. I na tuto obavu myslel světec a proto zdůraznil, že Bohu je milý tento negativní postoj du-še k mimořádným darům, protože se v nich může skrývat pro ni nebezpečí, aby si je nezamilovala na-místo jejich dárce. Úplná prázdnota ode všeho, i od mimořádných darů Božích, musí připravit duši, aby byla ochotna a schopna přijímat a milovat jen svého Boha. Až bude j e n On vyplňovat všechny touhy a přání duše, až bude j e n On předmětem její lásky, bude duše opravdu dokonalá. Všechny jeho dary, i ty nejkrásnější, jsou jen pomůckou a nástrojem na cestě ke spojení s ním, a proto si nesmí člověk zamilovat nástroj a cestu za toho, k němuž má nástroj pomoci a cesta přivést.

Tak pohlíželi svatí na mimořádné dary, na zvláštní jevy, jimiž je Bůh někdy obdařoval. Nehledali je a nekladli do nich cíl svého duchovního snažení. Nebyli na ně pyšni, jestliže se jim jich dostalo. Jejich postoj k nim byl spíše negativní. O sv. Kateřině Sienské čteme, jak vroucně prosila Krista, aby nebyla světu viditelná stigmata, jimiž odměnil její lásku ke svatým

ranám. V tomto faktu, který je příznačný pro všechny svaté, je vyjádřena touha po skrytém životě, třebaš uprostřed světa, neboť čím méně byli známi lidem, tím více doufali, že jsou známi Bohu.

Všechno v duchovním životě má charakter pouhého prostředku k cíli, jímž je jedině Bůh. Ať se jedná o různé skutky kající, o cvičení ve ctnostech, o sebe-mrtvení, odpírání si i věcí dovolených, ať jde třebaš i o touhu po bolesti, s níž se setkáváme tak často u svatých, všechno to není cílem samo sobě u zdravého duchovního života, není to bolest chtěná pro bolest, nýbrž vše to je pouze prostředek k dosažení Boha pomocí osvobození duše ode všeho, co ji poutá k tomuto světu.

Jsou ovšem jisté mystické směry, pohybující se ve sféře přirozené, které usilují o dosažení Boha cestou přirozené lidské síly a ve vytržení mysli vidí svůj cíl. Ale tyto směry jsou zcela odlišné od učení katolické mystické theologie. Může být velmi mnoho podobností mezi takovouto přirozenou mystikou a mystikou křesťanskou, zvláště v začátcích, kdy je třeba uvést tělo a jeho žádosti v poslušnost ducha, ale podstatný rozdíl, jaký se nám jeví hlavně v cíli tohoto dvojího snažení, nám řekne, že je vlastně podstatný rozdíl i v této dvojí cestě samé. V přirozeném mysticismu je cílem člověk sám a jeho vnitřní obohacení, v křesťanské mystice je cílem Bůh a jeho sláva skrze život jeho svatých.

Víme také, že i když je u všech stejný cíl, může být velký rozdíl ve způsobu jeho dosažení nebo v cestách, jimiž se k němu jde. Odtud tak velký rozdíl mezi způsoby života jednotlivých svatých. Každá duše cítí jinak odpor ke zlu a každá je jiným způsobem přitahována k dobrému. Zatím co jeden nalézá v pohledu na věci stvořené krásu jejich Tvůrce a těší se z tohoto pohledu bez nejmenší újmy na duši, zavírá druhý oči, aby nebyl stržen se své výše. Nejsme všichni stejní. Co jednoho může vésti k Bohu, to může druhého od něho vzdalovat.

Mimo to i během života téhož člověka může se

měnit jeho postoj k různým věcem tohoto světa podle změny jeho mravní výše, i když zůstává stále též cíl. Můžeme pozorovat, jak si povolují někteří svatí ke konci života radosti, jaké si tvrdě odříkali na počátku. Vidí, že už nejsou pro ně nebezpečím, když ctnost je dostatečně upevněna. Nebojí se už, že je odvedou od Boha. Tak sv. Terezie Ježíškova před smrtí děkovala své převorce, že ji nikterak nehýčkala a nerozmazlovala během jejího řeholního života. Když však nyní matka převorka, vidouc, že života Tereziina je namále, změnila své chování vůči ní, děkuje jí rovněž Terezie: „Jsem velmi mile dotčena,“ píše, „ale cítím, že už se nemusím bát, mohu se nyní z toho jen radovat.“

Zdravý duchovní život je tedy velmi vzdálen jakékoliv chorobnosti. V něm je vše svrchovaně normální, to jest odpovídající lidské přirozenosti, i když mnoho v něm přesahuje její přirozené touhy a požadavky - gratia non destruit, sed perficit naturam. Jakákoliv abnormalita, porušení přirozenosti, psychologicky nezdravé uzpůsobení člověka je největším nepřítelem zdravého duchovního života a opravdové křesťanské svatosti.

Pokračování.

P. M a g. M. H a b á ň O. P.:

„Víc než život nebo více života.“

(Z existenční filosofie.¹)

Od té doby co lidský život neměl být brán jako věc statická, co se přiklonilo mínění nové doby k tomu, že život je dynamický proud a dění, čímž nabývá hlubšího svého smyslu, vznikají právě nová pojetí života a jeho projevů, které vycházejí z dynamické

¹ Otto Friedr. Bollnow, Diltthey, eine Einführung in seine Philosophie, Leipzig. - Alfred Delp, Tragische Existenz, Freiburg. - G. Simmel, Lebensanschauung, Leipzig. - M. Scheler, Die Wissensformen und die Gesellschaft, Leipzig. Martin Heidegger, Sein und Zeit, Halle a. d. S.

základny. Všechny pojmy o životě pocházejí ze života samého.

Existenční filosofie je jeden z těchto proudů určujících život ze života samého jako z dynamického proudu. Ovšem předchůdci vlastní existenční filosofie přinášejí z téhož pramene už mnoho materiálu o životě samém, a existenční filosofie vlastně se snaží uvést je do nové systematické formy.

Duchovní zápolení o filosofické určení člověka, jeho života a smyslu, k němuž člověková bytost svou složitostí dává stálý popud, už v období předexistenční filosofii se dostává do protichůdných a extrémních bodů, z nichž se rodí hluboká vyjádření o člověku, ale i hluboké omyly. Dilthey, se svou pozitivistickou minulostí, se svým zaujetím proti Kantovi a Heglovi, se svou příbuzností s romantikou, postavil člověka jako střed dějin, ale popřel u něho prioritu rozumu a nahradil ji pudovou vůlí a definuje člověka jako „svazek pudů“; přece však zdůraznil u člověka jednotu jeho duševního dění, v níž se jeví vyšší smysl a význam života.

Dilthey však nestačil svými předpoklady na další kroky vývoje filosofie o člověku a jeho životě, nedostal se ani tam, kde začíná Husserl se svou spekulací o člověku.

Husserl zdokonalil duševní analýsu Diltheyovu, postupující od prostého popisování až k výkladu smyslu duševních celků fenomenologickou methodou. Husserlova filosofie se dostává zase k bytostnímu rázu věcí (k essenci). Dilthey se sblížil s Bergsonem, hledajícím živý celek člověka, ovšem označil ho za bytost časovou; dočasnost je první kategoriální určení života a tedy čas je poslední osvětlující důvod lidského bytí. Svůj systém nazývá historický názor světový, v němž rozhoduje konečnost, dočasnost, která se může stát buď náboženstvím nebo ideálem nebo filosofickým systémem. Z takového pojetí samozřejmě nahlíží hrozná relativnost všeho druhu; vše teče svým postupem a vývojem k dočasnosti a tedy nic nezůstává. I tento nový pokus mezi tolika jinými

o záchranu života odkazuje život lidský do nekonečné opuštěnosti a krutosti tragiky. Z toho je patrná mnohonásobná příbuznost Diltheyova s existenční filosofií. Všechny pokusy tohoto druhu zůstávají uzavřeny do okruhu člověka a proto se nedostávají dále. Od Kanta utkvěla filosofie života v kruhu člověka a přes nové a nové pokusy nedostala se dále. Každá filosofie, uzavřená do subjektivismu, je vlastně jen hledání jednoho nebo druhého subjektu po smyslu života a proto se nedostává daleko za subjekt, nedovede se podívat na celý vesmír, neboť člověk sám sobě se stal nejpálčivějším bodem zájmu. Tak subjektivistická filosofie je buď apologie už zaujatého postoje nebo je to úzkostné hledání jistého bodu. Je to otázka člověka bez domova o smyslu života a na dálku vlastního osudu. Celý tento proud filosofický je filosofií lidského života. Nejsilnější a nejvášnivější filosof života je Max Scheler.

Na cestě k existenční filosofii Heideggerově je Max Scheler nejbohatší a nejsilnější osobností, která propaguje heslo: oddat se bezvýhradně životu. Poněvadž se oddal bezvýhradně vlnám a náladám života, stala se mu jeho zásada tragickou.

Scheler oživil vše, co kdy bylo řečeno proti jednostranné racionalisaci v myšlení a životě, proti primátu abstraktního myšlení, a proti všemu, čemu se dávala přednost před konkrétní skutečností.

Životnost Schelerova není jen negativní a destruktivní, nýbrž je to pokus o pozitivní výstavbu protivné these. Prorazil subjektivní meze Kantovy filosofie, neboť jeho duch je plný touhy a fanatismu po životě a po objektu. Bojuje proti „formě“ a „vztahům“, jeho pud po životě ho žene k „věci“ jako protikladu „formy“. Z tohoto povstává jeho dílo „Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik“. Toto dílo překonává v mnohém bodě Kantovy formy, ale není to postaveno na pevných základech a proto hlavní řešení problému spíše odsunuje. Touha po objektivnosti působila nejvíce na Heideggera.

Na rozdíl od Kierkegaarda, který postavil za zá-

kladnu existenci, na rozdíl od Bergsona, jehož základnou je instinkt, bere Scheler za svůj pevný bod celého člověka. Za podstatu filosofie považuje její úkol vzít člověka celého, pokud jsou uplatněny jeho nejvyšší duchovní síly. Ale tomuto svému požadavku se zpro-
nevěřuje ihned, poněvadž nechce člověka tak, jak ho Bůh stvořil a příroda plodí, neboť ruší přirozenou hierarchii v lidské bytosti, to jest zneuznává primát rozumu, jakoby z něho tryskalo vše poznání, to znamená pro Schelera starý předsudek. Scheler klade vedle rozumu jakýsi druh zkušenosti, jejíž obsah se tají rozumu, je to původní, intencionální cítění, které se prodírá ke skutečnosti a k její podstatě. Nelze k němu zaujmout noetické stanovisko, je prostě skutečností.

Toto emocionální vnímání patří vlastně k vůli. Jeho cíl jsou hodnoty, jeho obsah snaha po hodnotách, nelze je měřit měřítkem pravdy nebo nepravdy, nýbrž sympatií a antipatií. Nejvyšší stupeň lidského intencionálního čili emocionálního života (snahového napětí) jsou v lásce a nenávisti. Jsou to projevy snahového napětí. **L á s k o u** člověk proniká **b e z p r o s t ř e d n ě k v ě c e m**. Tato nová forma ontologického chápání a dosažení skutečnosti se stala novým strašákem mnohých dalších moderních lidí, kteří s ním operují a tak obnovují znovu voluntarismus. V tomto bodě se rodí pramen nových zmatků ve filosofii života, neboť je v něm porušena přirozená hierarchie lidských schopností.

Scheler dále vzbudil kolem sebe novou atmosféru a to právě tím, že do filosofie zanesl tuto novou revoluční, životachtivou náladu; v jeho práci začíná nový rozmach postavit filosofii na základech konkrétního života, ale zároveň už budí současnou reakci, která proti jeho chaosu života bez formy se snaží uzavřít zase život do formy „existence“. Filosofie života si razí dál a dál cestu k svému vyjádření a k objasnění problému lidského života novým pokusem, t. j. skutečnou existenční filosofií, k níž její předchůdcové připravovali materiál jednotlivými pojmy. Noví zástupci

existenční filosofie se už nespokojují jen instinktem a proudem života, nýbrž pozorují a zdůrazňují, že život je i formován různými druhy bytí a toto formování života daleko přestupuje hranice pudového a instinktivního života. Přiznává se primát duchovnímu životu.

Proto na př. Simmel klade pro filosofii života tuto zásadu: „Život znamená více života“ a „život je víc než život“.

V lidském životě totiž se zjevuje to, že na př. máme dané hranice ve všech směrech projevů života a při tom nemáme hranice pro žádný směr, je možné se obrátit jakýmkoli směrem. Mezi těmito hranicemi a neohrazením platí zásady Simmelovy: více života a víc než život.

Víc než život značí zvláště vztah k čistě vitálním projevům, jimiž člověk přichází pudovým způsobem do styku se skutečností, tím však není dána celistvost života. Nadbývá duchovní život.

Život se tedy pohybuje mezi tokem a formovaností, mezi dynamickou svobodou a statickou vázaností. Tak tedy se zase zhodnocuje duch. Duch už není jen symbol života nebo nadstavba života, nýbrž má vlastní způsob bytí a uplatnění. Patří k životu jako život, ale víc než život.

Život spěje za svou náplní a má svůj rytmus: Tento rytmus se projevuje touhou po určitém cíli, uklidňuje se dosažením cíle a vzniká nová touha po novém cíli, po novém dobru, po dosažení prvního Dobra.

Čas je zákonem průběhu životního rytmu, odezíráme-li od jeho obsahu. Existenční filosofie přichází k svému problému: „b y t í s e r o v n á č a s u“. Poslední smysl života je tedy čas. Pod tímto krutým závěrem se rozvíjí problém existenční filosofie a je tak připravena dokonale cesta Heideggerovi, který ho použije jako stavebního materiálu k svému systému v díle „Sein und Zeit“.

Jak urputně zápasí člověk sám se sebou v začarovaném kruhu subjektivního pozorování lidského života. Vynořují se nové poznatky hloubky a propasti,

ale ihned jsou nořeny do větších propastí lidského trvání, konečnosti a tedy do bezmocného „nic“, z něhož má povstati tvůrčí princip k životu, z něhož má vzrůst více života a více než život. Tušíme však, jak jsou tyto pokusy absurdní a tragické.

D o c e n t d r. J a n M e r e l l

Ježíšovo narození a dětství v apokryfech.

Podstatným rysem našich evangelií při líčení narození a dětství Ježíšova je prostota, střízlivost a přirozenost. Zvláště v tomto úseku života Páně jsou evangelia skoro skoupá na slovo; a přece právě dětství Spasitelovo by nás jistě poutalo.

Snad mnohého i zarazí, že ani všichni evangelisté o Ježíšově dětství nemluví, pouze dva, s v. M a t o u š a L u k á š. Důvodem mlčení sv. Marka a Jana je katechetické jádro našich evangelií. Písemnou redakci kanonických evangelií předcházela ústní katechese apoštolů. Předmětem této katechese byly hlavně události ze života Spasitelova, mající zvláštní význam v ekonomii spásy: Kristův křest, jeho kázání, zázraky, a hlavně umučení a zmrtvýchvstání. Důkazem tohoto schematu apoštolské katechese nejsou jenom čtyři evangelia, nýbrž i jiná místa Nového zákona, jako na př. kázání Petrovo před setníkem Korneliem ve Skutcích apoštolských (10, 37-41), které počíná křtem Kristovým. Mlčení Janovo lze snadno vysvětliti. Jan píše evangelium vtěleného Slova a nezdržuje se u počátků lidského původu Ježíšova. Nebylo toho ani třeba, protože čtvrté evangelium je pojato jako doplnění evangelií synoptických. O dětství Páně psal před sv. Janem již sv. Matouš a Lukáš, a proto čtvrtý evangelista nenalézá potřeby zastaviti se u dětství Spasitelova. Mlčení Markovo vysvětlí skutečnost, že právě druhé evangelium se nejvíce ze všech evangelií přibližuje prvotní apoštolské katechesi a představuje nejstarší typ evangelního líčení. Již svatí Otcové na-

zývají evangelistu Marka tlumočnickem myšlenek a kázání sv. Petra.

Tato poměrná skoupost kanonických evangelií již od nejstarších dob dráždila zvědavost východních křesťanů. Mimoděk se vynořovaly otázky: Jak vypadala betlemská jeskyně, o čem hovořili pastýři, magové, jak vypadal Ježíšek, co dělal Ježíšek v Nazaretě a spousta otázek jiných. Tyto mezery v kanonických evangeliích se snažila vyplnit e v a n g e l i a a p o k r y f n í, to jest podvržená, nepřijatá církví do kanonu. Možno je označiti jako spisy neznámých autorů, jež svými nadpisy a obsahem chtěly vzbudit dojem Písma sv., jež však církví nebyly uznány za knihy inspirované a nebyly přijaty do kanonu novozák. knih.

První apokryfy jsou data velmi starého, některé snad současné s texty Nového zákona. Mnohé vznikly již ve 2. století. Záhy však zanikly, protože k nim nebylo důvěry již v době jejich vzniku, a zvláště když jich bylo užíváno v kruzích podezřelých z heresí. Po těchto prvotních spisech není dnes stopy a jejich rekonstrukce je velmi obtížná. Na kmenu prvotních děl vyrůstaly později rozšířené legendy, z nichž zase známe mnohdy jen nepatrné zlomky anebo pouhá jména. Nejstarší apokryfní evangelia se zachovaným textem - je jich pouze asi šest - pocházejí teprve ze 4.—5. stol. Již toto pozdní datum vzbuzuje nedůvěru k líčeným zprávám. Dvě z těchto evangelií (evangelium Nikodemovo a evangelium o smrti Panny Marie) mluví o konci života P. Ježíše a Panny Marie. Ostatní jednájí o dětství Spasitelově. Je to především P r o t o e v a n g e l i u m J a k u b o v o. Pod tímto jménem je známo teprve od 16. stol., kdy tak nazval tento apokryf první vydavatel V. Postel († 1581). V řeckých rukopisech bývá apokryf nadepsán: Historie Jakubova o narození Panny Marie. Skutečně také z 25 kapitol prvních sedmnáct podává historii Panny Marie před zvěstováním, další pak historii narození P. Ježíše, příchod magů a vraždu neviňátek. V dnešní formě je Protoevangelium Jakubovo asi ze 4. stol.; jádro apokryfu je snad ze století druhého. Evangelium vzniklo

pravděpodobně v Egyptě anebo Malé Asii. Je to výraz lidového křesťanství, jež se odráží v tomto díle, jehož již od nejstarších dob často užívali spisovatelé, řečníci, hagiografové, básníci a umělci jak řečtí, tak později byzantští. Na západě bylo známo v několika volných přepracováních a jejich vliv, podobně jako na východě, byl značný.

V několika recensích (2 řecké, 1 latinská, 1 syrská) od sebe rozdílných se zachovalo evangelium líčící dětství Ježíšovo od 5. do 12. roku, známé pode jménem *e v a n g e l i u m T o m á š o v o*. Ve své prvotní formě pochází rovněž asi teprve ze 4. stol.

Rovněž ze 4.-5. stol. pochází apokryfní evangelium, nazývané *e v a n g e l i e m a r a b s k ý m*, protože byl dlouho znám pouze arabský text tohoto apokryfu. Je to dosti úplná historie Ježíšova dětství, jejíž poslední kapitoly se velmi podobají evangeliu Tomášovu (kap. 36-55). Stopy tohoto evangelia jsou i v koránu.

Dětství Ježíšova se částečně dotýká i *H i s t o r i e J o s e f a t e s a ř e*. Je to apokryf o 32 kapitolách, rovněž ze 4.-5. stol.

Ostatní apokryfní evangelia jsou jen přepracováním a spojením uvedených apokryfů (*Pseudo-Matoušovo* a j.).

Všechna tato apokryfní *e v a n g e l i a* jako prameny pro historii Ježíšova dětství nemají téměř ceny. *D o b o v ě* jsou apokryfní evangelia daleko pozdější než evangelia kanonická. Tato jsou dokazatelně z prvního stol., kdežto zachovaná evangelia apokryfní teprve ze 4.-5. stol. Snad jedině v Protoevangeliu Jakubově a evangeliu Tomášově pouze jádro je z doby starší.

L i t e r á r n ě jsou evangelia apokryfní zřejmě závislá na kanonických. Užívají textu evangelií kanonických, rozšiřující a okrašlující jejich střízlivý text. Kde se drží evangelií kanonických, jsou apokryfní evangelia střízlivá. Jakmile se od nich uchylují, upadají do naivity a někdy až do fantastičnosti. Vyumělkovaně a někdy přímo nechutně líčí apokryfy na příklad pobyt Ježíškův v Egyptě

a Nazaretě, nebo život sv. Josefa a Panny Marie před jejich vystoupením na scénu evangelia.

Pro historii Ježíšova dětství nemají proto apokryfy valné ceny. Jsou v nich snad zrnka dobrá, zbytky prvotní tradice, avšak až na tyto drobnůstky jsou apokryfy dílem bujné orientální obrazotvornosti. Tak autentické zprávy kanonických evangelií by mohlo doplnit Protoevangelium Jakubovo, udávající v 1. a 2. kapitole jména rodičů Panny Marie (Jáchyma a Anny), anebo líčící život Panny Marie v chrámě (kap. 7). Pseudo-Matoušovo evangelium zase zaznamenává, že u jeslí byl vůl a osel (kap. 14). Evangelium Tomášovo označuje povolání sv. Josefa (tesař, který zhotovoval jha a pluhy). Podřadný ráz apokryfů vynikne zvláště při srovnání líčení zázraků v evangeliích kanonických a podvržených. Zázraky v apokryfech nejsou tak známkou Kristova božství, jako spíše prostředkem k udivení a pobavení čtenářů. Zpravidla jsou bez přínosu morálního a cíle náboženského; někdy pocházejí dokonce z hříšné pohnutky, na příklad z touhy po pomstě.

I přes tento podřadný charakter apokryfů není četba těchto úplně bez užitku. Někdy není bez zajímavosti a jistého půvabu. Tak možno objeviti krásnou realistickou stránku v Protoevangelium Jakubově (nářek P. Marie nad neplodností), anebo v Pseudo-Matoušově evangeliu (líčení útěku do Egypta). Pravá epika je v líčení sestoupení Krista do pekel v evangeliu Nikodemově.

Určitým přínosem apokryfů je, že poskytují vhled do náboženských ideí a věroučných sporů své doby. Často byly vytvořeny pod vlivem určitých dogmatických cílů. Jsou na příklad dokladem starokřesťanské víry v božství Kristovo. Dítě Ježíš je Bohem, proto tolik zázraků v celém dětství. I o úctě mariánské v prvních křesťanských stoletích možno usuzovati z apokryfů.

Konečně - a to je nejcennější poznatek z četby apokryfů jejich srovnání s evangeliemi kanonickými zřejmě ukazuje superioritu našich evangelií. Přečte-

me-li jen jednou některé apokryfní líčení o narození Ježíšově, naprosto nepocítíme potřeby přečísti je někdy znovu. Jak jinak je tomu u evangelií kanonických! Můžeme se k nim vracet neustále a vždy v nich nalezneme novou krásu a útěchu.

Netřeba snad ani podotýkati, že apokryfy nezůstaly bez vlivu i na umění, zvláště malířské a básnické. U nás to byl zvláště Jul. Zeyer, který z apokryfů mnoho čerpal pro své básnické dílo (Zahrada Mariánská).

Protože četba apokryfů je pro českého čtenáře zatím téměř nepřístupná, podáváme nakonec několik malých ukázek apokryfů líčících narození a dětství Ježíšovo.

V apokryfním evangeliu „Příhody tesaře Josefa“ vypravuje Pán Ježíš na hoře Olivetské apoštolům o svém narození: „Po nějaké době vyšel příkaz od Augusta, císaře a krále, aby byl popsán celý obydlý svět; každý se měl přihlásiti ve své obci. Povstal proto kmet spravedlivý Josef, vzal Marii Pannu a přišli do Betlema, protože se blížil její porod. Josef zapsal své jméno do seznamu, Josef totiž, syn Davidův, jehož snoubenkou byla Maria, pocházel z kmene Judova. A tak Maria, moje matka, porodila mě v Betlemě, v jeskyni nedaleko hrobu Ráchel, manželky patriarchy Jakoba, která byla matkou Josefa a Benjamina. Avšak ďábel šel a zvěstoval to Herodovi Velkému, otcí Archelaovu. Byl to týž Herodes, který poručil, aby byl stát můj přítel a příbuzný Jan. Mne pronásledoval proto tak usilovně, že se domníval o mém království, že bude z tohoto světa. Mezitím byl o věci zpraven Josef, kmet přezbožný, ve snu. Proto povstal, vzal Marii, moji matku; já jsem spočíval v jejím klíně. Za průvodkyni v cestě se jim nabídla Salome. Odešel pak z domu a uchýlil se do Egypta. Tam zůstal jeden celý rok, dokud nepominula Herodova nenávist“...

Evangelium arabské ještě více rozšiřuje důstojný a střízlivý text kanonických evangelií o narození Kristovč: „Roku 309. éry Alexandrovy nařídil Augustus, aby se každý dal zapsat ve své otčině. I povstal Josef a vzal Marii, svou snoubenku, opustil Jerusalem a

přišel do Betlema, aby se dal se svou rodinou zapsat v domovské obci. Když došli až k jeskyni, řekla Maria k Josefovi, že jí nastává doba porodu a že není schopna dojít do města. „Nuže“, pravila, „vstupme do této jeskyně“. To bylo při západu slunce. Josef spěšně odešel, aby k ní povolal ženu, aby jí pomohla. V takové starosti spatřil židovskou babičku, která přicházela z Jerusalema. „Slyš, matko,“ volal, „pojď sem, jdi do téhle jeskyně. Je tam žena, která pracuje k porodu.“

Po západu slunce přišla babička a s ní Josef k jeskyni. I byla jeskyně plná světél krásnějších než záře svítilen a svéc, ba skvělejších nad jas sluneční. Děťátko zavnuté v pleny ssálo prs P. Marie, své matky, a leželo v jeslích. Protože oba žasli nad takovým světlem, otázala se babička P. Marie: „Tys matka toho novorozeňátka?“ Když P. Maria přikývla, „nižádným způsobem“, pravila, „nepodobáš se dcerám Eviným“. I řekla P. Maria: „Jako mému synáčku nižádný mezi chlapci se nevyrovná, stejně ani jeho rodička mezi ženami nemá sobě rovné.“ Babička jí odvětila: „Velitelko moje, přišla jsem, abych si něco vydělala. Už dlouhý čas jsem trápena křečí.“ Pravila jí velitelka naše, P. Maria: „Polož své ruce na děťátko!“ Jakmile to stařenka učinila, nabyla zdraví. Potom vyšla ven a říkala: „Od této chvíle budu služkou a otrokyní tohoto děťátka po všechny dny svého života.“

Do nechutnosti, někdy až triviálnosti přechází líčení Ježíšova dětství v tak zvaném evangeliu Tomášově, z něhož ještě uvádíme několik příkladů. Již první větou, po příkladu podvržených evangelií, si chce získat vážnost a přijetí u čtenářů, když se označuje za dšlo apoštola Tomáše: „Považoval jsem za nutné, já Tomáš Izraelita, oznámiti všem bratrům z pohanů veliké činy dětských let Pána našeho Ježíše Krista, které vykonal v naší zemi, kde se narodil.“

Když pacholík Ježíš dospěl pěti let, hrál si kdysi po dešti u přechodu přes potok, zastavoval tekoucí vodu stávkem, hned ji čistil od kalu a pouhým slovem jí přikazoval.

Udělal z vlhké hlíny kaši a vytvořil z ní dvanáct vrabců. Byla pak sobota, když to učinil. Bylo tu však také mnoho jiných dětí a hrály si s ním. Tu jakýsi Žid zpozoroval, co Ježíš učinil - že si totiž hrál v sobotu - šel ihned a žaloval jeho otci Josefovi: „Podívej se, tvůj synek je u potoka, vzal hlínu a uplácal dvanáct ptáků znesvětil sobotu.“ Když Josef přišel k tomu místu a to uviděl, zavolal na něj: „Proč děláš v sobotu, co se dělati nesmí?“ Ježíš však zatleskal rukama, zavolal na vrabce a pravil jim: „Odlétněte!“ A ptáci křičíce vzlétli a odletěli. Když to viděli Židé, ulekli se, odešli a oznámili svým představeným, co viděli Ježíše činiti.

Ale syn zákoníka Hanase stál vedle Ježíše, vzal vrbový prut a propustil vodu, kterou Ježíš zastavil. Když Ježíš uviděl, co se stalo, pravil mu hněvivě: „Nespravedlivý, bezbožný hlupáku, co ti udělal stávek a voda? Hle, nyní také ty jako strom uschneš, nebudeš mít listů, kořenů ani plodů.“ A ihned uschl onen hoch docela. Ježíš pak odešel a přišel do Josefova domu. Ale rodiče vzali uschlého hochu, oplakali jeho mladost, donesli ho k Josefovi a činili mu výčitky: „Podívej se, takového máš syna a tohleto dělá.“

Po několika dnech si Ježíš hrál na ploché střeše a jeden z hochů, kteří si s ním hráli, spadl se střechy a zabil se. Když to spatřili ostatní hoši, utekli, jenom Ježíš zůstal. I přišli rodiče zemřelého a nařkli Ježíše, jako by on jej byl shodil. Ježíš pravil: „Já jsem ho neshodil.“ I chtěli ho zbítí. Ježíš seskočil se střechy a stanuv u mrtvoly hochovy, hlasitě zvolal: „Zenone,“ - tak se totiž jmenoval - „vstaň a řekni mi, zda jsem tě shodil!“ I vstal a pravil: „Ne, pane, neshodil jsi mě, nýbrž vzkřísil.“ A když to uviděli, ulekli se. Rodiče však chlapčovi velebili Boha pro zázrak, jenž se stal, a klaněli se Ježíšovi . . .

Tato malá ukázka z apokryfů snad stačí, aby si čtenář učinil představu o celkovém rázu podvržených evangelíí, o jejich podřadnosti a naopak o důstojné prostotě a přirozenosti evangelíí kanonických.

Aleš Habrych:

P. Ant. Koniáš, doklad životnosti českého baroka.

V polovici února uplyne 250 let od narození českého kněze, na jehož hlavu sneslo se tolik hany a potupy, že opravdu ten, kdo by neznal zatvrzelou zaujatost jeho nepřátel, by si nemohl jiným způsobem vyložit, proč právě muž tak svatého života, vroucí zbožnosti a upřímného vlastenectví byl tak proskribován. Vyslovíte-li ještě dnes i před lidmi vzdělanými jméno P. Antonína Koniáše, zarazí vás, že tito lidé, kteří do té chvíle dovedli s vámi rozprávět docela klidně o vážných problémech, najednou jako by pozbyli všechnu svou moudrost a rozvážnost; stačí jméno tohoto jesuity, abychom se přesvědčili, že i lidé, o nichž jsme předpokládali, že mají jasný obraz o kulturní historii svého národa, že i tito lidé mají svoji Achilovu patu, svůj černý bod.

Něhodláme ani psáti životopis Koniášův, ani psáti jeho obranu. Běží nám spíše o to, abychom ukázali, že máme stále ještě mnoho nevyřešených a nedořešených problémů české historie. Problémů snad choulostivých, ale proto tím více vyžadujících studium, pečlivé studium a také jasné vytýčení stanoviska i k těm domněle podružným průvodním zjevům, působícím neujasněnost a chaotičnost v mnoha příliš vžitých názorech.

P. Antonín Koniáš T. J. byl misionářem. Byl misionářem nikoliv u cizího národa, nýbrž věnoval všechny své síly vlastnímu národu. Byl synem české matky (Kateřiny Alžběty) a českého otce (faktora jesuitské tiskárny) Vojtěcha Jiřího Koniáše, jímž se narodil 13. února 1691. Snad prostředím, v němž vyrůstal, získalo jeho duši pro řád, který tehdy konal u nás veliké dílo v duchu a intencích svého zakladatele. Když však pozorněji sledujeme v dochovaných jeho knihách myšlenky, jimiž tak často obhazuje svou činnost a působení, poznáme, že P. Antonín chce nás přesvědčiti,

že to je především jeho láska k vlasti a národu, která diktuje tomuto horlivému služebníku Božímu ono hořečné úsilí, s jakým podniká své misionářské cesty, píše své knihy a do posledního dechu neustává, jen aby zajistil svému národu čestné místo mezi druhými katolickými národy. S bolestí se dívá, že náboženská neshoda v lůně národa přináší také rozdělení národa ve skupiny navzájem proti sobě zaujaté a tím nepřístupné varovným slovům, která k národu promlouvají ti, jimž budoucnost a osud národa leží na srdci. Koniáš je při svém úsilí sílen myšlenkou, že „poznají zavedení vlastencové naši božskou římsko-katolického náboženství pravdu, očitě spatří, že jednosvorné učení všeobecné římské Církve nic proti Bohu, nic proti slovu Božímu věrným nepřednáší, ale že všelící článkové její podstatný v neomylném slovu Božím základ mají. Pročež že po bedlivém knižy (Zlaté dennice) čtení odvrátí se od všelikého bludu, odřeknou se na věky všech kacířských knih, navrátí se k samospasitelné Církvi římské bloudící ovečky, vypudí se z vlasti naší škodlivé v náboženství rozepře, vzrůst vezme jednoty víry Kristovy, přestanou pohoršlivá rouhání, rozhojní se dědictví Kristovo, množiti se bude v naší vlasti katolická pravda, velice oslaven a zveleben bude v Církvi své Kristus.“

A tak se stává heslem celoživotního díla Koniášova devisa: *redite ad unitatem!* Mohli bychom říci, že v tomto heslu je shrnut celý program tohoto ohnivého kazatele a horlitele za jednotu národa.

P. Antonín Koniáš je příkladem i těm, kdož chtějí nedbati všech překážek, stavících se jim do cesty: nemoci, nepochopení a často i přímých útoků. Byl celý svůj život více nemocen než zdrav; nemoc jeho byla velmi vážná a přece vytrval. Slyšíme-li, že za den třeba pětkrát kázal, potom již dovedeme oceniti jeho pevnou vůli. Vždyť tehdy kázání trvala hodinu, dvě. Při tom zpovídal, knihy prohlížel a také knihy nové skládal. Vytrvalost P. Antonína dovedla překonati všechny překážky. Ovšem je samozřejmé, že tato jeho vytrvalost byla často právě předmětem nenávisti mno-

hých, jimž horlivost a apoštolská činnost Koniášova byla trnem v oku. Byl misionářem ve své vlasti plných třicetsedm let. To snad nejlépe nám dosvědčí sílu jeho ducha, který tak dovedl vládnouti svému slabému a nemocnému tělu. P. Koniáš složil 12. srpna 1724 slavnou profesi a ujal se svého úřadu apoštolského. Působil v různých částech vlasti, ale nejvíce zpráv máme z Královéhradecka.

Se jménem Koniášovým je u nás vžita představa fanatického ničitele českých knih. Příčinu třeba hledati v nesprávné tradici, jejíž pramen třeba hledati v díle Pelzlově *Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten*. Tam totiž se dovolává autor jakéhosi, blíže neoznačeného elogia (chvalořeči) o Koniášovi a z něho uvádí, že prý Koniáš spálil šedesát tisíc svazků knih (*Eorum ultra sexaginta facile milia Vulcano dedit in praedam*). Ovšem již J. I. Hanuš ve studii *O působení Jesuity Antonína Koniáše v literatuře české* (ČČM 1863, str. 77 nsl.) pochybuje o správnosti tohoto počtu, „i kdybychom, jakož nezbytné jest, připustili, že v počtu tom zahrnuty jsou mnohé exempláře jedné knihy a téhož vydání“. Usuzuje docela správně a v závěru své studie dodává: „Koniáš stíhal hlavně knihy kacířské a těch zhubil ovšem znamenitý počet. Avšak suďme spravedlivě. Byla mezi kacířskými knihami jistě větší část takových, které by nám, kdyby se byly zachovaly, k ničemu nebyly platné bývaly. Co tu bylo různých sekt husitských, co bratrských, co modliteb a modlitbiček, rozjímání, rozprav náboženských atd. veskrz bez ceny pozdějším pokolením, ježto ani zachovaných na mnoze čísti bez velkého hnusení. Z vážnějších kněh, cenu trvale majících, neschází nám téměř žádná.“

I když později se našlo ono elogium, kde se mluví již jenom o 30.000 knihách (viz ČČM 1895, str. 321 nsl.), nepřijal by jistě ono číslo ani sám Hanuš. Srovnáním s bibliografií Jungmannovy *Historie literatury české*, podle níž do roku 1750 vyšlo celkem 3614 českých knih a posledním vydáním Koniášova *Klíče*

(1770), kde se uvádí 1233 knih, jež mají být zničeny, a 130 po opravě k užívání dovolených. Jest to tedy třetina všech knih, jež uvádí (byť neúplná) Jungmannova bibliografie. Bylo by třeba tuto sumu znásobiti a prohlásiti, že každou tu knihu Koniáš sám vložil do ohně, abychom dosáhli čísla 30.000 knih!

Než nechme těchto čísel a dohadů. Dovedou ještě dnes jimi strašiti díla, která si osobují právo na autoritativní úsudky; Vlček a Jakubec vytrvávají zatvrzele ve svých odmítavých úsudcích o Koniášovi. A jim docela dobře dovedou přizvukovati i díla novější beletrie, zvláště Sv. Čech v Nových písních a Al. Jirásek v Temnu. Nechceme vyvraceti tyto utkvělé myšlenky. Vždyť to má mnoho společného s tím nechutným omíláním Bílé hory a jako tato falešná představa i tento názor na Koniáše, jako ztělesnění pobělohorského „běsnění“ katolických misionářů, bude docela neslyšně odstraněn a na věky pohřben. Uvádíme to vlastně dnes spíše jako kuriositu a doklad pomýlených názorů, kořenících v liberalismu XIX. století.

P. Koniáš konal své veliké dílo misionářské opravdu s velikou láskou k národu. Proto tím více jej bolí odpor, nenávisť a zloba, které se mu staví do cesty. Setkává se s neporozuměním jak u šlechty, tak u obecného lidu. O oněch se vyjadřuje (v Klíči, 2. vyd.) slovy: mnozí proti výstrahám sv. Pavla (Řím. 11, 25) zdají se sobě sami býti příliš moudří. Pročež pýchou nadutí . . . to zanedbávají, majíce za to, že oni sami všemu výborně rozumějí, že každou knihu dobrou od zlé snadno rozeznati schopni jsou. - Špatný příklad šlechty nemohl zůstat bez odezvy u poddaných. V Zlaté dennici (str. 304) o tom hovoří: Když s poručením duchovní i světské vrchnosti kacířské knihy se zapovídají, sbírají, kazí a pálí: horší se obyčejně čtenářové, směle se obořují, řkouc: Co jest to? Pastýři naši, Kristovi náměstkové, přestupují ustanovení našich starších? Zákon, Písmo svaté, slovo Boží, dobré a spasitelné knihy, krásné výklady . . . na hromadu kvaltem

nám odnímají, takové potupně i veřejně pálí! Proč to? Co jest to? Proč že nás zbavují roztomilého dědictví našich rodičův? Naši předkové byli dobří křesťané, proč nám kněží zapovídají takové knihy, jichž předkové naši užívali? Proti těmto názorům bylo těžko bojovati, když tu byli lidé k odporu podněcováni: Žitaváci neb husitští písmákové - zaznamenává Koniáš v Dennici (str. 443) - namlouvali jim, aby knih od sebe nedávali, aby je kryli a zapírali, aby z nich pokradmu, pokoutně výklady čítali nebo poslouchali, že v nich Krista poznají i naleznou.

Bylo by zajímavo podrobněji si povšimnouti, kdo asi měl největší zájem na tomto rozvrácení jednoty národa a komu to také nejvíce prospívalo. Jaksi jenom k ilustraci skutečného stavu bychom chtěli se dotknout zajímavé věci: byli to u nás židé, kteří, chytajíce se všeho, co vynáší, obstarávali také tajný dovoz a prodej nekatolických knih; ovšem neostýchali se tajně vydávati také sami knihy rouhavé a oplzlé, které jim byly několikrát, na př. r. 1669 a 1678, zabaveny. Když koncem r. 1744 byli židé z Prahy a z Čech vypovězeni, měl P. Koniáš opodstatněnou obavu, aby při svém nuceném odchodu zde se nevyprodali ze svých bohatých zásob pašované náboženské literatury. Vymohl si nařízení místodržících (s datem 19. dubna 1745), aby P. Koniáši dovolili knihkupci, ať židovští nebo i křesťanští, prohlédnouti jejich sklady a tam vyhledati knihy vadné, které by se za levný peníz vykoupily, ačkoliv vlastně by měly být zabaveny a přechovávač ještě trestán (viz Emler v Památkách archeologických z r. 1866, str. 227-8).

Dnes snad již nemusíme omlouvati přísnost, s jakou někdy bylo postupováno při vyhledávání kacířských knih. I když si odmyslíme světské rameno, které v tajných jinověrcích vidělo nepřítele státního pořádku, zůstává zde ještě Církev, která má povinnost chrániti duše. A těm pohoršeným odpovídá ústy sv. Augustina: Jestliže proto nás tížeji nenávidíte, že vám blouditi a hynouti nedáme, u Boha se omluvte,

který zlým pastýřům přísně vytýká a vyhrožuje, řka: Co zbloudilo, nenapravili jste, co zahynulo, nehledali jste.

Bude nutno, aby působení a význam Koniášův byly důkladně osvětleny v rámci celého onoho velikého působení Tovaryšstva v českých zemích. Monografická studie Podlahova jest sice bohatým přínosem, ale potřebuje, aby byla doplněna, upravena a především vsazena do onoho rámce, v němž teprve P. Antonín Koniáš bude moci nejlépe prokázati své klady, jimiž přispěl ve svém věku k dílu, jehož hodnoty teprve snad nyní začínáme pozvolna chápati.

Výročí narozenin Koniášových nám připomnělo naši povinnost věnovati se důkladněji studiu těch otázek, které stále ještě čekají na své řešení. Nestačí totiž obdivovati a vyzdvihovati přínos barokní doby pro celkový kulturní život národa. Třeba věnovati pozornost i takovým postavám, jakou je právě Koniáš. Neboť P. Antonín Koniáš T. J. je ztělesněním oné životné síly českého barokního člověka, oné síly, která se projevuje v jiné formě v umění, ale zde právě jsme u jejího jádra a podstaty.

My snad již nevěříme povídáním o „fanatickém jezovitovi“, ale stále ještě nemáme jasno o kladech, které nám tu svým dílem zanechal. Dnes jsme se dotkli pouze letmo této pozoruhodné postavy katolického světa barokového. Podnětem byla potřeba upozorniti zase na P. Antonína u příležitosti 250. výročí jeho narozenin. I tato postava českých katolických dějin čeká na svého autora. Průpravná práce dra Ant. Podlahy již ukázala, kolik zajímavého možno nalézt v tom celém světě, jemuž dominovala postava asketického, nemocného a přece silného a všem osidlům nemoci a nepřátel statečně uhýbajícího českého vlasteneckého kněze! Tato generace může k dílu Podlahovu doplniti mnohé, neboť studium stále postupuje a na nás jest, abychom i my dovedli s ním držeti krok!

Ivo Liškutín:

Proud naší doby pod hladinou básnických překladů z němčiny.

Otázka překladatelská je v našem písemnictví živá už od dob Josefa Jungmanna. Pravděpodobně, že to hluboce souvisí s existenčními předpoklady malého národa a zvláště jeho slovesnosti. Mluvíme-li ovšem o překladech, je rozdíl, zda běží o dílo vědecké nebo básnické. Sice oba překlady mohou do nového písemnictví přinést novou myšlenku a neznámou ideu nebo obraz svého národa, k němuž patří jejich autor; otevírají tedy do světa okna a přibližují cizímu čtenáři neobjevené dálky časové a místní. Ale básnický překlad přináší nám ještě něco nadto, něco nového a vyššího - samostatné vidění světa a života. Básnický překlad obsahuje dobu v její horké podobě, její záhadné ovzduší se sopečným napětím, mnoho osvobozujících a nebezpečných sil časového podzemí, které my současníci si vlastně ani neuvědomujeme.

Na konci minulého roku a na prahu roku nového vyšlo několik básnických překladů z němčiny. Jejich autoři náležejí různým generacím literárním a rozličným vyznáním uměleckým. Obyčejně se překlady posuzují samostatně, každý pro sebe, jeden po druhém. Čteme-li je však pohromadě, tu myšlenka, která se vynoří při jejich četbě, je v podstatě otázkou: můžeme si jejich četbou odhalit něco z podstaty naší doby? Je možno jejich mediem sestoupit tam, kam nevidíme a kam jsme celou bytostí strhováni? Nemělo by věru smysl se přít o to, že se historiku, který se do těch knih začte po nějakých padesáti letech, budou jevit ve světle jasnějším a průhlednějším než nám. To je jisto, avšak tak je tomu vždy, kdykoliv se chceme pozvednout nad dobu, do níž jsme zabořeni až po pás,

a shora přehlédnout její rozlité řečiště a zjistit si psychologický směr jejího proudu. Pokusme se však o to už teď! Možná, že pod hladinou těchto básnických překladů postupuje už nový proud, který nás unáší k neznámým zítřkům.

Bernhard Kellermann není u nás věru autorem neznámým. Jeho proslulý román, nazvaný Tunel, patřil k obligátní četbě poválečné generace, která nad hroby světové války zšílela představou, že pro evropskou civilizaci není nic nemožného. Jeho dílo je přeloženo do češtiny téměř celé. Teď vydává pražské nakladatelství Čin překlad románu, pojmenovaného *Modrá stuha*. Myslí se tím největší odměna za nejúspěšnější zaoceánskou plavbu. Obrovská loď světa ne náhodou se nazývá *Cosmos* - odjíždí po prvé od evropských břehů do New Yorku. Evropská civilizace si věru dala na ní záležet. Je to chloubka její techniky, která se nezastaví hned tak před ledačím a chce-li, vystaví si třeba takový plovoucí ostrov, jež zabydlí příslušníky všech svých národů a potom vyšle na nebezpečně dalekou cestu přes moře. Na jejích horních palubách a dole v zapáchajícím temnu podpalubí tísní se, ale také hýří zástupci všech sociálních a společenských vrstev od bědných vystěhovalců, kteří do nového světa jdou hledat větší krajíc chleba, až k několika unuděným členům horních deseti tisíc, kteří nevědí, co se svými penězi a se svým časem. Každý z nich se žene za svou hvězdou a parník *Cosmos* za „modrou stuhou“. Svě nevyzkoušené stroje štvě do sebevražedné rychlosti. A tu, když se už zdá, že je těsně před cílem, doběhne ji osud v podobě bezcílného ledovce a v několika málo hodinách zavrou se nad pýchou evropské dovednosti a vynalézavosti kruté vlny oceánu. Do hluku evropského světa vkládá autor několik závěrečných aktů bezohledného románu dvou lidí, dvou umělců. Na loď vstoupil také hudební skladatel, který doufá, že tu znovu nalezne lásku své bývalé choti, dnes proslulé vídeňské zpěvačky, která jej opustila a teď odjíždí na turné do Ameriky. Je to jeho umělkyně; on objevil ve venkovském děvčátku

nadání jejího hlasu a se žárlivou péčí vybrousil jej v drahokam, známý dnes po celém světě. Doufal však marně: zatím co v jeho bývalé paní kvete nová láska, sestupuje její manžel do bezedných hlubin. Také tu pobíhá ctižádostivý americký reportér, optimista od hlavy až k patě. Jak rád je právě na tomto světě, jak je oslněn jeho pestrými dary! On by za nic nepochopil, že jej někdo dovede opustit dokonce s rozkoší sebevraždou. A takových strakatých postav a osudů je tu celá řada. Nejčastěji je poznáváme v průběhu zábavné konverzace, jak už to přináší jejich společné prostředí. Autor ironisuje reportéra, ale v celku jeho román představuje reportáž ze zhuštěného prostředí evropské civilizace, které si sám umně zkonstruoval. Je tu málo opravdové poesie, málo pronikavých pohledů do duše člověkovy - spíše zábavně okouzlující zrcadlo zpupných výbojů lidského ducha a jejich zasloužené záhuby. Slovesné to umění, které se vynořilo z vln válečných; zvláště prvnímu desetiletí po světové katastrofě představovalo t. zv. literaturu civilisační. V tomto románě Kellermannově sice už překonalo tehdejší křečovitě cynický expresionismus, jenž byl kdysi jeho řečí mateřskou, a předostatnilo jeho svět ideový i způsob kritiky evropské civilizace. Modrá stuha přibližuje českému čtenáři svět - svým viděním lidských niter, lidských osudů svět, jak jej viděla minulá desetiletí: tedy svět a život, který je po stránce umělecky psychologické díky Bohu za námi. Neobyčejně zdařile přeložil ji Bedřich Václavek. Kniha se čte jako originál.

Hrst dalších čtyř románů nabízí světy docela jiné. Dva z nich napsali dnešní šedesátníci, totiž švábský kukátkář a katolický kněz Petr D ö r f f l e r a o dvě léta starší spisovatel a dramatik, kdysi válečný zpravodaj Wilhelm S c h m i d t b o n n , který dal ve svém díle jedinečný výraz tvůrčím silám rodného kmene porýnsko-franckého. Další dva romány pocházejí zase od autorů - dnešních padesátníků, kteří rovněž nejsou myslitelní bez svého kraje a kmene: je to jednak u nás už velmi známý Richard B i l l i n g e r z jihoněmecké

oblasti rakouské, jednak východopruský Ernst Wiechert, který se k nám dostává překladem svého románu *Děvečka* Jürgena Doskočila po prvé (v nakladatelství Kvasničky a Hampla). Také básnický a psychologický nejvýznačnější dílo z celé čtyřky, poněvadž nazírá svět a život člověkovy duše novým, docela svým způsobem, který nás unáší až k samým pramenům naší existence, kde kořeny dobra se splétají s kořeny zla. Tento objevitelský román s podivuhodným smyslem pro jeho básnický jasnozřivou stránku šťastně přetlumočila Jaroslava Vobrlová-Koucká.

Literární a umělecký klub, nazývající se zkratkově Luk, vydal si ve své klubovní knihovně prostřední díl z Dörfflerovy trilogie o alpské krajině, zvané Allgäu. V překladu Ladislava Jehličky pojmenoval jej „Pán krajiny“, tedy pod názvem odmocněným, poněvadž originál se nazývá „Der Zwingherr“. Jeho hrdina se zaslouží svými reformami, které proti vůli obyvatelstva vnutí svému rodnému kraji, o své spoluprodávky; s počátku ho nechápou, ale na tom nezáleží, jen když prospěl celku. Vystupují tu postavy zemité, prorostlé lidovými kořeny a obdařené samozřejmou moudrostí; román z lidu a pro lid. Vše se točí kolem vrcholné ideje, o jejíž uskutečnění s nasazením všech sil usiluje hlavní postava románu; je to ostatně dnes ústřední idea současného Německa, která tu byla básníkem dávno předjata: idea jednotlivcovy oběti ve službách družného celku.

W. Schmidtbonnův román *Plný život* nepředstavuje vlastně svého autora v jeho původní podobě, poněvadž nevypravuje ani o jeho rodném městě na Rýně, o universitním středisku Bonnu, jehož jméno si kdysi přidal ke svému titulu spisovatelskému (= Schmidtbonn), ani o celém tom kraji dolního Porýní, do něhož zarostl kořeny svých předků. Z důvodů zdravotních bydlí dnes Schmidtbonn ve Švýcarsku a tu si našel svérázně nový námět, který předpokládá z polovice novou inspiraci krajevou a z polovice inspiraci odborně vědeckou. V poslední době rádi volili romano-

pisci za dějiště pro svá díla různá prostředí: tak na příklad prostředí lékařské, prostředí technické, problematiku biologickou - jeho román, přeložený k nám s několika jazykovými kazy Jaroslavem Vlčkem, volí téma z prostředí meteorologického. Převážná část jeho děje se odehrává na vrcholcích tyrolské hory Mittagsteinu. Dějovým nervem je tu houževnatý osud mladé studentky Anny Brandové, v níž se probudila horská krev jejích otců. Nechce se provdat za přítele svého mládí; celou bytostí zatouží po větrech, po sněžích, mlhách, po výškách a mračnech kouzelné hory, s jejíhož vrcholu svítí do údolí a do jejích snů bílá budova alpské observatoře. Anna má s počátku mnoho odpůrců v jejích mužských členech, avšak na konec prosadí svou; její ženská prudkost zvítězí i nad nejzavilejším odpůrcem, který ještě výše nad observatoří sám uprostřed němé a nádherné přírody studuje vesměrné paprsky. Anna se mu stane milenkou, matkou jeho dětí, vědeckou spolupracovnicí. Opravdu, nemá to nakonec lehké: pro zdraví svých dětí opouští čarovnou horu, do níž se zamilovala a s níž splývala, sestoupí do údolí a s trpělivým tělem a srdcem ženy námořníkovy zanechá svého muže v mračné výši osudné hory - jeho paprskům a jeho vědě. Kniha mohutná, zvláště sugestivní mytologisací člověka nitra a přírodního horského okolí. Jak dlouho asi bude trvat, než se jejího námětu zmocní film? její epické obrazy přímo po tom volají.

Slovesné dílo R. Billingerovo je velmi různorodé, což tvrdí i jeho němečtí kritici. Brněnská edice Akord si vybrala jeho román o selském synku, který se zřekne své cirkusové kariéry, vrátí se do rodného kraje pasovského, marně hledá stravu pro své samotářské srdce, až slepá náhoda ho připraví o život. Román v nepřesném překladě O. Reindlově se nazývá Darovaný život. Kde je tu původní vůně jeho rodného kraje z takového Popele očišťovacího, který vydala brněnská edice Atlantis, nebo lyrická snivost a selská tvrdost z básnické sbírky Srp na nebi, kterou přeložil Bohuslav Reynek a uveřejnila kroměřížská kniž-

nice Magnificat; kde je démonická pudovost a ponornost takové divadelní hry *Noci běsů*, kterou objevilo pro českou veřejnost pražské Národní divadlo? Při volbě tohoto překladu neměla edice štěstí a díla, tlumočená do naší mateřštiny, nemají vůbec smyslu bez znaleckého výběru.

Tvorba E. Wiechertova má s dílem R. Billingerovým společné východní ponorné proudy, které přivalem šumí v podzemích jejich básnických světů, a to s takovou živelnou bezprostředností, že hned nad prvními stránkami citovaného románu o „Děvečce Jürgena Doskočila“ máte dojem, jako by se před vámi rozestupoval a do svých podvědomých tůní propadal románový vesmír takového Dostojevského. Kdesi na Němenu v kraji Mazurských jezer žije převozník jménem *Doskočil*, který právě ztratí svou záletnou a nenávistnou ženu. Do své chatrče nad řekou přijme chudou a krásnou děvečku, o jejíž tělo ukládá mormonský kněz; shromažďuje tu v kraji svou náboženskou obec, aby ji s sebou odvedl do Zlatého města, které vyrostlo z pouště. Pouze jeho tělem sestupuje prý nejvyšší Duch. Děvečka Marta odolá, stane se ženou Jürgenovou a matkou jeho děcka; porodí je však mrtvé. Nebyla to knězova kletba? - hučí to vichrem ve všech patrech Martiny duše. Pak ji musí se sebe sňat za každou cenu - i za cenu zpronevěry. Když ji však kněz zklame, zabije ho nožem a udá se soudu. Je odsouzena do žaláře; to však už čeká druhé dítě Jürgena Doskočila, který z města od soudu se vrací ke své řece; plíží se „jako šedý vlk“ lesem, obdělává půdu a připravuje budoucnost pro draze vykoupené štěstí. Odvážit se otevřít tuto knihu znamená odvážit se největšího dobrodružství, které nás zavede do prasných světů vlastní duše, o nichž jsme dosud neměli ani zdaleka tušení. O převozníku Doskočilovi se po kraji roznáší, že hovoří s vodami a s mrtvými. On sám toho nezapírá; je pravděpodobně pobratřen se živly přírodními kolem a prostoupen tušivými silami věcí všude. - E. Wiechertův román vidí svůj svět jako z nejspodnějších hloubek snového lidského podvědomí,

z nichž může vystoupiti dobro, ale i zlo, a z nichž v duši Martině a Jürgenově vyplouvá posléze osvobozující paprsek nového světla a nového štěstí.

Těchto několik překladů neodhaluje ovšem všechny duchové prameny, do nichž se roztéká naše doba a náš český dnešek, ale přesto naznačuje celkově přece jen hlavní směr, odkud a kam se svažuje. Lze to vyjádřit stručně: od „ducha“ k „duši“. Duch, do něhož se zakuklil lidský rozum; který je hrd na to, co dokáže; který se vzepřel Bohu vlastně se nevzepřel, poněvadž ho neuznal; a rozum lidský, který je zase na tolik pronikavý, aby prohlédl, že všechny jeho objevy a vynálezy, jimiž pozemský život spíše rozšířil, než prohloubil, jsou konec konců liché a marné. V nich se však jeho dovednost manifestuje; jimi si chce imponovat. Jsou to světy literatury civilizační, která už v dobách před světovou válkou a hlavně v prvním desetiletí po světové katastrofě našla nejvýhodnější formu v románě. Kdo by si nad Modrou stuhou B. Kellermannovou nevzpomněl na dva předchůdce jeho pojetí evropského světa a života, kteří se jistě stali vzory jeho románové psychologii! Podobně jako parník B. Kellermannův se nazývá proslulý francouzský román, jehož překlad k nám uvedl kdysi sám Jaroslav Vrchlický - Kosmopolis Paula Bourgeta. A český čtenář má dosud v živé paměti rozlehlé dílo románové, které k nám bylo přeloženo zhruba před deseti lety pod názvem Kouzelný vrch. Jsou to díla téže oblasti psychologické a ideové, i když poslední dvě z nich ční svým uměním povahotvorným a osudotvorným do rovin daleko vyšších. Jejich světy naplňuje ovzduší skepse a nevíry, ovzduší odbožštěné.

Dílo R. Billingerovo a E. Wiechertovo soustřeďuje se na lidskou duši, na člověka ne jako na příklad pro kategorii lidství, nýbrž na konkrétního člověka, který se organicky zapojuje do rodové a duchové souvislosti, vedoucí od narození ke smrti, z věčnosti do věčnosti. Objevuje člověkovu nitro, člověkovu duši, a to uprostřed jejího zápasu, jímž na ni doléhá Bůh. Ten-

to boj je méně položen do světa okolního a zevního, spíše je promítnut do citového života člověkovy nitra, do jeho vědomí a ještě více podvědomí, takže v pudech jeho tělesné bytosti se zjevují zlé mocnosti, ano sama tradice pohanská. R. Billingerova „N o c b ě s ů“! Běží tu prostě o dramatický sestup do hlubších oblastí člověkovy nitra, kdy člověk zapomíná na pestrý a složitý svět kolem a propadá se do nejzazších záhad své existence: jaká je její podstata a jaký její smysl?

Dobový proud, který postupuje pod hladinou těchto překladů, zajisté není ani přímočarý, ani jednoduchý, jak už tomu bylo na světě vždy, poněvadž každá přítomnost je především nesmírně složitá. Chtěl jsem však vyhmátnout několik základních znaků objevování člověkovy duše s jejích výsostných perspektiv smrti a Boha; a chtěl jsem ukázat na podivuhodný dobový rys mohutnější náboženskosti. Zbloudilá duše lidská touží po smíru vlastního svědomí a po spočinutí v náručí Boží. V románě E. Wiechertově se duší Martinou valí zběsilá bouře, která strhává všechny hráze a břehy - pouze osvobozující slovo shora může ji zastavit. Jak se to o ní vyslovuje pan farář, když jej Jürgen na pramici převáží přes řeku? - „A kdyby teď podél řeky přišla Marta a řekla, že byla propuštěna na svobodu, tak by ses radoval, a ona by byla smutná a neklidná po celý svůj život, ona i dítě, které nosí pod srdcem. Neboť kdo proleje krev, musí pykat, aby se mohl zase radovat.“ Ostatně Marta to dobře ví. Právě tak to slyšíme z jejích úst před soudem, když doznává svůj zločin na mormonském proku: „Je to hřích,“ praví ještě, „a chci jej odpykat. Ale musíte mě nechat tak dlouho žít, dokud neporodím Jürgenovo dítě. Dítě, které nosím, je jeho, jen jeho a on je pokřtí I n n o c e n c, neboť to znamená, N e v i n n ý!“

Román E. Wiechertův vyšel v originále roku 1932. V německé románové tvorbě a vůbec v celém německém písemnictví poslední doby dovedeme-li si o všem vyhledat vrcholy a upřít na ně svůj zrak je

zcela patrný silný proud náboženský. Tak na př. před dvěma lety, těsně před vánoce, vydala přední německá spisovatelka Ina Seidlová historický román o rodu Lennackrů v podtitule pojmenovaný „knihou návratu“. Poslední potomek rodu prožije tu ve dvanácti vánočních nocích pohnuté osudy svých náboženských předků a posilní se tak z nevyčerpatelné studnice náboženského nadšení a duchové vytrvalosti dříve, než vstoupí jako adept lékařství do života. (Překlad vyjde v Topičově edici.)

Zde u Iny Seidlové to už není jen sestup do hlubin člověkova nitra, do krajin člověkovy duše, nýbrž i vzestup k vrcholnému románovému umění, které je schopno zalidnit své dílo celou řadou živelných postav a vášnivých osudů.

B. Trnka:

Poznámky o stylu.

V starším jazykozpytném bádání bylo ponecháváno stylistice jen skrovné místo vedle historického hláskosloví, tvarosloví a syntaxe, nebyla-li vůbec vykazována do oblasti literárního dějepisu nebo do metodiky jazykového vyučování. Teprve rozšířením badatelského zájmu na významovou a funkční stránku jazyka vstupovala i stylistika do okruhu vědecké problematiky, a to nejdříve na poli romanistiky, jejíž metodická vyspělost působila průbojně i na metody bádání v jiných rodinách jazykových. Stylistickými problémy se zabývali již starší romanisté, jako Bréal a Schuchardt, později pak zejména K. Vossler, L. Spitzer a Ch. Bally. Stylistika, která byla dříve jen jakousi periferní naukou jazykozpytnou nebo přídatkem k mluvnici, postupuje tak již počátkem tohoto století do středu badatelského zájmu stále většího počtu linguistů. Již roku 1904 prohlašuje Vossler ve svém známém spise „Positivismus a idealismus v jazykozpytě“, psaném pod vlivem estetických teorií Benedetto Croce, že všechny jazykové jevy nalézají je-

diné a konečné vysvětlení ve stylistice jako své vrcholné a nejobsáhlejší oblasti, a jiný německý romanista L. Spitzer vyslovuje větu, že není nic v syntaxi, co by nebylo dříve ve stylu. Důležitost stylu zdůrazňuje i strukturální jazykozpyt Pražského lingvistického kroužku, kterým styl ve formulaci B. Havránka je chápán jako „individualisační organizace strukturálního celku, kterým je každý jazykový projev“, nebo ve formulaci J. M. Kořínka jako „odraz účelu jazykové činnosti v jazyku jako prostředku a nástroje této činnosti“. Ujasňování toho, co se rozumí stylem¹ a jaké postavení zaujímá v strukturálním jazykozpytě, jsou věnovány i následující řádky.

Ať se díváme na styl jakkoliv, jedno je jisté, že se stylistika neliší od mluvnice tím, že by byla vědou ryze normativní a mluvnice jako nauka o jazykové skutečnosti vědou nenormativní. Toto pojetí, které nacházím v Deutschbeinově *Neuenglische Stylistik* (1932), úplně přehlíží skutečnost, že i mluvnice pojednává o jazykových normách a naopak, že i stylistika se ráda zabývá skutečnostmi, které nenáleží do normy. Hledisko normy - aspoň v tom významu, který jí přikládáme - nemůže tedy býti kriteriem rozlišení mezi mluvnicí a stylistikou. Poměr jich není ani dán rozdílem, který ženevský linguista Ferdinand de Saussure činil mezi „jazykem“ a „promluvou“; a to tím, že by stylistika byla rozborem promluvy, mluvnice rozborem jazyka.² Vymezíme-li si poněkud nejasný a stále diskutovaný význam obou těchto saussurovských termínů v tom smyslu, že promluva je jedinečné individuální aktualizování všeho toho, co tvoří jazyk, který je systémem kolektivně závazných abstrakcí zjištěných jazykozpytci na podkladě oněch promluv, vidíme, že i mluvnice i stylistika mohou býti

¹ Stručnou literaturu o slohu viz v *Technice slohu, Rukověti praktické stylistiky* (Praha 1938) Jos. V. Bečky. Referát V. Mathesia o této knize ve *Slovu a slovesnosti* 5, 54n.

² Srv. referát od Trubeckého *Grungzüge der Phonologie* ve *Slovu a slovesnosti* 6, 164n.

na půdě jazyka i promluvy. Předmětem jazykového rozboru není jen zjišťování jazykového systému, nýbrž i pozorování individuální realizace jazyka, aniž je dotčena stylistická stránka řeči. A naopak styl není jen něco individuálního, nýbrž i cosi nadindividuálního, kolektivně platného, neboť existují systémy různých stylů, jichž jednotlivci používají nebo na které reagují. Stylistické systémy mají také svůj autonomní vývoj, ježto jsou to systémy, a neměly by ho, kdyby to byly jen a jen jedinečné jevy bez opory kolektivních norem. Nauka o slohu musí se tudíž opírat o oba aspekty lidské řeči, kolektivně platný systém jazykových norem, i individuální jejich realizaci. Rozdíl mezi stylem a mluvnicí se nekryje ovšem ani s tím, že by mluvnice pojednávala o jisté části jevů jazykových, jež nezávisí na kontextu, stylistika pak o všech jevech z mluvní souvislosti plynoucích.

Rozvíjejíce názory N. Trubeckého v jeho posmrtném díle *Grundzüge der Phonologie* (str. 17 n.), mohli bychom pokládati za stylistiku vše to, co v mluvené nebo psané řeči charakterisuje mluvčí, resp. píšící jako příslušníky jisté skupiny jazykově funkční. Užívali mluvčí záměrně jistých zvláštních hlásek, jisté intonace, tvarů, slov nebo vazeb odrážejících se od pozadí obyčejného jazyka, řadí se do jisté jazykové skupiny (j. do jazyka vulgárního, dětského a pod.), která v daném jazykovém společenství existuje. Všechny tyto prostředky funkční variace, jimiž se řeč třídí na zvláštní „funkční“ jazyky, ať jsou to již prostředky fonetické, fonologické, slovní nebo mluvnické, jsou záležitostmi stylu. Rozdíl na př. mezi slovy *dům* a *barák* (*dům*) je stylistický, kdežto významový rozdíl mezi slovy *dům* - *ulice* jest součástí významových protikladů jazykových, jež náležejí do základní, nestylistické oblasti jazyka. Stylistickou záležitostí by dále byly podle Trubeckého také všechny prostředky, kterými mluvčí nebo píšící dociluje záměrného účinku na posluchače nebo čtenáře, tedy na př. intonace, prodlužování samohlásek a souhlásek v důrazné řeči, přípony, slova a vazby mající citové za-

barvení a pod. Takovéto prostředky (j. emocionální slova, na př. ohromný ve významu veliký) jsou ovšem zase jen dotud stylistickými prostředky jazyka, dokud se liší od synonymních prostředků obyčejné řeči. To platí i vzhledem ke kontextu, neboť kdybychom v souvislé řeči užívali pouze „silných“ slov bez jakéhokoli kontrastu, sotva bychom vzbudili očekávaný dojem, který plyne v ní z kontrastování slov emocionálních se slovy postrádajícími tohoto citového zbarvení.

Kdybychom se dívali na styl jen s tohoto hlediska, zúžili bychom si stylistiku jen na nauku o funkčně významové variace. Rozsah pojmu je však daleko širší. Mluvčí nebo píšící především nezařazuje jen sám sebe do jisté jazykově funkční skupiny, nýbrž i zasouvá svůj projev jazykový do jisté kategorie projevů a vzhledem k ní volí výrazy a vazby, opět na podkladě obyčejného užívání jazyka. Každý sdělný projev má svou formu a této formě mluvčí nebo pisatel podřazuje volbu slov a jich kombinaci. Píše-li na př. někdo dopis nebo vypravuje-li pohádku, užívá určitých konvenčních výrazů a vazeb, jimiž dopis je dopisem a pohádka pohádkou. Úhrn těchto prostředků tvoří styl projevů, který je tudíž faktem jazykového společenství, nikoli pouze faktem individuálním. Jednotlivci používají ovšem těchto prostředků pro ně kolektivem vytvořených a mnohdy je mění a posunují, ale nemají-li se takovéto změny hodnotit jako pouhé individuální chyby proti platné normě, musí vycházeti vstříc potřebám nadindividuálního rázu. V jazykovém kontextu jsou opět tyto stylistické prostředky v jistém kontrastu se živly ostatními, jak to pro obchodní dopis ukázal pěkně Zdeněk Vančura ve své studii „Hospodářská linguistika“ (Praha 1934). Čím více je těchto stylistických živlů, tím silněji se váže daný projev ke své kategorii. Kdyby se však takovýto projev skládal jen ze stylistických cliché tohoto druhu což je nemožné ztratili bychom úplně dojem stylistické rozlišenosti.

Stylistika pojednává konečně o všech prostředcích, jimiž daný kontext se připíná k jistému literárnímu

směru uvnitř téhož druhu. Tyto směry mohou být i současné, ale i když tomu tak jest, jde přece v podstatě o jevy vývojové, které jsou nesený časem, a náležejí tudíž k jazykové diachronii. Nový směr na př. v románu vzniká proti směru staršímu, a i když současně s oním novým směrem vzniká znova tendence vrátit se k staršímu směru, nebo i když starší styl trvá vedle nového, nezůstává starší styl ani v jednom, ani v druhém případě s hlediska pohybující se celkové struktury jazyka týž. Každá doba má svou vlastní stylistickou diferenciaci jazyka, která se nikdy neopakuje, ježto je součástí celého jazykového vývoje. Bylo by sice možno napodobiti více nebo méně přesně styl na př. doby renesanční i dnes, ale takové dílo by dnes mělo - i když si odmyslíme různost tématickou - zcela jiné postavení mezi ostatními projevy než v době renesanční a působilo by také zcela jinak. Ve všech případech napodobení starého slohu jde ovšem o vyvolání dobového koloritu, kterého se dociluje kontrastováním starých žvlů stylistických se stylem současné doby, na př. v historickém románu. Styl jest i v tomto pojetí (t. j. jako exponent literárního směru) na půdě „jazyka“. Individua pozměňují sice sloh, ale jen takové stylistické změny a pokusy se stávají vývoje schopnými, které vycházejí vstříc potřebám jiných individuí a mohou se - aspoň in potentia - objeviti u několika jednotlivců zároveň. I ve stylistice jest nutno rozeznávati přesně synchronii od diachronie, ačkoliv se obě tyto jazykové perspektivy nemusí vždy stejně jasně na půdě stylu rozlišovati. Působení stylistické synchronie na diachronii je silnější než v jiných oblastech jazyka, ježto se uplatňuje vliv klasičtých děl na tvorbu dob pozdějších. Styl minulé doby je však vázán na jinou strukturu jazykovou a proto již z této příčiny nelze styly různých dob směšovati, nýbrž zkoumati styl každé doby zvlášť ve vztahu s jinými jazykovými jevy dané doby.

Je zřejmo, že každá řeč je v menší nebo větší míře stylisticky rozrůzněna a že stylistika v nejširším svém pojetí by byla synonymní s celou naukou o jazyce, ať

již v jeho aspektu synchronickém nebo diachronickém. Nicméně s metodického hlediska vědeckého rozboru, který nemůže podávat všechny jazykové jevy najednou, jest účelnější zúžití pojem stylu jen na ty oblasti jazykových jevů, které se odchyľují od normálních jazykových téhož logického nebo věcného obsahu, nebo které plynou z kontextu majícího jiný účel než účel prostého sdělení. Prostředky, které jsou společné všem stylům nebo které jsou znaky kontextu ryze sdělného zaměření, do stylistiky takto pojaté ne-náleží a jest o nich pojednávat ve fonologii, v nauce o pojmenování a v mluvnici.

Jako v mluvnici, tak i ve stylistice se uplatňují různá kritéria, jimiž je umožňována kritika slohu. Všechna tato slohová kritéria, která jsou, jak se zdá, mimojazykového rázu, mění se od doby k době. Byla-li na př. v 18. století kritériem dobrého slohu konvenční uhlazenost a vyrovnanost, docilovaná přísným dodržováním logických zásad, nastoupil v 19. století místo ní požadavek individuálnosti a mimo něj v anglické próze i požadavek ekonomičnosti, kterou by se co nejmenšími prostředky dosáhlo co největšího účinku. Vývoj stylu je podmíněn do značné míry různým zdůrazněním takovýchto mimojazykových kritérií (pro něž se ovšem shledávaly literární vzory, jako klasická próza nebo Bible), ale ne zcela: jeho pohyb je umožňován i přirozeným vývojem celé jazykové struktury. Růzností jazykových struktur si vysvětlujeme také skutečnost, že tytéž proudy stylistické mohou vésti ve dvou jazycích k různým výsledkům a účinkům.

V závěru k tomuto letmému náčrtu strukturální stylistiky bych upozornil na jednu závažnou věc. Kritérium dobrého stylu platné pro určitou dobu se mnohdy nenáležitě zaměňuje se stylem samotným. Tak požadavek individuálnosti se považuje nyní za tak podstatný rys slohu, že se styl považuje vůbec za záležitost individua, které musí tomuto požadavku činiti zadost. Jak jsme viděli z předešlého výkladu, není tomu tak. Individuálnost slohová v tomto významu

je pouze kriteriem, které se objevilo v době renesanční a které pak bylo zdůrazněno koncem 18. století v době romantismu. Předtím dominovalo kriterium slohové správnosti právě opačného rázu: přimknutí se k objektivně uznávaným vzorům, které se pojímaly jako hodnoty absolutní. Každý projev je ovšem individuální i po stránce stylistické a každý jedinec si tvoří vlastní stylistický habitus, kterým se liší osobně od jiných takových stylistických mikrokosmů, ať již je normativní kriterium stylové správnosti jakékoliv. Je to styl s hlediska ryze individuálního mluvení a konkrétní promluvy, jejíž jen jisté složky mohou přejít do stylistické oblasti řeči jako „jazyka“ a mít tak vývoj, jehož jsou schopny její hodnoty nadindividuální. O stylu je tudíž nutno pojednávat vždy s obou hledisek do sebe zaměřených, s hlediska individuálního i kolektivního.

Nad novými verši.

Sociální zkušenost Bednářova je přirozeně neveliká, jeho svět je příliš přízračný, aby snesl živé vztahy lidské. Básníku se nejčastěji zjevuje člověk jako dítě, přesněji řečeno, jako nenarozené dítě a také ovšem jako umírající nebo mrtvý. I do metafor vniká tato představa: „kamené dláždění se leskne / jak oči dětí obelhaných“. Velmi zřetelná je ukolébavka: „Spi, světe, ... v ratolístkách dětí nenarozených“ a nejvýraznější tato strofa: „Nenarozené dítě, viděl jsem je, / bylo tu s nimi, vrátilo se / z mlh stříbrných do rodné země, / duší a smysly ještě bosé“. Ta šerá tma praenatalní básníka vábí stejně jako nicota zániku, dematerialisuje pomocí ní hmatatelné jevy: „Jak by teď klekl před věží nehmotnou!“

Kde však básník pohlédne do společenství lidského, dopadá to takto: „Kam tváří jak mramorovou maskou jsi sáhl, / ... / bezbřehá stoka čpí a zneuctění jdou, / ach, plní bičů, říčící a špínu řinoucí...“ A stejně děsivá je vidina robotů z posledního oddílu: „a kdysi lidská tvář, již ani zvíře ne, / je mechanický stroj, / milosti šroub, / velkomyslné něhy píst, / obrovské kolo soudržnosti ještě nenastalé / ... / A jdou, věční, již smrt nám závidějí, / neschopni lásky. A smrti nevidouce / jak nesmrtelné hubí nás, / ne lidstvím již, ne zvířectvím, / jen záští strojovou nás nakazují.“ V naší literatuře byla již vyslovena hrůza

lidských strojů, smrtících a obdařených mechanickou nezníčitelností, ale Bednář našel nový akcent. Bednář naznačuje dvojí únik z tohoto pekla. Jednak v mstivém pathosu, kdyby „Bůh byl smrti Bůh a rozhněvání Bůh“, pak „snad skrytý oceán / by na dně jejich pohnul se / a zdvihnuv věže své by rozkymácel svět / pohnutím mstivým, patou železnou“. A jednak naprostým zvratem: „duch bez obručí, / v němž pohádky a plody zrají, / tě objímá a lehce běře do náručí“. Pohádka a znovu medový plást jsou kouzelným proutkem, který přenáší do jiného světa: „Včel píle tkala ty duše třpytivé / jako by hvězdy sněžily, / když někdy dobré srdce zřelo statečnost / a tak se láskou vznítilo, / že do pohádky až / dopadl jeho jas“.

Než přistoupím k náboženskému problému Bednářovu, pokusím se vyšetřit jeho metafysické předpoklady. Bezpečným kriteriem tu bývá básníkově nebo filosofově chápání světla. Bednář především máte světlo a tmu, podobně jako život a smrt, odtud si vysvětlují výrazy „noci světlé“, „bílá noc“. Oceán světla je výtryskem nicoty: „bezbřehý blankyt vyplněný ničím“. U Březiny „míle každou minutou do moře světla padáme“, Bednář podává ironický výklad tohoto světelného přívalu: „Jak pád, / jenž rychlostí svou temno rozjiskřil, / a vida třpyt, do světla padat / se mněl“. Důsledně také svítí do jeho vnitřního kosmu černé slunce smrti, nekonale zoufalejší než Březinovo: „A hořím svíce nerozsvícená / plamenem srdce spalujícím, / je ve světle a přece jen ho tma / již nepočítá k svícím“. Je-li Bednářovo světlo tak temné a nerozsvícené, je obdobně mrazivé a chladné. Vydává se „na cestu světelnou do věčných jinovatek“ a zjevení se uskutečňuje takto: „zasvitne on, sám v samém světle potopený / jak v lese jesličky, když napad sních“.

Bednářův sních zasluhuje zvláštního odstavce. Nejen o mrtvém otci píše: „na bledé tváři sních / jsme viděli“ „povrchy sněžnými tvář mu pokrývají“, ale také dívky jsou „mladé jinovatky studu“. A co je nejcharakterističtější, se sněhem a smrtí tvoří trojici duše: „Leč zasněžení jsme, když duše křídlem bělostným / nám před očima zašumí a Bůh / na něčí čelo žalostnou vrásku vrývá. / Toť duše, dávno změněná, / jak v těle smrt se množila, / svobodná opět, volná, bez jména / vločkami něhy sněžila“. Protirozumová a protiduchovní vzpoura nové poesie je tu dovedena k vrcholu: duše jako led rozráží člověka, sije smrt do těla.

V citovaném úryvku je spojen mráz, čelo a vráska: ani toto spojení není náhodné. Hned v úvodní básni stojí: „Na božím čele / mráz třaskající“ a jedna jen vráskou, jiný nebudu“. Je to cosi ještě temnějšího než amor fati, člověk

je tu „jasný blud chyby“, osud „přímka bez bludu“. Nejsou to pouhé slovní hříčky, cítíme děsný rozchod člověka s řádem. A není člověk „v jasném plánu osudu“ jen zmýlením a chybou, je také „zlá krev“. A tím se dostává k neméně temné mystice. S velkou pravidelností tam, kde bytost lidskou přepadne mráz a sníh, objeví se krev. Když třaská mráz, tehdy také „povídá stužka krve“, když šumí duše křídlem bělostným, „srdce zaváté jak stonek lehounký / se zachvívá, až vidíš, vidíš prosakovat krev“, nad zemřelým otcem „mé srdce ve mdlobách“. Chápeme již, že jedna erotická báseň končí: „s dlaněmi rozvitými / v kališky, na jejichž dně se chvěla krev“, druhá verši: „tvé krve, krve prosakující / se němý vyptávám...“ Uvedl jsem již, jak apokalypticky líčí básník vzpouru a mstu potlačených strojů lidských, jedním ze signálů k ní: „jen kdyby blízká krev je šlehla prutem svým“. A konečně najdeme i drastické výrazy jako „třesení krve“, jsou nepochybně bludné, dobře se ovšem hodí taková fyziologie do jeho mramorového světa.

Podobně jako světlo bývá příznačné i pojetí lásky. Nepřekvapí nás, že i láska je u Bednáře zcela bezútěšná: „tak láska marnou někdy připadá si, / hledajíc pro své rány jitrocel“ - „láska... kat tvůj i můj a všeho trýzněného, / hořícím dechem dokonávající v tmách.“

Když teď nakonec chceme pochopit náboženské drama Bednářovo, nemusíme se zdržovat žertovnými poetismy jako „trávy andělské“ a „peří andělů“ nebo „světlé seno“ a „boží vlas“. Ani netřeba probírat přívlastky, jimiž obdařuje básník Boha: „Bůh studu“, „Bůh láskou rozlícený“ atd. Bez velkého uvažování poznáme, že pravého vladaře mramorových nebes Bednářových najdeme ve verších Marného milence: „rozmar paží těch, jež k soše vinou se / a nemoc Boha líbají, / jenž sije chlad a chlad“. Básník píše básně na texty biblické, říká v duchu krásné české fráze „Jsem nábožensky založen“ „nikdy jsem tě / sc. Boha / docela neztratil“, ale jeho křesťanství je šklebivá maska.

Výslovně popírá smysl oběti Kristovy: „A v zápasu o sladkou milost pekla, / ty, slzo Kristova, / svou lilii ses ještě nedotekla / tmy úžasné a nesmírného hoře“. A aby nebylo pochyby: „Smrtelně, marně, bez krásy / bodají hřeby“. Proto „nic o naději nevíme“, proto popírá i smysl modlitby: „... v marnotratných otčenáších / na písku staví kdosi dům“. Upnout se k věčnosti, znamená v Bednářově terminologii: „Tvá sladká hněd a jas tvé hřívy, / tak marnotratně pro nic ztracené“. Co vyjadřuje písek, jsme viděli, se slovem „nic“ se ještě setkáme. Aby blasfemie byla úplná, profanuje Bednář i svátosti. Jeho „trpkou hostií“ je hoř-

kost a z jiné básně poznáváme střed hořkosti, „kde každý o sebe jen dbá“.

Mohlo by se zdát, že se básník pokusil přiblížit k ideálu křesťanskému aspoň v cyklu „Dobry člověk ještě žije“. Ale Bednář zná jen jediný typ náboženský, pokorného asketu, netuší, že skutečné křesťanství hněte a přetváří všechny formy životní. Stručně je shrnuta Bednářova představa o náboženském člověku ve verších: „Pod rouchem žíněným / tak tryská odnikud / klid před vším smrtelným“. Také sem, právě sem vzniklo hadí uštknutí nicoty. A Bednář si neodpustil ironické pointy. Jeho „dobry člověk“ trpí lidskou slabostí, „po teple se stýská mu“ (vždyť Bůh „sije chlad a chlad“), a „v kalném vínu loví“. A ironický je také příchod a odchod z města „dobrého člověka“: Jed nudy tam hlodá domácí“ „a já jsem na cestách, můj bože, duši ztratil!“ „stopy zsinale vás ženou dál a dál“. Bez ironie, otevřeně totéž říká v Půlnoční básni: „A zajičům že zbabělým se podobám, / kolikrát z ráje prchal jsem“ Nevzpomínáte na Čapkovu Šlěpěj?

Padlo jméno Čapkovo a dovolím si tedy připomenout, jak Čapek v Chvále novin navrhuje stylisaci zprávy o stvoření světa nebo Durych domýšlí ironii Čapkovu pro námět Ukřižování: „Dnes by K. Č. tragedii na Golgatě řešil asi prakticky tím, že by tam poslal sanitní auto.“ Bednář má v oddíle na texty bible báseň o konci světa a její závěr zní: „Jen z krve útlaku / popelavý dým / jak spálený výkřik / čte testament země, / v urně beze světla, / bez barev, / v tichu, / kdy ustal čas.“ Shořet skoro bez dýmu, ale jistě beze světla, věru dokonalý výjev z krematoria.

K. Bednář místy živě připomíná rané, geometricky přísné období Čapkovo a hrozí nebezpečí, že se bude opakovat nebo že se již opakuje Čapkova metafysická zrada. I Bednář zahlédl Boží šlěpěj, uviděl hořící keř / „Kořínky blesků, jaký asi strom je z vás, / že do spánku naklání svou tvář / s hřívou, z níž samé hvězdy jenom dští?“ (sr. poslední číslo sbírky), jde jen o to, aby jeho nadání a nesporně kultivované umění nebylo promarněno, aby se pevně zachytil té ohnivé hřívě hvězd.

Poslední z básníků, které jsem seskupil pro naši úvahu, je Ivan Blatný. Mladý brněnský lyrik velmi úspěšně loni debutoval sbírkou Paní Jitřenka (Melantrich, 1940), příznivě přijatou kritikou i publikem. Blatný opravdu vládne záviděníhodnými dary, darem melodie i darem nezvyklé gracie slovní. Ačkoliv jde o debut, mladý básník si bezpečně osvojil mnohé formální a obrazivé výboje svých předchůdců. Při tom je zajímavé, že Blatný nenavazuje jen na po-

válečnou lyriku českou, že se neučil pouze u Hory umění „básní větrem tkaných“, že se neučil jen u Seiferta melancholicky zasněnému spádu veršů. Jeho básnická kultura sahá mnohem hlouběji, k Hlaváčkovi s jeho hudebností, artismem, zkapalňováním věcí i pasivitou, k Vrchlickému s jeho smyslným okouzlením a snad až k Hálkovi s jeho hrou. Nemyslím samozřejmě na žádné kopírování vzorů, Blatný je básník, jeho slovo jenom nasáklo vůní z bohaté květnice novodobé české lyriky.

I když uznáváme všechny vzácné přednosti Paní Jitřenky a právě pro ně, nelze zamlčet některé její nedostatky. Především nám vadí jisté vnitřní zúžení, nebezpečí manýry. Jak je pochopitelné, životní zkušenost autorova není příliš rozsáhlá, látkou básní je často jen jinošské snění, jinošské rozkochání - až nepříjemně často se opakuje „mám strašně rád“, „mám k smrti rád“. Stále je přehrávána jediná škála, škála sensibility: „Smyslná vlhkost úst kéž dýchne na slova“. Na rozdíl od Bednáře není v Paní Jitřence metafysické zjitřenosti, „pohárek slz“ je vždy znovu rozlit marnotratným větrem, nemůže se naplnit.

Vítr má vůbec významnou funkci v přečetných básních Blatného. Mnohé by mohly mít za epigraf „vlasy ve větru“, stejně v básni úvodní „z lampy pramen vlasů ke knížce vytéká“ jako v poslední „kadeře jejich žen jsou ještě rozeštěny / po městech minulých, / kde leští věže stříbrné, do hudby balkonů jsou vpleteny a voní v parcích.“ Blatný důsledně uvolňuje věci a dává jim povívat, nechává padat „sníh něhy věcí“. V básni na Vrchlického a přesně v jeho duchu říká: „pleť věcí chtěl bych znát jak něžný milenec“, ale „po hranách věcí klopýtá“.

Zmelodisovaný svět mladého lyriky je ovšem značně umělý. Nejoblíbenější scenerií je zrak nebo zahrada, rámcem snů bývá město s „orchestrem věží“. Jako za dekadence báseň se měnívá v klenotnici, verše září zlatem a bronzem. Nechybí ani básně o básních, opájí představa „něžné věty“. Všednost života bývá smyta v lázni deště, krajiny vystupují v mythologickém oparu.

V tomto zúžení a zestylování skutečnosti je básníkova síla i slabost. Nepřekračuje nikde hranice svých možností, vyladil svou útlou melodii do vzácné čistoty, takže sbírka je na debut nezvykle vyrovnaná. Ale přece bychom si přáli méně rafinovaného rozkošnictví a prudčí vichr vnitřních prožitků, nikoliv jen vítr dekorativně přistřižený, čechrající rokokové sady. Upřímně si žádáme, aby tak velké nadání nezplanělo - exkvisitní kouzlo, jak by řekli před čtyřiceti lety, není ještě celá poesie.

Z autorů probíraných knih má J. Čarek již ustálený profil, třebaže ani jeho vývoj není jistě u konce. V sázce je básnický osud mladších lyriků, hlavně posledních dvou, Bednáře a Blatného. Ale je snad přece krásné poslání být dnes básníkem, když se vyprošťuje ze zapomenutí tolik pokladů národní tradice a když praporečníci současné poesie vedou na tak smělou duchovní cestu.

Prof. Oldřich Králík.

Vladimír Holan: První testament.

(Borový, Praha, 1940.)

Nová básnická kniha Holanova pokračuje dále ve zjasnění, které jsem ve Výhledech konstatoval u příležitosti Záhřmotí. Není tak zaklesnuta do nesmiřitelných antinomii, bytí v ní netuhne tak zoufale u bodu mrazu. Básník teď stojí výše a soudí „stý / slang fantomů, slang temných hnutí, / kontrastů, jež se kříží s chutí / v hraničku jakés očisty / a čekají jen zažehnutí“. A nedovoluje, aby každý posun nitra se zlomil svým opakem: „a cítil, že si hoře ztrát / protiklíčivé látky bralo / vkročil jsem v onen zvoucí dům“. To hoře ztrát především si básník chrání proti rušivým proudům niterným. Bolest je nejmocnější inspirací Prvního testamentu, bolest pročištěná a prosvětlená. Nelze si ji odmysliti ani od podstaty pozemského života, ani od údělu básníkovy: „Ne, kdo řek: ‚vědomí, řek:‘ strast!“, „V hierarchii dočasnosti / je věčnem jeho zoufalost / a té zde nikdy není dosti...“ A nejkrásněji v IX. oddílu: „... vždy ještě básník zbyde jí, / opustiv všechny, kteří lhou si, / sám, šílený snad, ale jist, / že věčná bolest každé doby / nám vypíchává bez přízdoby / písmo, jež možná pomohlo by, / leč my, ač slepci, nechcem číst...“

Zde je již také vysloven druhý dominantní motiv knihy, vůle k bdění a odpor ke lži. Závěr první kapitoly kreslí osvobozující zjev proutkařů, jejichž bdění „je možná z těch, / jež nutí slovo peklem jaté, / by trysklo v prosbách k výši svaté / a vrátilo nám pravý dech“. Básníkovy samota „dobře slyší“ a postřehuje, „když něčí verš má bdění dosti, / že jako sen smí strhnout hosti / škrabošku, za níž jícen zív“. Skvělý je závěr VI. kap., v němž Holan rozotáčí „motory snů, dynamu bdění / .. / připraven torpedo- vat práci / lží, jimž se daří v laicisaci, / která jak nikdy, ze všech sil, / se k vzpouře proti duchu vrací“. A podobným velkolepým gestem rozbíjí „gramofonovou plochou desku výmluv a lží“, na niž lidé chtějí odvrátit „jehlu stesku“.

Omyly, zrady a prohry moderní doby našly v Holanovi starozákonního proroka a soudce, metajícího kameny slov. Na útěku z města lká nad „troskami vnitřních armatur“, „drtí klanojazyčnou / démonisaci naší doby“, visionářsky kreslí úděsný obraz, jak „vedřiny ideologií / do bludných

kruhů dusně svíjí / už každou z otevřených cest“. Básník poznává neskutečnost dnešního světa, hledá cestu zpátky: „ . . . a věci, které braly kdys / ze samozřejmých, lidských ritů / nejskutečnější realitu, / se proměnily v přízrak mytů, / jenž hněte život na jakýs / obludný sen bez východiska“. Známe-li, jak Holan sám kdysi mísil látku mytů do svých vidin, užasnete nad nynějším prudkým přílivem bdělosti do jeho poesie. Dnes usiluje o realitu, a jak vidět, hledá ji v ztracených ritech lidského života. Rozumíme, proč slovo „ztráta“ u Holana „chápe jenom svatý“.

Celá báseň je jediná výprava za ztraceným pokladem „nejskutečnější reality“. Minulé doby byly blíže pravdě; Holan říká o hřbitovu: „Byla to zastavárna kdys / a trpělivě čekalo se, / že Bůh vše jednou vyplatí . . . / Dnes pouze marnost cítíme my, / hrob propadá se v pouhou zemi“. Kamenem mudrců se stává básníkovi dětství, „dětství věc“, jak říká. Vyvolává z temnot „to neopakovatelné, / to nikdy víc, to nikdy více, / čím jako dítě směl jsi vlást . . .“ Jedním z leitmotivů knihy je nádherná pasáž o ráji dětství: „Pět lampovka smyslů pila / instrumentaci rajských vět, / a neznals o andělských rejích / hromovou zvěst, a jak v těch dějích / Bůh vypliv' pecku vzpoury jejich, / pecku, jež padla na náš svět / a má se k světu . . . / Pro její hluk tu rajskou větu / mi nelze, nelze uslyšet . . .“ Ale i žena je více ponořena do tajemství života než muž: „A jsem a nejsem . . . Ale ty / se stále děješ, byť i po sté / prostíráš na stůl staletý. / Jsi přítomnost, jsi ono prosté: / žítí už teď, teď za živa“. A konečně samy věci strhují básníka: „a celým nitrem vála síla / tak milá všem, všem odšalcům, / tož síla věcí, věcí stálic“.

Svět VI. Holana je stvořen, oddělily se vody a země. Po blocích jeho nově zformované skutečnosti může stoupat živý člověk, atmosféra je nabitá kladnými silami, náhle uvolněnými při integraci básníkovy vědomí. Vytrháváme z kontextu několik charakteristických výrazů: „kyslík zázračnosti“, „helium nadšení“, „snová radioaktivita slova“. Řeč básníková se radikálně projasňuje i v ohledu metafysickém, místo pýchy nastupují gesta pokory a na temném pozadí pádu se zjevuje „všejednotící princip: láska“. Čteme třeba verš: „Bez hranic proudí boží čin“ nebo takovou horoucí touhu po jednotě: „Přivěj mi, větre, s extasemi / ne země národů, však zemi, / která jak boží gramota, / co jedna budiž čtena všemi!“ Naopak mocnosti zmaru jsou rozplašovány, nicota („rozkládá svoji / lomivost v slzách pracovních“), čas („Čas nebyl čas vždy znova vzatý / na míru smrti“) i náhoda („Náhoda? Jak jí uvěřit? / Náhoda nemá, nemá jsoucna, / vždyť radost, strast ji nezná přec . . .“) Krása gest, jimiž básník přemáhá nicotu a náhodu, je podivuhodná, připomíná Březinovu otázku, jíž se odpoutává od země: „Zem?“

Na dvou místech vyvrcholuje dramatický svár chaosu moderní doby a čisté tuchy básníkovy: v dlouhé kapitole IX. a na samém konci. Po prvé se ozve žízeň míru: „Dokud svět náš a onen svět / zde budou stát jak protiklady, nebude nikdy míru tady, / ba ani míru, kde by vzkvet' / mír se smrtí, jenž leží lady“. Po druhé a na rozloučenou mohutný symbol architektonický: „Jenomže sama země praví: / bez ryzí transcendentály / se žádná stavba nedostaví, / nikdy, ach, nikdy nedostaví“.

Holanův První testament je spolu se Zahradníčkovými Korouhvemi největším básnickým činem minulého roku. Je to opravdu závěť, účtování s přízračnou minulostí, a holanovsky drsné vítání dne. Snad z citátů vyplývá poněkud kladnější obraz, než jej poskytuje skutečný celek knihy, snad se z našeho schematu vytratil spodní tón marnosti, ale rozhodně je První testament pln očekávání. Také vděční čtenáři čekají na další básníkové slovo. O. K.

Nové knihy.

Bohumil Ryba: K latinsko-českým mamotrektům.

Listy Filologické č. 1—2, 1940. Tato studie univ. prof. klasické filologie B. Ryby, který se již léta obírá středověkou latinou, je příspěvkem k objasnění odrůdy latinsko-českých mamotrektů (slovníčků k latinským liturgickým textům pro klerus), jež se odchyľují od známých typů tím, že vykládají texty v pořadí perikop v církevním roce. Dosud byly známy buď slovníčky abecední, nebo sestavené v pořadí knih biblického kánonu. Jde o rukopis objevený 1934 v archivu břevnovského kláštera, který obsahuje mimo jiné i slovníček uvedeného typu (asi 400 latinsko-českých dvojic) a výklady temných a neobvyklých slov z evangelií a epištol (exposiciones...), psaný karlštejnským děkanem Frenclínem z Lípy ze zač. 15. stol. Poněvadž je to práce samostatná (i liturgicky výběrem a pořadím perikop), rozhodl se B. R. pokusit o restituci původní podoby pokud možná (str. 8—47 s komentářem a ukazovatelem perikop) a srovnat s příslušnými místy evangeliářů, mamotrektů, českých biblí a zjistit pak textový poměr k staročeským evangeliářům a biblickým recensím národního textu. Ukázalo se, že naše mamotrekty jsou příliš mladé proti nejstarším evangeliářům, a že převážná většina českého materiálu je převzata z hotových překladů biblických (náčrtek vývoje od čistě latinských textů přes glosované až ke katalogům dvojic latinsko-českých viz str. 48—50). Potom odbočil (51—55) k problému recensí staroč. biblického textu, kde ukazuje, že původní jednotné zpracování všech evangelií se dochovalo ještě v bibli Leskovské (Drážďanské, dnes zničené) a že překlad sv. Matouše máme zachován celkem ve čtverém podání, v bibli

Olomoucké a Litoměřické je odlišný. Bylo by proto třeba nového členění, jež by mohlo vzniknout ze společné práce filologů, dějepisců a theologů na probádání dějin biblického textu. Pak se vrací k mamotrektům a ukazuje, že by měly význam především pro staročeský slovník (55—59) ať už jde o slova z původních výkladů (na př. jablěčko ve význ. ohryzek, krúcenie „hryzení v břiše“) nebo z textu (pro ss Gebauerův nebyly texty excerpovány úplně), varianty v tvoření slov (břekový) leckde by přinesly opravy slovníku (hacky), v poslední části (59—68) nachází latinský vzor, z něhož náš slovníček vzal holý katalog slov, v typu zastoupeném 8 rukopisy Výkladů slov biblických textů liturgických a otiskuje výňatky z rukopisu břevnovského. Práce svědčí o velké péči i odborném školení pisatelově a myslím, že by o ní i čtenář, který se zvláště nezajímá o jazykové věci, našel leccos (na př. středověké etymologie a výklady, jež vedly pak k všelijakým smyslům, staročeské výklady) a hlavně by viděl jaká práce a úsilí byla vynaložena již v době Karlově a po ní na přetlumočení bible a porozumění jí. - *Rolf P.*

Miroslav Hýsek: K národní kultuře. Novina, 1940, str. 33.

Ve sbírce „Menší knihy“ vyšly rozhlasové projevy předsedy kulturní rady M. Hýska. Čteme v nich o otázkách národní české kultury, slyšíme i připomínky a varování. M. H. uvádí, jak náš národní život v nové době rostl z lidu, z malých a chudých poměrů, svépomocí (Maticе česká, Česká akademie) a obětavostí všech jednotlivců; jak třeba pokračovat v díle především, že každý koná svou povinnost k národu na svém místě, že třeba se starat, aby kulturní hodnoty se staly majetkem celého národa a posilovat se ve své práci a utvrzovat stykem s minulostí a českým krajem, nedat zapomenout rodným domkům a hrobům našich lidí. Naše čtenáře upozorňujeme jen na jednu věc. Ať už kulturu chápeme v širším smyslu - zahrnuje veškerou práci lidskou a její výsledky nebo v užším (umění, vědu, filozofii, mravnost a náboženství), že náboženství zjevené (křesťanství) je sice v kultuře, pomáhá ji vytvářet, ale zároveň je *nad*, přesahuje ji, je svou povahou nadpřirozené, kdežto kultura i křesťanská je časná a pozemská, že lásce K Bohu a k životu nadpřirozenému sluší dávat přednost.

Z. R. M.

Russoli: V zemi sobů. Družstevní práce, 1941.

Cesta po Laponsku, všímající si řeči, zvyků, těžkého života, radostí i těžkostí obyvatelů tohoto severního výběžku lidského života. Do cestopisu vložil autor i své soukromé a jak se zdá, důkladné studie národopisné tohoto národu. Kniha patří k těm, které rozmnožují opravdu soukromé vzdělání a to formou velmi nevtíravou.

Sillanpää F. E.: Lidé v letní noci. Přeložil Alois Šikl. Topič, Praha, 1941, str. 168, cena 30 K.

Nová kniha Topičovy řady Bílých knih. I tato kniha je velmi pečlivě vybrána. Kniha je velmi duchaplně aranžována. Život nejrůznějších osudů na různých koncích světa jednoho okruhu seskupené kolem jedné noci. Láska a oslnivý lesk bohatých, dojemná láska manžela hledajícího pomoc za nejsvízelnějších okolností pro svou ženu, hnus ženy vypočítavé a ohavnost chlapa opíjejícího se, prudké střetnutí se vášní nenávisti vůči zlému, hraničící až s vraždou nenáviděného zlého člověka... To vše je seskupeno kolem jedné noci. Jaký mumraj světa, jaký kolotoč životní. Vidíme malost světa a věčně stejnou starou píseň lidstva, mající ale tak nescísnou řadu variantů. Sillanpää dovede najít krásné pouto veškeré té různosti. Bohatství mnohosti lidských osudů je největší krásou a jednotící myšlenkou této knihy. *Braitto.*

Juhani Aho: Pastorova dcera. Přel. Ivan Schulz. Topič, Praha, 1941, 276 stran, 32 K.

Další nový svazek Topičových Bílých knih. Kniha hrozné duchovní tragiky, tragiky ženského srdce. Zevní rámeček: pastorova dcera, přísně puritánsky vychovaná, tvořící si v mládí svůj svět. Několikrát do něho někoho pustila a vždycky byla zklamána. Proti své vůli je vdána za běžného dobráckého, ale důkladně prázdného pastora. Zahrává si se svým srdcem, když je otvírá muži, jenž ji před lety otevřel jaksi okénko do světa. Otvírá mu znovu duši, ale i srdce. Človíček - Olav se pobaví, ale pak jde jako tuhýk si pohodlně zazobat na něčem pohodlnějším a jistějším. Tím ale vrcholí také tragedie Elly, pastorovy ženy. A tady je pravá tragedie. Ta žena nemá vnitřní víry, ta její touha po kráse je velmi povrchní. Nedovede se rozletět k něčemu vyššímu, v čem by našla nový smysl života, nedovede najít ve svém všedním životě posvěcení. Kdyby byla její touha po kráse tak silná, musila by najít si k ní cestu i tím prachem všednosti. Tragedie je v tom, že se poddává všednosti, bídě šedého dne. Kniha je velmi zajímavá právě pro toto nadhazování problémů štěstí i v duchovní opuštěnosti a pusté samotě. - *Braitto.*

Traktáty Petra Chelčického, Melantrich, str. 110, cena 14 K.

Oceňuji toto nové vydání některých spisů Chelčického. Dnes jistě nikoho nenapadne, aby podle nich zařizoval lidskou společnost, ale jsou svědectvím toho, jak náš národ prožíval živě současnost a jak se snažil nějaké řešení najít. Chelčický se vracel do nejstarších dob prvé církve a tak stavěl své utopie, pro lidi, kteří měli již velmi málo chuti vracet se do prvých století. Tím ale také se odsoudilo

celé toto hnutí k zániku, že nebralo lid tak, jak byl, že neukázalo, co se dá v současných poměrech uskutečnit.

Lovrič: Sen o věčné lásce, Albert, Praha, 1941, str. 240, cena 30 K.

Život s druhé strany. Jen samá radost, veselí, pohoda, bezstarostnost. Má vůbec někdo právo na takový život, je důstojné tenhle život tak opěvovat? Snad by neměl nikdo práva takový život opěvovat, ale dobře rozumíme autoru. Je to výborný pokus o jakási moderní Bukolika. Idylka za idylkou na krásném jihu, skrze hru a soužití dvou srdcí upřímných a čistých. Jediná zápletka se řeší velmi smířlivě. Nic neporuší líbezné pohody. Proč by člověk nemohl si občas zaletět do říše snů? A jako sen, jak správně Lovrič nadepsal svou knihu, jako sen je to hezký sen a hezky vypravovaný. - *Braitto*.

Kalendář paní a dívek českých. Topič, Praha, cena 45 K.

Je to dobré, že se znovu vydává tento kalendář, který má v českém písemnictví svou krásnou tradici. Nové číslo letošní skvěle navazuje na slavnou minulost. Není to kalendář v běžném slova smyslu jako bezcenné slepení ještě bezcennějších článků. Je to publikace spíše rázu almanachového. Naše nejlepší ženy spisovatelky, vědátorky, umělkyně spolupracovaly na almanachu, který ve vkusné vazbě jest ozdobou každého stolu našich paní.

Otokar Nejedlý: Dětství a chlapectví na Podřipsku. Českomoravský kompas, 1940.

Časová hranice vzpomínek O. Nejedlého je vymezena titulem knihy a líčí v chronologickém sledu duševního vývoje malířova dětství a chlapectví. Vzpomínkový materiál O. Nejedlého jest velmi bohatý, ať se obírá „pamětí nejzazší“ a sestupuje ke kořenům citového života a prvním zážitkům z přírody a společnosti, nebo podává růst dětského individua, jeho duševní obzor a předpoklady dalšího uměleckého zrání. Dokumentární cena knihy tedy jest veliká, ať jde o poznání v životním úseku člověka či vymezení podmínek vnitřního vývoje umělcova. Zaujmu kapitoly líčící vztah k Bohu, subjektivně zpřízněné poměrem k matce („Já věřím v Boha podle pojmu a dojmu, který ve mně vyvolala matka, každý jiný výklad Boha přeměřím tímto vyšším Bohem.“ Jen tohoto Boha, matčina Boha, umím vzývat, jen tohoto Boha se bojím, jen On dovede probouzeti mé svědomí, jen u Něho hledám souhlas nebo nesouhlas pro všechno své konání. A vše jest dobré, krásné a radostné, co odpovídá Jeho souhlasu, a vše jest špatné, ošklivé a mučivé, co v Jeho nesouhlasu.“ Str. 14.) Citově, nikoli spekulativně, je prožívána příroda. V partiích přírodních ukazuje O. Nejedlý, že dovede malovati slovem, že vystihne

v plastickém podání fysiognomii kraje (Na alejích, Ze zimy do jara, První výstup na Říp, Řípská pouť, Zvonice a j.), ať jde o nepatrný detail nebo pestrý, rozevlátý popis (Řípská pouť). Rodinné dojmy, dokumentární svou věrností, jsou právě tak konstitutivním prvkem vzpomínek jako náměty krajinné, zálibně prodlévající v líčení a prosté výrazem. Realistický postřeh je stejně účinný jako úměrné rozvržení do jasně stavěných kapitol. Ilustrační materiál vybraně charakterisuje náplň i rozlišení jednotlivých statí.
Ch. M. K.

Uržidil Jan: Václav Hollar. Orbis, Praha, str. 152, cena 35 K.

Život umělce a Evropana, rodem Čecha, jak autor v knize přesvědčivě dokazuje, který měl evropskou slávu jako skutečný mistr černobílého umění. Pietní a zároveň znalecké vylíčení života a díla Hollarova, prodchnuté bystrostí historika, poskytuje čtenáři velmi zajímavé pohledy do života pohnutého století sedmnáctého; jasně z ní vyniká nezdolná láska k práci a vůle úspěchu přes všechny nesnáze, na které naráží u žárlivců. Není to kniha jen pro znalce grafiky, je to přímo výchovná kniha pro mladé lidi, aby uměli s oddaností pracovat.

Neužil František: Plemeno Hamrů. Novina. Hlasy země. Svazek 29, str. 340, cena 38 K.

Ruralistický román, který jde mnohem hlouběji, než je běžný smysl toho pojmu. Děj je vzat z rasovny, obývané rodem Hamrů, lidmi zatíženými životní otrlostí. Hlavní problém románu, zda milující manželka může převychovat svého manžela z takového rodu, je v rámci kulturněhistorického líčení života venkova střední Moravy v napoleonské době. Sám problém je řešen záporně, ale tragika je kompenzována právě tím rámcem. Je to dílo mistra řeči, epika a kulturního historika. - s.

M. J. Šlais: Z rodného kraje. Knihovna Baarovy společnosti, svazek 4. Ve Kdyni 1940. Obálka a výzdoba akad. malíře A. Moravce.

Šlaisova sbírka si nechce hrát s virtuositou výrazových prostředků, ani nepředstírá myšlenkovou novost stůj co stůj. Podává upřímnou osobní lyriku radostné a bolestné konfese a postupuje v některých číslech k motivice krajové a kmenové. Soukromé vyznání má nepochybný ráz opravdovosti. Nadosobní náměty krajové (O loučimské pouti, Ryzmberk, Podzimní a j.) zachycuje bezprostředně nebo v povšechných obrysech. Litujeme některých výrazových kazů („i srdce v prsou lidských bící“ 14, „po cestách s polí už lidé se vrací,“ str. 34, „už je za náma,“ str. 42). Látkově nejsoustředěnější je třetí oddíl věnovaný podzimu a zimě

v přírodě a v životě, který přináší čísla prohloubená myšlenkově (Meditace stáří, V den Dušiček, Vánoce). Kresebný doprovod A. Moravce váže se úměrně k veršům a jednoduchými liniemi vyjadřuje porozumění a lásku ke kdyňskému kraji. - *K. M.*

K. S. Stanislavskij: Můj život v umění. Borový, Praha, 1940, str. 450, cena 60 K, 75 K.

Stanislavského vzpomínky jsou zajímavé po mnoha stránkách. Jsou to ale dva hlavní světy, jejichž proudy se tu vzájemně prolínají v mohutném proudu doby kolem zlomu dvou posledních století, totiž divadlo a vnitřní život autorův. Upoutá ten první proud, poučí, seznámí nás s velkými představiteli ruské kultury, Tolstým, Dančenkem, Ščepkinem, Gorkým, Čechovem, ukáže vývoj nejdůležitější vývojové části Moskevského divadla, pobaví svou pestrou mozaikou všelijakých těch klubů, společností a společenstev, které se rodily se stejnou rychlostí, s jakou zase mnohdy odcházely, v jejichž rámci se rodily stejně pošetilé nápady jako myšlenky, jež zanechaly trvalou stopu ve vývoji nejen ruského, ale můžeme říci evropského divadla vůbec. Poznáme tu mnoho charakterů, mnoho povah úchylných, genie i ničemy, ale přece konec konců pro nás bude zase nejlepším užitek sledovat osobní, vnitřní vývoj Stanislavského, od jeho klukovského mládí, jehož první kroky byly snad vykonány již na prknech divadelních, od jeho mladického nadšení pro každou věc, týkající se divadla, od omylů a pochybených podniků přes umělecké zrání, které bylo pro něho zároveň zráním osobnostním, přes zmatky a zvraty duševní, jež mu byly průpravou k jeho zakotvení v životní vyrovnanosti vážného člověka, přes klopýtání o záludnosti ješitnosti lidské povahy k zdravému názoru na život nejen v umění, ale především v životě samém vůbec, ve světě, k poznání pravdivosti slov: poznej sám sebe a nepřekročuj svou míru. -*ka.*

Rosenhayn Pavel: Volání z vesmíru. Orbis, Praha, 1941. Str. 120, cena 15 K.

Fantastický román, který vás přenese do bujného mládí, kdy jste v tercii četli pod lavicí romány Julesa Vernea. Ale román fantastický s ethickou tendencí. Ovšemže zase fantastickou, tak fantastickou, že jí dobře nerozumíte, zvláště když není dosti jasné, zda se dr. Griggs dopustí tak zvaného zabití ze soucitu. Skvěle je tu podána ona docela zvláštní povaha lidská, tak odlišná od všeho ostatního, již žádný přelom a změna nezmění. Jinak co se stavby týká, je kniha umělecky dobře vyřešena, napětí nepolevuje, román dobře vyvrcholuje a tak kniha dobře splní očekávání toho, kdo ji vezme do rukou jako knihu fantasticko-dobrodružnou. - *Braitto.*

Básně Vítězslava Hálka. Uspořádal Jaroslav Seifert. Družstevní práce, Praha, 1940, str. 240, K 27, 42.

Bylo dost řečeno o Hálkovi, dříve i v poslední době, než bychom dobře nerozuměli tomuto výběru z jeho díla. Zklamal by se, kdo by v Hálkovi hledal hloubavého genia máchovského, mýlil by se však, kdo by se domníval, že nepatří mezi básníky, jejichž dílo má hodnotu trvalou, nadčasovou, že dnešnímu čtenáři nemá již co říci. Ba právě radost je tu, které je dnes lidem třeba, jeho oči jsou veselé oči, otevřené pro jas životní, jeho příroda je pestrá, živá, je to utěšitelka v bolesti, družka v radosti, jeho řeč je řeč radostná, srozumitelná všem. Jaroslav Seifert vybral zde čísla nejzdařilejší a nejcharakterističtější v tomto směru. Jsou tu zastoupeny Večerní písně, V přírodě, Balady a romance i Pohádky z naší vesnice. Ušlechtilou výpravu knihy doplňují ztepilé postavy kreseb E. Frintových, jež činí z výběru spolu se studií prof. Jiráta vydání pietní, hodné sbírky Nesmrtelných. -ka.

Václav Prokūpek: Nebe nad námi. Novina, Praha, 1940, str. 334, K 53.

Spisovatelské umění Prokūpkovo se ukazuje správně teprve v těch partiích, kde se osvobozuje od své tendenčnosti, kde podává ryzí uměleckou věc. Hned s počátku odhaluje čtenáři záměr svého románu: zachovat venkov pro venkov, ale nejen to: zbavit jej ještě všeho škodlivého. Toto odhalení jaksi zmenšuje napětí mezi čtenářem a dílem. Prokūpek dovede pozorovat, jeho básnický zrak umí vyhledat krásu ve světě, mezi lidmi. Ale zase jsou nejzdařilejší ty osoby jeho dějů, které jsou zbaveny všech násilných úkolů, rolí, které jimi nejsou přetěžkány jako třeba sedlák Brojir, který musí nésti na sobě znamení nejen zaslepeného sudiče, ale také paliče, dokonce vraha. Stejně tak starosta Rejha, jenž při svém prokreslení nemohl stačit na tolik věcí najednou: objevit obecnou výhodu nejen elektrické mlátičky, umělých hnojiv, ale také moderního zařízení mlékárny, dokonce telefonu. To je na tyto postavy příliš. Zato však je vidět opak při postavách, které nejsou stavěny do popředí románové stavby. Takovou svěží, opravdovou postavu, živou, dýchající poctivou krásou venkovské země, je přirozená postava Boženy Mařanové. Není již tak zatížena a lehce nese své poslání představitelky milované domoviny. Rovněž tak je tomu u starého Tomáše Kazdy, jeho činy a moudrost se pohybují jenom jakoby na okraji hlavního děje, v jejich rodinné tradici kronikářské nachází autor příležitost k vhodné obměně vypravovatelské techniky. I Fanka Brojirova, objevující se sobě i čtenáři v plnosti teprve tehdy v kostele, kam se ubírá sama se svou radostí i bolestí, patří mezi ty zdařilé postavy. I když je Prokūpkovo dílo značně rozsáhlé, přece právě hlavní osoby, ze-

jména první poloviny románu, nestačily průběhem děje získat tolik nosnosti, kolik na ně bylo uloženo: Brojir, Rejha, Anna Lomová, Filomena Mařanová. Proto také se snad dostávají do popředí v druhé polovině románu osoby mladší, které již nejsou tak zatěžkány činy a které spíš stačí na své poslání: Zvěstovat sobě i druhým, že ani země není vše, že i ta dovede člověka zkrušit, že vše přichází odjinud, ne ze země ale s nebe, které je nad námi. -ka.

Milena Nováková: Básniřka života a snu. Topičova Edice, Praha, 1940, str. 144, K 28.

Bylo službou pro dílo Růženy Svobodové nespravedlivější, že je zhodnocoval a na ně upozorňoval zjev kritického světa českého největší, jakým byl jistě F. X. Šalda. Nyní se obrací k jejímu dílu znovu jako „po léta neprávem opomíjenému“ ke konci jubilejního roku básniřčina M. Nováková; na úsvitu dne 1. ledna 1920 zemřela R. Svobodová, manželka F. X. Svobody. Kniha M. Novákové nevyrostla tak z obeznámení se s fakty a podrobnostmi životních osudů spisovatelčiných, jako spíše jejího básnického odkazu. Slohem rozvířeným metaforickými příkrasami, tak bohatými, že dávají silný a jasný výraz hlubokého smyslu toho kterého díla, někdy ale zase tak nakupenými, zmnoženými a zkříženými, že se v nich těžko orientujeme, podává autorka charakteristiku díla R. Svobodové, jejího uměleckého růstu, zrání, jejího nekonečného hledání kalderonovské hranice života a snu. V této směsici básnických obrazů, impresionistických pohledů, nejrůznějších postav, jež se mihnou dílem, jsou zachyceny především klady jejího díla. Jména velikánů, jež jsou zdůrazněna odlišnou sazbou tisku, od Gogola po Wagnera, od Dostojevského po Shakespeara, Platona a Ruskina, Danteho a Goetha, mají přispět k obhajobě díla, jež je s jejich jmény spojováno a i srovnáváno. Všech 114 stran je pestrou mosaikou citátů z děl R. Svobodové, jejího velkého druhá, přítele i kritika, F. X. Šaldy, a hlubokých pohledů autorčiných, jež svědčí o tom, jak jedinečně a důkladně bylo pročteno, pochopeno a zúrodněno básnické dílo. -zk.

František Stuchlý: Bůh v srdcích českých básníků. Školní nakladatelství, Praha, 1940, str. 64, 6 K.

S povděkem přijímáme takovou praktickou příručku k vyučování náboženství. Vykoná jistě dobré služby jak učitelům náboženství, tak také žactvu. Zejména kněz nemá vždy tolik času, aby si mohl sám vyhledávat vhodnou literaturu, kterou by osvěžil hodinu náboženství a učinil ji pokud možno zábavnou. Doprovod F. Stuchlého k jednotlivým básním přináší mnoho postřehů a námětů k tomu účelu. I výběr básníků a básní je dobrý. Jen jsme marně hledali mezi jmény současné generace jméno Jan Zahrad-

níček, u něhož jistě by se našla nejedna báseň, která by se sem hodila velmi dobře.

Dr. Bedřich Vašek, Dějiny křesťanské charity. Olomouc, 1941.

Počátkem letošního roku vyšla důležitá kniha o historii křesťanské charity. Je to důležité dílo, které nemůžeme nechat projít bez bližšího povšimnutí, neboť se v něm stýkáme s problémy, které jsou vždycky aktuální, nevyjímaje ani dobu současnou. Prof. Vašek vychází tu ze základního hlediska, že věda musí mít přímý vztah k životu, má-li jí být věnována patřičná pozornost a nemá-li se stát zkosnatelou zbytečnosti. Jeho dílo o křesťanské charitě tedy si klade předně úkol praktický, jakkoli i po stránce odborně vědecké je důkladné. Na *dějínách* charity totiž ukazuje *podstatu* charity. Čteme-li řádky o skutcích křesťanského milosrdenství, musíme si z těch řádků vzít pro sebe poučení a příklad. Čteme-li v knize o hrůzách bídy lidské, bereme si z toho odstrašující příklad, čerpáme sílu pro práci na odstranění této bídy. Dějiny křesťanské charity a charity vůbec - můžeme-li to tak říci - nás tedy vychovávají, vyučují tomu, jak ulehčovat trpícím jejich osud a ujímati se nejubožejších členů lidské společnosti, našich spolubližních. I když nazývá své dílo dějinami křesťanské charity, přece tu zachycuje i doby před křesťanstvím, Babyloňany, Egypťany, Židy, Řeky i Římány, a právě na tomto kontrastu líp vyniká mohutné dílo lásky k bližnímu, které vykonalo křesťanství. Křesťanství a charita tu vystupují jako dva pojmy od sebe neodlučitelné a odděleny od sebe naprosto nemyslitelné. Křesťanství bez charity by nebylo úplné, nezbytné je však také křesťanství pro charitu. A na těchto stránkách, kde před námi defilují otrásající skutky lidské bídy a ušlechtilosti, těchto dvou pólů, mezi nimiž bylo a bude vždy velké napětí, se ukazuje, jak tyto dvě věci, křesťanství a charita, jak spolu nerozlučně souvisí. Doby velkého rozkvětu křesťanství jsou dobami velké charity a doby úpadku víry jsou i dobami úpadku charity. „A i když snad byla vnitřní dekadence víry u některých národů a v některých dobách pečlivě zamaskována zevnějším leskem, tož když dějiny dříve nebo později sejmou masku, vždy se ukáže zkušenost: úpadek víry, a *tedy* i úpadek charity.“ Zde by se měli přijít poučit ti lidé, kteří stále ještě nemohou přijít na chuť křesťanství, kteří stále ještě nevědí nebo ještě lépe nechtějí vědět, - co je to katolická Církev. Zde by se měli poučovat, zde to není tendenční, tu mluví fakta, činy, data a čísla. I když kniha na své téma je trochu málo rozsáhlá má 190 stran - přece jen zpracovává velké množství literatury, kterou také uvádí. Ale je psána, jak říká autor sám na jiném místě a jak jsme již podotkli, pro praxi, pro širokou veřejnost. V takovéto formě vyko-

ná nejlépe své poslání a svou bohatou bibliografií uspokojí i náročnější. Můžeme říci, že zase jšme se o jedno dobré dílo bohatší. -pa-

V Ý H L E D Y D O S V Ě T A

Z brněnského hudebního života.

(Opera zem. divadla.) Rafael Kubelík, který po odchodu Sachsově byl postaven v čelo brněn. operní scény, založil program letošní divadelní sezony na širokých základech, zabírajících starší i soudobou hudebně-dramatickou tvorbu. Domácí skladatelské produkci je při tom věnována zvláštní pozornost, vyznačující ostatně i pořady Kubelíkových symfonických koncertů divadelního orchestru. Z cizí tvorby bylo jeho zásluhou uskutečněno provedení Berliozovy opery „Trojané“, které se stalo významnou událostí v českém i středoevropském hudebním životě. Na začátku druhé poloviny letošního divadelního období uvedl Kubelík na brněn. operní scénu jedno z největších děl moravské hudební tvorby — Janáčkovu Její pastorkyni. Tato opera, od jejíž brněn. premiéry nás dělí již doba 37 let, jest dnes velkou národní písní moravského lidu, která mluví jeho svérázným jazykem a žije vášnivě ohnivým i bolestně tragickým životem. Promyšlený slohově tvůrčí plán, s jakým přistoupil Kubelík k reprodukci této geniální opery, přinesl leccos zásadně nového a ryze osobitého, i když třeba říci, že po symf. básni o Tarasu Bulbovi je to vlastně teprve druhé Janáčkovo dílo, kterému věnoval tento mladý dirigent své vynikající interpretační schopnosti. Byla to především dramaticky přesvědčivá syntéza dvou protilehlých světů, v nichž probíhá děj tohoto hudebně-dramatického díla, která nejvíce v Kubelíkově podání dovedla zaujmouti. Tragický pathos a živelně výbušná vášně, zdůrazněná strhujícími rytmy a úderností pohybové stránky, jakož i ostrou průrazností a pregnancí bohatě barvitého orchestrálního zvuku, byla doplněna vroucně jímavým, janáčkovsky subjektivním lyrismem, který vyzníval zvláště výrazně v melodických větách sólových scén. V režii Miloše Wasserbauera našel R. Kubelík významnou doplňující složku, která v davových výjevech i ve scénách několika jednajících osob zdůraznila dramatickou živelnost, jaká vyznačuje Janáčkovo dílo. Autorem výtvarného rámce, jehož stylisace vychází z malebnosti a náladové účinnosti folkloristických prvků, je Václ. Skrušný. Z účinkujících je třeba uvésti Kostelničku M. Žaludové, která po herecké i pěvecké stránce náleží jistě k nejpo-

zoruhodnějším postavám, jaké byly vůbec vytvořeny na brněn. scéně. Úlohu Jenůfy představila Štěp. Jelínková s živým smyslem jak pro ryze vnější jevištní účinnost, tak i pro dramatický výraz zpívaného slova, což tím spíše možno říci o Lacovi Emila Olšovského. V dalších úlohách se uplatnili významně G. Talman, Vlast. Šíma, Viad. Jedenáctík, Míla Ledererová a j.

Současně uvádí v brněn. zem. divadle kapelník Quido Arnoldi spolu s režisérem Wasserbauerem Verdiho Falstaff, která je hrána u příležitosti 40. výročí úmrtí tohoto nejslavnějšího z ital. operních skladatelů.

(Koncerty.) Na závěr slavnostních podniků, kterými bylo v první polovině letošní sezony vzpomenu to sedmdesátin Vít. Nováka, uspořádal Klub moravských skladatelů novákovský koncert v Besedním domě. Středem večera byla klavírní báseň Pan (op. 43), již jsme slyšeli v technicky vypracovaném a slohově výstižném podání prof. Emila Mikelky. Mimo tuto skladbu, vyznačující se silnými impresionistickými přízvuky a náladově podmanivým, osobitě cítěným lyrismem, byl proveden v interpretaci altistky zem. divadla M. Řezníčkové úchvatný cyklus Notturna a v závěru pak zvukově půvabný klavírní kvartet op. 7. Zahráli jej členové Novákova kvarteta, nedávno založeného komorního sdružení, spolu s prof. Frant. Michálkem v přesné rytmické souhře a v živelně muzikálním pojetí.

Stého výročí narozenin Ant. Dvořáka, které si připomínáme v tomto roce, bude v Brně vzpomenu to rovněž několika hudeb. podniky. První připomínkou tohoto významného jubilea bylo již vlastně provedení Dvořákovy opery Král a uhlíř, kterou nedávno uvedl na brněn. scénu Ant. Balatka. V této souvislosti zmiňuji se dále o V. abonetním koncertě Českého rozhlasu a Unie českých hudebníků, jehož druhá část byla věnována rovněž Ant. Dvořákovi, a to provedení jeho nejznámější symfonie „Z Nového světa“. Slyšeli jsme ji v poněkud běžném podání, soustředěném převážně jen na zvukovou stránku. Symfonie byla provedena rozšířeným orchestrem brněn. rozhlasové stanice za svědomitého řízení Břet. Bakaly. Vesměs Dvořákovy skladby uvedl v lednu dále Spolek absolventů brněnské konservatoře na jedné ze svých hudebních sobot. Na pořadu byla díla ze střední periody mistrova tvoření. Jindř. Polášek za decentního doprovodu Vil. Vaňury hrál houslovou sonátu B-dur s živým smyslem pro melodickou zpěvnost a pohybovou přehlednost, Karel Hradil provedl se sborem kostela sv. Cyrila a Metoděje v Židenicích ukázkou z jedné části třídílného cyklu „moravských“ dvojzpěvů (op. 32) a konečně Novákovo kvarteto předneslo v celku uspokojivě melodicky svěží a v harmonickém vybavení typicky dvořákovský smyč. kvartet Es-dur op. 51. Pro závěr letošní koncertní

sezony připravují brněnští hudeb. činitelé oslavy Dvořákova jubilea ve větším měřítku. Zúčastní se jich zem. divadlo, Český rozhlas s Uníí čes. hudebníků, Filharmo- nický spolek, Beseda brněnská a j.

Z ostatních koncertních podniků, které vyplnily nevšed ně bohatý hudeb. život moravského hlavního města v mi- mulém měsíci, je třeba uvést V. abontní koncert roz- hlasu a Unie čes. hudebníků. Na programu bylo Idy- lické scherzo od Jarosl. Křičky (z t. zv. letní symfonie), B. Jiráka Serenáda pro smyčcový orchestr, známá již z dřívějšího provedení v praž. rozhlase, Dvořákova „no- vosvětská“ symfonie a posléze rukopisná novinka sou- časného mor. skladatele Vlad. Ambrose, totiž jeho písňo- vý cyklus Bílý akt. K přesvědčivým, lyricky křehkým veršům Bož. Žižkové napsal Ambros hudební přebásnění, vržené v ideově i motivicky sjednocenou koncepci, jejíž celkový výraz, přinášející jisté přízvuky osobité hudební mluvy, pohybuje se jinak pod značným vlivem impres- ionistické skladatelské školy. Po technické stránce při- náší toto nové dílo vědomou snahu vytěžit harmonické výrazové prvky z umělé konstruktivní práce. Novinku slyšeli jsme ve vyspělém podání sopranistky M. Bakalové. Koncert, který zaujal pozoruhodnou reprodukční úrovní, řídil Břetislav Bakala.

Na konec připojuji alespoň zmínku o koncertě Morav- ského dechového kvinteta, který byl uskutečněn v rámci hudebních sobot absolventů brněn. konservatoře. Z pořá- du, vyplněného mimo jiné zvukově zajímavým kvintetem pro dechové nástroje od Ant. Rejchy (1770—1836), které slohově roste z výrazné synthesy romanticko-klasicistické- ho stylu, zaslouží si zcela zvláštní pozornosti Concertino pro housle a dechový kvintet od mor. skladatele Frant. Suchého. Skladba vznikla asi před deseti lety, tedy v do- bě, kdy Suchý byl ještě uprostřed vývoje k svébytnému uměleckému vyjádření. Je projevem muzikálně zdravě cí- tící osobnosti a zatím co ve volných větách vyniká sou- středěností výrazu a svěží melodickou zpěvností, ustává v rychlém a nepřehledně členěném pohybu na motivickém materiálu spíše rytmické povahy bez určitějšího tónového výrazu. Uměle složitá struktura díla ukazuje na hudební myšlení, zaměřené k lineární koncepci, i když tato není soustavná a nepřetržitě plynulá. Po reprodukční stránce nutno vytknouti komornímu souboru, který veřejně vy- stoupil po delším odmlčení, zvukovou nepropracovanost, jakož i v celku nedostačující schopnost dynamicky mno- hotvárnějšího podání. - *V Sa.*

Dva pohledy.

Na můj posudek „Mladého světa“ reagoval v 1. čísle „Výhledů“ kol. J. Kuncek. Jako katolický vychovatel *ne-*

může akceptovat *přítomnost* „Mladého světa“, protože je málo křesťanská. Já trvám na svém. Jsem vděčný i za ty lepší drobtý, které se do „Mladého světa“ dostávají. Prosím jen o jedno - znám, jak to u nás chodí aby ani první posudek ani tato jeho „reprisa“ nebyly považovány za „kandidátní řeč“ nějakého příštího spoluredaktora zmíněného časopisu. Nebylo by nic platné, kdyby za dosavadními jmény bylo *vytištěno* ještě moje či Kunckovo nebo kohokoliv jiného. Musíme *spolupracovat*. Bývala dříve častěji v „Mladém světě“ jména našich katol. učitelů. Kde jsou? *Nestačíme-li při dělbě práce, nemůže stačit na všechno ani jedinec*. Jsem vděčný Kunckovi za otevřený pohled Pavlův, kterým doplnil Petra. - *kbh*.

Pohádky do výslužby?

Každá dobrá věc je milována i nenáviděna. Kdyby pohádky mohly cítit jako lidé, bylo by jim leckdy *horko* z přílišné chvály a leckdy *hořko* z neporozumění a hany.

8. ledna t. r. rozmlouvali v pražském rozhlasu s dětmi tři autoři dětských knih: Štorch, Hloušek a Hostáň. Bylo to zajímavé a poučné i pro dospělé, až na ty strojené dětské odpovědi. V této rozmluvě byla také zmínka o pohádkách. Je prý jich mnoho, daleko více než na př. historických povídek a to proto, že lze snadněji napsat pohádku než dějepisnou povídku. Děti k tomu přizvukovaly, že se jim pohádky nelíbí.

Tak především *mnoho* pohádek. Snad mají zmínění spisovatelé pravdu. Bylo by však na čase rozlišit mezi *hodnotnou pohádkou a mezi plevelem*. Tak by se hned získala správná představa o tom, že *dobrých pohádek není nikterak nadbytek*.

Za dobrou pohádku považujeme:

1. klasickou pohádku (ať již *lidovou*, „národní“, původní, upravenou nebo dobrými znately lidové poesie podanou či *umělou*, „znárodnělou“),

2. hodnotné variace těchto pohádek,

3. nové původní pohádky s ušlechtilou tendencí.

Klasické pohádky (u nás ze sbírek Němcové, K. J. Erbeny, Bartoše, v cizině Grimm, Andersen atd) mají stále mnoho ctitelů a jsou každoročně znovu a znovu vydávány. Je pochopitelné, že *nedáváme dítěti do rukou celou sbírku* takových pohádek (na př. Erbenovy České, Slovanské pohádky - kritické vydání), nýbrž že se ohlížíme *po dobrém výběru*. Kritická a úplná vydání jsou určena k studiu dospělým, dětem patří ilustrovaný výběr. Při této příležitosti nacházíme pohádky jednak neupravené, jednak a to častěji - přeepsané schopným vypravěčem. Takový přepis nesmí setřít nic z krásy pohádky, ale musí ji výrazově přiblížit dětské řeči. Snad se tím přece ztratí něco krajové vůně, když slovo z místního nářečí se nahradí spisovným

nebo všeobecně užívaným, ale pohádka získá na srozumitelnosti. Stává se obecnějším majetkem.

Není snad nakladatele, který by neměl za sebou nějaké vydání klasických pohádek. Čím umělečtější byla ruka, která pořizovala výběr a přepis, tím je sbírka hodnotnější, zvláště když si našla též ilustrátora-umělce.

Variace pohádek jsou rozličné. Vyskytují se ovšem již mezi klasickými pohádkami obměny, ale kromě toho jsou národní pohádky stejně jako umělé pramenem, který nikdy nevysychá a který bude stále napájet autory četných variací.

Obměny jsou pak prováděny různým způsobem. Někteří autoři se spokojují s tím, že pojmenují jinak osoby, jiní vyrábějí „moderní“ pohádky tak, že vsunují do klasických pohádek letadla, automobily, mrakodrapy, ústřední topení a p. Konečně někteří autoři přehazují děj a jiní, jako by prosycení klasickou pohádkou, provádějí na jejím lešení novou stavbu opravdové krásy.

„Modernisovat“ klasické pohádky *mechanickým vkládáním civilizačních prvků* je nevkus a nešvar. Škoda, že se k němu utíkají právě ty časopisy, které nebývají nikdy a nikde posuzovány, ale které jsou mezi dětmi značně rozšířeny. Z těchto časopisů přecházejí pak Popelky v osmiválcích od svých velkovýrobců do knih, lacinějších než ostatní, ale také umělecky (obyčejně i jazykově a výchovně) bezcenných.

Nemá se tedy v pohádkách obrazet naše doba a její technika?

I *má* a také máme hodnotné původní pohádky na letadla, automobily atd. Ale *původní*. Kdo však je líný myslit a přizívuje se jen lehce na tom, co tu již bylo, nemá *práva* vydávat své „zmotorisované“ pohádky za „moderní“.

Mezi skutečně *moderní* pohádky, v kterých se obráží nová doba, patří též pohádky *detektivní, psychologické a lyrické*, tyto ovšem spíše pro starší děti nebo pro dospělé čtenáře. Některé z nich dosahují výše klasičnosti a lze mít za to, že *znárodné*.

Máme-li na mysli tento stručný přehled pohádkové tvorby, pochopíme, že *není tak snadné psát dobrou pohádku*. To nejde si jen sednout, vzít jednoho krále, sedm trpaslíků, místo Sněhurky Jasanu, místo čarodějnice čaroděje, zamíchat, napsat a servírovat. Už napsat *dobrou variaci* předpokládá značnou znalost klasických pohádek a jejich prožití. Psát *původní pohádku* je o to těžší, že nikdo jsme nevyrostl bez vlivu klasické pohádky, takže je na místě otázka: Co je ještě původní? Co tu ještě nebylo?

Nechceme říkat, že psaní historických povídek je lehké. Předpokládá poctivé studium pramenů, alespoň toho úseku, do kterého je povídkový děj časově umístěn. Ale právě tak si musí počínat dobrý pohádkář. Nad jeho dílem neohrnují

děti nos, ale jak ví každý vychovatel - radostně po něm sahají.

Říká se, že *pohádka je v jádru křestanská*. Má totiž správnou *tendenci*. Dobro je v ní odměňováno, zlo trestáno.

Snad právě tato tendence překáží někde její oblibě. V některých pohádkách bývá mravní poučení vysloveno plnými ústy, jinde jen skrytě. Proti prvnímu způsobu se bojuje. Ne vždycky právem.

Někdy dítě nestačí samo na rozlousknutí ořechu. Potom mu pomohou dospělí. Stejně je tomu s tendencí. Někdy dítě - na př. při složitém ději neúměrném věku — nestačí samo nalézt správné poučení. Tu musí pomoci vychovatel. A musí se také přesvědčovat alespoň občas i později, zda si malý čtenář oříšek pohádky dobře rozlouskl a neživí-li se skořápkou místo jádrem.

Mít za to, že všechny pohádky jsou bezvadné, je omyl těch, kdo pohádky nestudovali. Nejsou všechny „národní“ pohádky pro děti a není také všechno v pohádkách pro děti nejvhodnější. V některých bývá příliš mnoho erotiky, někde sexuální narážky, jinde vulgarismy a hrubé výrazy o tom, co se snažíme podávat dětem delikátněji. Jsou také pohádky strašidelné, plné hrůzy a pověr. Převažuje-li v pohádce hrůza, nepatří do rukou malým dětem. Veselé, žertovné pohádky dáváme přednost.

Kromě knižní cesty přichází k dětem pohádka též rozhlase, po divadelních prknech a po plátně biografů.

V *rozhlase* bývají často pohádky, někdy vyprávěné, jindy hrané. Najdeme tam klasické pohádky národní i umělé stejně jako zdařilé variace. Zvukový doprovod je činí hodně působivými pro sluch. V některých bývají i zpěvní vložky. Nelze ovšem říci, že tím již bylo vyřčeno poslední slovo o této cestě pohádky a že ji nelze zdokonalit.

Pro *divadla* nemáme nadbytek pohádek. Opakuje se až příliš často „Pampeliška“ a pak v rozličných úpravách některé národní pohádky. Ještě hůře je tomu s *filmem*. Máme vůbec zfilmovanou některou domácí pohádku umělecky a v prvotřídním hereckém obsazení? Snad se najdou dobré věci mezi amatéry v úzkém filmu.

Není tedy pohádek mnoho. Je jen potřebí čistit, odfukovat plevy, vybírat zrna a třídit je. *Pohádka nebude pensionována* - i když v zmíněné relaci dítě pateticky prohlásilo, že nemá pohádky rádo. - S. V. Ornie.

Fysikální cesty k Bohu.

Dnešní kvantová fyzika jest velmi těžko přístupná neodborníkovi. Proto jeví nejširší vrstvy velký hlad po autentickém výkladu dnešní fyziky po stránce filosofické, ba dokonce i theologické. Jest to zejména tvůrce samotného „kvanta“ M. Planck, který ve svém vysokém stáří se těší

velkému zájmu širokých vrstev. Koná velmi často přednášky pro širší kruhy zájemců a zpravidla tyto přednášky pak uveřejňuje ve formě knižní. I v Praze jsme jej slyšeli před sedmi lety v Uranii. Poslední jeho přednáška uveřejněná tiskem v roce 1938 se těší dodnes velkému zájmu, jak o tom svědčí množství citátů v různých časopisech německých i českých. Tak i německý *Protestantenblatt* nedávno uveřejnil přehled o vývoji moderní fyziky a Planckovu přednášku tam hodnotil. Článek tento přejala pak českomoravská náboženská revue ve svém posledním čísle. M. Planck jest jeden z největších fyziků přítomnosti. Jest to fyzik zralý. A ze všech, tedy i z těchto posledních slov vane stesk po nedostatku jeho velkého řádu, jaký fyzika viděla ve své klasické podobě. A Planck úsilovně tento ztracený řád hledá. Toto úsilí jest pozoruhodné pro osobnost zralého a zkušeného přírodovědce. Cesta, kterou nalézá k náboženství, odkrývá mnohou dnes v řadách fyziků úplně zanedbanou skutečnost a zasloužila by právě v jejich řadách většího povšimnutí. Jest však třeba kriticky hleděti na výroky fyzikovy, pokud se vztahují k náboženství samotnému. Zde i Planck si mnohou skutečnost upravuje podle svého osobního přesvědčení. Náboženství jest mu pro všechny národy a věky totožné a jest jej třeba rozlišiti od symbolů náboženských, které jsou dorozumívacím prostředkem věřících a nesmíme jej podle něho přeceňovati. Náboženské spory se prý týkají pouze symbolů, nikoliv náboženství. Není třeba ze široka dokazovati neudržitelnost těchto argumentů, ale je třeba upozorniti, že zde jsou. Na druhé straně rádi se připojujeme k jeho vývodům, že fyzika směřuje k poznání rozumem podloženého řádu přirozeného, který jest třeba pokládati za objektivní a na člověku nezávislý. Poznání fyzikovo má směr rovnoběžný s poznáním náboženským, konečným cílem obou jest Bůh. Jest to myšlenka, kterou svým způsobem již Aristoteles provedl, když ve své fyzice z pohybu dospěl k pojmu Boha. Rozdíl jest proti Aristotelovi ovšem v tom, že u Aristotela i cesta, argumentace a pojmy jsou důsledně přírodněfilosofické, u Plancka však vedle fyziky směř filosofie a theologie mimo soustavu.

RNDr. Artur Pavelka.

Katalysa aktuálním problémem přírodněfilosofickým.

Pojem katalysy, v chemii dávno zdomácnělý, ale i tam po dlouhou dobu pokládáný za průvodní zjev, důležitosti nikterak zásadní, nabývá náhle přece jen důležitosti zásadní. Vzhledem k tomu, že chemie, jako všechny dnešní discipliny přírodovědecké, nepátrá po příčinách, nýbrž pouze registruje zjevy a sestruje jejich strukturální formulky s určitou dávkou slovního doprovodu, není katalysa pro chemika nadále činitelem pomocným, průvodním. Jde

v podstatě o zjev, že při nějaké chemické reakci dvou látek nějaká látka třetí má vliv na urychlení chemického jejich procesu nebo že proces tento teprve umožňuje, aniž se tato třetí látka v konečné bilanci celého procesu objevila. Tato třetí látka, zvaná katalysátor, jest jen přechodně účastná jako důležitý činitel, ale nakonec ji nalezne chemik v takovém stavu a v takovém množství jako před její činností. S hlediska příčin ukázal na problém katalýsy *Alwin Mittasch* ve své knize „Katalyse und Determinismus“, která vyšla 1938 v Berlíně v nakladatelství Julíuse Springra. Před tím již vydal dvě velké studie o katalýse se stanoviska spíše chemického. Jde vsuktu o problém filosofický vytvořený výhradně chemií, neboť jinde se tento pojem vlastně nevyskytuje. Mittasch vyjadřuje tuto okolnost také v podtitulu své knihy, kterou označuje jako „Beitrag zur Philosophie der Chemie“. Mittasch dochází k výsledku, že katalýsa jest nárazovou kauzalitou chemické látky (Katalyse ist stoffliche Anstosskausalität). Vidí tedy v kauzalitě určitý druh kauzality, činitele vysloveně filosofického. To je samo o sobě pro stav a vývoj dnešní přírodovědy příznačné, neboť podobný výklad by v materialistické a pozitivistické éře včerejška nebyl než směšný. Dnes se o tomto pojetí vážně diskutuje. Se stanoviska aristotelsko-tomistického, tedy ze základny důsledně do všech podrobností logicky promyšlené, je Mittaschovu výkladu vytknouti jediné pojetí oné nárazové kauzality, přesněji řečeno, domysliť tento pojem do důsledků. Mittasch rozeznává tři prvky u každého pohybu ve světě: něco, co naráží, a něco, co nárazem je měněno, a konečně co zůstává beze změny jako trvalý podklad. Tedy činitel aktivní, činitel trpný a podklad. To je pojetí správné i aristotelsko-tomisticky. Jen onen činitel aktivně ukazuje u M. jakousi zázračnou moc vyvolati ohromný proces, který není v žádném poměru k aktivnímu činiteli. Tak nepatrná sirka zapálí sud dynamitu se všemi katastrofálními účinky. Kde je příčina? V sirce? Zajisté je v dynamitu. Jest jen třeba Mittaschova trpného činitele pojmouti v celé jeho aristotelsko-tomistické bohatosti. Pak si uvědomíme, že každá chemická látka, tedy i ten jeho trpný činitel, má více složek: složku aktivní a složku potenciální. Potenciální složka jest dána dispozicemi, tajícími v sobě všechno potřebné k další přestavbě. Tyto dispozice jsou bohatě odstupňovány a jeden z těchto stupňů jest také látka jako trvalý podklad, tedy onen nejtrpnější potenciální složky. Tento podklad vhodných dispozic může nyní rozšířiti látka třetí katalysátor. Jest tedy katalysátor chemická látka přispívající svojí potenciální složkou k určitému chemickému procesu. Není třeba zaváděti nový druh kauzality ani žádného jiného nového činitele. Toť jasný doklad užitku, který přináší aristotelsko-tomistická filosofie přírodní vědě. - *RNDr. Artur Pavelka.*

Z pedagogického světa.

Friedrich Schneider: Praxis der Selbsterziehung. Herder, Freiburg 1940.

Celá kniha sebevýchovy podle metody Schneiderovy obsahuje dokonalý plán a rozvržení všech podrobností podstatných a doplňujících prvků potřebných k výchově. Zvolil si metodu moderních autorů postupujících podle daných fakt a okolností, ale vyniká tato kniha nad pouhé konstatování fakt, že dovede upotřebit teoretické znalosti a prvky, bez nichž je praxe buď velmi kusá a pokusná nebo vůbec nemožná. Proto už rozvrstvení látky u Schneidera je děláno podle teoretického plánu. Rozlišuje nejprve dva způsoby sebevýchovy: v jednom případě převládají objektivní prvky (ethické hodnoty a osobnost), v druhém případě lidí obrácených více do sebe rozhoduje subjektivní činitel a vědomá aktivita. Nad to ještě v určitém případě se snaží člověk sám sebe vést cestou sebevýchovy, v jiném se uplatňuje sebevýchova jako vedení Boží.

Jsou i nepřímé prvky výchovy, které mohou uvést nepřímo na tutéž dobrou formu sebevýchovy a to buď oddaností k životním úkolům a cílům nebo energická snaha po dosažení životního povolání. Obojí snaha dovede ukázat cestu k mravnímu rozvoji osobnosti. Sebepoznání nebo klamání sebe spolupracují buď k výstavbě osobnosti a jedno pomáhá ve výchovné aktivitě, druhé ničí mravní hodnoty a způsobuje, že vlastnosti neethické nabývají vrchu a jsou semeništěm egoistických cílů. Omlouvání vlastních chyb je jedním z těchto projevů klamání sebe.

Mezi prostředky sebevýchovy udává autor nejdříve výstavbu životního plánu, stanovení denního pořádku, zpytování svědomí, deník, cvičení své vůle určitými úkony sebezáporu a oběti, i zevnější příroda napomáhá svými úkazy k sebevýchově. Všechny tyto prostředky ukazuje autor na různých jednotlivcích v konkrétních případech.

Jediné, co vadí, je, že autor zbytečně dlouho rozvádí případy a méně rozvádí teoretické prvky. Jsou tu též určité případy násilně tvořené pro jednotlivé prvky sebevýchovy. Tak se množí stránky knihy, ale věcně tím kniha nezískává.

V konečné kapitole ukazuje autor na cíle výchovy, k nimž sebevýchova dospívá a to: zmírnění nebo odstranění nervosity, ovládnutí fantazie a myšlenek, zbavení zlých návyků, na př. lživosti nebo sexuálního zneužití atd., ovládnutí citů, získání ethických vlastností. Udává i nesprávné cíle sebevýchovy.

Končí svou obsáhlou studii pojednáním o vlivu osobního ideálu a vzoru, podle něhož lze jít cestou sebevýchovy.

Přítomná kniha má přednost v německé literatuře o sebevýchově, neboť ani moderní metoda faktického postupu z ní nevyhledala hlubší teoretické předpoklady, jichž naopak je použito v celém díle.

VÝHLEDY

Náboženské
Kulturní
Sociální

Literární

Výhledy
do světa

Habáň, „Clověk ve světě“ u Heideggera. Dacík, Křesťanská svatost a pathologické stavy. Petříková, O hudební stránce řeči. Biogenetika profesora dr. Šambergera. Pseudobaroko. Prof. dr. Karel Engliš: Národní hospodářství pro účely nejvyšších stupňů středních škol. Analogie Trojice ve stvoření.

Smíd, Poesie Tutčevova. O Pražském lingvistickém kroužku. Dr. Oldřich Králík: Durychovi „Služebníci neuziteční“. Lyrický debut dvacetiletého autora. Nové knihy.

Poznámky k soutěžnímu návrhu kostela v Bařově od arch. Jana Sokola. Opravy brněnských kostelů. Je přírodovědecký materialismus překonán? Nové snahy o poznání moravského baroku. Pedagog rodiny. Přírodní vědy - sypkou půdou pro filosofii. Z brněnského hudebního života. Podceňovaná pedagogika.

ročník III. číslo

VÝHLEDY

měsíčník pro otázky náboženské, kulturní a literární · Vedoucí redaktor P. dr. Silvestr Braito O. P. · Spoluredaktor P. dr. Reginald M. Dacik O. P. Redakce a administrace Olomouc, Bernardinská 14

Vychází 15. každého měsíce vyjma červenec a srpen. Předplatné ročně 35 K; studenti 20 K.

Vyšší náboženské kursy v dubnu:

V Praze II., v klášteře voršilek, dne 5. mravouka, 19. Písmo sv., 26. věrouka. Začátek o 7. hod. večer.

V Brně, v sále Umělecko-průmyslového musea, Třída Horst Wessela, dne 5. věrouka, 19. mravouka. Začátek o půl 7. hod. večer.

V Roudnici n. L., v sále kapucínského kláštera, dne 6. a 20. Začátek o 3. hod. odpoledne.

Hovorna Výhledů.

V L. Přála byste si více Výhledů vychovatelských. Upozorňuji vás, že máme dva časopisy tomu věnované Vychovatelské listy a pak Věstník katol. učitelstva. Ve Výhledech mohou býti otiskovány jenom opravdové výhledy, aktuality, ale důkladné studie pedagogické mají své umístění v obou výborných časopisech. Hlavně Vychovatelské listy za nové redakce prof. Drábka krásně vyrostly. Obě vám vřele doporučuji.

T. U. Nežárlete na to, že uveřejňujeme podrobné referáty o kulturním životě v Brně. Našli jsme tam dva spolupracovníky, kteří tu práci konají. Hledáme něco podobného pro Prahu, někoho, kdo by referoval zhodnocujícím ovšem způsobem pražské koncerty, divadla a výstavy. Chceme opravdu vybudovati z Výhledů skutečné obecné a o všem důležité informující informování. Potřebujeme k tomu ovšem spolupracovníků. Jsem ale v té věci trpělivý, protože časopis se nevytvoří za jeden rok, nýbrž tvoří

se pomalu, hlavně, má-li z něho býti solidní revue, jakou chceme míti z Výhledů.

F. P.: Jste sice velmi mladý příteli, ale, z toho si nic nedělejte! Je to sice hřích v očích mnohých nejvážnější, ale, člověk se v něm lepší den ode dne. Mládí samo není nebezpečné. Je krásné, mládí se dovede odvážiti, mládí se dovede nadchnouti, ale nesmí se urážeti a zlobiti, když jej starší pak oplátkou tahají za uši. Naivní směšňounce a dojemně ale nebezpečně je pouze ten, řekl bych absolutně mladý je pouze ten, kdo se domnívá, že na světě před ním ještě nebylo nikoho takového jako on. Také je dojemné a směšné zároveň, když takové mládě bohorovně poučuje staré dřívce a dobrácky jim poklepává po ramenou, jako mně oněhdy jeden mladý velebníček, který se domnívá, že on a papež a všichni biskupové jsou jedna ruka, že rozumí i tomu, co neviděl a neslyšel. Člověk se ale jen tomu zasměje smíchem lidožroutským, ale nesmí odsuzovat všechny mladé, protože kdysi i náš tímto jediným důvodem utloukali, že jsme mladí. Tedy proto, že jste mlád, se nedejte odstrašit, nýbrž jen se snažte k nadšení svého mládí přidat poctivou snahu o vědění a zkušenost.

Proč ještě nemáte první svazek spisů svatého Jana od Kříže v českém překladě? Odpovíte asi, že jsme vám jej neposlali na ukázkou, ale to je nesprávný důvod. Kniha je tak objemná, že by nás porto k rozesílání na ukázkou stálo velké peníze. Proto si všichni zájemci o toto dílo, největší dílo katolické mystiky, musí napsati sami do administrace, aby jim poslala první svazek Výstup na horu Karmel. Je to jeden ze základních spisů sv. Jana. Na šest set stran velkého formátu stojí pouze 60 K. Vynikající náš překladatel mystické literatury dr. Ovečka S. J. přeložil velmi pečlivě a vzorně toto veledílo. Umožněte rychlým zakupováním a placením prvního svazku včasné vyjítí svazku druhého.

Rozšiřujte Výhledy: Prosíme své odběratele z řad naší inteligence, aby rozšiřovali Výhledy. Ukažte číslo svým známým lékařům, kolegům v úřadě, kolegům profesorům a učitelům, učitelkám a profesorkám, ukažte je prostě svým známým. Studenti, ukažte je svým druhům. Chceme vybudovat z Výhledů všestrannou revui katolické informace. Proto ale potřebujeme také vaší pomoci, abychom roz-

množili okruh svých odběratel, abychom mohli rozšířiti Výhledy i rozsahově a tak i obsahově.

Používejte našich pohlednic. Vydali jsme dvacet druhů. Objednejte si nejraději celou kolekci nebo více kusů téhož druhu. Mělo by se státi obyčejem našich čtenářů, aby používali ke své korespondenci jen našich pohlednic. Vydali jsme tyto pohlednice:

1. Quentin: Kristus Král.
2. Roison: Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
3. Schovánek: Svatá tvář.
4. Fra. Angelico: Pane, zůstaň s námi!
5. Modlitba křesťanských dělníků.
6. Rainer: Svatý Václav.
7. Bauše: Svatý Václav.
8. Tizián: Svatý Dominik.
9. Sodoma: Svatá Kateřina.
10. M. Malý: Blahoslavená Zdislava.
11. Tizián: Kristus se zjevuje Matce své.
12. Královna dálného východu.
13. Hebbelynck: Tisíckrát pozdravujeme Tebe.
14. Filipino Lippi: Hle, já dívka Páně.
15. Floriánová-Stritzková: Ukaž nám Ježíše.
16. Gentile da Fabiano: Klanějme se s Marií.
17. Perugino: Celá krásná jsi, Maria.
18. Cranach: Pomocnice Křesťanů.
19. Neznámý mistr: Sv. Tomáš Aq.
20. Menšík: Bl. Zdislava.

Dominikáni. Co jsou a co chtějí. Vydali jsme vkusnou knihu jednající a ideálu řádovém, o jeho pracovních metodách, dějinách. Pošleme knihu zdarma každému studentu, který si o ni dopíše. I profesorům náboženství ji zdarma pošleme, když si o ni napíše, aby mohli dáti informaci studentům zajímajícím se o náš řád. Doporučujte tuto knihu i svým známým a čtenářům našich časopisů, aby se poučili o cíli a povaze našeho slavného řádu.

P. Mag. Metod Habáň O. P.:

„Člověk ve světě“ u Heideggera

Ve svém hlavním díle „Sein und Zeit“ Heidegger určuje povahu své filosofie; hledá jsoucno a jeho smysl. Dosud vlastně, podle autora, nemáme bezpečně určeno, co si myslíme pod slovem „býti a jsoucno“. Proto je docela vhodné, že se obnovuje otázka o smyslu jsoucna. Dnešní doba však je už tak daleko, že nenechává člověka v nemožnosti rozuměti slovu „jsoucno“ nebo „býti“. Heideggerova filosofie znamená tedy výklad o otázce po smyslu jsoucna. Tak tedy začíná zase nejnovější doba pěstovat metafysiku, ačkoliv ne každá metafysika dovedla položit otázku způsobem Heideggerovým.

Obsah jsoucna je velmi široký. I ten, kdo se táže po jsoucnu, má v sobě neurčité chápání jsoucna; tím zároveň je jasné, že rozuměti jsoucnu a chápati je jsou zároveň způsoby určitého jsoucna. Toto jsoucno, jímž jsme tedy my sami a které má možnost tázati se (což je také jsoucno), vyjadřujeme jako existenci, bytí (Dasein).

Otázka po jsoucnu je tedy způsob jsoucna, ale i chápání jsoucna je určité vyjádření čili určení jsoucna. Jen toto jsoucno, které má poměr k bytí (táže se po něm a dovede mu rozumět), nazývá Heidegger existencí.

Bytost-člověk může mít porozumění své vlastní existence, neboť teoreticky je průhledná, a tak vzniká existenciální čili ontické porozumění jsoucna.

Je možné pak dále teoretickou reflexí proniknout do tohoto porozumění jsoucna (t. j. sebe) a pak rozhodovat o sobě; tím vznikají ontologické čili existenciální poznatky.

Tak se děje záměna jsoucna za tázajícího se, jenž shledává, že na něho jako na existenci se vztahují

otázky o jsoucnu stejně jako porozumění jsoucnu jako způsoby jsoucna. A tak nezbyvá než pozorovat sebe jako tázajícího se a rozumějícího, aby se mohla dát odpověď na otázku o jsoucnu.

Způsob, jímž se má zacházet s takovou otázkou, nemůže být jiný než fenomenologický. Fenomenologie není ani stanovisko ani nový směr, nýbrž je to výraz pro metodu. Netýká se věčnosti a neznamena něco, nýbrž jak se má postupovat ve filosofickém zkoumání.

Fenomenologie znamená „légein tá fainómena“, t. j. pronikatí za jevy. Jev však pro fenomenologa neznačí jen zdání, nýbrž druhy jsoucna, které se ukazují samy na sobě, zjevují se ve svém jsoucnu a tak v nich lze poznat jsoucno samo o sobě.

Co znamená „légein“?

U Husserla to bylo popisování předmětů, které se v transcendentálním vědomí vytvářejí jako smysluplné celky. Odtud však od popisování podstatných struktur plných smyslu se přechází u Heideggera k „hermeneutice“ lidského života.

Filosofie Heideggerova je filosofie konkrétního života a proto i jeho „légein“ značí hermeneutiku života. Tážící se bytost se vyrovnává s otázkou o jsoucnu na sobě samé. Rozuměti znamená tedy légein tá fainómena; konkrétní analysou porozumět konkrétnímu dění.

Člověk-bytost-jsoucno má tu vlastnost, že se nachází mezi jiným jsoucnem a že rozumí jsoucnu, proto si může dát sám odpověď na otázku o jsoucnu. Člověku je jasné i to jsoucno, jímž on není, a jsoucno, jímž je on. Tento zvláštní druh jsoucna člověka se nazývá u Heideggera existence. Tedy rozumět jsoucnu vyznamenává a činí bytost existencí.

Tak vzniká nová metafysika o porozumění jsoucna a o jeho možnosti. Heidegger obnovuje ve své filosofii staré problémy o jsoucnu, pokud kdy procházely lidskou myslí; ovšem nezdá se mu, že by Platon neb Aristoteles nebo jiný myslitel věc vyřešil a proto je nechal stranou a postupuje svérázně.

V Heideggerovi ožívá novým způsobem, t. j. způsobem „profánním“ (použijeme-li výrazu Euchenona o řešení problémů, do nichž zasahuje Bůh, ale řeší se bez Boha), celá hloubka a celá životnost otázky o bytí a existenci člověka s těmi dalekosáhlými důsledky, zda je člověk bytost dočasná nebo věčná; je-li věčná, co je v něm pomíjejícího a co věčného. Člověk jako celek prožívá obojí věc na sobě, pomíjejícnost i věčnost.

Filosofie sv. Tomáše v bytosti lidské a jakékoliv jiné stvořené metafysicky stanovila prvky, z nichž stvořená věc sestává „potentia et actus“. Skutečnost tohoto složení z potenciálního prvku a z utvářejícího (materia et forma) činí z člověka plného zdánlivých protikladů. Je v něm tíhnutí ke změně a ke stálosti, k zániku a k věčnému trvání, k hmotě a k duševnu; člověk je podle potenciálního prvku určité „nic“, podle utvářejícího prvku má dokonalost. Sv. Tomáš dal dostačující důvod obojího úkazu v člověku.

Nová metafysika Heideggerova se snaží řešit tuto metafysickou skutečnost novým způsobem v lidské bytosti. Heidegger si ji velmi dobře uvědomuje, proto první věta jeho metafysiky je, že bytost (člověk) vykládá sama sebe; výklad tohoto výkladu čili odhalení pojetí jsoucna bytosti-člověka je ontologie. Metafysika není tedy jen věda o bytí, nýbrž spíše v bytosti se děje, neboť chápání jsoucna se děje v bytosti samé. Metafysika ukazuje základní strukturu existence, a to ontologickou strukturu existence. Proti této ontologické existenciální struktuře jsou ontické, existenciální poznatky. Zpracování ontických skutečností tvoří anthropologii, biologii, přírodní vědy, statistická udání atd.

Filosofii Heideggerově se nepodařilo dost odloučit ontickou a ontologickou stránku v bytosti; skoro to vypadá nesmyslně v konkrétním životě zavádět něco obdobného jako dělení essence a existence. Prakticky ovšem k tomuto rozdělení nedochází, neboť se používá jen deskriptivní hermeneutiky, jako jediné poznávací metody, která nedělí fakticky bytost.

Heideggerova vyjádření však toto dělení ještě sce-
lují tam, kde praví: Podstata bytosti záleží v existen-
ci. Proto každá otázka po existenci je otázkou po
bytosti a je tedy metafysická.

Existence je to přední jsoucno, jemuž náleží roz-
umět jsoucnu. V konkrétní bytosti nelze rozdělit on-
tickou a ontologickou stránku. K otázce po jsoucnu
toho, co je, patří i konečnost jako porozumění
jsoucna. Bez této vlastnosti, která u Heideggera má
takové důsledky, nelze rozumět jsoucnu. Jakým způ-
sobem lze provádět analýsu bytosti, čili konkrétní
existence?

Hned první pohled na první vrstvu existence od-
haluje, že jsoucno znamená být na tomto světě.
Člověk, který se táže, nachází sebe a jiné jsoucno
mimo a vedle sebe. Nachází se ve svém světě. Tento
poznatek dělí jsoucno na dvě části: mimolidské nebo
níž než lidské, a jsoucno, které je bytost čili existen-
ce. Oba tyto druhy jsoucna nejsou od sebe odděleny,
jsou naopak spolu intimně spojeny. Existence (člo-
věk) může říci, že to patří k jeho jsoucnu, že je na
tomto světě. Býti na tomto světě není jen určení mís-
ta mezi jinými věcmi (takový poměr patří do kategorií
a neříká nic o bytosti); obsahuje to dva prvky: jeden
je stálá měnlivost, t. j. konkrétní pobyt ve světě,
druhý je ontologický základ, býti ve světě. To je
ovšem zřejmé jen v konkrétních případech, pokud
v konkrétním případě bytost ve světě je činná (ho-
mo faber).

Tento zvláštní způsob jsoucna „opatřiti si věci“
čili činnosti zahrnuje do sebe každodenní životní
všednosti: Zaměstnáváti se něčím, obstarávat, po-
třebovat něco atd. Tak se ukazuje konkrétní jsoucno
jako potřebné na tomto světě. Bytost (člověk) je nut-
ně spojena s tímto druhem jsoucna, takže je stále ve
světě, a není to jen náhodou, že má poměr ke světu.
Býti na světě - a to stále - znamená tedy pro existenční filosofii ontologický-existenciální výraz pro jsoucno-člověka. Mění se jen konkrétní formy tohoto pobývání na světě.

Co znamená svět?

Ani ontické ani ontologické vysvětlování nestačí na to, aby určilo, co je svět. Světu lze rozumět jen ze subjektu, z člověka; je to pramen, odkud vytéká faktické bytí. Svět je tedy ustaven z vnitra subjektu a být ve světě. „Weltlichkeit“ znamená ústavní prvek toho, co je ve světě. Někdy určuje Heidegger svět jako obsah našeho vědomí. Ke světu se dostává jen ze subjektu; subjekt jako bytost je vždy spojena s věcmi, každé poznání je odůvodněno jen subjektem, leží v subjektu, ne v objektu, a to potud, pokud subjekt jako nositel vůlí se zabývá světem a jeho věcmi. To ovšem neznamená vnímající, ale docela zvláštní poznání, jakýsi voluntarismus.

Pohled na svět u Heideggera je tedy docela zvláštní. Nejvyšší stupeň jsoucna je v člověku, k němu se vztahuje vše ostatní. Nadlidské jsoucno, k němuž by měl člověk poměr, není jasné. Nejvyšší jsoucno je ve světě, to jest člověk, který má jen jeden směr, k věcem pozemským. Zevnější věci vlastně ani nemají vlastní jsoucno, zdají se jen být, jen pokud mají poměr k člověku. Tak tedy Heidegger se dostává do dokonalého subjektivismu, v němž svět a prostor je nejen ve svém pojetí, ale i ve svém bytí závislý na subjektu. Člověk skrze věci odhaluje sebe.

Základ, který klade Heidegger, je docela jasný; nelze ani pochybovat, kam vede. Základy nové metafysiky Heideggerovy jsou subjektivní. Postavení člověka na světě není podle jeho pojetí závidění hodné. Je „nejvyšším jsoucnem“, „tvoří svět“, má podivně silnou vůli, jako subjekt stačí na to, aby odůvodnil vše. Jeho bytost však je dočasná, je oděna a proniknuta jen a jen poměrem k tomuto světu, k pozemskosti, na níž vládne. Je možný větší zdroj tragičnosti než je tento názor?

Tragický je lidský život, neboť je nejvyšším jsoucnem, tvoří svět a při tom subjektivní stav člověka ponechán sám sobě je tak nesmírně prázdný a opuštěný. Vše v něm se pohybuje jen v okruhu potenciální energie, možnosti dospět k náplni života a

šťěstí. Člověk však vidí, že není sám sobě cílem a náplní, že celou svou bytostí, pokud má účast na jsoucnu, se obrací ke Zdroji, k Bohu. Celá duchovní stránka lidská je obrácena k věčnosti, ne k pozemskosti. Tragický omyl života záleží právě v tom, že to, co je v člověku věčného, se obrací k pozemskosti a proto zůstává v duši nevyplněná propast, prázdnota a opuštěnost. Filosofie Heideggerova je celá taková.

R. M. D a c í k O. P.:

Křesťanská svatost a patologické stavy.

Pokračování.

III. Nezdravé prvky v duchovním životě.

K jasnějšímu pochopení dosud řečeného všimněme si některých nemocí duchovního života - vždyť i pohled na negativní stránku věci umožňuje lepší její pochopení se strany pozitivní. Připouštíme rádi, že existuje také nezdravá mystika, ale neztotožňujeme a nezaměňujeme ji za zdravou, tak jako chorobné jevy v duchovním životě nebudeme pokládat za něco normálního a chvalitebného.

Penido⁸ shrnuje různé druhy nezdravého duchovního života ve tři kategorie: Nezdravý je ten duchovní život, který je cílem sám sobě, dále ten, který je charakterisován jako strach z námahy a úsilí, a zvláště pak ten, jehož cílem není mravní zdokonalení člověka. To jest ostatně jasné z toho, co bylo řečeno, že totiž duchovní život v celém svém komplexu a ve všech svých cvičeních jest prostředek k dosažení Boha, že je to život plný námahy a úsilí a že působí v člověku nutně mravní zdokonalení.

1. Nezdravá bude jistě ona askese a onen duchovní život, v němž bude člověk vyhledávat uspokojení svých přirozených choutek, mnohdy třeba značně nezřízených. Askese a všechny úkony duchovního ži-

⁸ La conscience religieuse. Paris, Téqui, 1935, str. 143 n.

vota jsou jen prostředek a prostředek se nehledá sám pro sebe, nýbrž vzhledem k cíli. Člověk může i v duchovním životě hledat buď Boha nebo sebe. Hledá-li Boha, pak zapomíná na sebe, na své vlastní uspokojení, na vlastní nepohodlí, klid, pohodu duše a přijímá vše z ruky Boží, ať dobré nebo zlé. Hledá-li však sebe, pak jeho duchovní život bude plný egoistických choutek. Předně bude usilovat o to, aby uplatnil všude a ve všem svou vůli. Ta je mu vůdčí hvězdou. Těžko snáší vůli druhých, i když je to vůle představených, zpovědníka, duchovního vůdce. Setkáme se často s touto tvrdošíjností u tak zvaných duchovních lidí. Pravím u tak zvaných, neboť opravdu duchovní člověk je povolný, nelpí tvrdošíjně na svém úsudku, protože nehledá sebe. Tato tvrdošíjnost, která zná jen svou vůli, odmítá s tvrdou a nelaskavou kritikou všechny jiné, jak to výtečně líčí ve Výstupu na horu Karmel svatý Jan od Kříže.⁹

To jsou zcela obyčejné chyby tak zvaných duchovních lidí, chyby tak časté, že si jich ani mnoho nevšímáme. Jestliže roste egoismus v zaměření duchovního života až k chorobným stavům, vzrůstá se u těchto mystiků touha po bolesti, která nabývá jistého sadistického charakteru. Vyhledávají bolest samu v sobě a pěstují tělesná mrtvení pro ně samo, protože je pohání jistá nezkrotná žízeň patologického rázu. Není to bolest očišťující, není to mrtvení, podrobující tělo duchu, nýbrž je to pouhé hovnění vnitřnímu nutkání, vycházejícímu z nezdravých kořenů. Právě

⁹ Podíváme-li se na tyto chyby tak zvaných duchovních lidí s hlediska psychologického, poznáme velmi brzy, že jsou vlastně v celém svém duchovním životě vedeni silným individualismem. Duchovní život chápou jen jako prostředek k osobnímu zážitku a proto těžko rozumějí oněm formám duchovního života, které v nich nepodporují osobní vybití citu a vnitřní uspokojení. Pravidelně se dají těžko získat pro kolektivní zbožnost liturgickou, která vychází ze zdůraznění zbožnosti jakožto povinnosti, kterou je vůči Bohu zavázána lidská společnost jako celek a každý jednotlivec jako část celku. Tato zbožnost nepodporuje dosti jejich individualistické sklony, nerespektuje dosti jejich osobní nálady a city a proto ji nemilují.

z tohoto důvodu zdůrazňují duchovní učitelé potřebu poslušnosti vůči zpovědníku a duchovnímu vůdci, který má poznat a rozhodnout, zda v daném případě běží o touhu legitimní, řízenou náležitými pohnutkami, či pouze o nezdravý zjev chvilkové citovosti, podložené hysterickým egoismem.

S hlediska dogmatického můžeme tvrdit, že montanistický a manichejský pohled na svět, na hmotu a lidské tělo, nebyl zcela odstraněn, když byl křesťanstvím překonán a Církví zavržen. Vždy tu byli a jsou jednotlivci, kteří nechápou, že přirozenost nemá být ničena, nýbrž vychovávána, že vše stvořené je dáno člověku, ne aby tím pohrdal, nýbrž užíval všeho, čeho lze užít, k snadnějšímu dosažení nadpřirozeného cíle. Černý pohled manicheismu a montanismu na vše přirozené a lidské, kategorické odmítání všeho stvořeného a útěk od veškeré pozemské radosti je velmi vzdálený od pravého pohledu křesťanského na svět a na člověka. Křesťanství není prvkem negace, nýbrž svrchovaného kladu; postoj člověka k Bohu, vyjádřený nejvyššími stupni duchovního života, musí být vrcholným způsobem tvořivý a proto vzdálen veškeré činnosti ničivé.

Křesťanství odmítlo dogmatické tvrzení manicheismu, že hmota je výtvořem ďáblovým a proto že je zlá a že lidské tělo musí být pozvolna ničeno, aby byla osvobozena duše, která je v žaláři těla. Pro nás je vše stvořené nástrojem k dosažení nestvořeného Boha a tělo náleží k podstatě člověka tak jako duše. Žalář je výrazem násilí, kdežto spojení duše s tělem je přirozené. Proto ani duchovní člověk neničí tělo, nýbrž podrobuje si je, aby sloužilo duši, neboť vše nižší je pro vyšší a hmota má sloužit duchu. Setkáme-li se tu a tam alespoň v praxi, i když snad ne v teorii, s názory opačnými, je to jen znamení, že starý manicheismus se stále vtírá do středu křesťanského myšlení, které je nanejvýš věcné, rozumné a zcela odpovídající povaze člověka. Neničí, nýbrž pozvedá, nestlačuje, nýbrž zdokonaluje.

2. Jiný druh duševní choroby tak zvaných zbož-

ných mohli bychom označit slovem útěk ze života nebo útěk do samoty. Kdyby byl tento útěk podložen náležitým odůvodněním, nemusilo by v něm být nic zlého; naopak, mohl by býti výrazem přesvědčení, že svět není posledním smyslem lidského života. Ve skutečnosti však bývá alespoň podvědomě motivován strachem před námahou, strachem z každého požitku, z každé radosti, protože chorobná obraznost těchto lidí vidí ve všem nebezpečí hříchu a ztráty Boha. Jsou lidé, kteří zakoušejí těžké úzkosti ze všeho, co jim přináší život v rodině a v lidské společnosti, tíží je odpovědnost, kterou nese s sebou život povolání, svádějí kruté boje téměř každou minutu a proto, když jsou znaveni tímto bojem, utíkají ze života a jejich útěk není ve skutečnosti nic než strach z námahy. Je to jistý chorobný negativismus, který je velmi vzdálený opravdového křesťanství, svrchovaně činného. Zdravá askese je plná energie a statečného postoje k životu, ať tento život přinese s sebou cokoliv. Člověk opravdu duchovní neutíká před ničím, nebojí se ničeho, protože má v sobě sílu, která je účastí v síle Boží. Útěk však znamená slabost a malomyslnost a třebaš i zoufalství, což jsou pojmy, které nepatří do slovníku člověka usilujícího o svatost.

Představte si člověka, který jednou slyšel o kráse nebe a o hrůze pekla a ví, že hřích vede k peklu, tak jako život čistý vede k nebi. Je to však člověk chorobně bázlivý a slabý, který nemá odvahy pustit se v zápas s životem. Při tom touží vroucně po nebi a má hrůzu před peklem. Tím nastává v jeho duši konflikt, který může být dosti nebezpečný pro jeho další vývoj. Touha po nebi je u něho silnější než lákání světa a hříchu, ale jeho duše je slabá k přemáhání všech překážek, jaké se mu naskýtají v životě rodinném a společenském. Co tedy učiní? Má dvojí možnost: buďto bojovat a vítězit, a to znamená zmocnit se vlády ve svém okolí, které si podrobí, nebo z tohoto okolí utéci. Je slabý a proto volí druhou možnost. A v tom je cosi nezdravého, protože pravá sva-

tost není slabost, nýbrž síla, není náchylná k útěku, nýbrž k dobývání, nesoustředí se do sebe, nýbrž rozlévá se a působí.

Konkrétně se pak může jevit tento útek ze života různým způsobem podle různosti charakteru utíkajících. Ten, kdo se bojí manželského a rodinného života, třebaže je Bohem k němu povolán, bude před ním prchat a skrývat se za sobecky orientovanou zbožnost. Ta ho však stěží plně uspokojí, protože je to zbožnost násilná, vynucená, zbožnost člověka, který není na svém místě, nemá dosti odvahy brát se cestou, kterou ho volá Bůh. V jeho životě budou stále duševní konflikty, které rozrušují nervy, a celá jeho zbožnost bude pochybená. Prvků nezdravých bude stále přibývat. A tak je tomu v každém případě, když člověk prchá před tím, k čemu ho volal Bůh, ať se jedná o kterékoliv životní povolání nebo jakékoliv postavení ve společnosti lidské.¹⁰

Jiný druh zbožných lidí je ovládán chorobným strachem před hříchem, který vychází z přecitlivělé úzkostlivosti. Tato choroba duše, která může být velmi bolestná, je často bez nejmenší viny toho, kdo jí trpí. Její příčinou může být dědičné zatížení, fyziologický nebo psychický komplex člověka, někdy také nesprávná výchova. Nevychází-li tato choroba z nesprávných pojmů o duchovním životě, takže člověk jí není vinen, a je-li snášena s hrdinskou trpělivostí jako zkouška od Boha, pak může velmi prospět na cestě svatosti, i když nezasvěcenému se bude to nebo ono v jednání takového člověka zdát málo přirozené a málo pochopitelné.

Mnohem horšího rázu je jistá duševní melancholie, která se jeví jako škarohlídství, stálá zamračenost, pesimistický pohled na celé okolí a útek před společností z důvodu pohoršování. Tato duševní choro-

¹⁰ Psychologové rázu Freudova, kteří pozorovali zbožnost pouze takovýchto jedinců, laborujících s podobnými obtížemi, viděli vlastně jen chorobnou zbožnost. Jakým právem aplikují své zkušenosti u takto zbožných na všechnu křesťanskou svatost?

ba je velmi nebezpečná v duchovním životě a brzdí nesmírně jeho pokrok, protože jejím podkladem je přílišná introspekce a vypjatý egoismus vedle poruch fyziologických, obyčejně nepravidelné činnosti žaludeční. V ohledu psychickém můžeme mluvit o slabé vůli, která je hříčkou nálad, měnících se podle počasí a jiných neutrálních jevů. Těm řekli už staří: Sapiens dominatur astris, čili moudrý, to jest ten, kdo jedná podle rozumu, a člověk pevné vůle nedá se ovlivňovat vnějšími příčinami ani tak silnými, jak silné jsou vlivy nebeských těles.

V životě skutečných světců nevidíme zhola nic z těchto chorob, co by jim mohlo být k necti a co by ukazovalo na to, že jejich svatost je podmíněna právě touto duševní chorobou. Utíkají-li do samoty, není to ze strachu před životem, nýbrž proto, aby se více přiblížili k Bohu. Není to samota ze strachu ani samota pro samotu, nýbrž z důvodu vyššího cíle a vyššího povolání. Když svatá Terezie v patnácti letech se uzavírá v klášteře, není to proto, že ji tíží rodinný život, nýbrž proto, že ji přitahuje možnost hlubšího života s Bohem. Odchod do kláštera ji stojí mnohem více práce a úsilí, než by ji stál pohodlný život ve světě. Pravá svatost je zdravá. Jen falešná, zdánlivá svatost se může skrývat za chorobnými zjevy v duchovním životě.

3. Právě tak je chorobný duchovní život, který nesleduje mravní zdokonalení člověka. Odevzdanost do vůle Boží, která je vrcholem dokonalosti, nemá nic společného se stoickou resignací ani s kvietismem Michaela de Molinos.¹¹ Duchovní život neznamena sladké ukolébání, nýbrž vždy živější činnost. I když

¹¹ Odsouzené věty Michaela de Molinos ukazují zjevně, že autor se značně odchýlil od pravého křesťanského pojetí duchovního života. Právili: „Je třeba, aby člověk zničil své mohutnosti . . . Chce-li člověk jednati činně, uráží Boha . . . Přirozená činnost je nepřátelská milosti . . . atd. (Denz. 1221 a násl.), popírá jakoukoliv potřebu lidské činnosti, kdežto křesťanství vždy učilo, že Bůh nám nedal nadarmo schopnosti a že chce, abychom nezakopávali svěšené hřivny.

se vzrůstem duchovního života roste v duši pasivita vůči působení Božímu v tom stupni, jak uchvacuje duši sám Bůh, není duše nečinná k jejímu mravnímu zdokonalení. Naopak, čím více duše pokračuje, tím hlubší je její činnost, čím je duchovější a čím více se ztotožňuje s činností Boží. A tím více se člověk zdokonaluje po stránce mravní.

Kdybychom zkoumali životy skutečných světců, poznali bychom velmi snadno, že u nich není nic z oné chorobné nečinnosti, která se skrývá za zdánlivou odevzdanost a zdánlivý klid duše. Je klid duše, který je odleskem mravní opravdovosti, skutečné odevzdanosti a prostoty ve smýšlení a jednání; a je klid, který je pouze výrazem flegmatické povahy nebo je uměle vypěstovaný za zcela nesprávných předpokladů jisté duchovní pýchy a povýšenosti. V prvním případě je tento klid spojen s hlubokou pokorou a ochotnou příslušností; ve druhém případě je to klid člověka sebevědomého, tvrdošíjného a třeba i plného cynismu. Co si máme myslet o „člověku duchovním“, který proti všem výtkám a upozorněním a třeba i rozkazům nadřízených se obrní takovýmto neochvějným klidem a bude si dále dělat podle své vůle? Nikdo nebude pochybovat, že takovýto tvrdošíjný klid je velmi málo svatý. A poněvadž jeho nositele nepřemluvíte o nesprávnosti jeho jednání, nemůžete myslet na nic jiného, než na duševní chorobu, které si není dobře vědom. Jeho domnělá svatost není posvěcující vzhledem k druhým a nepřináší mravní zdokonalení ani jemu samému.

Nejsou to všechny duševní choroby, jež mohou přicházet v úvahu v duchovním životě. Všechny ostatní však možno zařadit do některé z těchto kategorií. Buďto je porušen vztah mezi duchovní činností a jejím cílem, nebo je tu strach před námahou, anebo konečně špatně pochopený klid, který nevede k mravnímu zdokonalení. Připouštíme, že je dosti tak zvaných zbožných osob, které trpí některou z těchto chorob, ale skutečná svatost je jich prosta nebo alespoň statečně proti nim bojuje. (Pokračování.)

L. Petříková:

O hudební stránce řeči.

Badání o českém jazyce bylo obohaceno o nové odvětví; je to pozorování hudební stránky mluvené řeči. Ta byla u nás do nedávna zanedbávána, ač se vyskytly ojedinělé hlasy volající po studiu této jazykové složky nejen pro potřebu praktickou - při výučbě hluchoněmých - ale i vědecko-uměleckou.

Prvým pokusem sjednotit pracovníky, zajímající se o mluvenou řeč, byl časopis *Živé slovo*, jehož, bohužel, vyšlo roku 1920 jen prvé číslo. Zde upozorňují pozorovatelé různých oborů na melodii mluvené řeči prosaické i vázané. Jsou to ovšem jen prvotní pokusy zápasící s formálními nedostatky v poslechu i v reprodukci, ale naznačují, jak je třeba si všímat této stránky jazyka, a to zejména s hlediska lingvistického.

Také hudebníci-folkloristé, zejména Leoš Janáček, se pokoušeli zachytit úryvky řeči svého kraje a hudebně jich použít pro svá díla.

Do jazykozpytu proniká toto studium z dialektologie, kde pozorovatel živé řeči je nucen tu a tam upozorniti na některou zajímavou a hodně nápadnou melodii pozorovaného nářečí.

Ale teprve v dnešní době se u nás plně rozvinul zájem o vědecké zpracování této otázky částečně též na podkladě cizích děl tohoto odboru.

O soustředění této práce pečuje Pražský lingvistický kroužek, který své vědecké práce vydává pod titulem *Travaux du cercle linguistique*, a jeho časopis *Slovo a slovesnost*, vycházející od r. 1935. Kroužek vydal společné dílo Havránkovo a Weingartovo *Spisovná čeština a jazyková kultura*, které - stejně jako Weingartův spis *Český jazyk v přítomnosti* - poskytují mnoho nových problémů čekajících na zpracování.

Podkladem pro odborné pozorování této stránky řeči jsou dvě discipliny: fonetika a fonologie. Je třeba

ba proto objasnit rozsah jejich funkce a jejich vzájemný poměr.

Východiskem pro intonační pozorování by měla být pozorování a zápisy fonetické, aby zkoumaná řeč byla pevně, neměnitelně zachycena a kdykoliv schopna reprodukce. To je ovšem v dnešní době pouze ideální požadavek, a proto je studium hudební stránky nějakého projevu znesnadněno nedostatkem prostředků, jak zachytit průběh jeho melodické a dynamické linie. Intonátor má tedy po ruce pouze svůj sluch, který musí být velmi jemný, a známé grafické značky, které by aspoň trochu doplnily podrobný popis příkladu. Tento způsob ovšem nemůže být nikdy bez osobního zbarvení.

Poučení o fonetice věnuje Trávníček svůj Úvod do fonetiky, Praha 1932, kde poukazuje na rozdíl jazyka spisovného od jeho znění fonetického, což je věc dosti známá, aby zde bylo třeba o ní mluvit.

Experimentální fonetik Chlumský ve své práci Česká kvantita, melodie a přízvuk, Praha 1928, založil svá pozorování na podrobném zápisu všech možných melodických odstínů některých projevů.

Jeho pokračovatelem ve fonetických výzkumech je Boh. Hála.

Řešením poměru fonetiky a fonologie se zabýval vynikající pracovník tohoto oboru, Trubeckoj: Fonetika (citováno podle Trnky, Slovo a slovesnost, VI. str. 164) jedná o jazykových aktech, t. j. promluvách (parole), fonologie o jazykových útvarech (langue). Fonetika - přírodní věda - pracuje metodami fyzikálními, klade odpověď na otázku, jak to neb ono zní nebo se vyslovuje s vyloučením vztahu k významu nebo funkci zkoumaných komplexů. Fonolog redukuje nekonečné bohatství hláskových útvarů na systém funkčních rysů, jichž je v jazyce jen omezený počet a jež mají různou relevanci a různé zařazení v systému. - Fonologie je věda funkčně strukturální; obě vědy se musí podporovat.

Fonologie i fonetika mají společné východisko i konečný účel: poznání individuální stránky jazykové

skutečnosti. Poměr obou: forma směřuje k abstraktním pravidlům: fonologie; abstraktní pravidla směřují k formě konkrétní: fonetika.

Fonologie větná se stává složkou intonace, hudební stránky řeči, činitele syntaktického.

Na intonaci se dosud pohlíželo jako pouze na melodickou stránku výpovědi. Ale funkce intonace je mnohem širší a složitější: je to jednak již vzpomenu-tá funkce syntaktická, která je pevně uzákoněna. Za druhé má funkci významovou morfologickou a konečně vyjadřuje citové zabarvení slova. Intonace je poměrná výšková úroveň hlasu, platná pro celý text nebo jeho delší úsek, jednak výškové vlnění na dané úrovni, jazyková to melodie lišící se od melodie skutečné - hudební - tím, že nezná pevných výškových hodnot ve svém průběhu neproměnných (tak Mukařovský, Slovo a slovesnost, VI. str. 124).

Na základě těchto foneticko-fonologických pozorování všiml si St. Petřík funkční důležitosti hudební stránky řeči a založil na nich svá průkopnická studia o Hudební stránce středočeské věty (Praha, 1938¹), dialektologicky zabarvené práce slovenské (Carpatica 1940) a moravsko-slezské (dosud v tisku pro Slavii). V těchto posledních se věnuje hlavní pozornost zajímavé otázce studia penultimy (přízvuk na předposlední slabice) a jejího původu na Ostravsku a na Slovensku. Neméně zajímavé a důležité jsou přípravné studie tak zv. plzeňského zpívání v jihozápadních Čechách a podobného zjevu v severo-východním Slovensku (Žilina-Kubín). Škoda, že tato pozorování nemohla být zachycena fonetickým zápisem, jak pisatel předpokládal.

Svou iniciativou jsou cenné také studie, ve kterých chtěl Petřík naznačit cestu k novým úkolům, ale které pro předčasnou smrt badatelovu zůstaly jen v náznacích a jsou pisatelkou tohoto přehledu postupně zpracovávány. Je to melodie čtení, řeč dětská a dospělých k dětem, melodie říkánek, vyvolávání pouličních prodavačů, mluva řečnická, kazatelská a pod.

¹ Viz Výhledy č. 8.

Zatím co Petřík pozoroval většinou projev živý, řeč mluvenou, věnuje Mukařovský pozornost intonaci jazyka spisovného, zejména řeči vázané a dramatickosti v moderní próze, zvláště Čapkově.

Mukařovský vychází z estetického studia Máchova Máje (Praha, 1928), podrobně probírá tvárné prostředky a jejich vztahy v tomto díle. Po četných drobnějších pracech věnuje Mukařovský souhrnou studii jazyku básnickému v Slovu a slovesnosti (r. VI. č. 3., str. 113), o které byl ve Výhledech č. 10 minulého ročníku uveřejněn podrobný referát. Třeba proto upozornit ještě na neméně zajímavé články v témže časopise věnované lyrické melodii prózy a dialogu K. Čapka, díla Bož. Němcové a pod., kde poukazuje na způsob, jakým spisovatel zživotňuje text, používaje k náznakům intonace textu, zejména dialogu, vhodných pomůcek, jako zvláštní interpunkce, paus, opakování celých úseků, přejímání nedopověděných vět a pod.

Není možno nevzpomenouti také malé, ale obsažné studie R. Jakobsona. Základy českého verše, Praha, 1926.

Kultuře a dokonalosti řeči na scéně věnuje pozornost Ot. Zich v Estetice dramatického umění.

Prakticky se snaží o uplatnění všech intonačních prvků ve verši a dramatě E. F. Burian na své scéně.

Z tohoto informativního přehledu o díle věnovaném hudební stránce řeči v jejích různých funkcích (děl věnovaných této otázce je ovšem ještě mnoho; upozorňuji pouze na nejrázovitější, která svými objevy nejvíce upoutají i neodborníka) vidno, jak široké a zajímavé pole působnosti se otvírá badatelům a milovníkům českého jazyka. Je zde mnohé napověděno, co čeká podrobné zpracování; mnohé otázky jsou dosud nevyřešeny jakožto sporné.

Biogenetika profesora dr. Šambergera.

Profesor dr. Fr. Šamberger dožil se dne 12. února 1941 sedmdesáti let. O svůj obor: dermatologii a syfilidologii získal si velikých zásluh, jež došly uznání světového, tím, že postavil rozpoznání chorob kožních, dosud konané srovnáváním *prima vista*, na pevný základ pathologicko-anatomický, že objasnil podstatu a povahu četných chorob kožních, a že na místo staré systematiky chorob kožních, otřesené novými výzkumy, postavil systematiku novou, na podkladě funkčních úchylek vybudovanou. Ve věku, kdy je zvykem psáti vzpomínky a přehled vykonané práce, předkládá prof. Šamberger ve 3 knížkách: „O vzniku a vývoji života na zemi“ (1933), „O hmotě oživené“ (1936) a „Má biogenetická teorie“ (1941) své názory o podstatě, vzniku a vývoji života.

K těmto úvahám přivedla Šambergera právě jeho badatelská činnost v oboru chorob kožních. Vyskytují se totiž na kůži lidské někdy okrsky, které ani svým vzhledem ani skladbou neshodují se s dnešní kůží lidskou. Naopak připomínají kůži ochlupených zvířat, ano i zvířat obojživelných. Tyto útvary kožní, zvířecím podobné, nedovede Šambergerovi uspokojivě vysvětliti Darwinova-Haeckelova descendenční teorie. Pak nezdar pokusů transplantace kůže na člověka, a že nikdy nebyla zjištěna změna protoplasmu druhu jednoho v protoplasmu druhu jiného, přivedlo ho k tomu, aby postavil proti Darwinově teorii svou vlastní teorii vývojovou, již označuje sám jako autoorthogenetic-kou.

Na otázku: odkud ty přčetné a rozmanité tvary živých tvorů na zemi, odpovídají dosud dvě teorie: teorie fixní, již vyjádřil klasicky veliký Linné: „Species tot sunt, quot diversas formas ab initio produxit infinitum Ens“ (Je tolik druhů, kolik jich na počátku stvořila nekonečná bytost), a to nejen co do počtu, nýbrž i co do tvaru jsou dnešní druhy takové, jak byly stvořeny. Druhá teorie, zvaná descendenční, učí, že život neobjevil se na zemi mnohonásobně a znovu a znovu, nýbrž že z nízkých a jednoduchých počátečních útvarů, které povstaly na zvláštním stadiu našich dějin naší planety, vyvíjel se přes ohromné množství forem stále dokonalejších ve všechny živočišné a rostlinné organismy, člověka v to počítaje, které dnes na zemi vidíme.

Tato teorie, vybudovaná Darwinem a Haeckelem, a propracovaná řadou dalších badatelů, ovládla téměř výlučně biologii, nezůstala bez vlivu ani na vědní obory, jež mají styčné plochy s biologii: na psychologii, sociologii a vědy historické, zejména praehistorii. V posledních 2 desetiletích došlo však mezi badateli k náladě, kterou charakterisuje Westenhofer slovy: „Při tom ukazuje nejnovější litera-

tura, že veliký počet badatelů má velmi oprávněný pocit, že u dosavadní teorie o původu člověka něco zásadně důležitého nemůže souhlasiti“ (Westenhofer: *Das Problem der Menschwerdung*, 1934).

U Šambergera nezůstalo pouze při náladě pochybovačné o plné oprávněnosti dosavadní teorie vývojové, nýbrž postavil svůj výklad vývoje života, zásadně odlišný od dosavadních výkladů. Dosavadní teorie učí, že z jednotné prapůvodní buňky postupem času vyvinulo se vše, co žije a žilo. Naproti tomu předpokládá Šamberger, že již v období životodárném naší planety vytvářely se buňky hmoty živé, nikoli jednotné, nýbrž buňky postupem doby vždy buňky hmoty živé, stále vyšší a vyšší vývojové schopnosti. Podle výkladu dosavadního dál se tak, že z tvorů nižších vyvíjeli se tvorové vyšší. Podle výkladu Šambergerova tvorové výše organizovaní vyvíjeli se z nižších forem své vlastní rodové protoplazmy. Tedy na počátku životodárného období vznikla buňka hmoty živé, jež byla s to vyvinouti se pouze v jednobunečné tvory. Ve druhém období vznikla živá hmota, jež ze svého prarodku, buňky, mohla se vyvinouti v tvora, složeného již z několika buněk: morulu. Opět ve třetím období vytvořená živá hmota byla nadána schopností, aby z prarodku-buňky vyvíjela se ve tvar moruly a z tohoto tvaru v útvar vyšší: blastulu, složenou již z více buněk diferencovaných. Ve čtvrtém období povstala hmota opět dokonalejší, počínajíc opět základním tvarem všeho živého prabuňkou, vyvíjela se opět přes tvar moruly období druhého a přes tvar blastuly období třetího v útvar vyšší, složený z ještě více buněk a ještě lépe diferencovaný, protože živá hmota tohoto období byla nadána schopností většího vývoje. A tak vždy v následujícím období vzniká hmota, schopná vyššího vývoje než v období předchozím, a vyvíjí se přes vrcholné tvary předchozích období k vrcholnému útvaru svého období. Až v předposledním období vznikla hmota, jež byla schopna vyvinouti se v opice, a v období posledním životodárné periody utvořila se hmota, jež byla nadána schopností vývíjeti z prabuňky přes tvary postupně vyšší a vyšší ve člověka. Tento vývoj z prabuňky ke konečnému útvaru nazývá vývojovou premiérou. Tato opakuje se zkráceně v embryonálním vývoji každého jednotlivého tvora. Embryonální vývoj člověka není tudíž snůškou dokladů pro fylogenesu, jak dosavadní vývojová nauka učí, nýbrž kinematograficky zkrácenou antropogenesou.

Co jest hybnou silou vývoje? Na tuto otázku odpověděla věda několika teoriemi. Lamarck vykládá vývojový vzestup živé hmoty jednak přizpůsobivostí její k vnějšimu světu, jednak dědičností vlastností, jichž takto nabyla.

Darwin jej vykládá schopností vývoje podle vnějších podmínek a přírodním výběrem, který se uskutečňuje bo-

jem o život. Roux učí, jak se přizpůsobování uskutečňuje: vnější okolnosti vybavují funkce organismu; každý orgán konáním funkce mohutní a se zdokonaluje. Darwin kladl selekčního činitele mimo vyvíjející se organismus, Roux jej klade do jeho nitra. Všichni však se shodují v tom, že vývoj živé hmoty byl na ní vynucen zevními okolnostmi.

Naproti tomu Šamberger vychází se stanoviska, že vývoj jak ve své premiéře, tak ve své repríze se děje z vlastní vůle vyvíjející se hmoty živé samé. Touha po optimální existenci a schopnost tuto optimální existenci uskutečnit, jsou příčinou i zároveň usměřovačem vývoje živé hmoty.

Otázku: k čemu, k jakému účelu tu na světě živá hmota je? Čemu ten vývoj živé hmoty nakonec slouží?, na tuto otázku ponechává odpověděti náboženství. Pokládá za věrohodno, že ten slastný pocit z optimální existence nemůže býti cílem, nýbrž prostředkem k dosažení jiného cíle.

Na rozdíl od Haeckela, který stanovil zvláštní třídu protistů, útvarů to jednobuněčných, spojujících v sobě vlastnosti rostlin a živočichů zároveň, a ze kterých se jednak vyvinulo rostlinstvo, jednak živočišstvo, předpokládá Šamberger, že již ve svých pravech lišila se živá hmota rostlinná od živočišné.

Pokud pak postavení člověka v přírodě se týče, klade si Šamberger otázku: Má rod lidský nějaký zvláštní, jenom rodu lidskému vlastní vývojový znak?

Tuto otázku zodpovídá kladně: „Živá hmota lidská je schopna řady projevů, jež označujeme souborným názvem: *Kultura*. Za nejnižší projev kultury u člověka pokládá stud. Odmítá názor, že používání šatu vzniklo z potřeby chrániti se proti zevním škodlivinám a z nošení šatu že se vyvinul stud. Má za to, že opak je pravdou: šat vznikl tak, jak to Mojžíš krásně líčí: ze studu. Tedy z kulturní potřeby člověka. Člověk tedy tvoří podle teorie Šambergerovy ne samostatný rod živočišstva, nýbrž samostatnou říši živého tvorstva na nebi, vedle říše živočišné a říše rostlinné.

Podstatnou myšlenkou Šambergerovy teorie vývojové je, že každý útvar živé hmoty povstal vývojem ze své vlastní prabuňky, utvořené ze své vlastní živé hmoty. Tudíž kolik druhů živých útvarů na zemi, tolikrát druhově odlišná živá hmota a tolikrát též byly při vzniku života pravebuňky. Ale tím se stýká s podstatnou částí Linneova axiomu: *Species tot sunt, quot diversas formas ab infinito produxit infinitum Ens*, odmítaje zásadu stálosti formy.

Z nauk vývojových přejímá dnes již všeobecně uznávanou zásadu postupného vývoje. Tím vlastně překlenuje dosud nepřekročitelnou propast mezi klasickým názorem Linneovým a soudobými vývojovými teoriemi. Jako si této skutečnosti Šamberger svrchovaně váží, tak je velice rád tomu, že jeho teorie není v rozporu s tím, co vypráví o vzniku člověka a všeho živého na zemi Genesis. To mu-

síme Šambergerovi přiznati, pokud se týče první jeho knížky „O vzniku a vývoji života“ Nemohu se ubrániti dojmu, že tato náboženská představa byla aspoň v podvědomí Šambergerovi spoluvýchodiskem a spoluusměrňovačem při smělé koncepci jeho teorie. Bylo by to pak, pokud mi známo, od dob Linnéových po první, co by představa náboženská stala se plodným východiskem pro badání biologické.

MUDr. B. Truksa.

Pseudobaroko.

Lidský rozum rád schematisuje, řadí do škatulek a přihrádek. Proto se přítomnost zdá mnohdy nepřehledná a skalní historikové ji v hloubi duše nemají rádi. Nedá se totiž ještě tak dobře rozškatulkovat. Pořád se v ní cosi vzpírá jakémukoliv schematu, tam vyčnívá, tam zas chybí. Je to zkrátka život a ten není nikdy schematický. Zato minulost! Ta se už bránit nemůže a proto v minulosti se vesele schematisuje. Na jedno místo se dá všechen stín a tam zas všechno světlo.

Podářilo se na př. novými záslužnými objevy očistiti dobu barokní u nás od nařknutí „temna“. Psalo a mluvilo se o baroku stále víc a více. A už se citlivé dušičky rozplývají v estetickém nadšení nad křivkami barokních chrámů, nad exstatickými postoji a rozevlátým šatem barokních soch, nad šerosvitem obrazů a nad tóny barokní hudby. Až do včerejška chodili kolem těchto věcí nevšímavě, nerozuměli jim, ale teď, protože je to v módě, neopomenou aspoň úvodem se zmínit o kráse baroka, aby se nezdálo, že jsou zaostalci. Ztotožňují baroko s dobou sladké a sentimentální zbožnosti. Když jim jejich soukromé třešinky někde nechtějí trpět v chrámech, vzdychají po zašlých časech: „V barokní době to bylo krásné, tehdy nebyl žádný tenhle střízlivý modernismus!“

Jiným se zase líbí nekompromisní postup obrozené Církve proti ufnukanému davu kacířů a ještě více rázná moc panovnícká v poměru k sobecké společnosti stavovské. „Bronzová skála“ moci státní je jejich ideálem.

Všichni ti jsou nedůtkliví na baroko, jak si je v duchu v protikladu k dřívějšímu nazírání vytvořili. Běda, kdo by chtěl na té velebené době vidět jen nepatrný prášek poskvřiny! Ten prý zcela nechápe mohutný formát barokního života!

Nejsou to ovšem vážní badatelé o barokní době, kteří pilnou prací objevovali a objevují kousíček po kousku zapomenuté činy a myšlenky. Ti jsou si dobře vědomi, že v baroku je vysoké napětí lidského a nadzemského, hmoty a ducha, dychtění těla a vznešeného ideálu. Právě v tom, jak barokní lidé překonávali tento věčně lidský rozpor, v tom je velikost a sláva barokní doby. Barok nepopírá nižší, živočišnou stránku v člověku, nebagatelisuje ji, ale staví se

k ní čelem a v přímém boji ji donucuje, aby mu sloužila na cestě k výšinám. Barokní nazírání nezatajuje, že jsou v nitru člověka i ve světě draci a příšery, ale neoslavuje je. Dává jim místo v řadu hodnot, jež jim náleží: nutí je svíjetí se u nohou světců.

Baroko není idyla. Nejsou to jen pompésní bohoslužby s muzikou, poutní slavnosti, sochy sv. Jana na každém můstku, lidové zvyky a obyčeje v průběhu celého roku. Spíš je to převrat, zlom, kdy se mění od základu život státní (panovnický absolutismus), společenský i kulturní. V lůně Církve se probojovává těžký vnitřní zápas o způsob zámořské misie v Indii a v Číně s jejich domácími odchylkami i zápas o samu podstatu zbožnosti, jak se pak navenek projevil jansenismem. Proto je tak těžko ohraničiti barokní dobu, určití její začátek a konec, ba vystihnouti samu její podstatu. Myslím, že není nadbytek dobrých definic, co to vlastně baroko je. Rozhodně to není doba žádné klasické uměřenosti a kanonické ztrnulosti. Z velké části je to zjev měnivý, proteovský, těžko zachytitelný. Tedy nic pro pohodlíčko přízemních dušiček.

Nesmí se zapomínat, že baroko je původu italského a že je dědicem renesance. Z renesance takřka nepoznatelně vychází. Renesance jižně od Alp byla pak - marno to zastírat - polopohanská. Renesanční Florencie a Řím vyvolávají hned určitou představu. Byly však také barokní Benátky, město, jež takřka žilo barvou ženské pleti. Mladý Humprecht Jan Černín z Chudenic (viz dílo Kalistovo o něm), který přišel do Benátek na zkušenou, zapředl brzy dobrodružství se sličnou Padovankou Bianchi a nic mu nevadilo, že právě tehdy toužil státi se kardinálem. To je také dědictví renesance v baroku - tak se rodil typ barokního kavalíra.

Smyslnou stránku baroka je znát i v legendách svatých. Co gotika brala jako samozřejmost, která nepohoršuje, to baroko (jistě pod vlivem renesančního obdivu k lidskému tělu) vypracovalo záměrně v překultivovanou rafinovanost. Baroko s touto stránkou lidské povahy zápasilo, snažilo se ji přehodnotit nábožensky, ale někdy se zdá, jako by přes ni jen přehodilo náboženský závoj. Stačí čísti některé barokní legendy o světicích mučednicích první doby křesťanské. Tento odkaz renesance v náboženské literatuře barokní se může přijímat jen jako dobový dokument, ale nelze říci, že by byl následováníhodný.

U nás vyrůstalo baroko z hrůz třicetileté války. O dvě generace zpět od zmíněného Humprechta Jana Černína máme známého Heřmana Černína z Chudenic, katolického pána věrného císaři. Bělohorský převrat snadnou možností kořistění jistě otrásl mravní pevností mnoha lidí. Pan Heřman nebyl z nejhorších charakterů, srovnáme-li jej s jinými (Valdštejn, Lichtenštejn a pod.). A víme o něm dost. Nechal si celý poklad rodu švamberského (11 beden s ob-

sahem v hodnotě asi 100.000 kop), který mu před odchodem do vyhnanství svěřila paní Anna Maximiliana ze Švamberka. Když se o poklad potom hlásil pan Adam ze Švamberka, Heřman prostě vše zapřel a po dlouholetém sporu byly nároky švamberské odmítnuty. Za výpravy do východních Čech přijal pan Heřman od tamějších šlechticů peníze a svršky - ty zmizely pak u něho beze stopy. Vyloupil také truhly konfiskované panu Václavu Pětipeskému, které měl v úschově. Bylo v nich 24.000 kop a četné skvosty. Když truhly na několikerou výzvu císařovu vydal, zbylo v nich jen 12.500 kop (viz cit. dílo Kalistovo str. 69-71). Kalista omlouvá pana Heřmana jen tím, že tenkrát kradli všichni, nejvyšší úředníky zemské nevyjímaje. Z takové mravní spouště se také rodil barok u nás.

Dalo by se ještě mnoho psát o jiných věcech, na př. o barokním sebevědomí, jež (zase po způsobu renesance) pohrdalo prostým lidem, o románském názoru na postavení lidu selského (což bylo obvyklé na jihu, ale u nás bylo poctíváno jako něco cizího) a pod.

Nejde tu o soustavné pojednání - jen o nahození několika příkladů a zmínek, z nichž plyne, že baroko musíme chápati jako dobový zjev ve vší jeho plnosti se stránkami světlými i stinnými. Není možný ani žádoucí návrat kterékoliv doby historické, tedy ani ne doby barokní, i kdyby se zdála sebeslavnější.

Překultivované baroko není ostatně ve všem všudy ideální. Baroko sentimentální a idylické, to je názor omezený a jednostranný. Vytváří se tak nebezpečná iluze pseudo-baroko, baroko, jaké nikdy nebylo.

Měli bychom své sympatie dělit trochu rovnoměrněji. Je tu nejen baroko, nýbrž i doba gotická, zvláště její rané období, kdy se oči evropského lidstva otvíraly v naivním obdivu nad uměleckou krásou a silou lidské myšlenky. Je to zajisté období dětské v dějinách, ale což nejsme již až příliš dospělí, rozumní a rozšafní? V minulosti se opakují velké cykly. Na vrcholcích vyvráté kultury se vývoj zvrací. Po antické vzdělanosti přišlo stěhování národů. Pak se začala znova budovat kultura ze zbytků, jež je přetrvaly. Byla prostá a pochopitelná každému. Té prostoty a jasnosti potřebujeme nyní stejně jako tehdy.

Nechejme rafinované baroko (v němž je ostatně ještě mnoho neznámého a neprozkoumaného) na starosti povolaným učencům. Stačí, budeme-li se těšiti, když nám občas zase něco nového vynesou z tůně zapomenutí. Té pseudobarokní psychosy je už dost! - *B. S. Havlovský.*

Prof. dr. Karel Engliš: Národní hospodářství pro účely nejvyšších stupňů středních škol.

304. str., nakladatel. Orbis v Praze 1940, 50 K, váz 65 K. Nebývá zvykem recenzovati učebnice. Neprávem ucháze-

ly skoro vždycky pozornosti těch, kteří se zajímají o knižní trh a zaznamenávají všechny jeho plody. A není konec konců kniha jako kniha? I taková učebnice? Ba! nelze dokonce tvrditi, že právě učebnice shrnuje v sobě dvojnásob ony kladné i záporné nehmatatelné síly, kterými proniká kniha nejen do duše několika nahodilých čtenářů, nýbrž omlazuje anebo otravuje mizu celého pokolení?

Tím větší je odpovědnost spisovatelova při tvoření učebnice, tím závažnější je bdělost všech, kteří mají zkontrolovati to, co se v učebnici mladým i dozrávajícím duším podává. Můžeme směle říci, že naopak učebnici by měl psáti jen nejpovolanější nejen s hlediska pedagogického, ale i odborného. Takových učebnic máme bohužel pramálo, jako byl dějepis prof. Josefa Pekaře pro střední školy. Snad se právě odborníci ostýchají psáti „učebnici“. Průlom do tohoto mylného nazírání podnikl nyní opět odborník, a to universitní profesor dr. Karel Engliš svou učebnicí o „Národním hospodářství“.

Není to suchopárny vědecký traktát. Je to věda podaná jasně, poněvadž přísně logicky. Věda je, anebo má býti jasná, přesná, přehledná, jinak to už věda není. I když nezabíhá do podrobností, je to úplná kniha, a to je také pečetí vědy, shrnout do mála slov celé theorie a složité poznatky. Proto také není kniha Englišova učebnicí, sestavenou nůžkami a lepidlem, jak to právě často bývá. A konečně Englišovo „Národní hospodářství“ podává „duši“ národního hospodářství, zavádí do hospodářského „myšlení“, čímž tvoří pevnou základnu pro budoucí prohloubení národohospodářských poznatků. Je to tím důležitější, že střední škola nemá za úkol vychovávatí národohospodáře, nýbrž zajistiti způsobilost žáka pro hospodářské „myšlení a chápání“, které jest nutné jak pro toho, který se chce v budoucnu věnovati národohospodářským anebo příbuzným vědám, tak i pro toho, který se bude věnovati jiným vědeckým a praktickým oborům, ale za dnešních poměrů nutně potřebuje alespoň zdání o základech národního hospodářství. To všechno je u Englišovy učebnice možno právě proto, že jde o původní práci přísného myslitele, který už svým dvousvazkovým „Národním hospodářstvím“ dal jedinečné mistrovské dílo české vědecké literatuře. Tak se dostane žákům střední školy - za předpokladu, že bude jednou uvedeno do posledních dvou tříd středních škol národní hospodářství i původního díla, čímž se vychovává ihned jejich smysl pro vědeckou knihu. Zároveň je však kniha Englišova i nejlepší úvod pro všechny laiky do národohospodářské vědy vůbec a může velice přispívati k rozšíření národohospodářského myšlení našeho národa. To bude nutné právě dnes a v nejbližší budoucnosti, kdy budeme svědky hospodářských i sociálních převratů v našem i ve světovém hospodářství.

Vzhledem k těmto mimořádným vlastnostem Englišovy knihy musíme věnovati zvláštní pozornost oněm stránkám učebnice, které se dotýkají katolické nauky všeobecně a katolické sociální nauky zvláště.

Je jasné, že od takové knihy nemůžeme očekávati zdůrazňování katolických sociálních nauk, anebo dokonce nějaký projev našeho světového názoru, kterým ovšem i v tak zdánlivě „profánní“ vědě by našel svůj podklad. Jistě by nebylo škoda, kdyby se našel národohospodář s katolickým světovým názorem a zároveň s takovými mimořádnými schopnostmi. Ale i tento by nemohl z národního hospodářství udělati nějaký katechismus. Tím více nás překvapí okolnost, že v knize Englišově našel Bůh své místo, a to s velkým B, což je pro českou učebnici přímo sensací. I když se Bůh dostane na druhé místo až po Přírodě (ovšem také s velkým P), nemůžeme popírat, že Engliš zde zásadně připouští nějakého Tvůrce, stojícího nad lidstvem. Věta to ukazuje nejlépe. Ihned v úvodu do hospodářské vědy, který jest věnován výkladu teleologického (účelového) myšlení, upozorňuje autor na podstatný rozdíl mezi činností živočichů a člověka mezi přírodní a hospodářskou vědou, poukazuje na důmyslné zařízení a stálý vývoj vesmíru a píše: „Avšak vývoj (tvorstva atd.), který se nám jeví jako účelný a záměrný, je tvorbou, a předpokládá nutně někoho, subjekt, kterému musíme (logicky nutně) tuto záměrnost přičítati, ať už říkáme tomuto subjektu Příroda, Bůh či jinak.“ I když samo sebou pro nás katolíky (ale i věřící křesťany) tento výklad naprosto nevyhovuje, musíme uznati, že konečně se našla česká učebnice, která se dovedla odpoutati od běžného nazírání v naší filosofické propedeutice, zakládající se bohužel dosud výlučně na přírodovědeckém poznání, nepřipouštějící vůbec nějakého Tvůrce. Dále zdůrazňuje Engliš rozdíl mezi pudovostí zvířete a rozumovostí člověka. I když to blíže nezkoumá (jelikož to leží mimo oblast vědeckého hospodářského oboru), i když podle něho je tento intelekt člověka „snad“ jen gradací, přece uznává výslovně tuto skutečnost, která jest pro něho dělicím měřítkem mezi přírodní a hospodářskou vědou. A to má snad největší význam pro výchovu naší mládeže vůbec!

Po výkladu všeobecných teleologických pojmů (účel, prostředek, potřeba, užitek, užitečnost, škoda, škodlivost, statek, výnos, náklad) a teleologického zhodnocení, přechází autor k výkladu rozdílu mezi maximálním a optimálním účelem, zásady hospodárnosti a končí I. oddíl pojmem hospodářství a obou soustav hospodářských: individualismu, doplněný výkladem o státu.

Zde je dán zároveň i základ pro celou stavbu knihy, která se rozpadá v II. oddíl: „Soustava individualismu“ III. oddíl „Solidarismus - státní politika“ a IV. oddíl „Národní

hospodářství, hospodářská rovnováha a hospodářská krise“.

Autor má zde před očima docela logicky dvě protikladné soustavy, dva extrémy: na jedné straně důsledný individualismus (známé *laissez faire, laissez passer*), kde platí jen právo veřejné, jinými slovy je to komunismus, jak to ostatně autor sám jinde označuje. Uprostřed existuje pro Engliš jen smíšená soustava, která obsahuje jak právo soukromé tak i právo veřejné.

Jistě musíme logicky uznati tyto dva protilehlé póly. Překvapuje nás však, že prof. Engliš nazývá druhý extrém „solidarismem“. Dotýká se nás to zvláště, poněvadž právě katolická sociální nauka se nazývá solidaristickou. Spíše by bylo na místě nazvati druhý extrém „kollektivismem“, což je také názvoslovně přiléhavějším označením protikladu individualismu. Solidarismus přece předpokládá „určitý“ individualismus zmírněný právě soudržností těchto individuí. Název solidarismus naprosto neoznačuje pohřbení individua!

Smíšená soustava hospodářská jest logickým domyšlením po zjištění obou protikladů. Ve smíšené soustavě, jakou nám podává prof. Engliš, vidíme průměrný moderní stát, příznávající na jedné straně soukromé vlastnictví a ovlivňující a omezující ho více nebo méně svou daňovou soustavou a jinými veřejnoprávními zásahy. Smíšená soustava, jakou nám líčí dr. Engliš, nepředstavuje spojovací střed mezi oběma uvedenými protikladnými soustavami, nýbrž jen jejich formální variantu. Englišova smíšená soustava může se klidně pohybovati mezi oběma, jednou blíže se spíše k jednomu protikladu, a obráceně, podle toho, z které extrémní soustavy obsahuje více nebo méně prvků. Je to podle našeho názoru jen formální spojení prvků obou protikladných soustav, nikoliv však střed mezi oběma, který by oproti oběma protikladům skutečně představoval podstatný a nikoliv jen formální střed. Takovým středem je podle katolické sociální nauky právě stavovství (se svým pravým solidarismem!).

Je sice pravda, že Engliš připouští kromě státu ještě jiné jednotky, které se staví mezi jednotlivci, skupinami a státem, a to jsou obce, okresy atd. Není to však stále vyřešením protikladu mezi individualismem a kolektivismem, vždyť i okresy a obce jsou jen veřejnoprávními osobami jako stát, byť i v miniatuře, a proto stále nedovedou překlenouti jak propast mezi jednotlivcem a státem, tak i mezi individualismem a kolektivismem. Jediným mostem je stavovství, spojující zaměstnance a zaměstnavatele v jeden útvar. Zde máme skutečný střed mezi individualismem a kolektivismem: zachování osobnosti při zachování zájmu obecného blaha, a kromě toho konečně odborné členění společnosti. O tom se však dr. Engliš zmiňuje jen letmo, když mluví o překonávání třídního boje nuceným semknu-

tím syndikátů zaměstnavatelů a syndikátů zaměstnanců ve vyšší společné organizaci v Itálii kterou omylem nazývá „italský fascio“ místo „corporazione“.

Další podstatnou námitku bychom mohli uplatnit při rozboru pojmu mzdy dělníkovy. I když uznáváme, že učebnice nemůže zabíhat do podrobností, přece snad bylo možno zmínit se o rodinných příplatcích a o pojmu rodinné mzdy.

V kapitole o obyvatelstvu letmý poukaz na populační problém ovšem nepřipustil větší rozbor. Můžeme jen vítati pojem Englišův o přelidnění, hlavně vyvrácení Malthusovy nauky. Ovšem jako národohospodář sleduje stále při tom hledisko ideálu života, zdraví a kultury, kterému *podmiňuje* početní stav obyvatelstva. Hlavní věcí je, že dr. Engliš zdůraznil při tom nutnost uspořádání právního a hospodářského řádu jako nejlepší řešení populačních problémů.

Přes tyto výhrady můžeme „učebnici“ Englišovu jen vřele doporučiti všem čtenářům, kteří by chtěli získati pevné poznatky a pojmy o národním hospodářství jako základ pro další studium. *Dr. Marko Weirich.*

Analogie Trojice ve stvoření.

Otázka poměru Trojice Boží ke stvořenému světu a zvláště k člověku zaměstnávala již myslitele raného středověku; bylo to hlavně vlivem augustinské inspirace tehdejšího myšlení, opřené filosoficky o platonismus. Zásluhou myslitelů doby rozkvětu ve středověku, na základě peripatetické filosofie, byla odkázána trinitární analogie do oboru bohovědy mravů a zvláště do mystiky. Budí tedy právem úžas kniha dr. H. E. Hengstenberga *Das Band zwischen Gott und Schöpfung* (Paderborn 1940), která přináší novou nauku o tom poměru Boží Trojice a tvorů, a to ve smyslu nauky metafysické. Podkladem poměru Trojice a tvorů je pouto smyslu a cíle (Sinnband), které spojuje Boha a tvory. To spojení či součinnost (das Tun miteinander) věčného a časného bytí předpokládá totiž příbuznost bytí. A ta příbuznost jest právě v „analogii trojice“ ve tvorech (analogia trinitatis des Geschöpfes = analogia existentialis zwischen Gott und Geschöpf). Jednota bytí (bytost i její existence) ve tvorech se uskutečňuje „napodobováním“ Nejsvětější Trojice. Tohoto zdokonalení se dostává existenci jenom v osobním poměru k Bohu (N. B. „osobní“ je ten poměr se strany Boží!). Tak je poměr Boha a tvorů základem nové trinitární analogie, protože v osobním poměru trojosobního Boha, nutně se zrcadlí sama tvář Trojice. To pak vede ke druhé analogii „kosmologické“, která má ukázati účast Boží (podle jednotlivých osob) v tom navazování spojitosti a účast

Boží v utváření toho poměru mezi božstvím a tvorem.

Mezi otázkou té první analogie (individuální) a druhé (kosmologické) řeší Hengstenberg otázku příčinného vztahu mezi Bohem a tvorem, jak jej zná tradiční bohověda. Příčinný vztah nedostačí prý, protože nemůže vysvětliti původ tvorů z Boha. Vztah Stvořitele a tvora je právě opakem příčinného vztahu. Teprve na základě prvotního poměru či vztahu mezi Bohem jako prapříčinou a věcmi jako „založenými“ můžeme mluvit o „analogii v pozitivním smyslu“. Nejvíce však přibližuje našemu rozumu tu tvořivou činnost Boží vztah k jejímu výrazu. I zde ovšem platí zákon analogie. Bůh se vyjadřuje a projevuje v absolutně dokonalém smyslu, nezávisle na materiálu, způsobem, jehož jsou v našem světě jen slabé náznaky (vztah umělce k dílu, poměr matky a dítěte). Zjevení o stvoření všeho ve Slově je opěrným bodem nauky o „poměru odpovědi Slovu“ (Wort Antwort Verhältnis). Stvoření jest (existuje) jen v oslovení Božím (Ant-Wort) tvora. A právě v rozboru toho „oslovení“ Božího a „odpovědi“ tvora projevuje se vlastní působnost jednotlivých osob Trojice v utváření poměru mezi Bohem a stvořením. Kosmologická analogie dá se určit (prý se sv. Tomášem!) takto: V Otci dosahuje věc své bytosti, v Synu své podstatné existence (Wesenheit), v Duchu spojení s Bohem (a to přirozeně vkloubením do řádu věcí, nadpřirozeně církví). Tak je podstatně bytí tvora vnějším výrazem (Hinausverlegung), trojího života, jeho mluvy a jeho dechu, vtělením jich v nic (stvoření z ničeho). Nic stává se prostředkem výrazu a propůjčuje se mu bytí. To je píseň Trojice.

Působení vnější je novým činem Božím; různým od vnitřní činnosti Trojice. Avšak v obou případech činnosti jsou to tytéž osoby, táž absolutní moc bytí a svrchovanost. Je jen různý cíl realizace: niterně trinitární produkce spoluúčastníků přirozenosti a vniternětrinitární stvoření pouhých podílníků přirozenosti, jejichž nejlepší podíl je právě napodobení Trojice. Obrat nejsvětější Trojice navenek dává zase tvorovi dvojí podíl: nejprve přirozený (analogia trinitatis dvojího tvaru, jako na začátku) a druhý nadpřirozený (znovuzrození člověka jako bratra Božího Syna, jako chrámu Ducha a dítěte Otcova).

Celá tato nauka je z bohovědného hlediska nebezpečně blízká celé řadě heresí. Hlavním nedostatkem je však špatný filosofický výklad. Odmítá-li Hengstenberg analogii úměrnou mezi Bohem a tvorem, nemůže se přiblížiti než k pantheismu, jak to je patrné i z jeho bezradnosti ve třetím díle knihy (o „kosmologické analogii“), kde kromě toho nemůžeme připustiti řeči o „kosmologické“ analogii u svatého Tomáše než v nějakém hodně přeneseném smyslu. Z porušeného pojmu analogie roste závěrem strach z bytostného charakteru věcí stvořených a přehnaný význam

existence či projevu bytí ve věcech. Tato filosofie „existence“, projevu bytí, ohrožuje filosoficky i fakt existence samé, činíc z ní ve skutečnosti jenom hru protikladů a rozporů; a tak, ač to měla být filosofie poměru božstva a tvorstva, je to spíše filosofie rozkladu bytosti a z noetického hlediska již úplný chaos. — *Dr. H. Podolák.*

V Ý H L E D Y L I T E R Á R N Í

Zdeněk Šmíd:

Poesie Ťutčevova

Do naší poesie dovívá poslední dobou častěji oživující dech, názvuky tónů, v nichž poznáváme ostatně i základní hlasy svého nitra, dech jarních bystřin i melodií velké poesie ruské. Ozvěny ruské lyriky dolehly skrze překlady i komentáře do našeho literárního vývoje častokráte, nerozjásaly však u nás zpravidla v pravou chvíli struny, dřímající pod nánosem únavně zdůrazňované střízlivosti, plané mnohomluvnosti či plihlého sentimentálníčení, nevznítily, bohužel, přespříliš často k písni, živoucí dumě a chvějnému vyznání ony oblasti české duše, kde váhá doposavad tolik zpěvných možností. Jubileum Puškinovo i když vírné podněty utajené v rozbězích dramatických, v ryzí lyrice a mnohoznačné próze velkého ruského tvůrce a předtušitele, v úplnosti jeho mužného pohledu, jenž nemusí nepoeticky „ztvrdnout, zpřísnět, zledovět“, aby hry jarních květů postoupily hutnější linii plodů, odolávajících lépe vichrům života, nebyly u nás plně pochopeny a význam Puškinova díla zůstává navzdory všemu neprožit do pravé hloubky — umožnilo většímu okruhu českých čtenářů, kterým je originál nedostupný, a to díky především vyvrálenému úsilí Josefa Hory i dalších překladatelů, zaposlouchat se v čistších, básničtějších překladech do hudby puškinovského verše; letoší výročí Lermontovovo, předznamenané již několika překlady (*Démon, Mciri*), postaví opět do plnějšího

světla Puškinova následovníka, jednoho z předčasně skosených básníků, meteorů básnického nebe, na němž září mnohá souhvězdí dovršeněji a slavněji, leč ne už tak jímavě. A to zde nemluvím o takovém Blokově, Jeseninovi, Pasternakovi a j., k nimž se naše poesie přešlého dvacítiletí nemohla též stavěti lhostejně. Zvláště v posledních letech, ve chvíli zřetelně prorážejícího odklonu od t. zv. umění odlidštěného - mnohé z toho, co na př. v malířství proboujel takový Cézanne, zůstává ovšem i v poesii trvalou složkou současného vidění světa! - k poetickému pocitu hluboce a obsažně lidskému, zaznívá to z ruské poesie, kdykoliv se ozvou její tóny nejčistší, velice naléhavě do úsilí našeho. Až budou tyto věci zhodnoceny jednou ex post, vystoupí zřetelně, že v době, kdy jsme znovuobjevili leckterý osvěživý pramen i pramínek domácí, osvěžila též ruská poesie mnohého českého básníka do slova a do písmene živou vodou.

Ve Sborníku světové poesie vyšel nedávno svazek lyriky Fedora Ivanoviče Ĥutčeva. (F. I. Ĥutčev. Básně. Přeložil a úvodem opatřil dr. Miloš Matula. Sborník S. P. Svazek 178. V Praze 1940. Str. 87.) Není to jen náhodná překladová tříšť, ale dílko vsutku oddaného přilnutí k světu básníkůvých obrazů a citů, pečlivá práce, již svědomitý a obeznalý překladatel po několik roků tříbil a očišťoval, seč již byl, aby poesie Ĥutčevova zazněla ryze i v češtině; též úvodní slovo jemně vyznačuje básníkův život a jádro jeho poesie. Malá knížka, vydaná až příliš chudince (hodně ruší typografická úprava či vlastně neúpravnost, která zbavuje některé básně titulu a mění text v pásmo bezmála chaotické; svazek hodnotné poesie neměl by být takto propouštěn do světa) a přece se v ní skrývá tolik vznícených lyrických odstínů, tolik průzračných poetických záchvěvů, že se k ní můžeš vrátiti znova a znova!

Jméno Ĥutčevovo není u nás příliš známé. František Chalupa (1857-1890), redaktor Ruchu, vydal dva výbory z ruského básnictví, Nivu (1884) a Kvítí z ruských luhů (1884), kde uvádí též Ĥutčeva a

Feta; také F. Táborský z Ěutčeva překládal. (O tom viz: A. Novákovy: Přehledné dějiny literatury české!) Věcnou, ač kusou studii o básníkovi uveřejnil r. 1905 v Naší době Jiří Polívka. Dotkněme se pro informaci letmo základních faktů básníkova života a jeho zevního osudu básnického. Ěutčev narodil se 6. prosince 1803 na statku svých rodičů Ovstugu v orlovské gubernii. Studoval na filosofické fakultě v Moskvě, vstoupil do služby diplomatické, pobyl sedmnáct let v Mnichově, kde poznal na př. Schellinga a Heina. Po návratu do Ruska stal se censorem u ministerstva zahraničí. Byl dvakrát ženat. Zvlášť prudce zasáhla do jeho života pozdní láska k dceřině vychovatelce, trvající čtrnáct let a ukončená smrtí milované ženy. Zemřel 28. července 1873 v Carském Sělu. Ěutčev stál celkem stranou literárního proudění své doby; v mladších letech sblížil se lehce se slavjanofilskou družinou kolem Chomjakova a Iv. Kirějevského. Básníkův přítel Raič posílá kolem roku 1835 některé básně Ěutčevovy Puškinovi, jenž tehda řídí Sovremenik; tam vycházejí za života Puškinova a po jeho smrti do roku 1840. V roce 1854 vyšlo v Rusku prvé vydání Ěutčevových básní péčí Iv. S. Turgeněva a Někrasova. Smýšlením státně politickým byl Ěutčev konformista, duch povahou již i názory konservativní, jak dovozuje Jiří Polívka; předložil sice roku 1857 M. D. Gorčakovu, členu státní rady, pamětní spis o censuře, kde se postavil proti některým stínům soudobé správy, jinak neměl však sklonů reformních, ba přitakával četným vnitropolitickým projevům státní autority, jsa prodchnut vírou v blahodárnost současného stavu věcí. Určité styky měl Ěutčev, přesvědčený slavjanofil, též s Čechy (Hanka!) a lnul citem k našemu národu; jeho představy neopíraly se však o prohloubené studium, vždyť prý na př. zaměňoval českou Libuši za polskou „věštici“ Vandu.

Jestliže Ěutčev nedbal zevního osudu svých básní, neznamená to, myslím, že by byl považoval svou lyriku za podřadnou oblast svého žití. Onen nezájem či nedostatek praxe v literárních stycích, mohl vyplý-

vati též z Ěutčevova samozřejmého vztahu k poesii, z uklidňující jistoty, že znova a znova rozezvučí se v osudové chvíli lidský hlas oním výsostnějším zvukem, při němž nad strastí, radostí či tesknou vzlétne z čista jasna duha lyrického jiskření, oslnivá hra záblesků, které jako by již dostačovaly samy sobě, spjaty ovšem, leč lehkokřídle a s možností svobodného rašení, s podnětem, z něhož vytonuly.

Do jádra pravdivý Ěutčev, jenž nebyl z básníků, kteří nikdy neodkládají zcela masku - skutečnost, že mnozí i ve chvíli lyrického vzrušení neodhalí zdroj svého žalu, neb slunečnou oblast, zkad vypramenila jejich radost, nemluví ovšem proti těmto básníkům tvrdšího, uzamklejšího typu! - a kladl nade všechno plamen, spalující tiše, útle a bezelstně živiny citů a dojmů, může věru soutěžit nevelkým svazkem svých básní s jmény zdánlivě mnohem honosnějšími; on psal vskutku lyriku výjimečných, osudových, nesmlžitelných chvíl, a jen zřídka nalezneš u něho suchá místa, ozve-li se na př. příliš doléhavě básníkově školení filosofické. Mnohé a mnohé zazdá se ti ovšem u takového lyrika na prvý pohled prostší, nežli jest ve skutečnosti. Vždyť svou poesii vyznačil Ěutčev zpěvně a výrazně, byť *con sordina*, skutečné hranice své bytosti, v tom, čím podstatně žila, do vláken nejchvějnějších, a nelze zajisté hovořit o jednoduchosti či do očí bijící přímočárnosti, zíráme-li takto na odestřenou perspektivu jednoho lidského a básnického osudu. Jen velice podrobná studia mohla by tedy dohlédnouti k pramenům, zachytit všechny jímavé polotóny obsažené v souboru poesie Ěutčevovy.

Vzdejme se u tohoto básníka raději řeči o romantismu či zase o poetickém impressionismu. U Ěutčeva nenajdeš skorem nic z tĕkavé náhodnosti, z oné omamné, byť uchvátané pouti za nejsvěžejším dojmem, z plenérového hltounství velkých žízniců zra-ku. Leckdo snad nazve leckterou z jeho plápolných, vzdušně rozechvělých básní akvarelovým záznamem. Budiž; ale je to akvarelová rouška, kdy se za jemným

odstínem slova kmitá duchovní záchvěv, předlouho možná tříbený v hloubce nitra. Záleží-li ti už na označení, mohl bys nazvat Ťutčeva básníkem intuicionistou, utušovatelem. Ťutčev se do krajin a věcí vciťuje jakoby z celé své krve, pudově řekl bys, kdyby se toto slovo nemusilo u něho proměnit v pouhý vánek, tak jeho sloha vzlétá nad hlínu rmutné pudovosti. Ťutčev, jen zdánlivě básník stejnozvuký a prostý, byl totiž mužem zjitřené tuchy, dohlédání a uhodování o intenzitě až tragické. Přechasto zaposlouchával se básník uprostřed noci, za skučení vichrů i ve chvílích trapičské bezesnosti do hlasů zrádných hlubin, dohaduje se za výstražnými, skalistými siluetami půlnočních stínů, víru, který lépe k životu neprobouzet. Hlubinná ruská tesklivost, závrat z duše proměnlivé a do hloubek zranitelně ozvučné, bezmála strach z poryvů, jimiž byste mohli být na neznámých cestách zaskočení, tyto zjitřené i drásající pocity pronikají častokrát mysl Ťutčevovu. Puškin žádá v jedné ze svých nejjímavějších básní krasavici, aby „nezpívala písně tesklivé Gruzie“ a neprobouzela v něm bolestné ozvěny. Ťutčev volá v noci k skučícímu vanu: „Ó, spících bouří neprobud': - pod nimi chaos jen se chvěje! . . .“ Plynutí času a propasti takto před vaším zrakem otevřené, nenasytnost, krušící leckdy každého z nás ve chvílích, kdy jako by naše žití zpívalo odlivem, zatím co vznícená i marná touha žízní v nás posléze alespoň po klidu, tuto perspektivu odevždy lidskou, tyto chvěje praznámé, doprovází ruská „toska“ spodní melodií zvlášť drásavou a naléhavou. Ťutčev není v tomto směru méně hluboký a vroucný, nežli přední ruští básníci, ač zpívá většinou *con sordina*! A překladatel upozorňuje po právu na tuto stránku Ťutčevovy poesie, když praví: „Pro filosofický obsah jeho básní, zejména pro jeho tušení chaotického podkladu stavby světového celku a temných vírů v hlubinách lidské duše, všimli si Ťutčeva F. M. Dostojevskij a Vladimír Solovjev.“ Již pro ony stránky jeho poesie nebylo by nesnadné zapojiti Ťutčeva, ač prožil celá desítiletí v cizině a mnohým

stránkám Ruska, jež do hloubek tužil, neporozuměl v oblasti, kde dlužno obsáhnout a soudit skutečnost vyhraněnou myšlenkou, do typicky ruského životního pocitu, jak jej známe či utušujeme z bohatě rozrůzněné a ponorné ruské literatury století devatenáctého. Není snad příznačné, že básník, v jehož slovníku není nápadnosti, básník, odkloněný jinak od honosného fortissima a zvučně zbásňovaných úderů citu, učiněná lidská netykavka smršťující se při prvním silnějším nárazu zvenčí do svého nitra i se svou bolestí, něhou či tesknoutou, básník hebkého odstínu a splývavých tónů, bývá fascinován záludnou stepí tmy, příbojem mračen, zpěněných náhlým šlehnutím blesku, slunnou atmosférou, kdy jako by svět kolísal v základech, bezednou hlubinou půlnocí, které krušívají svou bezměrností a nezbadatelností? „Tuň před námi se odkrývá - s hrůzami svými, mlžinami, - nic není mezi ní a námi: proto je noc nám strašlivá!“, zpovídá se Ťutčev v básni: Den a noc; tíhu atmosféry před bouřemi zachycuje pak na př. takto v jedné z těch ryze ťutčevských sloh, pro něž je právě básníkem osobitě ruským, básníkem širé, bezhraničné, čekáním a neurčitou tísní prochvívané země: „Žárem ještě rozpálena, - červencová noc se stkvěla, - země byla zasmušena, - nad ní bouře naplněná - v blecích nebesa se chvěla. - Jak by těžké víčko řasné - časem se tu pozvedalo, - v rychlých blesků záři jasné - jak by oko hrůzně krásné - nad zemí se rozeplálo.“

Nerad bych však takto ve vás vzbudil představu, že mají Ťutčevovy básnické dumy a písňě těžká křídla, že v jeho světě převládají hluboké akordy tmy, tíživé ztesknělosti, či zase srpnový žár a dusna, výstražné nahajky blesků. V jedné zpěvné básničce, kterou je třeba ocitovat - „Jaká tu divá rokle zeje! - Chladný mi pramen běží vstříc: - v údolí v nové sídlo spěje, - mě jedle nad ním vábí víc. - Teď došel jsem až na výšiny, - usedám tich a radosten . . . - Prameni, spěcháš do doliny, jak u lidí je - zkus to jen!“ stoupá Ťutčev radostně od lidí vstříc třpytnému azuru, vanutí, odletu. Tímto citátem naznačuji zároveň

dráhu vedoucí od ťutčevovského *d e p r o f u n d i s* k čistému plápolání v citu i výrazu jemně odvážných básní, kde již sloha připomíná vážku v průzračném vzduchu, vánek, či sen, jež by za vás někdo čistě vyzpíval. Scenerie věčného ledu, břízy zobjímané prvými chvějnými lístky, vidina labutě kralující „v čistém živlu“, watteauovsky kouzlaplný „odjezd na Cythereu“ v básni: Na Něvě, chvále mlčení, kratinké citové zpovědi, jimiž neotřásá romantická smršť, které však mocně zapůsobí tak třebaš taková báseň: „Vzpomínám, čím ten den mi byl, jitem dní nových zazářil, - přede mnou ona mlčky stála, - hrud vlnou se jí pozvedala, - jak zoře rděla se jí líc, - rděla se, plála stále víc . . . - A v tom se jako slunce zlaté - přiznání její lásky mladé - jí z hrudi prudce vyrvalo:

Mně nové žití nastalo!“ toť již zase okouzující Ťutčev básnické zkratky a živoucího oddechu, při němž vzpomínáš na pozachvívání květů.

Přírodou kráčival Ťutčev živě vzrušen, vídal ji však spíše touhou, touhou i steskem srdce nežli zrakem útočně se zmocňujícím barev, tvarů, přírodního kypění. Příroda, její neproměnná svěžest za prchavostí lidského žití, okamžiky blahého spočinutí i disonance, toť dávný zdroj poesie, a vrací-li se Ťutčev ustavičně k známým pramenům, musí ukázat své mistrovství v citovém čtvrttónu, v pomlkách a ztajemnění ticha za básní. Nalezneš zde na př. takovou báseň: „Vlhký večer v mlze hasne . . . - Cože! Skřivánka to hlas? Tys to, jitra dítě krásné, v tento pozdní, mrtvý čas? - Smějí se ty zvuky jasné - v tento mrtvý, pozdní čas, jako šílenství zní hlasné duší prochvělo to vráz!“ tedy pouhý záchvěv, lehké zašumění; je v něm však živoucí jiskra dojmu, přiměřená síla básnického gesta, po němž i ty procítíš tu tesknostu nečekaně krásného zjevení, a kromě oné tesklivé ozvěny nalezl bys též lehce stezičku, kterou bys dospěl k pomyšlení, že i v lidském životě zaznívá někdy taková neočekávaně líbezná píseň právě ve chvíli, kdy se má již již rozhostiti noc, že cit či zpěv mívají tehda v sobě vábivost stonásobnou, jde tu krátce

a dobře o vzdušnou báseň nad hloubkami, o soulad ozvěn a odstínů, o malé mistrovské dílo.

Při delší četbě poesie Ťutčevovy mohl by se každý z nás cítit zahanben, připomínaje si, jak volí častokrát cestu zvuků příliš líbivých, barev překypělých, všude tam, kde by vystačil s několika krůpějemi zpěvu, hrstkou lehkých barevných doteků. Právě v soudobé poesii chybí namnoze schopnost zachycovat krajiny tak, aby je čtenář měl za živé, čímž ovšem nemíním, že by se měly krajinné znaky realisticky vypichovat, či že by se měla vracet poesie k metodám poesie Ťutčevovy, nad něž tu a tam poesie za léta postoupila. Ťutčev zde má však na př. o carskosělském sadě báseň, která mu vyplynula zpod pera jen tak mimoděk, bez jakýchkoliv výsostných záměrů a přece se musíš po desíletích obdivovat kráse prožitého detailu, slovu mířícímu jen k podstatnému, vždyť ti Ťutčev ono zákoutí, jehož atmosféru v čase i prostoru tak výrazně naznačil, přímo do krve schvívá. Onen carskosělský sad je ti skutečností po básni jako je tato: „V podzimním pozdním, mrtvém čase - miluji Carskosělský sad, když mlha nad ním prostírá se - a on jak dřímotou je jat. - V jezerní ploše zakalené - tu bělokřídlá zjevení - dřímou v té mlze zešeřené - v jakési něze mlčení... - A na ty stupně porfyrové - jekatěrinských paláců kladou se stíny fialové - podzimních časných večerů. - Jak doubravy tu tmí se sady - a za hvězd svitu z noční tmy - se pozlacená báně tady - jak odlesk dávné slávy stkví.“

Delikátně uměl Ťutčev rozezvučeti v kontrapunktu měnící se přírodu a chvějné, proměnlivé siluety ženské, blízkost bouře a zneklidnění panenské hrudi. O jiných stránkách jeho bytosti svědčí pak taková báseň: V červenci roku 1850 s úvodní prosbou: „Dej, Bože, tomu občerstvení, kdo v letní žár se musí brát - jak žebrák v bídném ponížení - po tvrdé dlažbě mimo sad.“ K samému jádru jeho bytosti zjitřené, rozkolísané, doufající a pokorné vede pak již taková sloha: „A třebaš duši nebohou - osudných vášní trýzní boje, - jak Marie chce duše moje - zůstatí Kristu

u nohou.“ Světem znepokojovaný a zraňovaný Ľut-
čev sklesl až v beznaděži - „Je strašné, do konce být
osamělý, jak samotný též budu v rakvi své“, a
přece vždy znova vzcházela na zšeřelém nebi duha.
Slovo vzlétá vždy znova, nad mukou osobní, nad bo-
lestí ryze lidskou vzchází poesie, sycena živinami
osudu, zkřídlena však v písni, která jest již jen krá-
sou a čistým chvěním, letíc jako pták, plápolajíc bez
tíže jako hvězda. Stačí si přečíst tuto překrásnou bá-
seň:

Nad Něvou jsem se zastavil
A jako v dávno zašlém čase
Pohlížím, jak bych živ snad byl,
Na tyto spící vody zase.

Bez jisker modré nebe je,
Vše ztichlo v bledém okouzlení,
V dál dumná Něva směřuje
V měsíčním tichém ozáření.

Zda ve spánku to pouze sním,
Či vskutku na to hledím dolů,
Nač v témže třpytu měsíčním
Jsme živi dívali se spolu.

Již pro jednu takovou báseň nesmí zůstat jméno
Ľutčevovo mrtvým zvukem. Milovník skutečné poe-
sie měl by se vracet k básním, jaké obsahuje přítom-
ný svazeček překladů z Ľutčeva, znova a znova.

Ľutčev, jeden z těch, bez nichž jsme chudší!

O Pražském linguistickém kroužku.

Pražský linguistický kroužek, založený univ. prof. V.
Mathesiem pro rozvoj strukturálně jazykozpytného ba-
dání v říjnu r. 1926, pokračoval i minulého roku ve své
vědecké činnosti přednáškové a publikační. Přehlížíme-li
seznam pondělních jeho přednášek, letos konaných, vidí-
me onu rozlehlost a šíři přednáškových témat, již se vy-
značovaly i v dřívějších letech jeho debatní večírky. Z 15
přednášek byly otázkám estetickým věnovány dvě před-
nášky prof. Jana Mukařovského (15. 1. Problémy estetiky
jazyka; 16. 9. Dialog a monolog) a přednáška režiséra

Jindřicha Henzla (1. 7. Jevištín jako soubor znaků), problémům tvaroslovným dvě přednášky univ. prof. dr. Vl. Skaličky (18. 3. Morfologické problémy; 21. 10. Vývoj české deklinace), Jos. Vachka (1. 4. České problémy morfologické), univ. prof. J. M. Kořínka (22. 4. Monofonemická slova) a univ. doc. dr. Josefa Kurze (7. 10. Kapitoly o staroslověnských zájmenech ukazovacích), stylistice přednáška prof. Kořínka (24. 6. O substituci jazyků v jednotlivých funkčních stylech) a prof. Havránka (4. 12. O Postavení stylistiky v jazykozpytu) a foniatři přednáška univ. prof. MUDr. M. Seemanna (18. 11. O zvláštních způsobech tvoření hlasu). Problémů romanistiky se týkala přednáška dr. St. Lyera (2. 12. Spor o katalánštinu ve světle srovnávací fonologie) a z literární historie čerpaly přednášky univ. prof. Josefa Vašici (4. 3. O liturgické povaze Kijevských listů. Pokus o nové řešení) a univ. prof. A. V. Florovského (O české bibli v dějinách ruské kultury a písemnictví). Zemřelému literárnímu historikovi a členovi Kroužku, prof. Arnu Novákovi, věnoval pietní přednášku (27. 5. O tradici a tradicionalismu u Arna Nováka) univ. doc. Julius Heidenreich. Na rozdíl od předešlých let octly se letos v popředí badatelského zájmu Kroužku problémy jazykového tvarosloví a skladby, kterým dosud byly věnovány jen příspěvky jednotlivých jeho členů. Kolektivní úsilí Kroužku se v minulých letech neslo k vytvoření fonologie neboli funkční fonetiky, jež se nyní rozvíjí v samostatný obor vědní. Kdežto fonetika pracovala beze zření k funkcím, jež jedině dodávají jim v jazyce existenčního oprávnění, vneslo fonologické badání Pražské školy linguistické, budující dále na teoretických výsledcích dosažených některými staršími badateli a v souvislosti s novými proudy filosofickými, pojem funkce a systému nejen do zkoumání současného stavu jazyka, nýbrž i do historického jeho vývoje, v němž zdůrazněn účel hláskových změn. Připoutáním hláskových žvlů jazyka k jeho funkcím uvnitř celého jeho systému vyplynul ve fonologii i hierarchický poměr těchto žvlů, jež tudíž pozbyly oné své zdánlivé chaotičnosti, ve kterou je rozbíjel fyziologicky zaměřený jazykozpyt 19. století. Pojem hláskových zákonů, posunutých na základnu ryze funkční, byl fonologií prohlouben a zpřesněn. Výsledky fonologie, jež se setkala s odezvou současného jazykozpytu, byly vskutku překvapující, a to proto, že se týkaly té oblasti jazykových jevů, která byla reklamována fyziologií a oddalována tak od ostatního jazykozpytu jako vědy duševní. Zkoumání dalších jazykových oblastí, které tvoří samé jádro jazykozpytu, to jest tvarosloví a syntaxe, obrací k sobě teprve nyní - jak uvedeno - systematickou pozornost Kroužku, ačkoliv již od počátku se najdou v jeho Travaux kratší i delší studie o těchto problémech. Je to

také zcela pochopitelně, a to již proto, že poměry v obou těchto naukách mluvnických jsou značně složitější než ve fonologii, kde jde především jen o funkci, nikoliv také o význam, a bylo nutno podati předem také rozdělení celé strukturální nauky o jazyku. Je jisté, že z fonologie je možno čerpati mnoho popudů pro strukturální tvarosloví, ale zároveň je potřebí znova uvážiti některé zásady fonologické ve světle požadavků kladených rozboru významové stránky jazyka výstavby. Morfologickým problémům bylo také věnováno několik přednášek výše uvedených a ustavena pro řešení těchto otázek zvláštní pětičlenná komise, jejíž diskuse o tvarosloví nabývají již nyní konkrétních forem. Počíná se rýsovat nejen obrys strukturálního tvarosloví, nýbrž i jeho postavení vůči syntaxi a jeho poměr k ostatním plánům jazyka, takže bude nyní možno přikročiti k podrobnému zpracování thesí a později k vydání zvláštního (10.) svazku *Travaux*, který by byl věnován těmto otázkám. Prozatím vyjde tento rok - po vydání Trubeckého *Grundzüge der Phonologie* (1939), podávajících životní jeho dílo, bohužel smrtí přervané, a svazku pojednání věnovaných památce tohoto vynikajícího ruského badatele a slavisty vídeňské university - jako 9. svazek *Travaux* jeho církevně slovanská mluvnice, která je již v sazbě. Z jiných publikací Kroužku uveďme ještě, aby obraz jeho činnosti za tento rok byl doplněn několika daty z předcházejících dvou let, že v jiné sbírce Kroužkem vydávané, *Studiích*, vyšly dosud dvě práce žáků prof. B. Havránka, *Staropolský verš ve srovnání se staročeským* dr. Jos. Hrabáka (1937) a *Havlíčkovy práce o verši české lidové písně* dr. B. Indry (1939). Ve sbírce jubilejních bibliografií členů Pražského linguistického kroužku vyšla péčí prof. Havránka posud bibliografie prací univ. prof. Trávníčka a Wollmanna, Hujera (1940) a Arna Nováka. Seznam prací prof. Trubeckého je připojen k 8. svazku *Travaux*. Strukturálně zaměřenému badání jsou věnovány dosud plně dva časopisy, *Slovo a slovesnost*, jež za redakce prof. V. Mathesia a B. Havránka ukončuje letos šestý ročník, a mezinárodní *Acta linguistica*, která v prvním svém ročníku, redigovaném profesorem V. Bröndalem a L. Hjelmslevem přinesla řadu významných příspěvků i od badatelů českých. *Bohumil Trnka.*

Dr. Oldřich Králík: Durychovi „Služebníci neužiteční“.

Málokteré dílo bylo očekáváno tak netrpělivě jako Durychův misionářský román, nazvaný teď v definitivní úpravě *Služebníci neužiteční*. Autor sám se nechtě postaral, aby zvědavost svých čtenářů napjal co nejvíce. Nejenom vydal dvě práce, které vznikly na okraji chystaného díla,

povídku Děti o mučednictví v Japonsku a historický obraz Masopust z doby vpádu Pasovských do Čech, nýbrž již před šesti lety začal po časopisech otiskovat ukázky svého románu a ještě dříve začal čtenáře seznamovat s materiáliemi svého obrovitého díla. Tak už roku 1933 vychází jeho kniha Římská cesta, zachycující dojmy spisovatele, který se vypravil do Itálie za svými misionářskými hrdiny, který chtěl v tisícileté směsi italských měst odkrýt stopy oné Itálie, v níž se koncem XVI. století rozvíjela velkolepá činnost mladého Tovaryšstva Ježíšova.

Autor prokázal své mistrovství více než před desetiletím mohutnou trilogií valdštýnskou Bloudění a netrpělivost čtenářů, čekajících na nové, podobné jeho dílo, zřejmě ještě výše zaměřené, byla tedy oprávněná. Nyní se konečně čtenářům dostává aspoň první díl trilogie, nazvaný Země, který převyšuje ještě očekávání. Koncepce, sloh této knihy jsou v českém písemnictví něčím zcela nezvyklým, Služebníci neužiteční nedají se dokonce dobře srovnávat ani s Durychovým vlastním dílem dřívějším, s jeho Blouděním. Valdštýnská trilogie měla ještě styčné body s běžným historickým románem, ale trilogie misionářská pohrdla tak okázale klamem světským, je tak do poslední řádky proniknuta bezdnem duchovní zkušenosti, že se vymkla běžným měřítkům, že se zdála některým posuzovatelům nelidskou. Je skoro jisté, že úspěch díla, z něhož máme ovšem teprve první část, nebude lavinovitě náhlý, stěží však lze pochybovat o tom, že jeho vliv na českou kulturu duchovní bude tím hlubší a mocnější.

Jde tu opravdu o vzácné dílo, nečasově monumentální a dokonalé. Dík zmíněným úlomkům můžeme nahlédnout do umělcovy dílny a poučit se o jeho pracovním postupu. Zběžná úvaha dokazuje, jak Durych je umělec jedinečně svědomitý a ukázněný, jak je na hony vzdálen od běžného typu dnešních umělců, kteří dovedou napsat rok co rok nový román. Kdo si přečte Durychovu římskou cestu teď znovu po Služebnících neužitečných, vidí, že skoro celý plán prvního dílu byl hotov již tehdy před osmi lety, na př. kapitola kremonská, scéna na generalizii římské, leckteré výjevy nolské, vidí také, že umělec ovládal tehdy zhruba historickou látku. Kdyby byl Durych pouhým literárním výrobcem, mohla trilogie vyjít už před lety. Místo toho si však autor ztížil tvůrčí pochod přímo asketicky, od prvního plánu k vydání knihy byla to dlouhá léta zápasu o zmocnění látky, ovládnutí slova. Podíváme-li se na př. na první, časopiseckou podobu kapitoly o Rudolfu Aquavivovi a definitivní versi v knize, poznáme, s jakou neúnavností měnil autor rozvrh kompoziční, přeskupoval látku, zesiloval reliéfnost slova. Není snad věty, aby s ní nebylo hnuto, kovová hutnost definitivní verse byla získána věru krušnou námahou. Vedle díla tak úporně vydolovaného ze šachet

srdce a řeči budou působit i mnohá známá díla dojmem improvizovanosti, na druhé straně klade ovšem Durychův román nemalé požadavky na čtenáře. Čtenář se tu musí vzdát vžitých představ, nesmí hledat v díle zábavně podanou historii politickou a kulturní, malebný obraz zašlých dob a dalekých krajů, pestrost psychologickou. Služebníci neúčinní jsou holé drama duše téměř bez kulis a bez zápletek, autor sám by snad raději řekl theologická báseň.

Naznačil jsem, kolik neúporného úsilí je v knize skryto, to však neznamena, že by kniha byla výtvozem uměle zkonstruovaným, vynuceným pouze vypětím umělecké vůle. Jednak je trilogie Služebníci neúčinní logickým vyvrcholením životního díla J. Durycha, jež jí nabývá svého definitivního smyslu, jednak víme z autentických výroků básníka samého o síle inspirace, která jej vedla k napsání knihy. Je užitečno si připomnět Durychovu konfesi, chceme-li porozumět zaměření jeho knihy. V poslední kapitole Váh života a umění, příznačně nadepsané Demarkace, vykládá Durych, jak brzy po dokončení Bloudění se zabral do podrobného studia doby tereziánské a josefínské, zajisté s úmyslem vytvořit protějšek k Bloudění, zpodobit rozklad českého baroka. Tu však koncem února 1931 zajel na přednášku do Uherského Hradiště a při prohlídce města dostal se i do františkánského kláštera. Tam v refektáři uviděl staré malby mučednických výjevů františkánských. Vypráví: „Lesklo se to, bylo to pestré a poučné. Byli tam mučedníci v Persii, Tatarsku, Japonsku, v Nizozemí, v Praze i v jiných místech. Bylo to znázorněno s dojímavou prostomyslností, která nedbala příliš o historickou věrnost kulis. Ale byl mezi nimi také jeden obraz zvláštní... A to byl okamžik velmi podobného, ale přece jen povahově rozdílného významu, jako ten večer v listopadu 1920 ve Vrchbéli pod Bezdězem, jenž dal vznik trilogii valdštejské.“ To je biografický záznam, zvláštní povahu básníkovy inspirace a její nevyvratnost osvětluje úryvek jiný: „Přihodí-li se tedy, že v poledních nebo odpoledních dobách života zachytí se v mysli nějaký obraz, který vstoupí až do samé podstaty člověka, pak už neodvratně nastává konec veškeré těkavosti a dychtivosti po nových podnětech a vzrušeních... Je to obraz samorodý nebo samorostlý, původní a vlastní dílo mysli, skutečné vyvolání věcí z jakési časné nicoty a prázdna, ale zato přímo z věčnosti. Je to tedy obraz kněze řeholního, jenž leží skácen na dlažbě, mrtev, a obě jeho ruce jsou uřaty, takže pahýly jsou v loktech křečovitě ohnuty... Nezáleží na každé podrobnosti, neboť už svým rodem je takový obraz tak úplný a dokonalý, že nelze pro něj nalézt měřítko mezi díly umění lidského... Nižší schopnosti by se ptaly, kdo to učinil, proč, kdy, kde a podobně... Ale rozumu vlastnímu je tu zjevně více, takže okolnosti zůstávají jenom stíny, které

prchají, a vlastním vjemem zůstává jen podstata obrazu, která je opakem zla, bídy, násilí a neukojené žádosti po dostiučinění. Zkrátka ukáže se jen obraz nejvyšší slávy, poskytující zadostiučinění naprosté.“ Toto je estetika Durychova, toto je klíč k pochopení díla Služebníci neužiteční. Uvědomíme-li si, jak diametrálně se liší Durychův názor na skutečnost a krásu od všech běžných estetik, je pak samozřejmější výjimečnost díla, zbudovaného na takové estetice. Slova „nezáleží na každé podrobnosti“, „okolnosti prchají jako stíny“ objasňují mnoho. Knihou se mihne postava Torquata Tassa, básníka Osvobozeného Jerusaléma. Snad každý jiný spisovatel by těžil z této možnosti. Durych se jí odříká. Nebo pro zkušenějšího čtenáře je velmi poučné srovnání, jak dopadla epizoda Karla Boro-mejského v Římské cestě a jak v románě. V definitivní formě je zbaven jeho spor s humiliáty všech okolností, obnažen na holou dřev. Durych se velmi rozhodně rozřehnal s estetikou antickou a renesanční, vybojovává práva „křesťanského pomyslu krásy“. Základní věta jeho názoru zní: „není nic krásnějšího a dokonalejšího než podoba Spasitele Ukřižovaného.“ Měří-li touto svrchovanou krásou podoby lidí, pak opravdu mohou mu poskytnout „zadostiučinění naprosté“ jen ony samorodé obrazy mučedníků, martyřů, jen ony mohou být vlastním, konečným cílem jeho nenasytného umění.

A tak hlavní postavou Služebníků neužitečných je Karel Spinola, mučedník japonský, a ostatní postavy vystupují v díle jenom potud, pokud jsou nástrojem Prozřetelnosti, majícím ho připravit na mučednickou cestu. Přímo ho připravují představení, novicmistrové, profesoři, rektori, provinciálové, generál řádu, nesmírně ho posiluje příklad a přímluva Aluigiho Gonzaga. Tito vojáci Tovaryšstva Ježíšova mají přirozeně v knize vyhrazeno nejvíce místa. Ale Durych vykreslil se svrchovaným uměním také osoby lstivé stavu světského i duchovního, které Karla Spinolu odvádějí od jeho poslání, činí mu nástrahy. Skvěle je ukázáno, jak vábení světské postupně slábne, nakonec v kapitole Úskalí všecken sverpý ruch dóžecí volby janovské zaléhá jen jako cizí šum do mezer na stránkách Ribadineiry, z kterých se Spinolovi před samým odjezdem zjevují obrazy mučedníků brazilských, obrazy přes všechnu dálku času a prostoru skutečnější než hluk pod okny.

Čtenář si musí zvyknout na neslýchanou optiku Durychova světa, osvojit si jeho míry a váhy. Durychova stupnice skutečnosti odporuje všem moderním sklonům, musí provokovat dnešního běžného člověka. Tak nejsou u Durycha vzácností věty jako: „Mlčel v ustrnutí, tak jako by podstatnější než přítomnost živých byla skutečnost mrtvých.“ Nebo: „Cítil neviditelnou blízkost mrtvého, jenž pozorně slyší každé slovo.“ Jiný autor se může postavy

zbavit tím, že ji nechá umřít, u Durycha teprve smrtí nabývá člověk své pravé hrozivosti.

A podobně jako lidi, vyvrací Durych i věci z obvyklé perspektivy, sám mluví o představách a citech zpomalených, to znamená asi, představách jednoduchých, nesmísených s ničím okolním. Týž smysl má myslím Durychova poznámka o vypuzené obrazotvornosti, kdy potom „skutečnost překvapuje mnohem účinněji než báseň“. Že Durych pojímá věci v jejich metafysické platnosti, ukazuje otevřeně další úryvek: „Ale člověk jako bytost zpozdlé se spoléhající na jízdní řád svých úsudků, teprve pozdě a dodatečně poznává, že nejen essence, nýbrž i existence, což jest trvání věcí stvořených, domněle šedivých, střízlivých a i nudných, jest krásnější a lepší než všechno sebevědomí.“ V duchu této poetiky vymýtil Durych ze svého románu barevné zdání, utlumil chvění nálad, vysekal citovou úponkovitost. Do svých vět, tak neúprosně kalených, uvěznil básník opravdu trvání věcí stvořených, šedivých, střízlivých a nudných, pokořujících po rozptýlení klamu smyslového sebevědomí člověka. Skvělý příklad duchovního realismu Durychova najdeme v kapitole Trůn krásy, když novicmistr odemyká pyšnému synovci kardinálovu zbrojnici Tovaryšstva se starými zástěrami, žebráckými mošnamy a jinými věcmi, neslibujícími nic dobrého.

Teď snad je pochopitelnější, proč musilo uplynout celé desetiletí od první inspirace k uskutečnění díla. Básník musil mnoho bourat, mnoho omylů a bludů odstranit. Ale vzniklo něco, co nemůže být ani plně dnes oceněno a ztráveno, kniha, na jejíchž stránkách se zdvíhá vítr budoucnosti. (Předneseno v českém rozhlasu 12. III. 1941.)

Lyrický debut dvacetiletého autora.

V brněnském nakladatelství Joži Jichy vyšla sbírka veršů „Kyvadlo duše“ (str. 27, cena 12 K), jejímž autorem je dvacetiletý Zdeněk Rotrekl z Brna. Sbírka, která je zároveň Rotreklovou básnickou prvotinou, si rozhodně zaslouží pozornosti. Ze 17 básní sbírka nejedna je více, než jenom výrazem mladistvého citového okouzlení a rozechvění. Mladý autor zpívá o lásce, o svých smrtích a touhách, dává se inspirovat i jinými motivy, nespokojuje se však jen s evokací dojmů a nálad, ale usiluje o víc, o pohled do nitra věcí a dějů. Jak ukazují některé verše, přitahují jej i dálky, které jsou za obzorem pozemské skutečnosti. Tímto rysem se Rotreklova sbírka silně odlišuje od leckteré z časných lyrických prvotin. Forma Rotreklových veršů bude však muset projít ještě značným vývojem, hlavně směrem k větší sevřenosti a zhuštěnosti, i když se mladému autorovi podařilo některé verše šťastně vyvrcholit i pointovat. Verše se místy rozplývají v příliš širokém toku

slov, z něhož však často zasvítí básnický obraz svěže viděný a silně osobitý. Jinak Rotreklovy verše také prozrazují, že mladý autor má živý smysl pro krásu formy, pro slovo vzácného zvuku, pro verš silné působivosti. Svědčí o tom celá řada slibných míst, která ukazují, že mladý autor má nejen bohatou obrazivost, ale i skutečné básnické nadání. - *vs.*

Nové knihy.

Scholtis: Železářny. Borový, Praha 1941, str. 385, cena 45 K.

Delikátní talent. Tak masivní látka, železo pohlcuje půdu a přece s takovou takřka nadýchanou jemností vystižený zápas. Celá bída nejchudšího kraje a zápas tradiční bídy proti novým slibům zírání z těch smutných postav bigotního kostelíka Kobely. I přerod aristokracie je výborně zachycen. Skvěle lidsky jsou načrtnuty postavy kněží, věrných svému lidu a zvedajících jej jak jen možno. I v tom je vidět ušlechtilost Scholtisovu. Jiný spisovatel by velmi snadno podlehl přihlouplému klišé tak oblíbenému v našich sociálních románech, klišé s knězem držícím s pány a bránícího se závanu nových myšlenek jako pokušení ďábelskému. Při tom je to román tvrdý, nechávající ony lidi s jazykového i ethnického pomezí mluvit a jednati jejich tvrdou řečí a tvrdou dlaní. Scholtis pracuje opravdu s lidmi a ne se schematy. *Braitto.*

Kožík: Básník neumírá. Sfinx, Janda, Praha 1941, str. 360, cena 42 K, III. vydání.

Neobyčejný úspěch a prudká, odmítavá kritika. To provází Kožíka od začátku. Nemám možnosti studovati, jak dalece odpovídá historické skutečnosti Kožíkův nakreslený obraz portugalského básníka Camoense. Kritikové Kožíkovi jsou přísní, o to přísnější, oč je Kožík dnes populárnější. Chci se pokusiti o bezprostřední, neovlivněnou kritiku této knihy. Jestli je Kožík kritisován, protože měl velký úspěch, nemusí to býti ještě nic špatného. Což kdyby v té mimořádné přísnosti byla poctivá bázeň o to, aby byl odvrácen od toho, v čem kritik vidí ne umění, nýbrž výbornou režii? Já bych byl na Kožíka přísnější z jiného důvodu: Kožík má nesporný výprávěcí talent, jaký jsme u nás neměli dávno. Má skvělou režisovací schopnost, fantasií eruptivní jako nadržaná sopka. Přistupuje k umělcům. Ukazuje jejich tragiku velkých lidí, probíjejících se malostí svého okolí, ale co je nejbolestnější, malostí nižších tužeb, které by z orlů udělaly tuhýky. Ale právě v tomto ohledu vidím slabinu Kožíkovu. Ne, že bych se pohoršoval nad proviněním jeho hrdinů. Jsem kněz a ten se již tak snadno nad něčím nepohorší, toho tak snadno nic nevyvede

z míry a nepřekvapí. Ale, když Kožík nemůže nebo nedovede, anebo dokonce nechce odlišit jeho všední, někdy i živočišný život od jeho poslání, od tajemného vedení, kterým si Bůh, dárce umění, spravuje člověka, dochází potom ke zjevu, že svůj román nastavuje. Nastavuje jej anachronisujícím filosofováním, ne docela historickými obrazy. Bylo by soudné pro obsah a náplň románu, kdyby však tak málo odpovídalo skutečnosti, jako na příklad, co je mně nejbližší a na čem mohu nejspíše konstatovat nedostatky, jako detaily úvahy z náboženské duchovní oblasti. Působí venkoncem již laškovně, jak tu sahá Kožík po osvědčeném slovníku naší pokrokové řečnicko žurnalistické hantýrky. Neobyčejnou plytkost prozrazují duchovní hovory takového převora, příbuzného Camoensova. Kdo píše román z doby tak silně náboženské, nemůže se spokojit jen s vypočítavající historií. Jemu je třeba důkladné znalosti náboženství, filosofie, psychologie, náboženské psychologie. To vše není Kožíkovi nepřístupné, když má znalosti cizích řečí, když má i čas, jak se zdá, když může psát knihy v tak rychlých obdobích. Oč skvělejší budou jeho díla, jestliže je příště bude vyvažovat ve všech směrech. Říkám prostě: Chceš řešit osobnost, zapjatou do duchovního náboženského silného varu, musíš se těmto problémům věnovat, nesmíš přes ně jen přeletět jako motýl. Obecná rčení pak jsou řešením ještě nemístnějším.

Braitto.

Schwarz: Ta krásná země. Toužimský a Moravec. Praha 1941, str. 160, cena 28 K.

Záslužná práce. Sbíрка básní a písní, jež byly napsány jinými lidmi nebo jinou řečí. Obdiv, láska, něha, touha i závist, se střídají v těchto verších, které opěvují naše města, hlavně Prahu, naše krásy, naše muže a ženy, dějiny, bolesti i radosti. Kniha nám říká: Ne, nemýlíte se, když milujete tklivě, vroucně až vášnivě tuto zemi svou, milovanou. I druzí podléhali jejímu opojení, jejím tajuplným kouzlům. *Braitto.*

Bitnar: Zrození barokového básníka. Edice Jitro, Praha 1941, str. 650, cena 65 K.

S úctou a vděčností беру do ruky objemný svazek, který je prvním svazkem důkladné anthologie a studie o české barokové literatuře. Zabral století 16. a prošel veškerý přístupný materiál básnický, který je třeba zařadit do oblasti barokové literatury. Bitnar zabýval se celý život studiemi baroka. Patří k těm, kteří pomáhali odstraňovat nakupené předsudky proti tomuto literárnímu období. Na základě jeho studií a ostatních, kteří v poslední době vybrali tolik pokladů naší literatury barokové, bylo možné ukázat na nepřetržitou českou slovesnou básnickou tradici, kterou

udržoval právě katolický život. Bitnar vybral opravdu ukázky typické, ukázky šťastné. Těším se nesmírně na slibovaný druhý díl, který by obsahoval a příslušné studie. Kéž je toto dílo dobrým základem, na němž se bude dále budovati, hledati, tříditi, hodnotiti. Bylo by již také na čase vésti pečlivý seznam všech studií, přetisků, které vyšly v posledních letech u nás o barokové české literatuře. Bylo by škoda, aby tyto pečlivé dobré práce zapadly. - *Braitto*.

Kirschweng: Lev v jizbě. Vyšehrad, Praha 1941, str. 270, cena 32 K.

Je dobré, že k nám Vyšehrad uvedl vynikajícího současného německého spisovatele, který čerpá z bohatství duchovního, náboženského života hlavně svého rodného Porýní. Kirschweng je spisovatel nejenom tiché pohody života našich mladých prostých lidí, nýbrž dobírá se dna nejtajuplnějších hloubek lidského života. Rád se obírá tajemným až hrůzoplým v lidském životě. Tak je psáno v tomto duchu několik povídek přítomné knihy. Kirschweng má rád svůj lid, své postavičky, odděluje přísně zlé od dobrého a dává vítězi dobrému, ušlechtilému ve svých povídkách, takže mají skoro všechny neznatelný, ale spravedlivý etický ráz. Výborné dílo začal Vyšehrad vydáváním Kirschwenga. Jak jsem se doslechl, překládají se od něho ještě další knihy. - *Braitto*.

Majerová Marie: Robinsonka. Melantrich, Praha 1941, str. 160, cena váz. 30 K.

Další kniha pro dívky, psaná jejich řečí a v jejich snech. Svět Blaženy zůstává čistě dívčí, nezkaženě dívčí. Není to svět nějakých dívčích časopisů či sladkých románků. Románek pro dívku dokončený, studentky, které zemře matka, nechávajíc po sobě dítě a muže, jenž se nemůže starati o domácnost. Dívka neztrácí hlavu. Vžívá se do všeho, chápe se veškeré práce, učí se všemu a při tom se dává dále vychovávatí otcem, s nímž žije tichou idylku dvou, kteří si dokonale rozumějí. Dobrá psychologie mladé dívky. Kniha jest výchovnou nevtíravě, třebaže jednostranně.

Braitto.

Pro život. Články a profily. Vydává Vyšehrad, Praha, svazek 32 str., cena 3.60 K.

Od posledního referátu o této sbírce, v němž jsme zhodnotili prvních deset svazků této sbírky, nahromadila se nyní před námi další desítka. O 11. sv. (J. Vašica: Slovanská bohoslužba v českých zemích) jsme již psali dříve. V 12. svazku (Bitnar: O podstatě českého literárního baroku) zachycuje Vilém Bitnar kořeny a vývoj českého baroka z šestnáctého a sedmnáctého století, vystihuje jeho

všeobecný původ v přerodu renesančního humanismu v katolictví, poukazuje na jeho zesílení působením vlivu španělské mystiky, zejména sv. Terezie z Avily a sv. Jana od Kříže, shrnuje zároveň i ostatní umělecké oblasti baroku, malířství, sochařství, architekturu i hudbu. Další svazek (M. Očadlík: Co máme vědět o Prodané nevěstě) bychom mohli nazvat Vznik a osudy Prodané nevěsty. Historicky informativně ukazuje se tu, jak vyrostla ze vzpoury proti epigonství a obhajoby české národní tvořivosti, jak jí byl položen základní kámen pro původní českou operu komickou. Hudební téma, které má ještě pokračování ve svazku 14. (O. A. Tichý: O dobrou hudbu duchovní), je vystřídáno dvěma tématy sociologickými. Svazek 15.: B. Chudoba: Liberalismus v české výchově. Tu jde o vystižení všeobecného a vkořeněného zlého vlivu liberalismu v celém životě národa, při čemž se autor dovede nemilosrdně dívat věcem přímo do očí a odsuzovat je s největším radikalismem. Proti analytickému způsobu Chudobovu získává studie Kutnarova (F. Kutnar: Obrozenecký nacionalismus) svou věcností a plynulým podáním rázu syntetického. Klidným slohem postupuje tu krok za krokem dějinami konce minulého století a dále, a ukazuje jasně vývoj a základy dnešního českého nacionalismu. 17. svazkem (A. Hába: Vítězslav Novák) podrobnou studií hudební a životopisnou zachycuje autor růst jubilantův, životní osudy i umělecké, charakterisuje jeho dosavadní dílo. Podrobná studie si také vyžádala pochopitelně většího rozsahu čísla. Dojmem poznámek, excerptů a náčrtů působí sv. 18. (F. Pujman: Prvky divadelní hry). Seznamuje nás hlavně s prvky lidové mluvy, jež je základním prvkem dramatu. Hodně tu používá citátů z tvorby Erbenovy a pak z klasických děl operních. Nejširší vrstvy zájmu může získat Kučerova studie svazku 19. (Kučera: Kreslený film), záměrně stavěná a vyúsťující několika proudy v rozbor nejvýznamnějšího a nejznámějšího kresleného filmu. Patrně vznikla tato práce na okraji většího díla Kučerova, Kniha o filmu, o níž píšeme jinde. Druhou desítku sbírky pro život zakončuje naléhavá studie Štormova (B. Štorm: Liturgické umění), shrnující dnešní stav vývoje, jež spatřuje v oproštění od vlivu novodobého umění a zaměření k nejvyššímu cíli: státi se prostředníkem a spolutvůrcem liturgie. - *ka*

Antonín Pavlín: Duha nad domovem. Novina, Praha 1940, str. 57, cena 15 K.

Verše této nevelké sbírky mladého básníka čerpají látku pro své jamby, trocheje a daktyly z přírody. Slunná letní krajina básníkova domova, Morava, lemovaná posvátnými vrchy, podmaňuje si jeho nitro, vlévá do něho svůj klid a útěchu, vnuká mu úctu a lásku k sobě a k životu, za níž je mu sama zase nevyčerpatelnou studnicí radosti poesie.

J. Heidenreichová-Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Topičova edice, str. 121, cena 24 K.

Studie o S. Podlipské se liší od předešlé studie M. Novotné o T. Novákové, zakládající se na citových dojmech z básniřčina díla, svou věcností. Je po mnoha stránkách informativnější a ukázněnější, hlavně v tom, že autorka nepřeceňuje jejího díla, jak by k tomu téma svádělo, nýbrž věcně je charakterisuje na podkladě jejích vlastních zápisů a korespondence, kterou pokládá s A. Novákem z jejího odkazu za nejvýznamnější. Proti dílu o T. Novákové, s nímž se stále nabízí srovnání, je také výstižnější i informativnější o přátelství s J. Vrchlickým (v onom to byl paralelně F. X. Šalda), nebo v nahlédnutí do života současné básniřky, zároveň příbuzné, sestry Johanky Rottové (proti F. X. Svobodovi u Novotné). Při tom obraz jejího života je tu podán v onom rozhraní zmatených ještě moderních názorů na poslání a vzdělání ženy, jak jsou v jejich zakletí a toužíc dál a nenalézajíc vyššího cíle, stravalala veškerou tuto touhu po výši a kráse v oné rozcitlivělé a mnohomluvné sentimentálnosti své tvorby. Ale přece si nerozbila úplně křídla svého ideálního rozletu o mřížku tohoto zakletí: našla své poslání také v mateřství a do něho pak vkládala velkou část té své náruživosti. *ka.*

Jan Kučera: Kniha o filmu. Orbis, Praha 1940, str. 215, cena 60 K.

Dílo Jana Kučery, jehož jméno je známo již z jiných publikací, týkajících se filmu, představuje první počátky původní české odborné literatury o filmu. Tak na ně totiž musíme pohlížet. Pod každým námětem se před autorem rozevírá spousta myšlenek, problémů, záhad, které všechny volají po řešení. Proto nám jeho práce musí připadat těkavá, až nesourodá. Místy nabývá rázu díla vědeckého, ale v zápětí se chytá stylu až reportérského. Hned je to kniha jednostranně technická, obírající se technickými podrobnostmi, hned zase dílo dotýkající se ideovosti filmu, problému jeho zařazení do světa umělecko-výtvarného. A právě zde je spatřován největší problém filmový; u něho totiž můžeme nejspíše mluvit o celé škále hodnot a pahodnot, od skutečně ryze umělecko-výtvarného snažení až po sprosté kšeftaření s hloupostí lidskou, obchodování se sedadly, abychom užili slova E. F. Buriana, jak se proti tomu také správně staví autor *Knihy o filmu*. Ale zde je vidět, jak ještě daleko není ztečena hradba mezi těmito dvěma světy, jak stále ještě se dělí od sebe film a krásné umění. Na str. 212 praví autor: „říká se: „Anna Karenina“ s Grettou Garbo, kdežto na divadle by se řeklo „A. K.“ od Tolstého. Je to zcela správné, protože námět a jeho literární

pojetí je nejméně závažnou složkou filmu.“ I když právě tato zásada je v dnešní kinematografii uplatňována takřka všeobecně, nelze s ní souhlasiti. Zatím co tu přijde k uplatnění kdejaký záběr, otočení objektivu, kdejaká podrobnost mechanická, moment duchovní tu ustupuje stranou. To je patrně ta přehrada, která brání tomu, aby film se sourodně vřadil do oblasti umění s všeobecnou platností. Duch totiž musí ovládat hmotu, technika musí sloužit umění, a ne naopak. Nelze jinak, než uznat, že tímto bezohledným zacházením se scénariem, jež spadá do oblasti krásného umění, se k tomuto včlenění nepřijde, jak ostatně bylo také širěji a důkladněji poukázáno v prvním letošním čísle Kritického Měsíčníku. Již to je tedy důležitým přínosem díla Kučerova, že tento problém otevírá, že zahajuje českou odbornou literaturu o filmu, že se dovolává zejména odborného a soustavného *studia filmu*, že volá do českého světa o bližší zájem, opravdovější zájem, trvalejší a hlubší zájem o poctivé snažení umělecké. Věnuje samostatnou kapitolu i amatérskému filmu a vůbec zabírá co nejširší zájmové pole, od nejrozmanitějších podrobností po nejvelkorysejší problémy a plány. - ka.

F. Bartoš: Smetana ve vzpomínkách a dopisech. Topičova edice, str. 256, cena 32 K. V. rozšířené vydání.

I tato kniha vyšla v Knihačích českých osudů. Celá se skládá jenom z citátů historických dokladů: Vlastní zápisník mistrův je tu střídán slovy současníků, přátel i nepřátel, takže se před čtenářem vyvíjí Smetanovo velké dílo od prvních začátků po největší rozmach, jasně tu vysvětluje, jaké překážky bylo nutno zdolat, jakou nepřízní se prodírat, jaké byly popudy a postup vzniku jednotlivých děl, s jak rozmanitými názory byla přijímána, a při tom, jak to vše, co se v životě jeho odehrálo, zanechávalo kruté stopy, které na konec již byly za života nesmazatelné. Tím vzniká před námi nejen věrný obraz historický a umělecký; nýbrž i velká skladba dramatická. ka.

František Dostál, Křenovice u Kojetína, grunty, domky a jejich držitelé (nákl. obce, 1940).

Hanácká obec Křenovice našla ve svém rodáku Fr. Dostálovi, nyní profesoru olomouckého gymnasia, svého vzorného dějepisce a rodopisce. V úvodních kapitolách luští autor z písma půdy a vod hlavní obrysy obecních dějin až do třicetileté války, při čemž se může opřít jen o zlomky druhé, nám srozumitelnější řeči, totiž řeči listinných památek. Za svědectví terénu a písemných zmínek vyrůstá přirozený a souvislý obraz vývoje, jak přibývalo orné půdy, jak vypadaly původní grunty, jak se měnily poměry poddaných. Na pevnou půdu vstupujeme r. 1689, kdy dochází k plánovité hospodářské obnově a nápravě škod po

válce třicetileté, kdy je založena gruntovní kniha. Od tohoto data autor sleduje osudy každého jednotlivého gruntu, každého domku. Dva plány, jeden z r. 1833, druhý z r. 1940, umožňují čtenáři, aby si dělal názornou představu o stavebních změnách za poslední století, které probíhaly daleko prudčím tempem, než v staletích dřívějších. Stará vesnice neměla sice hradby, jako je mělo středověké město, ale byla podobně konservativní. Skoro půltřetího sta stránek II. části je věnováno podrobné historii dnešních 172 čísel r. 1689 jich bylo 48. U každého čísla je pečlivě zaznamenán jeden hospodář za druhým, o převodech s otce na syna nebo o prodeji novým usedlíkům, o podmínkách výměnků, o „nápadech“ dětí, kteří se statků odcházeli, o tom všem nás poučují obšírné výpisy z gruntovních knih, vedených až do počátku národního obrození česky. Ku podivu hubeně při těchto dílčích historiích dopadl kapitulní dvůr i hospoda mimoděk vzpomínáme na Helikarovu hospodu v Pekařově Knize o Kosti. Vůbec kniha o Křenovicích je čistě selská, látka sama nepřipustila, aby se v ní zjevil živel šlechtický a nějaká hradní nebo zámecká dominanta. Za to Dostálova monografie podává znamenitý příspěvek k dějinám selství. Hospodářské poměry po švédských válkách jsou tu ilustrovány sice názorně, ale bez obvyklé sentimentality, opraven je tu leckterý blud o domnělém idylickém venkově. Týká se to zvláště fluktuace venkovského obyvatelstva. Vidíme nezřídka, že si sedláci vyměňují grunty, vidíme přicházet nové usedlíky z okolních vesnic a zase domácí synky z Křenovic odcházet. Autor sám pěkně říká: „Historie mnohých gruntů, u nichž se v držení usedlosti vystřídal i několik držitelů, zdá se, potvrzuje názor, že se rody na gruntech teprve postupem doby sžívají s usedlostmi, a jako by zapouštěly pevnější kořeny, s nimi srůstají. Pak teprve se stává historie rodu zároveň i historií usedlosti a naopak“ (46). Historik Křenovic našel tam jeden takový rod, který vytrval skoro po celou známou dobu na svém gruntě, rod, který jej drží dnes již v 9. generaci, po 234 let. Z pochopitelných důvodů je čerstvá minulost, posledních 70 let, zachycena jen v hlavních obrysech. Přece však s dostatečnou jasností vystupuje ostrý příděl, vyznačený r. 1868, kdy i na vesnici zasahuje hospodářský liberalismus vydáním zákona dovolujícího dělit usedlosti. Až do toho roku téměř po dvě staletí zůstává počet a rozsah usedlostí beze změn, vládní systém „pevných hospodářských celků s nezměněnou pozemkovou základnou.“ Dnes už nejsou usedlosti jen „zemědělské závody“, původní grunty jsou rozdrobeny, pouze jediný grunt odolal dodnes všem proměnám. Obraz liberalistického hospodaření na vesnici je ovšem v Dostálově knize, jak řečeno, podán jen náznaky, ale zasloužil by si důkladnějšího zpracování. Jenom na jeden důsledek nových poměrů autor

varovně upozorňuje, na vylidňování venkova: „V nedávné době zanikla u nás na gruntech řada starých rodů křenovických - vesměs pro nedostatek potomstva... Do roku 1930 ubylo již obyvatel o 13 duší, t. j. o 1.85 proc. a výsledky z r. 1940 budou ještě povážlivější.“ Kniha Dostálova je psána s velkou láskou ke každé polní trati a ke každému rodáku a oráči na křenovských rolích a volá po čtenářích a následovatelích. - OK.

Míza stromu.

Ve „Sběrce souvislé četby školní“ vyšla jako sv. 101. Topičovy edice kniha prof. Alberta Pražáka „Míza stromu“. Symbolický název je vysvětlen v předmluvě. „V časném předjaří chodíval jsem rád jako hoch mezi stromy a zkoumal jsem svou klukovskou kudlou, zda se nalévají již mízou. Objevila-li se již skutečně míza, měl jsem z toho radost. Znamenalo mně to, že strom přečkal vítězně zimu, naleje se novými pupenci, vyraší z něho zase zelené listy a nakonec se rozkvetě... Když jsem později vospěl, přenesl jsem si tuto hochovskou zálibu a zkušenost zrovna symbolicky i do života, zejména do osudu národů a jejich vzdělanosti... Je přirozeno, že mne tu zaujal svrchovaně především náš osud, prouděním nové mízy v našem národním stromě, a že jsem toto tajemství sledoval zvědavě, s napiatou a někdy i s bázlivou pozorností zejména na naší národní vzdělanosti. Nacházel jsem v ní často zlá období, kde opravdu jako by bylo vše pomrzlo, ale životodárná míza se nakonec i tu při několikerém „zarytí nožem“ do národního stromu objevila.“ Kulturní oblast národního života, kterou obzírá pozorný a poučený pohled autorův, jest opravdu veliká. Od stati „Naši národní světci“ k stati „Tematická stránka nejnovějšího českého románu“ se prostírají staletí duchovního vývoje českého národa, do nichž otvírá Pražák výhledy osmadvaceti články své knihy. Vznikaly v různých dobách autorova života a jest na nich patrné, že vznikaly z různých podnětů. Někde vedl A. Pražáka badatelský zájem, jinde potřeba chvíle nebo naléhavý úkol národního pedagoga převládá nad definitivním proniknutím problémů, takže z Pražákova pera vychází začasťe novinová glosa a přehledná zkratka s popularisačními záměry. V podobné nevýhodě jscu i stati vyňaté z většího celku (na př. „Obrany národa a jazyka“). I tak přináší prof. A. Pražák mnoho literárních námětů, dokumentujících šíři jeho zájmů. Autor se netají názorovou orientací ani východiskem literární metody, která není na újmu rozumné objektivitě (v. „Vlastenec Bohuslav Balbín:“ Nejskvělejší důkaz českého uvědomení a českého sebevědomí podal v XVII. věku nejhorlivější obránce našeho jazyka a národa, jesuita *Bohuslav Balbín*, nejdůležitější zjev na tomto tragickém i dobovém rozmezí, shrnovatel našich

obránných národních i jazykových prvků pro všechnu minulost i ukazovatel všech dalších cest, po nichž se ubírali jeho podobenci v obraně řeči a národa.“ Str. 41.) Podobně resumuje závěrečná charakteristika Balbínovy „Obrany“ „Tak kniha ze života původcova skoro neznámá, po jeho smrti skoro zavalená zapomenutím, vynořila se vždy v nejkritičtějších chvílích národa, aby ožila a aby zavlážila národ důvěrou ve vlastní sílu i ve věčné trvání“ (str. 46). I čtenář, který nebude se souhlasem sledovat každý soud a prognosu (v. na př. J. S. Machar nečasový?), najde v knize Pražákových statí řadu podnětných poznatků. Láska k národu a jeho kulturním hodnotám proniká mravním posvěcením všechny studie knihy, podávající výraz autorova mužného vlastenectví. - *Karel Metyš*.

Dr. J. V. Staněk: S kamerou za zvěří našich lesů. Vydala Česká grafická unie, Praha. Cena 160 K, váz. 190 K.

Tato Staňkova kniha s více než pěti sty fotografickými reprodukcemi a s kresbami malíře Ant. Pospíšila je jakýmsi přírodním filmem. Jenže zde můžete prodlít u obrázků v podivu nad mnohotvárností a krásou živočichů a přírodních dějů a můžete se k nim kdykoli vrátit. Je to dílo k užitku a potěšení pedagogů, mládeže a přátel přírody. Mnohý z těch kouzelných snímků, zachycený v nestřežené chvíli, řekne vám víc než báseň, více než meditace, je v něm zachycena věrnost života, jas a milost chvíle, jako byste naslouchali tepu života.

Zvláště pokud se týká pečlivé a čisté reprodukce, musíme doznati, že v tomto krásném díle byla uskutečněna dobrá myšlenka. - *lip*.

V Ý H L E D Y D O S V Ě T A

Poznámky k soutěžnímu návrhu kostela v Baťově od architekta Jana Sokola.

Třetí číslo volných směrů uveřejnilo reprodukce cenou poctěného návrhu architekta Jana Sokola na farní kostel a památník Tomáše Bati v Baťově.

Srovnáme-li návrh Sokolův s návrhem F. L. Gahury (tamtéž uveřejněným), snadno a lehko uvěříme, že projekt kostela je pro moderního architekta těžkým a složitým problémem. Gahurův projekt je totiž jakýmsi měřítkem výsledku snah moderního architekta, který své době nezůstal nic dlužen, který odvážně a s úspěchem razil cestu novému stavitelství. Z jeho návrhu je dobře vidět, jak nejen stavba kostelní, ale i složitější komposice monumen-

tální jest věc moderní architektury velmi vzdálená. Gahura po těžkém úsilí ovládl hmoty kostela a památníku, vytvořiv celek bez vnitřního vztahu, v detailech značně těžkopádný, který ověnil řadou patníků, jejichž účel je zřejmě architektonický: mají udržeti rozpadající se kompozici pohromadě.

Projekt Sokolův stojí nepoměrně výše, díváme-li se na věc s hlediska architektonické spekulace. Nejen kompozice prostorová, ale i architektonický detail svědčí o projektantu uvážlivém, umělci vysokých hodnot intelektuálních a vkusu velmi delikátním.

Dříve však, než pojednáme blíže o pozoruhodném projektu Sokolově, věnujme několik slov zjevu, který jsme nazvali architektonickou spekulací na počátku století dvacátého, podobně jako ostatní umění výtvarná, dlouho nepodléhala změnám moderního života. Její vyjadřovací způsoby byly stále stejné, technika stavební se nijak výrazně nezměnila. Vznikly sice nové požadavky hygienické, ale ty bylo možno dobře uspokojit nevelkými adaptacemi starého způsobu stavebního. Umělci měli však před očima stále rostoucí rozmach techniky strojové a zdálo se jim, že stavitelství nepokračuje s duchem doby. Viděli své kolegy, strojní inženýry, kteří každou chvíli vynalézali něco nového a rozhodli se, že upraví poměry ve stavebnictví ve shodě s duchem moderní doby, duchem nepokoje a vynalézavosti. Jali se tedy spekulovat. Ve stavebnictví bylo ovšem těžké něco objeviti: dům byl už dávno vynalezen. Přes to si však nedali pokoje, dokud neobjevili alespoň nové materiály stavební, jichž pak užívali při stavbě domů na pohled celkem starodávných. To však ještě nestačilo. Celé pojetí stavby bylo nutno změnit a postavit na nové základy. A tu docházíme k architektonické spekulaci. Nešlo už o stavbu, ale o to, jak ji odlišit od staveb tradičních, překonaných vývojem moderní doby. To by všechno bylo v pořádku; každá doba má nést svůj charakter v soudobém stavebnictví. V minulosti šlo vždy o spontánní, samozřejmý projev doby a jejího myšlení a cítění. Tato spontánnost a samozřejmost však moderní architektury chybí. Dnes musí být architektura bolestně vynalézána, musí být mnohými pokusy zjišťováno, co době přiléhá a co se do ní nehodí. Moderní svět nemá, jak se zdá, sílu vytvořit svůj sloh, sloh moderní musí být teprve vynalezen. Kolika chybám jsme tu vystaveni, za kolik omylů musíme po letech trpce pykati!

Architekt, který se věnuje architektonické spekulaci, má postavení velmi těžké. Musí si sám, silou vlastní představivosti vytvořit celý svět předpokladů, takřka celou filosofickou soustavu, která je základem jeho tvorby. Myšlení a kombinování, vynalézání a hledání ztráví převážnou většinu jeho času. Je to práce neobyčejně namáhavá a ne-

vděčná. Může se státi, že v okamžiku, kdy architekt dovršuje své dílo, pozná někde v základech svých předpokladů chybu, kterou už nelze napravit. Pak je celá práce marná a svůj výtvar už nemůže nazvat dílem, nýbrž jen nezdařeným pokusem.

To jsem byl povinen předeslati, aby si čtenář mohl alespoň z daleka představit, jaká úskalí stojí v cestě modernímu architektu, který se dal na nebezpečnou cestu architektonické spekulace.

Na projektu kostela od Jana Sokola dobře vidíme, že autor věnoval velmi mnoho času úvahám o formě kostelní stavby. Jsa vyznavačem myšlenky, že moderní doba musí se i ve stavbě kostelní osobitě projevit, odmítl tradiční způsob stavby a volil pro svůj kostel tvar stanu. Leckomu se to zdá nedůstojné nebo nevhodné, ale nutno tu připomenouti, že ani dokonalost forem antických staveb nebyla odvozena z konstrukcí kamenných, nýbrž dřevěných. Aplikace formy na odlišný materiál není tedy důvodem k odmítavému stanovisku. V antickém stavitelství byly však kamenné konstrukce namáhány stejnými silami jako v předobrazných konstrukcích dřevěných: sloupy byly namáhány na tlak, architrávy na ohyb. V případě Sokolova kostela je tomu však jinak. Šikmé stěny z vystuženého betonu, na způsob stanové látky formované, nesou rovný strop kostela. Zde byla odvozena jen forma, ne funkce. Natužená stanová látka nese strop, kdežto látka skutečného stanu je na nosnou konstrukci zavěšena a volně splývá.

Vysoký halový prostor kostela je na podélných stranách uzavřen zmíněnými šikmými stěnami, které se nahoru sbíhají, opírajíce se o (patrně) sklozelezbetonový strop. Západní a východní čelní stěny jsou svislé. Vzniká tak prostor v příčném řezu lichoběžníkový. Konstruktivně je to vlastně rám, ale z obrázku není patrné, jak byl vlastně vyřešen. Spíše se zdá, že tu jde o lichoběžníkový profil více méně labilní a snad proti roztlačení základů opatřený železobetonovými táhly pod dlažbou kostela. Je to tedy konstrukce do jisté míry neurčitá.

Stěny jsou namáhány na ohyb i na tlak, strop na tlak i na ohyb. Ohybovým momentům stěn zřejmě odporuje zvlnění podélných stěn (což však bylo důmyslněji řešeno u hangaru Frayssinetova). V tom však můžeme spatřovati novost a převratnost myšlenky: stěny nejsou již namáhány jen na tlak, strop není již namáhán jen na ohyb. Bylo docíleno kombinace, po případě komplikace statických poměrů stavby. Okna nejsou ve stěnách, ale na stropě. To je další ovoce přehodnocení.

Dalším pozoruhodným detailem je okolnost, že šikmé stěny kostela přejímají částečně úkol šikmé střechy. Vznikají tedy nejméně 14 metrů vysoké střešní stěny betonové. Celá tato výška bude vystavena dešti a leptavým účinkům

vody. Vzpomeňme si, jaký by se asi strhl pokřik, kdyby si někdo dovolil navrhnouti 14 metrů vysokou, ale zcela obyčejnou střechu na veřejné budově, třeba před desíti roky! Zde však byla stěna přehodnocena v střechu a to je cena dosti veliká, aby se nikdo z moderních duchů neodvážil pohoršiti. Naskytá se však ještě otázka, jak budou tyto veliké plochy izolovány proti atmosférické vlhkosti. Lze předpokládati, že ani nejlepší přísady nic nezmohou a že za čas budou celé stěny natírány asfaltem, ovšem s úspěchem jen dočasným. Dalším závažným detailem je odvod srážkové vody. Dešťová voda, která je jímána těsně u základů budovy, může velmi snadno vniknouti i pod základy a pak ovšem bude velmi záležeti na monolitickém charakteru železobetonových konstrukcí. Konečně nutno připomenouti, že v našich krajinách sníh na střechách někdy velmi dlouho leží. Zapadne-li jediné velké stropní okno kostela sněhem a nikdo jej neodklidí, bude po celou zimní dobu ve svatyni příjemné šero.

To všechno, co tu bylo řečeno, nebudiž považováno za kritiku příliš podrobnou nebo důkladnou. Jistě by se na všechny výtky našly odpovědi a moderní konstruktér by se s radostí dal do stavby tak komplikované. Vždyť to všechno ponouká jeho vynalézavost. Jedině k tomu však vede architektonická spekulace. Ne k zjednodušení a jasnosti, ale k problematice a neurčitosti, kterou si sama nadrobila.

Nejde tu také o posudek výtvarné hodnoty Sokolova projektu. Šlo jen o to ukázat, co je to problematika kostelní stavby a jak taková problematika vzniká: prostým přehodnocením, které spěje k výsledkům, s nimiž si nakonec nevíme rady.

Naskytá se jen otázka, nejsou-li intelektuální hodnoty v architektonické spekulaci zbytečně mařeny.

Břetislav Štorm.

Opravy brněnských kostelů.

Nejkrásnějšími stavitelskými památkami Brna jsou kromě několika světských staveb (renesančně-barokní komplex radnice na Dominikánském náměstí, renesanční dům pánů z Lipé, barokní budova zemského úřadu u kostela sv. Tomáše, rokokový býv. letohrádek hrabat Mitrovských na Starém Brně), staleté chrámové stavby, které mají svou dnešní podobu většinou z dob gotických a barokních. V posledních letech bylo brněnským kostelům věnováno mnoho ochranné pozornosti a péče. Tak v letech 1937 až 1939 byl velkolepě opraven městský farní kostel sv. Jakuba, který je významnou památkou gotického stavitelství. Obnova chrámu sv. Jakuba byla z nejrozsáhlejších chrámových oprav, které byly v posledních desítilétích na Moravě podniknuty. Byla důkladně a pietně opravena celá stavba chrámu, na

níž po obnově opět krásně vynikla práce gotických kameníků i řetězy pitvorných gotických chrličů, které ve výši obepínají chrámovou stavbu. Po vnější obnově jakubského kostela, který byl stavěn po etapách od 13. až do konce 16. století (kdy byla dokončena štíhlá jehla věže vysoké s křížem bezmála plných 100 m), se přistoupilo i k důkladné obnově vnitřku, v němž byla hlavně očištěna nádherná gotická klenba, pak řady štíhlých pískovcových sloupů, oltáře, staré renesanční a barokní náhrobky i ostatní památky. Vnitřní obnova jakubského kostela, ukončená již před řadou měsíců, byla vlastně úplně uzavřena teprve v nedávné době, kdy byla zpřístupněna veřejnosti podzemní krypta s měděnou rakví slavného obránce Brna proti Švédům roku 1645 maršála Rautita de Souches. - Po jakubském kostele přišel na řadu opravou barokní chrám minoritský, přestavěný do nynější podoby v I. polovici 18. století ze staršího gotického kostela význačným brněnským architektem barokní éry Mořicem Grimmem, který přistavěl k minoritskému kostelu také krásnou kapli Loretu s charakteristickou kopulí, jež se malebně rýsuje z všednosti ulic. Minoritský kostel dostal na průčelí novou hnědou omítku, která dobře odpovídá představě klášterního života. Po minoritském kostele se přikročilo k rozsáhlým opravám ponuré stavby jezuitského kostela, který byl vystavěn v nynější podobě na přesunu 16. a 17. století. Jeho stavba je však již vysloveně barokní. Stavitel kostela není znám, na stavbě však spolupracoval kameník a sochař Jiří Gialdi, jak se o tom zmiňují staré listiny. Jesuitský kostel, který před opravou s hranatou, téměř jakoby pevnostní věží působil značně pochmurně a nevlídně, se nyní po opravě vyjímá opět velmi příjemně světlostí svých zdí, na nichž byl uplatněn bílý a žlutý tón, který dobře svědčí barokním stavbám. - Ještě nebyla ukončena obnova jezuitského kostela, a již se loňského roku objevilo lešení i na průčelí barokního kostela sv. Tomáše, který poskytuje krásný pohled od Joštovy třídy. Lešení však zůstalo na chrámě i přes zimu, a z jara se opět bude na opravách tomášského kostela pokračovat. Také tomášovský kostel byl přestavěn do nynější podoby (jak bylo častým osudem brněnských chrámů) z původního kostela gotického, který byl za obléhání Brna Švédy pobořen tak těžce, že se octl skoro ve zříceninách. Kostel má svou nynější podobu z II. polovice 17. století. Na barokní stavbě nynějšího chrámu je však dodnes dobře vidět zazděné gotické okno, jež upomíná na původní stavbu chrámu. - Ani tomášovským kostelem se však nekončí řada brněnských chrámových oprav. Přijde ještě na řadu krásný barokní kostel v Zábrdovicích, který byl v nynější podobě rovněž dostavěn v II. polovici 17. století, kdy byl při kostele ještě klášter premonstrátského řádu. Klášter, který byl původně založen již

moravským šlechticem Lvem z Klobouk někdy po roce 1200, byl však potom za Josefa II. zrušen. Před několika lety byla však opět premonstrátská tradice při kostele obnovena v tom smyslu, že chrám byl přidělen do duchovní správy členů premonstrátského řádu, kteří v Zábřovicích působí dosud. Obnovou zábřdovického kostela, který je na své stavbě již velmi zchátralý, bude ochráněna jedna z nejkrásnějších památek barokního stavitelství na půdě Brna.
Vilém Stránecký.

Je přírodovědecký materialismus překonán?

Na tuto otázku odpovídá *Oscar Feyerabend* v úvodě ke své knize „Das organologische Weltbild“ (Berlin 1939, Walter de Gruyter & Co.). Mladý student přicházející na universitu, aby poznal velké problémy skutečnosti, vypravuje výstižně Feyerabend, octne se v zajetí velkého počtu speciálních vědeckých disciplin, nenalézá však a postrádá vědecký světový názor, který by jednotlivé speciální obory spojovala a oplodňoval. Stalo se nevyslovovaným přesvědčením přírodovědců, že přírodovědecký obraz světa může povstati pouze induktivně z mosaiky dílčích výsledků speciálních prací a že filosofickou dedukcí získané poznání světa jest překonanou metodou dávno uplynulé romantické epochy. Proto nestrpí žádný přírodovědec, aby mu do jeho vědy zasahoval nějaký filosof nebo dokonce metafysik: Naopak je toho názoru, že filosofie se má řídit podle přírodních věd. Tím vznikl na jedné straně jakýsi druh liberalismu v jednotlivých oborech přírodovědeckých, které takto ztratily souvislost s velkými problémy světového názoru se týkajícími; na druhé straně přírodní věda jako celek, jakož i její obraz světa tu stál bez metafysiky. Tak vznikl přírodovědecký materialismus 19. století, který z původní své povahy badatelské metodiky brzy se vyvinul ve světový názor materialistický, o kterém jedni praví, že je dávno překonaný, jiní však tvrdí, že ještě dnes, třebaže za kulisami vědy, dále žije a vládne. Tento druhý názor je také názorem Feyerabendovým a proti němu staví svoji knihu.

Můžeme jen k tomu dodat, že materialismus sám o sobě ze své antimetafysické koncepce se dávno vyvinul v metafysiku svého druhu a když tuto jeho povahu odborníci prohlédli (Mezinárodní filosofický kongres v Praze), uchýlil se do jiného roucha, formálně dokonalejšího, moderní teorií logiky podloženého. Není tedy přírodovědecký materialismus překonán, poněvadž dnešní myšlenkové orientaci přírodovědců jest velmi blízký. Měl dosud rozhodně větší pochopení pro živý pokrok přírodních věd než kterákoliv jiná filosofická soustava. Může býti jednou vystřídán pouze takovou filosofickou soustavou, která ještě bedlivěji pronikne moderní problematikou přírodních věd a samotné přírodní vědě poskytne nové náměty badatelské. Která fi-

losofická soustava to bude, rozhodne mimo jiné činitele především aktivita badatelů filosofů.

RNDr. Artur Pavelka.

Nové snahy o poznání moravského baroku.

Minulý měsíc se v Brně ustavilo z moravských členů pražské Umělecké besedy Sdružení přátel baroka, které je brněnskou odbočkou stejnojmenné pražské instituce. Předsedou moravské odbočky se stal JUDr. Jindřich hrabě z Belcredi. Představitelé brněnské odbočky si vytkli za pracovní program a cíl soustavný průzkum a propagaci moravského baroku, který dosud není znám tak, jak by zasloužil. Ani umělecko-historická věda dosud nevěnovala studiu moravského baroku dost péče a pozornosti. A přece moravský barok se často vyznačuje hodnotami neobyčejně vysokými, jimiž může soutěžit i s význačnými projevy barokní kultury v Čechách. Na Moravě je celá řada vynikajících barokních staveb chrámových i zámeckých ze 17. a 18. století, množství hodnotných barokních plastik, velké bohatství barokní malby a mnoho jiného. Také hudební barok moravský, pokud je prozkoumán (hudba na zámku v Jaroměřicích n. Rok., Holešově, v Kroměříži) svědčí o vysoké úrovni barokní kultury na Moravě. Literární barok moravský je sice dosud málo znám, zdá se však, že i tu bude ještě leccos překvapujícího a zajímavého časem objeveno. Některé úseky barokního snažení na Moravě byly již sice z části osvětleny, mnohem více práce však ještě zbývá vykonati. Sdružení přátel baroka v Brně může přispět platným dílem k poznání a oživení moravského baroku. Brněnská odbočka hodlá zahájit činnost publicistickou i přednáškovou, kromě toho hodlá také pořádati koncerty barokní hudby. Publicistická činnost bude dvojí, odborně vědecká a popularizační. Činnost brněnské odbočky povede pracovní komise, která je složena z význačných odborných pracovníků. - S.

Pedagog rodiny.

Nejzajímavějším článkem počátku tohoto roku byla studie msgra Karla Rebana ve „Vychovatelských listech“. Byla věnována rodinné výchově jako velkému pedagogickému problému. Reban se nerozpakoval napsati, že rodina *zklamala*, ale dovedl též říci, že *ne výlučně vlastní vinou*. Rodině se nedostalo, co jí dává podmínky úspěchu. Ani *pedagogika nedala rodině, čeho potřebovala*. Nevyrovnala se totiž *poctivě s nekompromisním pojetím rodiny jako jednotky, jež nepřipouští rozvracování ani otřesů*. Neměla dosti věrých a vážných slov, aby se rodina stala *ideálem, povýšeným nad nestálost a kombinace situací*. Reban zdůrazňuje, že se musíme vrátit *k základnímu a zdravému po-*

jetí rodiny, jak je znalo přirozené právo a vrozený zdravý mravní smysl.

Jednou se rozepsal kursivkář jistých novin o tom, že lze vyrobit poučku: Čas potřebný k jakémukoliv úkonu je veličina stálá. Humorně dokládá, že vlastně každé zvětšení rychlosti má nějaký nepříjemný důsledek. Naši předkové to vyjadřovali na př. příslovím: „Práce kvapná málo platná.“

Tento zákon o konstantnosti času platí zejména v rodině. *Tam to nejde ošdit bezrestně kohokoliv o čas pro svůj sobecký prospěch.* Šidí-li rodiče děti, aby mohli jít za zábavou, dostaví se přirozený trest. Výchova si žádá hodně času a trpělivosti. Náhražky nepomáhají.

Často se rodiny vymlouvají, že nemají čas pro Boha. Kdepak čas na modlitbu, na kostel, na četbu Písma a podobně. Vyjdou ovšem na stejno. Boha o ten čas neošdí. Promarní jej před pokladnou divadel, biografů a nádraží, možná že také v nemocnici či jinde, ale na konec poznají, že součet času věnovaného shonu se rovná času pro Boha a pro klidnou práci i zábavu. „Mší svatou nic nepromeškáš a almužnou nezchudneš,“ říkali naši předkové. Ti měli větší smysl jak pro konstatnost času, tak pro hodnotu peněz.

Chybí křesťanská zdravá rovnováha vyjádřena Ježíšovými slovy: „Císařovo císaři, boží Bohu.“ Dokud to chceme všelijak převracet a potvořit v našich rodinách, do té doby nelze mluvit o solidnosti základních kvádrů společnosti. *Od rodiny nutno začít.* Proto je tenorem Rebanova článku, že rodina potřebuje pedagoga, který by jí rozuměl. Hlavně, který by pootevřel uši nezvyklé na tvrdou skutečnost, že *nikoho na světě nelze bezrestně ošdit o čas ... - K. H.*

Přírodní vědy - sypkou půdou pro filosofii.

Všude jsme svědky zvýšeného zájmu o přírodní vědy v nejširších vrstvách vzdělanectva. I náš český trh knižní přináší překlady vynikajících autorů cizích i „živou vědu“ všem, kdož po ní dychtí. Budeme ještě v příštích číslech míti příležitost zabývat se podrobně jednotlivými českými novinkami přírodovědeckými. Dnes chceme ukázat na jednu stinnou stránku této popularisace přírodních věd, respektive jejich posledních výzkumů. Čím srozumitelnější se snaží takové publikace býti, tím více si zabočí do filosofických sentencí a menších úvah a ať již vědomně nebo jen pro okrasu šíří nekriticky s vědeckým výzkumem to, co organicky k němu vůbec nepatří. Je zde třeba velké opatrnosti i pro odborníka znalého věci, ne tak pro neinformovaného laika. Velmi upřímná slova k této otázce pronáší *Louis de Broglie* ve své knize „*Matière et lumière*“, která vyšla i v německém překladě „*Licht und Materie*“ pro svoji vysokou úroveň a poutavost. (H. Goverts Verlag, Hamburg, 1940.) „Mohli bychom říci,“ praví *de Broglie*,

„že hranice našich pojmů se musí nutně stávat více a více neurčitými, aby bylo lze jejich použití v oboru atomárním. Prostor a čas odívají jsoucna jako šat, který nebyl pro ně šitý. Individualita se rozplývá v tajuplném pochodu vzájemné závislosti a vzájemného působení, dokonce determinismus, dřívější generaci fyziků tak drahý, se povážlivě kymácí. Poněvadž však velká kniha vědění nebude nikdy dopsána, čeká na nás ještě mnoho překvapení. Kdo zná, abych uvedl jen jeden příklad, tajemství skrytá v lůně atomového jádra, který jest tisíc miliard-krátě menší než nejmenší mikrob a přece jen představuje celý svět?“

„Právě zhroucení principů tak dobře podložených a propracovaných v době několika desetiletí a s nimi i všech důsledků z nich odvozovaných nám ukazuje, jak musíme býti opatrní, chceme-li všeobecné filosofické úsudky opíratí o pokrok věd přírodních. To totiž znamená, budovati na půdě sypké. Kdo se přesvědčí, o kolik součet našich nevědomostí přesahuje součet našich vědomostí, sotva podlehne pokušení, aby se dopustil ukvapených úsudků.“

My k těmto slovům velkého badatele v oboru hmoty jen dodáváme, že plně potvrzují oprávněnou funkci „Výhledů i na poli přírodních věd“, aby totiž českému čtenářstvu poskytly výhled střízlivý a objektivně hodnocený i tam, kde jiné překotně klopytají: výhled na půdu pokud možno pevnou. - *RNDr. Artur Pavelka.*

Z brněnského hudebního života.

(Tryzna za Jana Kubelíka.) Uspořádalo ji Zemské divadlo spolu s ostatními složkami, vedoucími český kulturní život v Brně. V slavnostně osvětleném a vyzdobeném divadle na hradbách shromáždilo se velmi četné občanstvo, aby se poklonilo památce velkého člověka a umělce. Po úvodním sboru „Z osudu rukou“ od Jos. Boh. Foerstra přednesl člen činohry J. Skřivan báseň z Hanušovy sbírky veršů „Housle a ruka“ a dojmavou vzpomínku na zesnulého mistra „Jan houslista“, kterou napsal básník Josef Hora. Divadelní orchestr zahrál po té smuteční pochod ze Sukovy hudby k „Radúzu a Mahuleně“, po níž pak promluvil dílo nejslavnějšího českého houslisty. Šéf opery Rafael Kubelík provedl ze skladatelského odkazu svého otce jeho stavebně rozlehlou a instrumentačně zajímavou symfonii a-moll, kterou uslyšelo Brno vůbec po prvé. Smetanův slavnostní sbor, zazpíváný mužským sborem OPUS, zakončil tuto smuteční slavnost, která znovu vyvolala živé vzpomínky a upřímnou vděčnost za velké životní dílo, kterým mistr Jan Kubelík proslavil české jméno v celém světě.

(Koncerty.) Koncertní ruch byl v uplynulém měsíci stejně intensivní jako v lednu. Je třeba uvést především koncert brněnské německé hudby ze skladeb Ant. Brucknera

a Joh. Brahms, jejichž symfonická díla uvedl R. Kubelík na III. abonentním koncertě Zemského divadla. Byla provedena Brucknerova VIII. symfonie c-moll, dílo bohaté myšlenkové náplně a velkorysého tektonického plánu. Při jejich mohutně působivých tónech si znovu uvědomujeme bezprostřední spojení, jaké váže tohoto největšího rakouského symfonika s ideologií a hudebním dílem nietzscheovsky sebevědomého Rich. Wagnera, jehož hudební drama přenášel vlastně Bruckner na pole symfonické tvorby. Naproti tomu Joh. Brahms, od něhož byla hrána II. symfonie D-dur, je úzce svázán s klasicismem a s odkazem Beethovenovým. K tomuto skladebnému stylu upíná konservativní Brahms především stavební rozvrh svých symfonií, zatím co v invenci a v harmonickém myšlení žije v ovzduší hudebního romantismu. V tomto světě představuje právě Bruckner vývojově významný článek, vedoucí symfonii od Beethovena k Mahlerovi a Rich. Straussovi, kteří ve svých výrazově i formálně průbojných dílech domyslili tuto složitou formu, vybudovanou již vlastně v období vrcholného baroku. Koncert pod vedením Kubelíkovým se vyznačoval vysokou reprodukční úrovní, jako ostatně vše, čím tento obdivuhodný umělec obohacuje hudební život v moravském hlavním městě již od začátku svého působení u opery Zemského divadla. Zejména na Brucknerovi osvědčil Kubelík výjimečnou reprodukční pohotovost, která je vyznačena nejen muzikálně zaníceným smyslem pro účinné zvukové vybavení složitého partiturového zápisu, nýbrž i bezprostředním uchopením díla jako myšlenkového celku, vyvedeného v jasně členěnou, logicky promyšlenou stavbu. Vyprodaný sál Stadionu uspořádal mladému umělci nadšené ovace.

Na III. abonentním koncertě Českého rozhlasu a Unie českých hudebníků se představil po první brněnské hudební veřejnosti náš nejmladší dirigent Václav Kašlík (nar. 1917 v Poličné u Val. Meziříčí), působící nyní v pražském divadle D 41 u E. F. Buriana. Pro své vystoupení zvolil si umělecky velmi závažný program. Z Beethovenova díla byl na pořadu dramaticky úderný Egmont a Koncert Es-dur op. 73 pro klavír s orchestrem, který ve světové klavírní literatuře patří k myšlenkově nejhlubším a slohově nejosobitějším dílům. Druhá půle večera byla zcela věnována starší i soudobé domácí tvorbě. K baladické předehře Jánošík od mladého morav. skladatele Theodora Schaefera, který se prozatím vyjadřuje v tónech, zaměřených k Janáčkovu a Novákovu projevu, přiřadil Kašlík půvabné dílko Leoše Janáčka, nazvané Adagio, které bylo původně myšleno jako část baletů Rákoš Rákoczy (z roku 1891). Je třeba uvést, že bylo naposled hráno veřejně před padesáti lety. Janáčkův osobitý duch probleskuje zde ze zvukově tvrdé orchestrace, nápadněji se ohlašuje

však především v melodickém myšlení (zejména střední část skladby). Na závěr pořadu byla položena známá Smetanova symfonická báseň Valdštýnův tábor, která vznikla v době Smetanova pobytu ve Švédsku. Tento rozsáhlý, stylově mnohotvárný program zvládl mladý dirigent s mistrovskou pohotovostí a bezpečnou suverenitou, což je při jeho věku nadějným příslibem do budoucna. Kašlík se sice prozatím soustřeďuje hlavně na účinné podání zvukově stránky skladeb, dovede však plně využití své vrozené schopnosti po osobitě myšleném projevu. A to je jistě nejvíce sympatické na jeho dirigentských výkonech, jimž se obdivovala i pražská kritika. Tuto činnost, kterou rozvíjí Kašlík prozatím na divadelní scéně, doplňuje také jeho poměrně bohatá hudební tvorba, jež rovněž prozrazuje umělce vážných snah. Po jeho prvním dirigentském vystoupení v Brně, které hudební veřejnost přijala s živým zájmem, možno říci, že v Kašlíkovi roste umělec svérázného typu a osobitě vedeného rozhledu. Klavírní part v Beethovenově koncertu zahrál s mistrovskou vyzrálostí profesor pražské konservatoře Jan Heřman, jehož umění má v Brně nadšené obdivovatele již z dřívějších vystoupení.

Koncert Moravského dechového kvinteta, který byl uskutečněn rovněž v rámci abonentních koncertů Unie a Rozhlasu, uvedl znovu Janáčkovu invenčně svěží a výrazově průbojnou suitu Mládí a dále cyklus písní od soudobého moravského skladatele Jos. Kohouta. K textu čínské poesie, jehož přednes je přidělen vyššímu hlasu, napsal Kohout v této skladbě hudbu bohatých, účinně působivých nálad, probíhajících v moderní skladebné koncepci, kterou vyznačuje mnohdy roztěkaný a neklidný výraz. Moravská tvorba byla doplněna Dechovým kvintetem D-dur českého hudebního emigranta Ant. Rejchy, jehož dílo představuje zajímavé sloučení prvků klasicistického slohu se svéráznými tóny hudebního romantismu. Skladby pro komorní soubor dechových nástrojů, jichž napsal Rejcha celkem 24, zaujmou pohotovostí skladatelské techniky a v první řadě půvabným zvukem. Provedení koncertu se vyznačovalo slohově promyšleným pojetím a technicky vytríbenou souhrou. Zejména v Janáčkově suitě mělo toto brněnské komorní sdružení příležitost upozornit na velkou vyspělost nástrojové hry a na svůj blízký vztah k soudobé hudební skladbě. Sólový part v Kohoutově cyklu přednesla prof. Máša Fleischerová, v celku bez zvláštního výrazu.

Stoleté výročí narození Ant. Dvořáka, které si připomínáme v tomto roce, bylo oficiálně zahájeno koncertem Besedy Brněnské, která znovu nastudovala úchvatné oratorní dílo Sv. Ludmila. Koncert, který po reprodukční stránce ukázal na pečlivou a svědomitou přípravu, řídil spolkový dirigent Jaroslav Kvapil. V sólových partiích se

významně uplatnili přední členové brněnské opery a altistka dr. Marie Juřenová, orchestr Zemského divadla hrál v pozorné rytmické souhře a intonační vyladěnosti. Koncert, který se těšil zvláště živému zájmu brněnské kulturní veřejnosti, byl slavnostním úvodem k chystaným dvořákovským podnikům, v jejichž programu bude Dvořákův skladatelský odkaz zachycen v plném rozsahu a bohatosti. Zemské divadlo připravuje k této významné příležitosti cyklus hudebně-dramatických děl Ant. Dvořáka.

Pro úplnost zachycuji z bohatého hudebního ruchu, v jakém právě vrcholí brněnská koncertní a divadelní sezona letošního roku, ještě několik dalších koncertů. Z brněnských houslistů vzbudil živý zájem Jindřich Polášek, který na samostatném večeru, uspořádaném Spolkem absolventů brněnské konservatoře, v rámci hudebních sobot, zahrál houslové sonáty od soudobých moravských autorů (Josef Blatný, Jan Kunc, Vilém Petrželka). Jeho výkon, provázený klaviristou Vil. Vaňurou, dosáhl zejména v podání Petrželkovy sonáty op. 29 pozoruhodné reprodukční úrovně. Pronikavý úspěch zaznamenal koncert mladého houslového virtuosa Karla Heuslera, uskutečněný pod záštitou MNS ve Velkém Brně. Program byl věnován výhradně české houslové skladbě. V Heuslerovi, který jest odchovancem brněnské konservatoře a absolventem Kociánovy mistrovské školy, roste umělec živého muzikálního citění a neobyčejně vyspělé nástrojové techniky. Vrcholným číslem bohatého pořadu byla Fantasie Josefa Suka, v níž Heusler upozornil na přednosti svého reprodukčního umění. Klavírní doprovody hrál pozorně a v decentním zvuku profesor konservatoře Frant. Schäfer, který provedl samostatně také ukázky z vlastní klavírní tvorby. Pěveckým koncertem „Brněnských pěveckých šestnáctek“, sdružení, které se právě ustavilo jako stálý smíšený sbor, byla uvedena do brněnského hudebního života nová výkonná složka. Pořad byl cele věnován české a moravské lidové písni v úpravě starších i současných skladatelů. Sbormistr Jaroslav Urbánek, který vytvořil tento sbor ve třídách nepovinného zpěvu na klasickém gymnasiu, dopracoval se k pozoruhodným výsledkům, jež ukazují na odbornost vedení a možnosti dalšího úspěšného vývoje. V únoru uspořádala konečně samostatný koncert i brněnská konservatoř. Třídy instrumentální hry byly reprezentovány několika posluchači vyšších ročníků, jejichž výkony zaujaly svědomitým propracováním technické stránky skladeb a živě citěným přednesem. Programově byl koncert určen spíše jen náhodným výběrem, byly hrány skladby našich i cizích autorů.

(Opera Zemského divadla.) Po úspěšném provedení Verdiho Falstaffa, který byl uveden na paměť 40. výročí úmrtí tohoto slavného italského skladatele, připravilo Zem-

ské divadlo premiéru Mozartovy opery *Idomeneo*, která nebyla doposud v Brně dávána česky. Od její mnichovské premiéry nás dělí dlouhá doba půl druhého století. Dílo vzniklo již v prvním tvůrčím období Mozartova vývoje a je příkladem zhuštěné synthesy barokně-klasického slohu. Typicky mozartovské tóny mají ovšem v ní převahu. Jeviště málo účinné libreto, které mladičkému skladateli napsal jakýsi Varesco, nedalo Mozartovi příležitost k vytvoření hudebně-dramatického díla té strhující síly a živelnosti, jaké známe v jeho pozdějších operách. Přes to možno říci, že *Idomeneo* si uchoval do dnešní doby alespoň v některých oddílech bezprostřední působivost a dramatickou přesvědčivost. Je to jistě zásluhou Mozartovy hudby, která vyniká invenční svěžestí a zvukovou půvabností, v dramaticky vzrušených scénách pak rytmickou úderností a životným pohybem. Dílo, které patří k poměrně málo známým operám W. A. Mozarta, bylo napsáno těsně před operou *Únos ze Serailu*, kdy měl Mozart za sebou již několik oratorních a jevištních skladeb. Pro brněnskou premiéru připravoval *Idomeneo* původně šéf opery R. Kubelík, a to v rámci zamýšleného cyklu Mozartových oper. Pro zdravotní dovolenou svěřil provedení kapelníku Quidu Arnoldimu. V jeho podání žije především bohatá zpěvnost a líbezná melodika Mozartovy hudby, doplňující se s výrazným rytmickým propracováním a mnohotvárnou dynamikou orchestrálního zvuku v celek značné hudební účinnosti. Totéž možno říci o interpretaci zpěvních partů, jejichž podání se vyvíjí v pozorném soustředění na smyslovou krásu mozartovské melodie, jakož i na úzkostlivou deklamaci a dramatický výraz zpívaného slova. V hlavních úlohách vytvořili G. Talman, Marie Řezníčková, Štěp. Jelínková a Míla Ledererová jevištní postavy, vynikající promyšleností hudebního i hereckého projevu. Režie K. Jerneka vybavila scénu dramaticky rušným pohybem, až snad na několik nedomyšlených jednotlivostí, které sotva dosáhly zamýšleného účinku. Dekorativní rámeček, vyznačený vkusnou stylisací antikisujících prvků, navrhl arch. Zdeněk Rossmann. Znovu zrozený Mozartův *Idomeneo*, kterému se dostalo od návštěvníků premiéry velmi srdečného přijetí, dosáhne jistě na brněnské operní scéně ještě dalších úspěchů. Opera byla uvedena k příležitosti 150. výročí Mozartovy smrti. *V Sa.*

Podceňovaná pedagogika.

Rozepsal se o ní v I. čísle *Pedagogického věstníku* J. Vaněk a přimlouvá se, aby při zkouškách učitelské způsobilosti pro obecné školy byla zavedena domácí písemná práce z pedagogiky. Dobře připomíná:

To předpokládá, že změníme mínění o funkci mladého učitele na vesnici, který je tam považován za nástroj pro

všecko. Nemůžeme přijmouti mínění, že by mladí učitelé měli na vesnici plniti mnoho vedlejších úkolů, protože jsou povoláni k tomu, aby plnili své povinnosti ve škole. Mladý učitel musí se nejdříve vnitřně vyvinout a dozrát, pedagogicky orientovat a zakotvit a nelze na něj přesunovat práce, jež by příslušely jen starším učitelům, protože jejich dlouhá didaktická a pedagogická zkušenost jim jejich školní působení usnadňuje.

Plně souhlasíme. Jakékoliv odvádění mladého učitele od jeho vlastního poslání ve škole je národu stejně nebezpečné jako zaměstnávání kněze prací, která nesouvisí přímo s pastýřskou péčí o duše.

Pokud jde o ostatní výtky, připojili bychom k nim některé poznámky:

1. Není vhodných učebnic pedagogiky v našem jazyku. Švadlenkova učebnice je všeobecně považována za zastaralou, Mrázkův pokus o učebnici Základy pedopsychologie a obecné pedagogiky byl kriticky odmítnut (Komenský č. 4.-5.), Černockého Moderní psychologie je spíše informativní dílko než učebnice a Habáňova Psychologie by potřebovala určité úpravy, aby mohla sloužit za učebnici. Právě pro tyto začátečnické potíže by pedagogika potřebovala, aby se jí věnoval někdo schopný cele. Tím jsme u toho, nač upozornil K. Reban ve Vychovatelských listech.

2. Kdyby se v uplynulých letech nesnilo stále jen o gruntovní reformě učitelských ústavů jejich zrušením, mohlo se ledacos vylepšit. Podstatnou součástí učitelských ústavů jsou cvičné školy. (Na Slovensku je zřizují i pro kandidáty profesury.) Cviční učitelé těchto škol jsou vesměs odborníky v pedagogické praxi. Kdyby se pro ně vybudoval ústav, který by doplnil i jejich teoretické vzdělání v pedagogice a v pomocných vědách, mohlo být vyučování pedagogice na ústavech již dávno v rukou odborníků. Nejsou přece řídké případy, kdy učitelé dozívají, že ty nejceněnější informace z oboru pedagogiky dostali právě od cvičných učitelů. Připomínáme to, vzpomínajíce zvláště na nedávno zesnulého Fr. Jungbauera ze Soběslavě.

3. Také naše časopisy věnují mnohem více pozornosti didaktice než vychovatelsství. Výchova byla leckde nesprávně chápána jako moralisování, kterého se nutno varovat. I na tento extrém doplácíme.

4. Kdo žije v neřádstvu, netouží po řádu. Rozvrácené rodiny nemilují zmínku o pedagogice. Závání to dětmi, to jest oběťmi. Škola bez řádu nepotřebovala rovněž pedagogiku. Vystačila s racionalisací. Vystačíme s ní všude? K. Hlava zakončil článek o vlivu rodinného prostředí na mravnost mládeže ve Věstníku katol. učitelstva slovy: Řádně žijící křesťanská rodina je základem národa, je základem každého státu i základem všeho lidstva. - Je to mínění již všeobecné? S. V. Ornie.

VÝHLEDY

Náboženské
Kulturní
Sociální

Literární

Výhledy
do světa

Storm, Nepotřebnost modernosti v architektuře. Miklík, Příspěvek k metodě badání. Havlovský, Dvanácté století.

Králík, Z literárně historické práce. Smíd, Na prahu mexické národní literatury. Stránecký, Prázdniny Otokara Březiny. Nové knihy.

Bůh a zákony přírody. Z brněnského hudebního života. Atom a svobodná vůle. Cesta víry ve vědách přírodních. Soutěž na dokončení náhrobku sv. Václava. Hormony a vitamíny. Kult Pekařův. V. Pazourek a F. Tenčík: Děti rodičům. Brněnské výstavy. Věstník pedagogický. Obnova milostického zámku bude dokončena.

ročník III. číslo

VÝHLEDY

měsíčník pro otázky náboženské, kulturní a literární · Vedoucí redaktor P. dr. Silvestr Brait O. P. · Spoluredaktor P. dr. Reginald M. Dacík O. P. Redakce a administrace Olomouc, Bernardinská 14

Vychází 15. každého měsíce vyjma červenec a srpen. Předplatné ročně 35 K; studenti 20 K.

Vyšší náboženské kursy v květnu:

V Praze II., v klášteře voršilek, dne 10. mravouka, 17. Písmo svaté, 24. věrouka. Začátek o 7. hodině večer.

V Brně, v sále Umělecko-průmyslového musea, Tř. Horst Wessela, dne 3. věrouka, 17. mravouka. Začátek o půl 7 hodině večer.

V Roudnici n. L., v sále kapucínského kláštera, dne 11. a 25. Začátek o 3. hodině odpoledne.

Hovorna Výhledů.

F. M. Nejsme literárním časopisem a proto nemůžeme uveřejňovati básně a podobné literární příspěvky. Hlavně ne literární pokusy. Znovu a znovu to musíme zdůrazňovati, protože často jsme zaplavováni pokusy, jichž autoři se domnívají, že časopisy jsou neobyčejně poctěny takovou důvěrou anebo že jí mají podobné příspěvky teprve přivést na touženou výši.

Několika příspívatelům: Nehoršete se na nás, že některé vaše příspěvky otiskujeme petitem, drobným tiskem. Nechceme totiž trhati články zvláště důležité a proto jsme nuceni je vysázeti menším písmem, aby se nám článek vešel do čísla. To nemá znamenati, že by článek byl méně důležitý. Totéž také připomínáme čtenářům, aby se nedomnívali, že vysázené drobným písmem je méně důležité, nebo méně cenné.

Voláme ke spolupráci naše mladé umělce, kritiky, vědce. Staňte se našimi spolupracovníky. Referujte ve Výhledech o nových knihách, o nových uměleckých dílech, o výsta-

vách, aby se Výhledy staly opravdu dobrou kulturní informací.

Studentům. Chcete poznati dominikány, kteří vám píší, k vám mluví, chcete o nich věděti ještě něco jiného, než že vedli inkvisici, anebo co jeden kněz vykládá stále na exerciciích pro studenty, že dominikáni byli proti neposkvrněnému Početí P. Marie? Napište si naši administraci, která vám pošle zdarma a vyplaceně krásně vypravenou knihu „Co jsou dominikáni a co chtějí“. Poučíte se o našich ideálech, dějinách i způsobu práce.

Zvláště vy, kteří se rozhodujete o svém povolání, kteří jste ve vyšších třídách, nebo před maturitou. Pošleme tuto knihu gratis také profesorům náboženství, aby mohli informovati studenty o našem řádě.

Třetí řád intelligence. V Praze a v Brně máme krásně kvetoucí skupiny akademické sekce III. řádu sv. Dominika. V Brně vede sekci P. Braito. V Praze P. Dacík. Míváme měsíční schůzky. V Brně vždy neděli po přednášce P. Braito u sester Dominikánek na Veveří 27, o půl 10. hod. dopoledne se mší svatou a s promluvou a duchovní konferencí. Přijďte mezi nás všichni z řad intelligence, kteří toužíte spolupracovati v duchu laického apoštolátu, jenž je smyslem a náplní našeho III. řádu. V Praze jsou shromáždění vždy v neděli, také o 10. hod. dopoledne v dominikánském klášteře.

Bohoslovcům: Upozorňujeme na Výhledy po stránce literární. Nemáte možnost v době bohosloveckého studia sledovati činně vývoj dnešní literatury. Výhledy Vám podají a spojí přehled, jakož i hodnocení toho, co právě vychází.

Náboženské umění: Dobrou pomůckou ke správnému chápání nábožensky použitého umění je kniha našeho spolupracovníka Břet. Štorma, který ve své Liturgické ročence, kterou vydal Vyšehrad v Praze, ukazuje své pokusy o umělecké řešení náboženských budov a předmětů. Doufáme, že příští Ročenky strhnou pokusy i jiných umělců a z jiných národů. Ale i tak je tato kniha velmi cenným přínosem a již za tento pokus jsem vděčný jak Štormovi, tak nakladatelství za vydání této knihy. Naše umění ve chrámech představuje velmi bolestnou a hořkou kapitolu.

Obyčejně se namítá proti modernímu náboženskému umění, že mu lid neporozumí. Ale, copak se vkus našeho lidu tak zvrhl, že by si skutečně přál jen oněch nakadeřených a namalovaných svatých a světic? A jestli ano, kdo mu zkazil tento vkus? Pomozte dobrým umělcům, aby mohli tvořiti pro slávu Boží a ve službě bratřím, aby je mohli pozvedati v jejich zbožnosti svým uměním. Ovšem, umělci musejí si také býti toho vědomi, že mají uměním roznítiti v duši zbožnost a pomoci lidem přes umělecké dílo se zvedat ke Stvořiteli a ne holedbati se svou moderností, nebo výstředními efemerními uměleckými směry. I této otázce a rubrice chceme otevřít sloupec svého časopisu, aby upozorňoval na dobré věci a tepal věci špatné. I v tom nám pomozte, hlavně vy, mladí výtvarní umělci!

Oprava.

Prosím o opravu odstavce z čl. „Prof. dr. K. Engliš: Národní hosp. pro účely nejv. stupňů střed. škol“, který má správně znít takto: Autor má zde před očima docela logicky dvě protikladné soustavy, dva extrémy: na jedné straně důsledný individualismus (známé *laissez faire, laissez passer*), kde platí *jen právo soukromé, a na druhé straně soustavu, kterou autor nazývá důsledný „solidarismus“ jako protiklad individualismu, ve kterém zase platí jen právo veřejné, jinými slovy, je to komunismus, jak to ostatně autor sám označuje.*

Žena v českém umění dramatickém. Vydalo Ústředí žen při Národní radě české péčí Topičovy edice v Praze 1941, str. 192, 32 a 47 K.

Dílo myšlené jako dar k jubileu Hany Kvapilové přichází na trh trochu opožděně. Ostatně Haně Kvapilové, která by slavila toho roku 80. narozeniny, je věnována jen část, kterou zabrala po anonymním úvodě studie Pavly Buzkové o nejvýznamnější české herečce, jež probojovala české představitelce klasických dramát vstup na forum evropské. Dvě studie skutečně zhodnocující Marie Hübnerová a L. Dostálová - napsal M. Rutte. Studii R. Vackové, poměrně široce založené a dobře zachycující kořeny postav českých hereček současnosti, je věnováno místo největší. I když si nevšímáme blíže jednotlivých statí, musíme celkem přijmout jako cenné obohacení ne zrovna bohaté české literatury o dramate. Souborem je také naznačen vzrůst zájmu o odbornou literaturu dramatickou, jak o tom svědčí také připravované encyklopedické dílo českého divadla vůbec. -ka.

Břetislav Štorm:

Nepotřebnost modernosti v architektuře.

Duchu moderní architektury musíme věnovati tolik pozornosti, kolik je jí nevyhnutelně třeba, abychom poznali, jaké je poslání stavitelství v nové době.

Především promluvmе о stavitelství posledních dob. V okamžiku, kdy ve velikém městě sedá za svůj úřední stůl živnostenský projektant-umělec, zahajuje svou životní dráhu prostý živnostník-stavitel na malém venkovském městě. Kdežto projektant je zpravidla nositelem kulturního varu doby a zabývá se povětšinou jen estetickou stránkou svého řemesla, staví jeho protinožec na venkově chlívky, přízemní domečky a nemá se zrovna nejlépe. Onen v městě vzdaluje se však stále nebezpečněji cihlám, maltě a stavebnímu prachu, zatím co jeho statečný druh na venkově zápasí s obtížemi, rozhoduje se pro obchod stavební a daří se mu dobře. Čím více je zaměstnáván duch projektanta (umění, poslání umění, sociologie atd.), tím pevněji lne jeho druh venku k obchodu s hotovými stavitelskými výrobky.

A tak vidíme, že na jedné straně byla pěstována jakási papírová, papírovými teoriemi podepřená věda o architektuře, na straně druhé pak byla provozována praxe, která se stavitelstvím neměla celkem nic společného.

Docházelo ovšem k mnohému nepříjemnému střetnutí bez užitku pro soupeřící strany. Projektant býval uražen, stavební podnikatel odnesl si z půtky několik zmatených představ o modernosti, které mu zpravidla postačily k tomu, aby s úspěchem přišňořoval své výrobky a učinil je prodejnějšími.

Několik příkladů osvětlí věc lépe.

Projektant sedí a přemýšlí, třeba o okně. Okno, dumá, co svět světem stojí, byla plocha oken vždycky

menší než plocha průčelí. To musí nyní přestat; udělám okna v poměru obráceném. Nakreslí tedy okna od ucha k uchu a dál se nestará. Objev byl učiněn, něco nového bylo vynalezeno, pokrok se nedá zdržet.

A nyní se podívejte, kdo mu tohle našeptal.

„Věk, jehož poslední křečovité záchvěve ještě žijeme, bude kdysi vepsán v dějiny prudkým vnitřním rozporem.

Byla jeho pýcha, že vědomím a svědomím se odpoutal od nadpřirozeného a vsutku, nikdy myšlenka tak nelpěla na hmotné skutečnosti, na bezprostřední účelnosti poznání i života. Ale nikdy také netrhal duch bouřlivěji tímto poutem, netoužil horečněji po vyšších pásmech myšlení a cítění. Jako by měrou, již člověk se tiskl k zemi, všecek se jí dával a všeho požadoval od ní jedině, napínala se v jeho nitru struna, která nic pozemského nerozechvěje, jež však musí zníti, nemá-li býti ochuzen o nejčistší radost a naději, jeho úsilí, vyrvati si z duše nadpozemské, zlomilo se v úzkost nejistoty a prázdna všeho, a odboji proti duchu, v němž obětoval velké ideové hodnoty lidstva, vzepřela se vášnivá vůle ducha, jenž nechce býti bédnou plísní na kroužící bublině hmoty, ale žíti v souladu s původem a řádem bytí mocí tisíciletého snu, vrytého v lidské srdce.“

Tento úvod z essaye o Březinovi Martenova Akordu osvětluje výstižně duchovní příčiny konce chaosu století devatenáctého i cenu dědictví, jež nám tato doba zanechala.

Na jedné straně ulpěl člověk na hmotě, na straně druhé vzepial se lidský duch k nedozírným eterickým výšinám. Tam dole přestal již člověk vládnouti hmotou a stal se jen pokorným ctitelem věcí stvořených, stal se pouhým obchodníkem s hmotou, na opačném konci, daleko mimo všechno stvořené, volně se pohyboval duch lidský, toužící někam vysoko, lhostejno kam, jen pryč, daleko od hmoty země.

Uprostřed mezi těmito dvěma póly lidského snažení pokojně si hověla hmota, s níž jedni pobožně obchodovali, a druzí se jí štítili. O její vlastnosti,

přirozený řád jejího ústrojení se nikdo nestaral, byla ponechána sama sobě buď ze strachu, aby se nevymkla rozpočtům a kalkulacím, nebo proto, že velmi obtěžovala ducha volně plynoucího vzduchoprázdnotou.

Bylo již popsáno, co dělá projektant, jehož podle Martena považujeme za ducha, který bouřlivě trhal pouta hmoty; podívejme se nyní, co zatím dělal prostý venkovský živnostník. Chodil s viržinkou v ústech kolem parcely, kterou výhodně koupil, a počítal, kolik mu zbude, až prodá stavbu, kterou tu záhy podnikne. (Všimněte si, že v těchto dobách se už dům nestaví, ale podniká.) Mám v ohradě stropní trámy, dumá, pět metrů dlouhé. Řezat je přece nebudu, to by byla škoda. Udělám oba trakty stejně hluboké. Střecha bude samozřejmě cementová, to bych si dal, kdybych kupoval tašky od konkurence.

Nic mu nezáleží na tom, jak bude stavba vypadat a co s ní bude dělat ten, kdo si ji koupí. Je prost předsudků estetických a praktické a účelné je podle jeho mínění jen to, co mu dává možnost nejkrajnějšího využití hmoty, ale jen té, která se mu sama nabízí.

Ve výšině nepojmenovatelné pošklebuje se oproštěný duch projektanta, dole okleštěný duch podnikatele přísluhuje hmotě. Tak to je a nejinak a nyní si mluvíte o architektuře.

Ale nechme zatím architekturu spát, k té máme již velmi daleko.

Mysleme jen na prosté poctivé stavitelství.

Nejdříve však věnujme krátkou úvahu duchovnímu zdroji novodobého rozvratu a vraťme se na chvíli k Martenovi. Jisto je, že člověk na sklonku minulého století „tiskl se k zemi, všecek se jí dával a všeho požadoval od ní jedině“. To bychom si mohli mylně vykládati tak, že člověk uzavřel jakési společenství s hmotou, že s ní srostl a stal se její součástí, ničeho jiného nežádaje. Ve skutečnosti klesl však o něco níže. Stal se vyznavačem hmoty. Přestal jí užívat a jal se jí sloužit. Hledáme-li příčinu tohoto zjevu,

snadno ji najdeme: člověk, který se tak horlivě spojoval s hmotou, měl proti své vůli duši. A když kolem sebe nic neviděl než hmotu, když nic jiného neuznával a ničemu jinému se neklaněl, puď klaněti se a zbožňovati ulpěl na hmotě jako na jediném objektu klanění a zbožňování. Jak bychom se tedy mohli odvážiti požádat venkovského stavitele, aby přeřezal stropní trámy, nebo surově přetal cihlu, nebo aby dokonce upustil od cementové krytiny! Vždyť božství hmoty (to jest peníze) by se urazilo a zanevřelo by na rouhače pomstychtivostí, která by se hned projevila v odlivu finančních prostředků.

Rovněž tak je jisto, že proti tomuto hmotaření „vzepřela se vášnivá vůle ducha, jenž nechce býti bědnou plísni na kroužící bublině hmoty, ale žíti v souladu s původem a řádem bytí mocí tisíciletého snu, vrytého v lidské srdce“. Co si však vzpurný duch představoval pod pojmem původu a řádu bytí, není nikde přesněji naznačeno. Pro náš výklad je důležité hlavně to, že duch onen nechtěl být bědnou plísni na bublině hmoty. Hmota upadla v nemilost. Každá mátoha nadnešenému duchu milejší než kus spolehlivé hlíny, než celá země se vším stvořením. Duch neměl s hmotou nic společného, vznášel se tedy neodpovědně, neboť neuznával zákony fysiky v mlhovitém éteru a všechno, co už tu bylo, všechno, co prostý lidský rozum považoval za samozřejmé a nevyhnutelné, bylo postaveno na hlavu. Nemějte mně za zlé, že nyní zneužiji poesie. Od věků již pravidelně bývají zvony zavěšovány do nejvyšších pater věží, ale slyšme zpěv básníka z konce století devatenáctého:

. . .
mé zvony, jež zavěsilo tisíce rukou kams do sklepů
zasypaných

Dobře, řeknete, tomu jest rozuměti tak a tak. (Od těch dob má každý umělec svého Kecala, čili vykladače, jako by poesie měla nevyhnutelně potřebí snáře, podle kterého lze všechno srozumitelně vyložiti hlupáčkům na zemi.) Vykládejte to, jak chcete, ale

jistě musíte souhlasit s tím, že tomuto básnickému obrazu dodává síly a kouzla ono popření pravidelné představy zvonu visícího na věži. Zvon ve sklepě jest odkázán do oblasti poesie, myslíte si, ale není tomu tak. Může viset třeba jako hruška na stromě, může se s ním stát cokoliv, jen když nebude na věži; to je příliš obyčejné.

A nyní se vraťme k stavbě. Projektant pohybuje se po boku básníkově v éteru a sní nezávisle na zákonech zemské tíže. Není tedy divu, že vymyslí třeba dům na nožičkách, nebo dům bez obvodových zdí. Vymyslí cokoliv, jen když je to něco, co tu ještě nebylo a co se vlastností hmoty přičí, neboť duch jeho mu káže chovati odpor k hmotě.

Byli bychom velmi nespravedliví připouštějíce, že jen projektant se odpoutal od hmoty a jejích zákonů. Zrovna tak se od ní odpoutal venkovský podnikatel. Hmota není už věcí, s kterou by někdo uměl moudře zacházet, je buď předmětem opovržení nebo předmětem modloslužby obchodu.

To je tedy výsledek toho prudkého vnitřního rozporu, dědictví doby převrácené. Slunce od počátků vědomí lidského vychází na východě. Od počátku až do konce století devatenáctého bylo to až do omrzení stejné, obyčejné a pravidelné. Pak se však zjevilo duchům pouta hmoty bouřlivě trhajícím „Svítání na západě“ a těm ostatním nevycházelo slunce vůbec, protože na to neměli čas.

Po tom všem, co tu bylo řečeno, nechce se už mluvit o architektuře, věci náročné a nesrozumitelné, díky projektantům hmotu světa popírajícím ať již z důvodů jakýchkoli. Ale něčeho přece jen je nám líto, něčeho bychom si přece jen přáli, a to jest tajemství umění, jak klásti cihlu na cihlu a tajemství umění, kde ukončiti zeď.

Obyčejné, prosté stavitelství, zrazené člověkem hmoty a opovrhované duchem vzpoury již drahně let, čeká na své dělníky. Již je nám odporné šiditi zdivo všelijakou neřádnou vazbou, nebo péci hotové stavitelské výrobky z cementového bláta, a přece

stále ještě vyznáváme staré bludy z pouhého vzdoru k věcem obyčejným, prostým a bezelstným.

Chcete-li vědět, jaké jsou vyhlídky stavebního umění v budoucnosti, vzdejte se všech umělých představ. Co potřebuje člověk? Čtyři stěny a střechu nad hlavou. Ale ty stěny musí být poctivé, suché a mrazuvzdorné, střecha důkladná a vodotěsná.

Neboť co měl člověk, který dobře cítil, že země je jeho poduškou, který dobře věděl, že ze země vykopává své brambory a že do země zase ulehne, až skončí běh života, co měl tento ubohý člověk z kosmických vírů, co měl ze zápasu s hmotou? Trávil své dny v nemožných místnostech, jež vytvořila lidská hamižnost, nebo ve vlhkých děrách betonových, jež vymyslel duch vzpoury. Hmota se smála „prudkému vnitřnímu rozporu“ dějinně závažné doby a malý ubohý člověk z hlíny země Bohem stvořený se chvěl a trpěl.

Hmotu nelze popírat. Je nám dána, abychom poznali její přirozené vlastnosti a užívali jí v bázi Boží k prospěchu svému a k prospěchu svých bližních.

Kladme tedy pozorně cihlu na cihlu a mějme na paměti, že boj proti cihlám, nebo uctívání cen cihlářských výrobků, zavádí nás daleko od poctivého stavitelství, jež je jedinou nadějí stavebního umění.

Konstantin Miklík:

Príspevek k metodě badání.

Různí zpravodajové vypovídají, že se skoro současně ve všech českých listech objevily články o objevení Rukopisu Jasherova, starého 3200 let. Pisatelem těchto článků prý jest nějaký profesor dr. Wokroj, redakce prý jsou obtěžovány telefonními dotazy, a mnoho čtenářů listů prý žádá nebo žádalo podrobnější informace. Zajímá mne tento shon a rozruch, a protože jsem vyzýván, abych řekl, co si o tom myslím, nebo abych ukázal cestu, co si o tom mají

mysliti druzí, chci několika slovy odpovědět na tuto dvojí otázku. Nazval jsem tuto svou odpověď hned na počátku „příspěvkem k metodě badání“.

Co praví věda o knize Jasherově? Než se k tomu dostanu, tážu se svých čtenářů či posluchačů, proč nežadají ode mne vědečtějšího úvodu, než jsem učinil. Proč neuvádím na př. ani jeden český list, v němž prof. dr. Wokroj psal o svém pověstném objevu, ani přesně, co se v tom článku praví. Toto druhé přijde v podstatě na přetřes, a co se týče prvního, to zjišťovati považují s vědeckého hlediska za zbytečné, protože nechci psáti dějiny žádného psaní o objevu profesora Wokroje. Svědkové vypovídají, že se cosi takového stalo, svědkové žádají poučení. To jsou fakta, která dostačují, aby zavázala liberálního člověka k tomu, aby řekl svobodně, co si o tom myslí, a hlavně, co si o tom myslí důvodně. Protože se svědkové shodují v jedné věci, jest vědecky jisto, že se o této věci dověděli z lidsky přístupného pramene, a poněvadž všichni mluví o českých listech, jest jisto, že se o tom v nějakém českém listě psalo; na počtu takových listů nezáleží.

Jiná věc, kterou by na mně mohli žádati moji posluchači, jest ta, abych vyzvěděl, kdo jest onen profesor dr. Wokroj a jakou má kvalifikaci k děláni vědeckých sensací. Na to odpovídám, že nevím, kdo je Wokroj, a že to věděti nepotřebuji. Není to žádný profesor a žádný doktor, tím méně nějaký učenec nebo badatel. Pro naše badání to však nemá významu, protože tento profesor doktor Wokroj pod tímto jménem a v tomto povolání povoláného badatele o starých rukopisech, byť i tak chatrné ceny, jakou snad kniha Jasherova má, dosud v žádném slovníku ani na žádné katedře neexistuje. Jest to pseudonym, o jehož ceně rozhoduje teprve to, co tento pán rozumného nebo nejapného tvrdí.

„Není to napsáno v knize Jasherově?“ (Joshua X. 13.) „Hle, vždyť je to napsáno v knize Jasherově!“ (2. Sam. I. 18.) „3200 let byla tato poznámka uvedena v Bibli, a lidstvu nebylo nic známo o této knize

nadpomyslné ceny. A přece v VIII. století po Kristu byla již objevena Alcuinem, slavným badatelem a zakladatelem university v Paříži.“ Takto se předesílá náš učenec Wokroj, a mnoho lidí pobíhá splašeno kolem redakcí na základě těchto epochálních vět! A přece je tak prosté užívat zdravého rozumu v kterékoli věci. Vzali jste si nějakou českou Bibli a četli jste tam o nějakém Jasherovi? Čtli jste také v nějaké české Bibli nějakou knihu Joshuovu s jakýmsi anglickým pravopisem ve jménech Jasher, Joshua a pod.? Ta kniha Jasherova byla tedy nadpomyslné ceny, a přece lidstvu nebylo o ní nic známo! Ale přece již v VIII. stol. byla objevena Alcuinem, zakladatelem university v Paříži, která vznikla teprve ve stol. XII. a kterou by žádný skutečný prof. Wokroj nemohl identifikovati beze všeho s Alcuinovou dvorskou školou Karla Velikého (schola palatina). Wokroj však tento svůj objev Alcuinova objevu dovršuje dále větou, že se po knize Jasherově pátralo „po tisíciletí, až Alcuin ji objevil v perském městě Gazna“. Tedy: Kniha Jasherova byla nadpomyslné ceny, nebylo o ní lidstvu nic známo po 3200 let, již v VIII. století byla objevena Alcuinem, pátralo se po ní tisíciletí, až ji objevil Alcuin v Persii. Tento Alcuin založil pařížskou universitu a knihu Jasherovu našel konečně v perském městě Gazna.

Dříve než přikročíme k hledání perského města Gazny, vyšetřme ještě, co praví záhadný učenec o důležitosti Alcuinova objevu. Praví: „Autorem tohoto vzácného díla jest Jasher, který žil v Mojžíšově společnosti.“ - Odkud ví Wokroj, že Jasher žil v Mojžíšově společnosti? Ze dvou citátů z Bible! Dejme tomu prozatím, že tyto citáty jsou autentické a že je v nich skutečně řeč o jakýchsi Jasherech. Padělatel nebo bezděčný obdivovatel padělků si nevšiml, že mezi událostí prvního citátu a citátu druhého, to jest mezi vítězstvím nástupce Mojžíšova Joshue nad Gabaonity a porážkou Saulovou a Jonathovou uplynula doba tří století, a to všecko měl pamatovati a opěvovati člověk ze společnosti

předchůdce Joshuova, tedy muž, který měl asi 450 let věku!

Co zvláštního povídá kniha Jasherova, že se o ní odvažuje Wokroj tvrditi, že jest předchůdkyní či dodatkem Starého zákona? - Bude dobře, přidržíme-li se jejího nynějšího objevitele Wokroje, a vyzvíme-li od něho obsah knihy Jasherovy. „Bůh je nesmrtelný a člověk byl stvořen k jeho obrazu. Kniha Jasherova přináší svědectví nekonečné hodnoty v tomto směru. Toto svědectví by mělo býti napsáno v každé řeči, která existuje před tváří nebes.“ - Toto jest první úlovek z bohatého obsahu knihy Jasherovy! Bůh je nesmrtelný a člověk byl stvořen k jeho obrazu. To může vypátrati každý lidský rozum a také to stojí v Písmě. Jakou tedy zvláštní nekonečnou hodnotu má toto svědectví Jasherovy knihy? Toto svědectví jest napsáno v Bibli, přeložené do všech jazyků světa, a nechápu, proč Wokroj přichází v žádosti po rozšíření svědectví Jasherova do vytržení, jež charakterisuje nepravého proroka. Tento falešný prorok se prozrazuje také falešným pohoršením. Praví o obsahu knihy Jasherovy: „Obsahuje skutečná podání o stvoření světa a o zázracích, prováděných v době, kdy bylo napsáno Písmo svaté. Měla býti zařazena do Bible, a proč se tak nestalo? Snad není široké veřejnosti ani známo, že každých 20 let sejde se církevní koncil, kde vysocí hodnostáři určují, jak má vypadati každé nové vydání Bible.“ Rozbor tohoto místa je zábavný. Wokroj předpokládá, že Písmo bylo napsáno v jedné době nebo hned při události samé - to jej diskvalifikuje dostatečným způsobem. Proč by měla býti zařazena do Bible, která jest knihou Boží, to jest od Boha inspirovanou, kniha lidská, proto, že snad píše o událostech, o nichž vypravuje Bible, nebo proto, že papouškuje Bibli a tváří se jako samostatný literární projev? My píšeme často o takových událostech a nikoho z nás nenapadne podezřívati nějaký koncil z toho, že jsme nebyli pojeti do Písma svatého. Ani široké, ani úzké veřejnosti není nic známo o tom, že by se každých

20 let scházel církevní koncil k určování obsahu a rozsahu Bible. Toto jest výmysl ignoranta, kterému cosi zvonilo o koncilech, o katalogu posvátných knih a podobných věcech, ale který má z toho všeho v hlavě dokonalý a pustý zmatek. Poslední církevní koncil se sešel roku 1870 a rozsahem Bible se vůbec nezabýval. Připomněl pouze rozhodnutí koncilu tridentského z roku 1546 o tom, které knihy odjakživa pokládány v Církvi za padělky. Myslím, že po takových nehoráznostech netřeba míti strachu z vědeckého věhlasu Wokrojova, nýbrž spíše máme věřiti jakéhosi sektářského ducha, který dospěl k vrcholům duševní zmatenosti.

Podívejme se však ještě z dobré vůle do perského města Gazny, kde podle Wokroje Alcuin našel knihu Jasherovu „jako obrovský svitek pergamenu, v síle asi 3.2 cm a velikosti 84×275 cm, v původní polorozpadlé arše z cedrového dřeva, ozdobené mosaikami“. Kolik slov, tolik vědeckých nemožností! A přece mnoho čtenářů bylo omráčeno takovým objevem. Perské město Gazna nikdy neexistovalo; známe jen krajinu Gozan, která dostala jméno podle říčky, jež jí protékala. Tato krajina nebyla však v Persii, nýbrž v Assyrii. Alcuin byl katolický učenec na dvoře Karla Velikého a zemřel roku 804 po Kristu. Do Asie nikdy ani nevkročil, proto nemohl v Persii objevovati vzácné rukopisy. Jasherova kniha nemohla býti napsána na pergamenu, protože způsob vydělávání zvířecí kůže v pergamen byl objeven teprve tisíc roků po Mojžíšovi, totiž za pergamského krále Eumena II. (197-159) nebo za jeho nástupce Attala II. (159-138). Pergamen se zhotovoval ze zvířecí kůže, nejčastěji oslí; proto nemohl míti tloušťku 3.2 cm nebo rozměry 84×275 cm.

Co tedy souditi o knize, uváděné podle jménem ‚Kniha Jasherova‘? Bible se zmiňuje dvakráte o Sefer Jashar. Jest však více než pochybno, máme-li přeložiti ‚Kniha Jasharova‘ či ‚Kniha spravedlivých‘. Moderní kritika biblická jest pro správné čtení ‚Sefer haššír‘ a překládá: ‚Kniha písní‘,

jak ostatně nalézáme i v starších výkladech. Byla to podle všeho sbírka hrdinských básní, jak je nalézáme u všech národů. Takové sbírky opěvují vynikající postavy toho kterého národa. Kdy povstala tato Bibli citovaná ‚Sefer haššir‘ a kdo byl jejím spisovatelem, nevíme, protože se nám nedochovala, jako tolik knih z doby před Kristem. Možná, že měla tato ‚Kniha písní‘ velikou cenu básnickou a snad i historickou.

Dnešní ‚Kniha Jasherova‘, vylovená ponejprv neb opětně z přítmí a zapomenutí, jest tedy nanejvýš jeden z četných padělků, kterých se tolik vyrojilo mezi sektáři v prvních stoletích po Kristu. Její skladatel spoléhal na naivnost tehdejších nekatolických čtenářů asi právě tak, jako její dnešní vydavatel nebo překladatel. Aby si zajistil větší odbyt skladby, připisuje ji jakémusi Jasherovi, kterého si vymyslíl ve společnosti Mojžíšově. Snad vpašoval nějaký ferina tuto skladbu do literární pozůstalosti Alcuinovy, aby se zdálo, že ji Alcuin objevil. Takové a horší věci se dělávaly dosti často. U každého z církevních Otců jsou známy tyto cizí padělky (opera spuria), někdy dosti slušné, ale přesto se poznají snadno a vydávají se spolu se spisy Otců jen pro zajímavost.

Ani příklady prastarých apokryfů nejsou příliš řídké. Tak byla napsána na příklad Kniha Henochova jistě teprve v prvním století před Kristem a pro větší efekt byla připsána předpotopnímu patriarchovi Henochovi, jehož jmenuje Bible. V době pěti století před Kristem a pěti století po Kristu byly také napsány, to jest ze všech možných pověr a padělků doby pohanské, židovské a křesťanské zkompilovány tak zvané Knihy Sybiliny, místo nichž vydávají některá pokoutní nakladatelství našeho času nová proctví Sybilina.

Máme tedy opět o jednu sensaci méně. Byla vymyšlena příliš neobratně; proto zajde u soudných lidí tak brzy, jak rychle vznikla. Některá knihkupectví však si napěchují kapsy, protože bláznů jest, jak už Šalomoun řekl, ‚nekonečný počet‘.

B. S. Havlovský:

Dvanácté století.

Vracíme se ke kořenům. V našich dějinách se tím obyčejně rozumí návrat k staré problematice století patnáctého a sedmnáctého. Ta dvě století se nám stále znova a znova vracejí, znova a lépe je poznáváme, prociťujeme a prožíváme jejich trpký i životodárný pocit. Ale jako se začíná správně chápati, že kořeny katolické obrody našich zemí sahají o hodný kus nazpět, že nesouvisejí docela přímo a nezbytně s bělohorskou porážkou, jejíž trpkou příchuť uznávají i katolíci, ba že jsou spíše domácího původu a vyvěrají z hlubin polozasutého vědomí českých katolíků, tak také kořeny století patnáctého začínají o několik století dříve. Je celkem obecně známo, co znamenalo bezprostředně před ním století čtrnácté a většinou si lidé i správně uvědomují, že Lucemburkové u nás byli jen pokračovateli a dědici Přemyslovců, z jejichž zakořeněné tradice se živili. Doba rozmachu za posledních Přemyslovců je podle toho jen předstupněm ve vývoji, který vyvrcholil za Lucemburků.

V posledních několika letech se nám také lépe osvětlila starší staletí našich dějin. Ozvalo se častěji ve vědeckých pracích jméno desátého století, jako jméno doby, kdy jsme po prvé Evropě a lidstvu více dávali než přijímali. Opravdu kulturní hloubka i široký rozmach desátého století byl mnohem intenzivnější než si dnes vůbec dovedeme představit a než dovedeme z nedostatku pramenů vylíčiti. Ale veškeren rozkvět té doby byl přece jen závislý na několika osobnostech, zatím co masa národa ještě ke kulturnímu životu nedorostla. Proto jsou sv. Václav a sv. Vojtěch tak izolováni mezi svými současníky. Přechnívají o mnoho tehdejší národní průměr. Proto se stali ideálem a vzorem, proto jejich život byl zakončen tragedií mučednické smrti. Zůstal jejich duch a odkaz, ale víc pro budoucnost, než pro současníky, kteří nestačili jejich vysokému letu.

Ale dvanácté století? To je zdánlivě nejhlubším bodem mezi stoletím desátým a patnáctým. A přece, ač je to zajisté doba temná a barbarská, skoro by se řeklo že nejbarbarštější z historických dob našeho národa, přece není tak nízká, jak se za to obyčejně má. Je počátkem nového života. Tam začínají první slabounké náznaky toho, co později se rozvinulo za Otakarů i Václavů, ba až v době lucemburské.

Co nás v 12. století na první pohled zaráží, je divoká džungle v rodu Přemyslovců, všechny ty násilné změny na trůně, věznění a vypuzování protivníků. Nejsou specialitou tohoto století, ale tenkrát jako by se s nimi peklo otevřelo. Nechutný je také barbarický ráz moci knížecí. Kníže při primitivních poměrech dopravních vidí sice a může osobně zasáhnouti jen nepatrný kousek země kolem sebe, ale tam všude je vševládnoucím. Na knížecím dvoře je despotickým vládcem, v celé zemi podle libosti sesazuje a dosazuje úředníky, jeho milost znamená moc, čest a bohatství, nemilost chudobu, potupu a smrt. Všude, kam přichází s četnou družinou, je vítán, hoštěn a vše je mu k službám. Dostává potravu, osep, nocleh, průvod, pójezdu (přípřež), lovci a honci i ostatní přípravy k lovu jsou pohotově. Nepočítá svých vydání. V barbarské hojnosti tráví z naturálních zásob, nahromaděných na hradech a rozdává svým věrným statky, o jejichž velikosti nemá představy. Po 200 let mohl tak rozdávat, aniž pocítil újmy.

Některé epizody jsou zvláště ošklivé, na př. hromadná pomsta knížete Svatopluka na Vršovcích, při čemž nebylo šetřeno ani malých dětí. Po celém křesťanském světě letěla zvěst, že český kníže dal povraždit několik tisíc svých poddaných. Podobně nechutná byla pomsta knížete Vladislava I. na přivržencích Bořivoje II.

Takové příhody by se lehce mohly považovati za známky rozkladu. Dobrý znalec té doby prof. dr. J. V. Šimák však postihl, že tu nejde o rozklad hnilobný. Byl to přerod, kypření, z něhož vyrůstala hojná úroda.

Bylo by také omylem podle jednotlivých případů v rodině knížecí a mezi velmoži posuzovati celý národ, ač jistě průměr jeho mravnosti nebyl příliš vysoký. Je to vidět z toho, že ještě v tomto století má křesťanství tuhou práci s naším lidem. Zatím co se ostatní Evropa zachvívala obrodným církevním duchem a zápasy s tím spojenými, u nás bylo reformní snažení většinou odmítáno a až do 12. století se v našich zemích vystačilo s primitivním způsobem církevního života, kdy se Církev krčila v područí moci státní. Právě 12. století přineslo teprve v tomto ohledu změnu aspoň myšlenkovou, i když bylo následujícímu století dáno vybojovati ji po stránce právní a mocenské.

Zárodky lepšího života, které hledáme všude v 12. století, jeví se v rozsáhlé míře právě na poli života církevního. Prof. Šimák zase rozeznává trojí podklad bohatšího života: přírůstek obyvatelstva, osvobozující postup práce a teplý, lahodný van jihu, oplodňující to vliv světového církevního vývoje. Ten lahodný van jihu bychom položili na místo první.

Patří k němu zapojení Čech do širšího světového společenství, rozšíření duševního obzoru a poznání i vzdálenějších krajin. Našich zemí se sice velké hnutí křížových výprav dotklo jaksí jen mimochodem, ale česká účast na něm byla čestně významná. 12. století přineslo časté pouti do ciziny, ať to bylo putování do sousedních zemí, na př. k novému světcí saskému sv. Gotthardu do Hildesheimu (jeho ctiteltem byl pražský biskup Jan, který mu zřídil kapli u sv. Víta) nebo do krajin vzdálenějších, k sv. Jakubu do Compostelly (biskup Jindřich Břetislav) a na devšecko do Svaté země. Řada poutníků a poutnic (první poutnicí byla panna Milejší 1127, pak 1130 Přibyslava, manželka zakladatele tepelského kláštera bl. Hroznaty) je velmi slušná počtem.

Nejpřesvědčivějším dokladem, že 12. století nebyla doba obecně barbarská, je zakládání řady klášterů, takže se tehdy může mluvit o skutečném klášterním „gründerství“ jako snad nikdy v našich dějinách. By-

ly to převahou kláštery moderních tenkrát řeholí premonstrátské a cisterciácké, jež vedle ideálu řeholníka uzavřeného ve své cele a pracujícího na vlastním zdokonalení přinášely možnost širšího působení apoštolského i obecně kulturního. Jméno olomouckého biskupa Jindřicha Zdika, podporovatele náboženské obrody, mluví za všecko. Pouhý výčet nově založených klášterů je oslňující: jedenáct premonstrátských a sedm cisterciáckých. A to si musíme představit, co znamenalo založení takového bohatě vybaveného kláštera, jenž byl současně velkou jednotkou hospodářskou. Vybudovat dokonale jen jeden z nich bylo činem opravdu knížecím.

Jestliže Jindřich Zdik a řeholníci premonstrátské a cisterciácké mají svůj význam na poli náboženském, vykazuje 12. století také pozoruhodný pokus o vzešup politický. Význam Soběslava I. je znám. Pak je tu dílo Vladislava II., budované v nejužší spolupráci s Říší, jejímž zájmům vytrvale sloužil, rozpoznává v nich i zájem český. Hybnou silou politiky Vladislavovy bylo několik vynikajících osobností kolem něho: pražský biskup Daniel (podle jména svého i svých příbuzných snad italského původu) a bratr knížete Děpolt. Daniel vedl českou politiku diplomaticky a Děpolt vojensky. Důsledná císařská politika přinesla Vladislavovi titul královský a válečnou slávu z výpravy proti Milánu. Vladislav sám však, ač hrdinný, nebyl prvořadou osobností. Smrtí biskupa Daniele a knížete Děpolta za triumfální císařovy výpravy 1166 skončilo také období úspěchů české politiky. Nesvornost Přemyslovců ještě jednou slavila vítězství. Ale doba vlády Vladislavovy i směr jeho politiky nebyl zapomenut pro budoucnost. Velikost 12. století v tomto směru chápeme nyní lépe než jindy.

Na samém konci 12. století stojí „Statuta“ Konráda Oty, první česky psaný zákoník, pozoruhodný příspěvek k tomu, aby se dosavadní knížecí libovůle proměnila v právní stát. Zákoník byl přijat na generálním sněmu Čech a Moravy v Sadské roku 1189.

Dvanácté století bylo u nás také dobou rozkvětu

slohu románského, ať se tojevilo stavbami kostelů, opevňováním hradů (zvláště Pražského), románskými skulpturami, které se sice ještě neodpoutaly od svého architektonického pozadí, ale nabyly přece již značné dokonalosti. To platí zejména o skulpturách chrámu sv. Jakuba u Kutné Hory. Větší význam než sochařství mělo malířství. Co z něho zbylo, jsou však jen ubohé pozůstatky. O nádheře románských nástěnných maleb můžeme souditi na př. podle obrazů na stěnách hradní kaple znojenské, jež vedle motivů náboženských mají také motivy světské: zobrazení původu rodu Přemyslovců. O knižním malířství mluví zachované kodexy. I prof. dr. Novotný v Českých dějinách si s jistým podivem všiml, že v dobách zápasů o trůn mezi Přemyslovci kulturní úroveň neklesá, ba spíše se povznáší. Neuvědomil si, že tady kulturní vývoj předběhl opozdivší se vývoj politický.

Vzrůstající počet obyvatel (od 10. století přibýlo obyvatelstva v Čechách dvojnásob) si vynutil lepší využití půdy, kácení lesů. Ze stejnorodé masy obyvatelstva se začínají povznášet jednotlivé sociální vrstvy s určitými úkoly. Z doby románské se rodí vrcholný středověk, gotika.

Nebylo tedy dvanácté století nijak bezvýznamné. Prosí uctivě o trochu větší pozornost od svých potomků ze století dvacátého. Má a dovede jim leccos říci. Bylo - a to není jeho vinou - dobou přechodnou, plnou hlubokých převratů a zmatků, jež však nevedly k smrti, nýbrž k životu. Rodil se z nich nový svět.

V Ý H L E D Y L I T E R Á R N I

Oldřich Králík:

Z literárně historické práce.

Obraz literární minulosti české se v posledních letech značně pozměňuje. Nejvíce je to patrné v obdobích starších a nejstarších, kde se postupně opouští názor, vypracovaný Vlčkem a Jakubcem, názor, kte-

rý se stal neudržitelný po objevech hlavně Jakobsonových, Vašicových a Vilikovského. Nejživěji probíhá revise českého baroka, zde hlasy pro a proti nabývají až vášnivosti. Zvláštním problémem je vztah lidové poesie k barokní kultuře a přechod od baroka k t. zv. národnímu obrození. Novou dobu českého písemnictví datují jeho dějepisci od r. 1774, což je podle Jakubce rok po zrušení řádu jezuitského a počátek éry osvícenské. Vojtěch Jirát však posouvá v Lyrice českého obrození hranici období až do polovice století XVIII. a vidí přechod plynuleji: „Kolem r. 1750 slunce baroka se již sklání k západu, setrvává však po nějakou chvíli ještě na obzoru; a po západu červánky na desetiletí ozařují nebe české lyriky.“

Velmi vítaně prokresluje podobu století XVIII. kniha Z. d. Kalisty, nazvaná Truhlíce písní (Novina 1940). Kalista prostudoval básnický odkaz tří selských písmáků, Lukáše Volného (asi 1654-1732), Jiřího Volného (asi 1676-1745) a F. J. Vaváka (1741 až 1816), namnoze z rukopisů, podařilo se mu pevněji zachytit lidskou a básnickou jejich osobnost (tak vyslovuje odůvodněné pochybnosti o správnosti staršího ztotožnění Jiřího Volného se synem Lukášovým) a seznamuje dnešního čtenáře s dílem jmenovaných písmáků pěkným výběrem z jejich básní. Skutečným objevem je nejstarší z nich, Lukáš Volný, jehož básnickou činnost může Kalista sledovat až do r. 1671, tedy až do doby vrcholného baroka Bridelova. Verše Lukášovy mají při vši prostotě něco z vysokého letu barokní poesie a dokazují, jak hluboké kořeny měla v lidu tehdejší kultura. Skladby mladšího Volného jeví pokles, blíže než k duchovnímu pathosu mají k drastice jarmarečních písniček. Všichni tři lidoví básníci pocházejí z kraje bydžovského, jenže Volní byli ovčáky, Vavák sedlákem a rychtářem milčickým. Vavák je autor, na něhož narazil také Jirát, a je zajímavé, že tomuto badateli, přicházejícímu od národního obrození, se Vavákovy „rýmovačky“ jeví jako typicky barokní. Kalistovi se naopak při bližším po-

hledu ukázaly podstatné rozdíly mezi takovým Lukášem Volným a Vavákem, mohl stanovit jeho tvárnou metodu, půl parafrázi a půl dobásnění, odkryl jeho neobyčejný smysl hudební, souvisící s bohatou kulturou pozdního baroka a rokoka. Oba badatelé otiskují touž Svatební píseň Vavákovu a rozdíly textové naznačují, kolik kritické práce ještě zbývá, aby odkaz oněch básníků z lidu byl dokonale poznán.

Hned po Vavákovi následuje u Jiráta J. H. A. Gallaš a autor právem pro něho reklamuje „přední místo v české poesii kolem r. 1800“. Zjev hranického „felčara a básníka“ (1756-1840) těší se teď značné pozornosti, J. Skutil vydal jeho dílo mythologické a soustavně se jím zabývá jeho krajan dr. Bohuš Vybíral. Mám v ruce první z jeho Příspěvků k poznání života a práce J. H. A. Gallaše (nákl. Záhorské kroniky v Dolním Újezdě, 1940), obsahující souhrnnou přednášku o Gallašovi a důkladnou zprávu o jeho deníku z r. 1788. Vidíme Gallaše nejdříve uprostřed vídeňských intrik, při čemž stálým motivem je jeho odpor proti zednářství, pak na romantické cestě po Dunaji na lodi vezoucí 200 centů prachu, konečně jako vojenského lékaře při tureckém tažení. Vybíral otiskuje v doslovném překladu jeden deníkový zápis z plavby po Dunaji, Hořící keř Mojžíšův, a tento úryvek svědčí velmi příznivě o Gallašově schopnosti výrazové i schopnosti vidění. A dokládá také jeho četbu Sentimentální cesty od Laurence Sterna, spisovatele tak proslulého a obdivovaného od doby Nietzscheovy po Šklovského. Postava hranického všemělce, neúnavného přes nehody, skrývá zajisté ještě leccjaké překvapení a lze se těšit na další Vybíralovy příspěvky.

Přistupujeme-li od těchto zapomenutých a polozapomenutých veršovců k dílu o Máchovi, je samozřejmé, že tu sotva můžeme očekávat nějaké objevy látkové nebo i objevné pojetí. Jde o sborník Věčný Mácha (Čin, 1940), volně se připínající k převozu básnickových ostatků a uložení do půdy vyšehradské. Referoval jsem tu před časem o sborníku Torso a

tajemství díla Máchova, který znamená opravdu vrchol naší literární vědy. Nový sborník se mu po této naukové stránce nemůže a ani nechce rovnat, jeho cíl je jiný: přiblížit i širším vrstvám čtenářským výtěžky badání, poznatky o Máchovi přehledně shromáždit, zdůraznit stoletou vítěznou sílu Máchovy poesie a získat ještě nové vyznavače rostoucího kultu máchovského. Vytčený úkol, zprostředkovat spojení mezi odbornou vědou a širokým publikem, byl ve sborníku díky pečlivé redakci zhruba uskutečněn, ovšem výklad není ve všech článcích stejně názorný a přístupný. Vynikající je Máchův životopis z pera Mil. Novotného, vkusně shrnující známý materiál. Novotný dává vydatně promlouvat vzpomínkám Máchových přátel, vlastním deníkům a dopisům básníkovým, pěkně po stopách Krčmových a Jánského zařazuje do životního pásma jednotlivá díla básníkova. Při tom proti nedávnému pokusu vrací německé prvotiny Máchovy na jejich tradiční místo, Máj vykládá dalekosáhle z biografického pozadí. O utřídění Máchova díla do tří vývojových skupin se pokusil F. Vodička. Do první skupiny podle něho patří díla, v nichž subjektivní prvky pronikají do rámce historisujících forem básnických, do druhé díla přiznaně subjektivní, do třetí konečně povídky, v nichž subjektivnost je zahalena do objektivního příběhu. Poněvadž autor do stejné skupiny řadí tak různorodé skladby jako Strabu a Jaroslavnu, Mnicha a Máj, bude možno jeho třídění sotva připsat hlubší platnost. Nově se nad symbolem poutníka v Máchově díle zahlubává B. Novák a pozoruhodně v souvislosti s ním osvětluje motiv hradu. Nejnáročnější, ale také nejspornější příspěvek sborníku je studie Jana Orla, který příliš konkretisuje a přehání nápovědi Šaldovy, Jirátkovy a jiných. Zvláštní oddíl je věnován pronikání Máchy u nás a v cizině. Tu je cenná studie K. Poláka o překladech básníkova díla do cizích jazyků a konec konců o jeho nepřeložitelnosti. Tato studie, vycházející ze starší autorovy práce v ročence Máchovy ohlasy, vrhá místy zpětné světlo i na český

originál. Kdežto slovesné vztahy Máchova díla jsou prozatím s těžce překonatelnou zevrubností, ukázalo se velmi plodným a podnětným vyšetření Máchova vztahu k umění výtvarnému. Ve sborníku je podnikl V. Volavka a došel k cenným výsledkům. Nově potvrzuje bytostný sklon básníkův k umění baroknímu interpretací jeho cestovního deníku, podobně osvětluje Máchův nevyčerpatelný motiv „kostničího kamene“ jeho zálibou v hřbitovní plastice od slavného Collijnova náhrobku pro císaře Maxmiliána po prosté náhrobky na „svatých polích pražských“. Nachází také konkrétní vzory pro nezapomenutelně sugestivní vidiny Máchových architektur, pro žaláří sklepení v Máji v románské kryptě kostela sv. Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi, pro gotický klášter z Krkonošské pouti ve výzdobě kostela sv. Anežky, který Mácha znal tak dobře ze svého dětství. A ještě jeden poukaz vybírám z bohaté studie Volavkovy. Liškutin již dříve upozornil na vnitřní spříznění máchovské krajiny s romantickými obrazy německého malíře C. D. Friedricha a nyní Volavka - pravděpodobně zcela nezávisle - zjišťuje totéž spříznění obou umělců na konkrétním příkladu, Máchově Pouti krkonošské a Friedrichově Kříži v Krkonoších. Volavkova práce bude přijata jistě stejně vděčně máchovskými specialisty i širším okruhem čtenářů.

Zmínil jsem se doposud - a to zlomkovitě - o naukových příspěvcích sborníku. Ale kniha je proložena dále intermezzy prosaiků Fr. Křeliny a J. Kopty a v závěru je pořízen pěkný výbor z jubilejní úrody básní na K. H. Máchu. Chloubou sborníku je skvělý obrazový doprovod, 112 reprodukcí, o něž se dělí dobové i novější pohledy na dějiště básníkovy života, jeho rukopisy, listiny mající k němu vztah, imaginární portréty, ukázky nejvýznamnějších ilustrací a pod. Nelze než opakovat, že Věčný Mácha splní po mnoha stránkách svůj úkol, třebaže v některých statích zatoužíme po hutnějším slově.

Jeden z dědiců Máchových, Julius Zeyer, nedobyl si dosud tak pevného místa v lásce a uznání kritick-

kém jako on, věčně přitažlivý zakladatel moderní poesie české. Snad letošní jubilejní rok přinese pokusy o definitivnější zhodnocení Zeyerova díla, mnoho slibuje zvláště solidně podepřené vykladatelské úsilí J. Š. Kvapila. Předzvěstí jubilejní hojnosti byl loňský svazek Národní klenotnice, spojující Tři legendy o krucifixu a Dům u tonoucí hvězdy. Ve Výhledech napsal na jeho okraj studii Zd. Šmíd, ale je třeba čtenáře seznámit i s doslovem V. Renče, jehož záhlaví zní: *Nad Juliem Zeyerem*. Cena Renčova doslovu neleží v literárně historickém výkladu a klasifikování, nýbrž v tom, jak mladý básník vidí Zeyera pod zorným úhlem moderní nebo přímo dnešní poesie. Tvorba Zeyerova je v jeho pohledu mnohonásobně rozporná, zápasí v ní romantické a moderní pojetí poesie. To značí pojetí díla jako „vykoupení z niterného stavu příliš naléhavého“ a moderní pojetí poesie „co skutečnosti autonomní, objektivní, jen nebo především estetické“. Tato polarita zasahuje do samé osnovy básníkovy díla, Renč ukazuje, jak „jasná tendence k lidovosti, prostotě a jednoduchosti střídá se v Zeyerově díle s esoterismem až fanatickým“, jak v jiném průhledu se vnitřním napětím básníkovým váží obnovené obrazy, „autonomně pojímané básnické parafráze . . . jednoznačná ztělesnění cest“ a prudce subjektivní skladby jako Jan Maria Plojhar, dosvědčující, „jak těžce bylo dobýváno vítězství mravního i uměleckého z duše mnohem méně jednoduché a jednotné než duše většiny hrdin“. Novost Renčova schýlení nad Zeyerem se prokazuje tím, že se vzdává běžného mínění o hodnotě Plojhara a ostatních subjektivních skladeb Zeyerových, hodnotě prý nesouměřitelné s ostatním dílem básníkovým. Renč v nich vidí naopak „krevní svědectví věrohodné živoucnosti“ o celku díla. A míří k sjednocení protikladů uvedených i jiných, tak nakonec padá rozpor prostoty a esoterismu: „Je to vlastně táž cesta, cesta obnažování věcí v jejich podstatě.“ Podobně řeší rozpor Zeyerova lyrismu a jeho epické vlohy: „ . . . základem Zeyerova básnického výrazu jest obraz. Ne rytmus,

ne melodie, což by ho ustavovalo jako básníka veršů a speciálně jako lyrika, a také ne situace, ne figura, ne charakter, což by utvrzovalo a zurčovalo jeho nástroje epické.“ Důsledně klade Renč na vrchol Zeyerova díla výtvoř „šťastné rovnováhy“, Tři legendy o krucifixu a Zahradu mariánskou.

Renčův doslov nabývá až rázu zpovědi, Zeyer je podnětem, aby si dnešní lyrik formuloval bytostné problémy poesie. Všechny cesty, které rozvírá dílo Zeyerovo, vedou k jedinému ohnivému bodu: k absolutní poesii. Tato základní představa je intonována již prvním úryvkem z Martena, stále se prodírá z odstavců o ústředním protikladu romantického a moderního pojetí poesie a mocně zazní v závěru. To je to moderní pojetí poesie, „pojetí díla jako neinteresaného činu, v němž účast intelektu a vůle se soustřeďuje pouze na organizaci estetickou, kdežto ideové předpoklady jsou jen látkou téhož druhu jako třeba zkušenosti smyslové...“ Úskalí je v tom, že i Renčova koncepce moderní poesie je osudově poznamenána rozporem, zeyrovským rozporem esoterismu a prostoty. Podle něho jsou dvě vlny, znamenající jmény Valéryho a Claudelovým (v české lyrice asi jmény Holanovým a Zahradníčkovým), první chemicky vyluhuje ryzí kov, druhá „spěje k zaoblenosti, navršenosti, úhrnnosti - a konec konců k prostotě“. Je-li rozpolcenost moderní poesie tak blízká složité polaritě básníka zrozeného před sto lety, není divu, že Renč považuje za „včasné zamýšletí se nad uměleckou problematikou Julia Zeyera“.

Velkým zjevem Šaldovým a kritickou generací let devadesátých se dostáváme téměř do čerstvé přítomnosti. Někteří představitelé oné generace ještě žijí mezi námi, někteří zemřeli v posledních letech a dílo mnohých, zvláště ovšem Šaldy, zasahuje zřetelně do duchovního světa dneška, jak ukazuje na př. sborník Věčný Mácha. „Vůdčím zjevům kritiky let devadesátých“ je nyní věnována publikace Lit. hist. společnosti, nazvaná O českou literární kritiku (Orbis, 1940), práce to devíti autorů. Není to útěšná čet-

ba, rozsah článků je hrubě neúměrný významu probíraných zjevů, Schauer má více stránek než Masaryk, Krejčí více než Šalda, nemluvíc o tom, jak bylo naměřeno kritickým revuím. Některé zjevy vůbec chybí, tak stateční, byť nešťastní bitci Herben a Machar. Ještě trapnější je vnitřní nesouzvuk jednotlivých příspěvků. Časová hranice je zcela neurčitá, jeden autor si vymezuje úsek daty 1879 a 1907, jiní pojímají do výkladu celé životní dílo kritikovo, byť sahalo do dnešních dnů, v knize se octne předchůdce Schauera i následovník M. Marten (mladší o tři roky než A. Novák, který v knize není). Chmurná je také rozdílnost v názoru na to, co bylo v kritice před lety 90tými: pro poučené badatele se odkrývají leckaké zajímavé souvislosti, pro méně opatrné horlivce zeje naprostá nicota. Zmatek je dovršen zoufalou disparátností stylu a metody: vedle solidní vědecké práce výrobky seminární píle, vedle novinářské výmluvnosti bibliografický výčet, vedle vzpomínky slohová směsice blíže neurčitelná. Proti tomuto oficiálnímu podniku připadá přece jen popularisační Věčný Mácha jako div redakčního důmyslu, jako přísná kompozice umělecká.

Pokusíme-li se vybrat nějaké poučení z tohoto chaosu, je především jisté, že se kritika let devadesátých dělí ve dvě skupiny, skupinu realistickou a skupinu individualit nebo frakcí, které sice realismem prošly, ale dostaly se vlastním vývojem jinam. Do první skupiny patří Masaryk, Schauer, Vodák a hlasisté, do druhé ostatní. Realismus, založený Masarykem, byl zřejmě zvláštním vyznáním životní víry, pokusem o nastolení kritiky jako národní filosofie. Zdůrazňoval spětí života a literatury, zaváděl záměrnou kulturní politiku, měl svá božstva jako Tolstého. Speciálně v literatuře potíral romantismus, bojoval proti Vrchlickému, který byl hlavním hromosvodem, v literární kritice pracoval hlavně kritikou postav.

Stupeň realismu u ostatních kritiků dá se dost bezpečně posoudit podle ochoty, s jakou přijímali program boje proti Vrchlickému: tu se sešel Karásek

i Šalda. Ku podivu krystalizačním bodem odstředivých, protirealistických sil byl jiný básník než Vrchlický, totiž J. Zeyer. Z knihy vysvítá s poměrnou jasností, že Zeyerova složitá problematika byla stejně blízká generaci let devadesátých jako je dnešnímu básníkovi. Hned pro Krejčího „Zeyer je voluntaristické účtování s romantickou výlučností vlastního niterného artismu“, V. Mrštík rehabilituje Zeyera, zamýšlí se nad jeho stylem, jeho předmluvu ke Karolinské epopeji pokládá za „největší dosud kritický čin naší literatury“, Karásek dnes doznává: „Rostli jsme z Vrchlického a Zeyera... Zeyerův Plojhar není to vlastně otec Gotické duše?“ Něco podobného platí asi pro katolickou modernu, studie Bitnarova ovšem si těchto vztahů nepovšimla.

Chtěl bych teď probrat jednotlivé stati, zastavit se u těch, jejichž předmět nebo autor zasluhuje zvláštní pozornosti. O Masarykovi tu píše známý klasický filolog a estetik K. Svoboda. Obhlédl a zvládl Masarykovu kritickou činnost se vzornou přesností, škoda jenom, že nešel do podrobností. Ale i tak je cenným ziskem zjištění souvislosti Masarykova pojetí umění jako nadřaděného vědě s pojetím Schopenhauerovým a stanovení bytostného rozporu jeho: „... hodnotil básníky leckdy přirozenou intuicí v neshodě s vlastními zásadami teoretickými.“ Schauera portretuje se zbytečným nákladem chvalořečnických frází Lormanová: „mezník“, „v celé české literatuře je málo postav jemu rovných“. Nevím, kolik je zásluhy ve vytrhování kritiky „z područí estetických a filologických rozborů“, nevím, do jaké míry jsou „kladnými duchy“ Tyrš a Schauer: Tyrš, který nastavil překážky do cesty Alšovy, Schauer, který váhal nad Bož. Němcovou.

Vodákem se zabývá Alb. Pražák, který také napsal úvod ke knize. Kdo je Vodák, dovíme se lépe ze sborníku k sedmdesátinám Vodákovým, redigovaného rovněž Pražákem. Ušlechtilým zásluhám Vodákovým o českou literaturu ubírá teď Pražák nespravedlivě, když se spokojuje se stydlivým konstatováním: „Hledal

v básnických postavách básnickovy samopodobizny, někdy až zámezně na úkor pravdy a vkusu.“ To při jubileu štědřeji rozdával ze zásoby sytých charakteristik Vodákových: „extatické milostné zážitky v obyčejném pokojíku někde ve třetím poschodí, erotism bez tíhy a vážnosti svých přídavků, věčná chtivost lásky u stárnoucí ženy“ (o R. Jesenské), „velké dítě, duševní mlsálek, životní neschopnost, zruďnost, milovník zabezpečeného komfortu a rafinovaného luxu“ (o J. Zeyerovi).

Pražák teď vůbec diskretně přikrývá leckteré realistické zásluhy Vodákovy, vervu jeho útoků proti Vrchlickému, jeho oddanou službu Masarykovi a Macharovi. Zato rozvinul teď Pražák složitá kouzla svého slohu a rozpoutal svou vášeň metodickou. Nehleďme zaujatě na menší disharmonie, jako je mezi dvěma výroky o Vodákově vztahu k sovětské kultuře: „právem projevil skepsi k sovětské literatuře“ - „Mladému poválečnému Rusku a Polsku ovšem cele neporozuměl, znal je příliš z překladů, proto tu uvázl na povrchu poznatku a soudu“. Raději se kochejme výrazovým zdokonalováním Pražákovým: autorovi nestačilo původní: „žádal po nich, aby se vzdali svého falešného aristokratismu, aby přilnuli k lidu a sbratřili se s ním, aby zanechali „aristokratismu práce“ a sklonili se k lidové dělnosti“, nahrazuje starší znění takto: „falešný aristokratismus a individualismus neměl podle něho již smyslu a... přilnavost k lidu a k jeho dělnosti byla samozřejmou“. Podobně nestačí „Sen, smyšlenka, fikce, touha a wildeovská vůle k lhaní v romantismu souvisely podle něho zrovna organicky s katolickou představou nebe, nebeské úchvatnosti a krásy, s jejím smyslem pro problematiku bytosti na nebi a s její naukou o povýšenějším životě nad zemí než na zemi“ a proto je hluboká moudrost Vodáková zhuštěna: „Jeho sen, fikce, touha a sklon souvisely s katolickým úchvatem nebes, s problematiku bytostí na nebi a s životem povzneseným nad zemí“. Pražákovi nevyhovuje už pouhé „logické myšlení“, propaguje nově „logickou otužilost“ a tato buj-

ná fyziologičnost se rozmáhá všude. Jsme z Pražákových studií zvyklí na všelijaké básnické optiky a akustiky, u Vodáka a u kritiky vůbec se to hemží „okysličováním“: „okysličovat se všemi kritickými metodami“, „svou vlastní metodu osobitě okysličoval a kombinovaně upravoval“ atd. Z kritické oblasti rovnýma nohama skáčíme s Pražákem do medicíny: „musil přidržovati zkoumavě ruku na světové kulturní tepně, aby zjistil a usměrnil účelně náš vlastní tep“. Těžko ovšem pochopit, co v této souvislosti znamená stále opakované označení Vodáka jako „noetika“, jaká je to metafora. Abychom byli spravedliví, Pražák vedle fyziologie nezapomíná ani na hudbu, odtud výrazy jako „darwinovsky laděný vědecký kritik Taine“, „nutný lad v uměleckém díle“. A dovede sáhnout po Vodákově vzoru i do života: kritika let 90tých nebyla „napadačsky organisovaná tlupa vůči dosavadnímu Parnasu“.

Nejsilnější kritický pud Alb. Pražáka je zřejmě tento: nahromadit co nejvíce cizích jmen, čím vzdálenějších a zapadlejších, tím lépe. Ledacos vypustil ze svých jubilejních článků o Vodákovi, ale snad se nezřekl ani jediného jména cizího kritika, s nímž se mu Vodáka podařilo uvést ve vztah. Naopak vyzdobil svou studii z probíraného sborníku klasobraním jmen z cizích srovnávacích studií jubilejních (O českou . . ., 96-7), při čemž podstatně oslabil výklad o Vodákově Odysseji a převrátil hodnocení Žeromského (sr. i anglosaský vliv podle Vočadla na str. 99). Své vlastní poznámky srovnávací shrnul nyní na dvou stranách (109-110), ale ani zde se nevaroval nepřesností. Je rozdíl, když původně napsal: „Schauera nekladl tak vysoko jako Masaryk. Jeho erudice byla malá, usuzoval podle jednotlivostí a ne celku“ a nyní píše: „Mnohému se naučil . . . u Schauera (filosofická, sociologická, politická podloha kritikova, souvislost ideálu a života).“ Nebo je rozdíl, čteme-li dříve: „Byl přesvědčen - jako Masaryk - že umělec lépe a názorněji vidí než vědec . . . názor ovlivený i Gartelmannem, Proelsem a hlavně Dostojevským“ a nyní:

„Němci ohlásili se z leckterého Vodákova postřehu, tak ... Proels (umělec vidí lépe než vědec)“. Jistě nutno tento názor uvést v bezprostřední vztah k Masarykovi, a jdeme-li dále, podle zmíněného konstatování K. Svobody k Schopenhauerovi. Pražák ovšem neusiluje o vyloučení čistých myšlenkových prvků, nehledá poslední duchovní vzory, nýbrž libuje si v chaotickém kupení jmen. Co si má čtenář myslit o filiaci: „L. Berg (nеспoutanost umění)“, když o pár stránek předtím četl: „Masarykův uvědomělý organizační zásah do našeho duchovního života byl by Vodák rád opakoval na ryze slovesném poli k vývojovému uklidnění a usměrnění.“ Co tedy, nespoutanost umění nebo usměrnění? Necháme-li stranou všechny nepřesnosti, nestvůrně působí již fakt, že Pražák na dvou stránkách smetl dohromady na čtyřicet zjevů. Když dříve byly uváděny na příslušných místech, měly jakousi, byť chatrnou logiku, ale teď ty heslovité odkazy, valící se stejnosměrným masovým proudem, mění se v příznačná strašidla. Nakonec podléhá ilusi sám Pražák a nechává Vodáka cizí názory a metody „kombinovaně upravovat“.

Hledání vzorů stalo se Pražákovou maníí. Úvodní studie se hemží jmény předchůdců, podněcovatelů, učitelů, usměrňovatelů, metodiků a příkladných osobností, nejen Taine, Hennequin, ale i Glachant, Fleury („příkaz, aby kritik dbal i fyziologické a technogenetické podstaty“) a bůhví kdo ještě, při čemž ovšem se nedostalo na Masarykova a Schauerova Arnolda. Poslední perspektiva je podobně beznadějná jako při Vodákovi: „Kritici devadesátých let vycházeli zřejmě z kombinace cizích kritických zážitků, stavěli na eklektickém podkladě ... postup růstu z cizích nárazů k sobě, účelná volba jednotlivých cizích prvků a jejich důmyslný převod na naši slovesnost byly by zajímavým problémem“. Ano, Pražák má všelijaké problémy, ale zajímavější než jeho problémy je problém jeho samého. Nad jeho stránkami se marně ptáme po myšlenkové soudržnosti, jakákoliv ideová konstrukce je zadušena houbovitostí jeho slohu. To stá-

lé „okysličování“, „otužilost“, „sahání na tepny“, je přímo rakovina, nutno politovat jeho čtenáře. A běda autoru, který se dostane Pražákovi do rukou: udělá ho nezřízeností slov a jmen. Vodák konečně něco vydrží, ale měli by být před nebezpečnou učeností Pražákovou chráněni básníci.

Na rozdíl od uspěchanosti Pražákovy probírá J. B. Čapek pohodlně ročník Hlasu za ročníkem, výtěžek této neúměrné podrobnosti není však pro dějiny literatury valný, spíše se tu leccos osvětlí z dějin politických. Poučnější je Maralíkova stať o kritickém odkazu V. Mrštíka, ačkoliv jí vadí jistá roztřesenost. Jaký smysl má na př. výtku: „Pohotovostí, temperamentem, ba vervou, s níž se vrhal na jednotlivé otázky, nenahradil nutného kritického, skeptického postoje k nim“, když na předchozí stránce uvádí jako kus Mrštíkovy creda: „Odmítá prudce skepsi, která u realistů byla jednou z hlavních vlastností, i cynismus?“ Karáskův článek o Moderní revui je čistě vzpomínkový, pozoruhodné je vřelé hlášení se k Przybyszewskému. V. Bitnar podává cenný bibliografický příspěvek ke kritice katolické moderny, ale je nešťastný, když se pokouší o ideový výklad. Pojal svůj úsek příliš široce, takový L. Čech sotva má co společného s katolickou modernou, je to čistokrevný realista. Jde namnoze dál než sama katolická moderna, víc moderní než katolická, když razí heslo „smělého kompromisu“: „Vycházeje z estetiky scholastické doplnil své kritické kredo studiem teorie tainovské a hennaquinovské.“ Sv. Tomáš a Taine pohromadě je přece trochu silný tabák.

Zbývají studie o dvou nejvýznamnějších kritických let devadesátých, F. V. Krejčím a F. X. Šaldovi. Poláková práce o Krejčím patří k nejzdařilejším kusům knihy, autor dokonale ovládá svůj předmět a dovede z něho zachytit to podstatné. Podobně jako Svoboda u Masaryka i Polák pěkně ukazuje vnitřní rozdvojenost Krejčího: „zápasil v něm estét s obdivovatelem činů“ „dvojklannost jeho estetické kontemplativnosti a vůle artistické“. Postavení Krej-

čího v českém duchovním životě, v jeho bojích a křisích, se rýsuje velmi zřetelně, třebaže Polák jeho podobu poněkud uhladil ad usum dneška. O pravém duchu Krejčího let devadesátých poví něco malý citát z jeho článku K otázce kritiky (1895): „Ano, a tu máte zase jeden důvod, proč kritik není povinen hnáti se jen za bludičkou absolutní, objektivní pravdy svých soudů. Ta pravda to je na konec konvence, fráze, kterou každý hlupák dovede přemílat“. Je vidět, že vzlet let devadesátých byl nezřídka rázu záporného, že to byla rozkoš z boření, ať šlo o „vytržení kritiky z područí estetických rozborů“, ať o prohlášení „absolutní, objektivní pravdy“ za bludičku.

Největším zjevem kritiky let devadesátých byl nesporně F. X. Šalda a jeho podobizna by měla být vrcholem knihy. Bohužel ani kniha, kterou o Šaldovi napsal, nedala Fr. Götzovi kvalifikaci, aby o něm ve sborníku pověděl něco, co by odpovídalo velikosti Šaldova významu. Götzův článek má devět kapitol, které by možná obstály jednotlivě v novinách, ale které nesnesou přísnější měřítka. S užitkem se dá číst třeba první kapitola, ale některé jsou i pod Götzovým průměrem. Götz na př. prohlásil: „Dvě podstatné otázky si žádají odpovědi,“ totiž, otázka Šaldovy charakternosti a otázka jeho původnosti, povzbudí se ještě tvrzením: „Otázka si žádá podrobného rozboru,“ ale výsledek je žalostný: být Šaldou, plakal bych nad takovým obhájcem. Otázka charakternosti je řešena duchaplnostmi à la: „Kritickou charakternost musíme chápat jinak, než jako úzké lpění na několika normách. Kritik má v sobě cosi jako velký herec.“ Na konec nechává Götz Šaldu klidně v bryndě: „. . . bylo i úsilí o kritickou charakternost stálým těžkým zápasem, v němž byly . . . chvíle těžkých proher a velkých vítězství.“ S podobnou lehkostí řeší Götz i otázku Šaldovy původnosti či eklekticismu: „Ale jednostrunnost lze těžko nazvat ctností.“

Pochybnou chloubou Götzova pojetí je jeho výklad Šaldova vývoje. Götz vidí nejdůležitější předěl vývojový v chorobě Šaldově roku 1899, neustává zdů-

razňovat hloubku této caesury. Podle něho období Bojů o zítřek stojí v příkré opozici k prvnímu období Šaldovy kritické činnosti 1892-99 a další vývoj Šaldův znamená prý vyrovnání protiv. Všechno by bylo v pořádku, kdyby jenom Götz dovedl přesně říci, jaký byl Šalda let devadesátých. Máme na výběr: „čirý subjektivní idealismus a spiritualismus“, „chtěl teoreticky dělati kritiku vědeckou, pozitivisticky orientovanou, a tedy zjišťovati chladně estetické a psychologické prvky“, „kritický empirik, soudící básnická díla s hlediska generačního“, „tato generační kritika byla svým založením kritika psychologická“. U Götze není nikdy nouze o formulky, ať si čtenář srovná sám spiritualismus a pozitivismus, idealismus a empirismus. Zmatek je dále stupňován rozporem v určování převládajícího uměleckého ismu, jednou se tvrdí, že Šalda v 90tých letech vyznával symbolismus, po svém přelomu impresionismus, po druhé proboují Götzův Šalda již v prvním období impresionistické umění své generace. Bylo by možno dále ukazovat vratkost Götzových formulací, jejich frázoovitou libovolnost. Ale jeho zmatenost není tak rafinovaného druhu jako Pražákova a uvedené příklady snad stačí.

Zisk knihy o kritice let devadesátých je tedy hubený, zdaleka nevyvažuje její vady a nedostatky. A přece by ona rušná doba zasluhovala soustavného výkladu a pokud možno definitivního zhodnocení: Máchalovy suché Boje o nové směry v české literatuře a strakatý náš sborník jsou neúplným a nezdařeným pokusem, mohou spíše varovat.

Zd. Šmíd:

Na prahu mexické národní literatury.

Říkávalo se u nás, že je někomu určitý pojem, určitá oblast vědění španělskou vesnicí. Ještě oprávněněji mohlo by se hovořit v takové souvislosti o vesnici mexické. Snahu nahlédnout do vývoje

daleké země, přesnou znalost její minulosti i přítomnosti vystřídávají tu mnohem rušivěji neurčité představu o ukrutenství španělských konkvistadorů a ještě mlhavější domněnky o sociálních proměnách a otřesech Mexika v posledních desetiletích. (Znamením k boji byla přibližně smrt staříckého generála Porfiria Diaze, jenž zemřel roku 1916 po třicetileté diktatuře). Neodstiňuje pravý stav věcí v Mexiku nečekaně okolnost, že podle úsudku zasvěcených publicistů tvoří dnes v Mexiku většinu obyvatelstva rasa indiánská? Tohle přece vrhá jiné světlo na domněnku, že příchod Španělů na území dnešního Mexika znamenal vyhlazení domácího obyvatelstva! Sledovati však toto proudění davů po ovládnutí země Španěly, to vlnění utlačené, ale nevykořeněné rasy, připomínající způsobem života v průběhu staletí ponornou řeku, jež přidušeně šumí, vysledovat podstatu a jakost zásahu indiánského živlu do politického života mexického v době sociálních bojů proti velkým latifundním, to by ovšem mohlo býti předmětem prohloubené historické studie. Hojné epizody oněch bojů, které otřásaly Mexikem po roce 1917, otvírají v svém tragickém dvojzvuku nehybně kruté myslí aztecké a drsnosti španělské málem bezúčelnou průrvu do mentality Mexika, země opět vulkanické, nevykvašené a chaotické. - V knize: Orel a had, promyšleném to souboru dojmů i tvrdých zkušeností z doby revolučního kvasu, načrtal M. L. Guzmán, typ vědecky školeného a bystrozrakého mladého příslušníka vedoucí vrstvy vzdělanců, orientované namnoze k poloostrovu iberskému, několik takových ryze „mexikánských“ scén svěřeposti a radosti ze zla. Jeho výrazný román: La sombra del caudillo (Stín caudillův) vyšel před časem v českém překladu pod názvem: Krvavý déšť. Též román lékaře Mariana Azuely: Ti zdola, hrst scén z nelítostných partyzánských bojů, z nichž dýchá věru čistě mexická letargie mužů, kteří bojují, pokud jde o ideje, tak trochu po slepu, byl již též přeložen do češtiny. Alfonso Reyes (v bibliofilském vydání edice Atlantis vyšel před časem pod

názvem: Triptych soubor tří autorových esejí básnických, z nichž: Vidina Anahuaku dohlédá hluboko do smyslu dějin a krajiny mexické), toť zase představitel neklidné moderní kultury mexické v jejím nejkultivovanějším květu, literární badatel, jenž do sebe vssál kvintesenci světového hispánství a promyslíl do jádra závažné pravdy, jimiž žijí velké kulturní národy, umělec cítící záhy falešnost fanfárovitých fanfaronád, křiklavého ohňostroje „lokální barvy“, programově zdůrazňovaných národních vlastností a básník, otvírající nám gestem jemným i pevným výhled do horského Mexika, země odstínu, čtvrttónu, blýskotné krajiny, „kde vzduch jest nejzářnější“. Už takové tři knížky mohly ostatně poodhalit pozornému a vnímavému čtenáři roušku, pod níž pozaniká vzdálená země . . .

Ať již přítomný vývoj Mexika, kde v posledních desetiletích domácí nespokojenost a nejextrémnější popudy zvenčí rozmetaly společenskou strukturu, s hlediska hospodářského věru zastaralou, a kde se mentalita rasy indiánské jen stěží přizpůsobuje novodobým formám života, neboť cíle indiánských mas, hladovějících po půdě a rozličných politických nápravců, agitátorů a dobrodruhů byly skorem protichůdné (jaký je i v tom hemžení politickém rozdíl mezi snílkem Maderou a takovým Panchem Villou, kterého lehce zidealisoval známý film: Ať žije Villa!) zharmonisuje nesouladné proudy v nejvyšší, osobitě vyhraněnou syntésu národního života, nebo se po směru stereotypnějším, „amerikanisujícím“, osvěží současnými podněty, což by znamenalo prudší zrytmování hospodářských možností země a určité „odmexikánštění“, jisté nepochybně jest, že měl pravdu ten, kdo napsal, že Mexiko soudobé nemůže nalézt dosti kulturních živin v odplavené době předkonkvistadorské, že jména jako Montezuma nebo Xicotencatl mohou být pro soudobé Mexičany nanejvýš oním symbolem, jež představuje na př. pod zorným úhlem dějin francouzských jméno Vercingetorixovo.

Rozbřesk nových časů, základní přetvoření hmot-

ných podmínek života, prostupovaného novými ideami nepřipouští, aby se v zemi, žijící už po tolik desetiletí ve stínu mocného souseda, udržovaly nadlouho naplaveniny dřímotné mentality indiánské, aby se ona končina Nového světa nepřizpůsobovala v hospodářském životě proudům, které zasahují do podstaty života u obyvatel, usilujících zprvu spíše jen o spravedlivější rozdělení půdy a možnost hospodařit po staru na vybojované hroudě. Onen indiánský živel, o němž byla řeč, to nejsou ostatně Indiáni z doby Montezumovy, nýbrž Mexičané!

Dobytí rozsáhlých středoamerických území Španěly, bylo totiž vpravdě předělem v životě země, kterou dnes známe jako Mexiko. Několika letnými doteky pokusil jsem se naznačit, jak složité otázky bylo by třeba řešit, měli-li bychom nahlédnout hlouběji do života vzdálené země, byť jen v posledních několika desetiletích, podmíněných ovšem životními podmínkami i chybami předchozích staletí, jak by bylo třeba zjistit i rasové rozložení obyvatelstva v soudobém Mexiku a ukázat, čeho tedy Španělé v Mexiku dobyli, v čem v době revolučního kvasu, kdy již potomci konkvistadorů byli Mexičany, zklamala a podlehla vedoucí vrstva, jež by se měla pokusit o spravedlivé rozřešení problémů, po dlouhá desetiletí nerozvázně odsuzovaných. Byli to však Španělé, kdo zformoval Mexiko k jeho soudobé podobě v oblasti myšlenky a umění. Ukázat, jak po krátkém údobí, kdy tvrdí a neúprosní konkvistadoři drtili tamější starobylá města „ohněm a mečem“, prodchnuti kastilskou pýchou, jistotou víry, sebevědomím národa v plném vzmachu, ale vábení ovšem „lidsky, příliš lidsky“ zlatotřpytem pokladů, blýskotáním šperků, vášnivou až ziskuchtivostí, přišla poznenáhlu doba prvních pokusů o rozprostření školské sítě, duchovních výbojů, nesených slovem misionářským i vynálezem knihtisku, co preludovalo literaturu mexickou, jež „jest odnoží literatury španělské, užívajíc jako ona stejného nástroje, společné řeči, ale lišící se od ní znaky, které jí průběhem doby vtiskl duch národní“ (Carlos

Gonzales Peña!), to chce být na chvíli tématem mých zběžných poznámek. Jde-li o tento předmět, je třeba držeti se základního díla: Dějin mexické literatury od C. G. Peni; činím tak samozřejmě také, neboť jde spíše o vítanou informaci nežli o samostatné proniknutí nepřístupné kulturní oblasti! Literární dějiny Mexika mají mnoho stránek hlubokých i poutavých. Mohutné osobnosti některých misionářů, mužů dramaticky rušného života i pronikavých a neúmorných badatelů v linguistice i historicko geografickém poznávání nové země (k těm proslulým osobnostem, z nichž některé byly z řádu dominikánského, vrátím se zde ostatně samostatnou statí); mexický pobyt španělských básníků, z nichž autor madrigalu: Oči klidné, oči jasné..., Gutierre z Cetiny, se v kolonii jen mihl, ale Juan de la Cueva a Eugenio ze Salazaru zanechali stopy patrnější a rodák z Valdepeñasu, Bernardo z Valbueny, jest už autorem větší výpravné básně: Mexická velikost, kteroužto básní možno dle úsudku Menéndeze y Pelayo zahájit řadu poetických výtvorů vysloveně „amerických“; jméno dramatického spisovatele Ruize z Alarcónu, který se narodil v Mexiku asi r. 1581 a má trvalé místo ve vývoji světového dramatu; mexický kulteranismus, pitvorné ozvuky gongorismu na sopečné půdě Mexika, či zase v sedmnáctém století „desátá Musa“ Juana Ines z Asbaje; nebo již tápání novodobé mexické literatury, jejíž záblesky, jistý rys distinguovanosti se smyslem pro odstín a ostře rytou linii odstavců, svědčí neklamně proti některým jiným literaturám hispánské Ameriky, možná barvitějším, leč neprotříbenějším, o kultuře s pevnými základy, o duchovním životě, který roubovali záměrně Španělé z doby rozkvětu; - již takový výčet několika stránek ukazuje, jak bohatým polem pro literárního badatele může být vývoj mexické literatury v průběhu pěti století.

Třináctého srpna roku 1521 byl obsazením Tenoxtitlánu dobojován boj dobyvatelů. Po pracích rekonstrukčních, po správním zorganizování země, navá-

zání pravidelného styku s mateřskou zemí, zbývalo, jak praví C. G. Peňa, Španělům zkusit štěstí v konání složitějším a nesnadnějším: „vtělit domorodé národy do civilizace hispánské, vytvořit v nové oblasti civilizaci“. Zcela v duchu tehdejší doby připadl tento úkol dobyteltství duchovním skupinám misionářů. Oni položili základy kulturního života, jenž se v průběhu staletí mnohokrát zaskvěl, oni uměli vložit shovívavou ruku na zjitřelé rány, oni získávali tam, kde konkvistadoři drtili. I když bychom se odklonili od panegyriky, nelze si zastírat zrak před neochvějným idealismem, vytrvalostí a organizační schopností mužů, u nichž nezbytno předpokládat, že měli širší a láskyplnější rozhled nežli jejich vojáci předchůdci, mohlo-li se jim vydařit poměrně záhy jejich důležité poslání. Šlo na onom úhoru, zkypřeném krví, o dílo namáhavé, výjimečné. „Byl to úkol svou obsáhlostí výjimečný, ale příkladní mužové, kteří se ho podjali, mohli k němu přistoupit s nadějí ve zdar, vždyť byli též výjimeční. K jejich evangelické chudobě pojila se dobrotivost, která jim záhy získala důvěru i lásku přemožených. Vytrvalost doprovázelo u nich vzdělání, které je uschopňovalo k tomu, aby byli apoštoly, ale též učiteli; duchovní i fyzickou zdatnost provázela heroism.“ (C. G. Peňa.)

Misionáři musili vstoupit do styku s domorodci, učit se se starou námahou a různými oklikami jejich obtížným řečem; pak bylo teprve možno zakládat školy.

Jde zde, to třeba mít na paměti, o dějinné hodnocení „dovršeného činu“, o postižení duchovních proudů doby, která přejímala zcela samozřejmě duchovní vedení v širých oblastech zámořských. Držím se tu úsudků vzdělaného Mexičana, jenž mohl badat s prameny v ruce a není zatížen vzhledem k dějinám své země, kterou k její dnešní podobě přepodstatnili Španělé, fobií či citlivostí některých cizinců, vkládajících do hodnocení dějin mexických příliš mnoho z některých předsudků století devatenáctého. Není též nezajímavé, že dílo Peňovo vyšlo v městě

Mexiku v roce 1928, tedy v údobí, které tam přecevalně nepřálo podobným názorům, nestavělo se však patrně proti jejich vědeckému, byť sympatisujícímu ztvárnění.

Fray Pedro z Gentu, rodem Vlám, jeden ze tří františkánů, kteří přišli do Mexika již v roce 1523, založil v Americe první učiliště, školu svatého Františka v Mexiku. Ona škola, kde se záhy soustředilo na tisíc domorodých žáků, vyrůstala z primitivního základu na ústav, který obsáhl i latinu, hudbu, zpěv a dbal i o předměty rukodělné, takže z jeho tříd vycházeli záhy též dovední řemeslníci. Nová doba špěla i v tomto směru k novým tvarům, využívala schopností domorodých obyvatel k úkolům, nesoucím už pečeť životního pocitu španělského, těch Španělů, kteří ostatně, pracující na půdě Mexika, přestávali být poznenáhla vyhraněnými představiteli typu člověka z poloostrova iberského a přizpůsobovali se též novým poměrům. První biskup mexický, Fr. Juan ze Zumárragy, doplnil však záhy ono rudimentárnější učiliště kolejí svatého Kříže v Tlaltelolku, založenou v roce 1536. Tam vyučovali františkáni ode dne zahájení: čtení, psaní, latinské gramaticy, retorice, filosofii, hudbě a mexické medicíně. Mezi učiteli byli na př. Fr. Andrés z Olmosu, známý polyglot, Fr. Bernardino ze Sahagunu, historik a etnolog, z Francouzů na př. Jean Focher, doktor filosofické fakulty pařížské. Z této školy, kde byli žáci rozděleni podle schopností, vyšli již někteří vzdělaní mladí muži, kteří představovali jádro nové elity, ale též nehlučnější pomocníci, jako typografové a tak pod., bez nichž si nelze ostatně představit rozvoj tamější filologie a historické vědy ve století šestnáctém. Je nasnadě, že se profesori sami od žáků učili domácí řeči, poznávali jejich prostřednictvím domorodé zvyky a obyčeje.

Ona školská síť časem houstla a byla doplňována skromnějšími učilišti.

Touha po vzdělání vála vždy prudčeji tehdejším Mexikem. Mnoho mladých mužů, ovšem z vrstev zá-

možnějších, odjíždělo do Španělska, aby tam doplnilo svá studia. Město Mexiko žádalo však brzy, aby byla založena „Universita všech věd, kde by domorodci i synové Španělů byli vzděláváni ve věcech svaté víry katolické a jiných oborech“. Prvý mexický vicekrál, Antonio z Mendozy, položil základ k příští universitě soukromou dotací. Sám pak, podporován městskými hodnostáři, preláty i duchovními, obrátil se na krále se žádostí o povolení vysokého učiliště. Bylo to však již za jeho nástupce, Luise z Velasca, kdy císař Karel V. povolil královskou listinou, nesusící datum 21. září 1551 a podepsanou princem, budoucím králem Filipem II., v Toro, založení university v městě Mexiku, dotoval ji tisícem zlatých pesos, které měly přistoupiti k tomu, co již věnoval první vicekrál, a obdařil ji v podstatě týmiž privileji a svobodami jako universitu v Salamance. - K inauguraci university došlo dvacátého pátého února roku 1553 způsobem velmi slavnostním. Přednášky byly pak zahájeny latinskou přednáškou učeného Francisca Cervantesa ze Salazaru. Téhož měsíce začali číst i další profesoři. Z nich vynikal na př. Fr. Alonso z Veracruz, scholastický theolog a filosof, příslušející k řádu Augustiniánů, dále pak Juan Negrete, mistr university pařížské, doktor Frías z Albornozu, žák znamenitého právníka Diega z Covarrubiasu a jiní. Vyučovalo se všem předmětům, uváděným tehda na program předních světových universit, časem byla zřízena též fakulta lékařská a zavedeno vyučování řeči mexické a otomí. Na okraji mohli bychom připomenouti též kolej jesuitskou, která prý často soutěžila s novou universitou; v semináři, který založili jesuité v Tepotzotlánu kladli hlavní důraz na studium domácích řečí, které byly nezbytné v činnosti misijnářské, a všímali si obzvláště řeči náhoa a otomí.

Vynález knihtisku zasáhl ovšem brzy velmi mocně do rodícího se kulturního ovzduší mexického. V městě Mexiku byla založena první americká knihtiskárna. Je dochován listinný zápis o tom, že slavný knihtiskař sevillský, Juan Cromberger, poslal všechno po-

třebné strojové zařízení i náčiní knihtiskárenské do města Mexika, a to na žádost místokrále Antonia z Mendozy a biskupa Zumárragy; stroje prý došly na místo určení v roce 1536.

Ital Giovanni Paoli, řečený Juan Pablos, rodák z Brescie, naturalisovaný v Mexiku roku 1542 a počtělý privilejí knihtiskařskou v roce 1548, pečoval hned od začátku o stroje zaslané Juanem Crombergerem. Zprvu jich bylo užíváno k zhotovování menších tiskopisů. Na začátku roku 1537 vyšla pak první knížka, jež kdy byla v Americe vytištěna, t. j. Duchovní žebřík, po němž lze vystoupit do nebe (Escala espiritual para llegar al cielo) od svatého Jana řečeného Scholastika (zemřel asi roku 606), kteréžto dílo přeložil z latiny Fr. Juan de la Madalena. - Knihtiskař Antonio z Espinosy podal protest proti oné privileji, a r. 1559 bylo mu povoleno zřídit druhou knihtiskárnu. Nástupcem Juana Pablose byl Pedro Ocharte, jenž vytiskl řadu knih v řeči domorodé a celou řadu vzácných a znamenitých tisků. K prvním dvěma knihtiskárnám přistoupil v r. 1575 závod Pedra Balliho a kolem r. 1578 podnik Antonia Ricarda. Antonio Ricardo - původním jménem Ricciardi - rodák turinský, přenesl svá strojová zařízení později do Limy a uvedl tedy knihtisk do nadmíru důležité oblasti jihoamerické, kde se duch španělský projevil v průběhu staletí též velmi vzosně, rozvitě a svérázně. Z oněch knihtiskáren vycházely slabikáře, učebnice, slovníky a gramatiky, pořizené pracovitými mnichy, dále pak modlitební knížky, misály, žaltáře. Mnohem méně bylo již vytištěno knih právnických, těch, které se obíraly přírodními vědami, lékařstvím, historií . . .

Trvalo ovšem řadu let, nežli z půdy takto zúrodněné vzešla posléze bohatší žeň, nežli vzniklo v Mexiku kulturní ovzduší, uschopněné přijímati, vnímati a rozprávati vyšší podněty, nežli se duch španělský v novém prostředí rozletěl tak, že slova zašuměla předechem dosud nepoznaným. Bylo však nezbytně potřebí těchto průkopníků, jednou proslulých, po druhé anonymních, aby se zrodila mexická literatura v tom

smyslu, jak ji dnes chápeme: duchovní proud, podmíněný poloostrovem iberským, ale podbarvený novým prostředím tak osobitě, že můžeme bez nadsázky hovořit o svébytné literatuře národní.

Prázdniny Otokara Březiny.

Nedaleko Nové Říše, kde v bohaté knihovně starobylého premonstrátského kláštera básník Otokar Březina bezpočtukrát čerpal poznání, v kraji vážném a zamlklém, plném teskných pahorků a tmavých lesů, je malá ves Červený Hrádek. Kousek odtud o samotě v lese na mírném návrší stojí myslivna, krásný a tichý koutek na zapadlé výspě západomoravského kraje. Prostá myslivna, zapomenutá a neznámá - a jen málokdo ví, že v skrytu této myslivny vyrůstala Březinova básnická díla. Všech pět básnických knih Otokara Březiny je vlastně úzce spjata s touto myslivnou a jejím okolím, neboť právě v letech, kdy vznikaly básnické knihy Březinovy, v dobách učitelského působení básníka v Nové Říši, býval Otokar Březina vždycky v létě v čas školních prázdnin v myslivně hrádecké u pana lesního Josefa Otce.

S panem lesním Otcem seznámil učitele Václava Jebavého (Otokara Březinu) v Nové Říši obvodový lékař dr. Křivý. Březina se spřátelil s lesním Otcem a býval potom stálým letním hostem v myslivně hrádecké. Od roku 1892 až do roku 1918 (kdy lesní Otec zemřel) v časovém rozmezí 26 let pravidelně básník prožíval své letní prázdniny v myslivně na Červeném Hrádku.

Zde nacházel klid a mír, pryč od hluku školních tříd, který nejednou velmi tísnil a srážel básníka. V myslivně hrádecké bylo ticho lesní samoty, a hluboké ticho bylo také všude kolem, ono ticho, jehož Otokar Březina tolik potřeboval, aby nerušeně se mohl svým duchem pohroužit do hlubin a dálek, které ho přitahovaly a lákaly. Bylo jistě velkým štěstím pro básníka, že si našel pro svůj prázdninový pobyt tento koutek. Letní prázdniny v myslivně hrádecké byly úrodné pro básníka, který v tichu teskných a nádherných lesů se zamýšlel nad tajemstvím věčnosti. Po procházkách v lesích do noci pracoval básník ve svém pokoji na svých básnických dílech. I když se potom později Otokar Březina přestěhoval do nového učitelského sídliště v Jaroměřicích nad Rokytnou, zajížděl v létě o školních prázdninách vždy znova do hrádecké myslivny. Otokar Březina říkával této myslivně „pokojný dům“ podle jména jedné knihy Růženy Svobodové, a v těchto slovech je obsaženo, jak velmi měl hrádeckou myslivnu rád. Neboť myslivna v Červeném Hrádku mu dávala pokoj od ruchu světa, pokoj a mír, jehož v životě jinak málo mu bylo do-

přáno - málo klidu a samoty přinášelo básníkovi učitelské poslání, které bral Březina nejednou jako trpký a bolestný životní úděl.

Kolem myslivny byly ovocné stromy, včelín, i zeleninová zahrada a květiny. Také slunečnice, které měl Otokar Březina velmi rád. A lesy byly kolem a na jedné straně se otvíral nádherný pohled po Českomoravské vysočině. Ticho, samota, dálky - opravdu šťastný domov pro teskného básníka-samotáře! Dva pokoje obýval Otokar Březina v hrádecké myslivně, jeden byl mu ložnicí, druhý obývacím pokojem. V ložnici měl psací stůl, kde přes den a večer do noci psával.

Roku 1918 postihl rodinu Otcovu krutý osud. Lesní Josef Otec zemřel na španělskou chřipku, jíž podlehla i dcera Milada, jedna ze čtyř dětí lesního Otce. Vdova s třemi nezaopatřenými dětmi musela s nepatrnou pensí opustit myslivnu. Básník Otokar Březina se však ujal v těžkých chvílích Otcovy rodiny. Syn pana lesního Otce, Jaroslav Otec, dostal vlivem Ot. Březiny místo lesního v myslivně „U Magdaleny“, která je asi hodinu vzdálena od myslivny v Červeném Hrádku. Do myslivny „U Magdaleny“, jež byla upravena z někdejší barokní kaple, pak jezdil Ot. Březina k vdově po panu lesním Otci a k synu Jaroslavovi na léto až do své smrti. Ještě poslední léto před smrtí trávil básník v myslivně „U Magdaleny“, v níž obýval rohový pokoj v prvním poschodí, na jehož okně kvetly muškáty a fuchsie.

Sedmatřicet let se stýkal básník s rodinou Otcovou z toho dvacetšest roků s panem lesním Josefem Otcem z Červeného Hrádku, zbývající léta až do své smrti († 25. III. 1929) býval v létě vždy v myslivně „U Magdaleny“. Badatelé a literární historikové věnovali až dosud málo pozornosti těmto prázdninovým pobytům Otokara Březiny, které měly nesporně značný vliv na básníkovu tvorbu i na jeho růst. Vztah myslivny v Červeném Hrádku k básnickému dílu Otokara Březiny bude však jistě ještě nejednou předmětem pozorného studia a zkoumání.

O tom, jak velmi měl Otokar Březina rád tichý Červený Hrádek, svědčí nejvýmluvněji skutečnost, že se do těchto míst vracel po 37 let až do své smrti. Básník lnul také srdečnou náklonností k rodině lesního Otce. V majetku rodiny je mnoho cenných vzpomínek na básníka. Dcera lesního Otce z Červeného Hrádku, paní Marie Berglová, roz. Otcová, má kromě básníkových knih s věnováním a četných lístků také 42 dopisů - cenné upomínky na básníka mají i bratří paní Berglové. Kromě knih a dopisů si paní Berglová uchovala také mnoho krásných vzpomínek na básníka, jež znala od dětských let.

Jak opravdový byl vztah Otokara Březiny v rodině lesního Otce z Červeného Hrádku, toho svědectvím je i po-

slední pozdrav, jež vyřizoval Březinův věrný školník Rezek vdově po panu lesním Otci. Umírající básník uložil školníku Rezkovi: „Pozdravujte ode mne rodinu Otcovu...“
Vilém Stránecký.

Nové knihy.

Carlisle: Krev mé krve. IV. vyd. Topičova Edice, Praha, 1941, str. 230, cena 28 K.

Čtvrté vydání prozrazuje, že se jedná o knihu oblíbenou, ba úspěšnou. Má všechny podmínky k tomu. Křesťana sice překvapí nedostatek jakékoliv vyšší náboženské myšlenky, ale i tak je tato zpověď utýrané poctivé mámy velmi poučná. Matka se lopotí pro své čtyři děti. Dvě z nich jí jsou k radosti, dvě jí ujídají srdce. Největšího darebáka ale právě nejvíce miluje. Nevyžene ho ani po největších jeho hrubostech a bezohledném cynismu. Její syn umírá na elektrické židli jako vydírající vrah vlastní sestry. Matka hořce platí za svou slabost a za to, jak se z její zpovědi ukazuje, že vychovávala spíše mateřským pudem než nějakými uvědomělými nebo i náboženskými zásadami. Neměla pro svou dřinu prý času na kostel. Snad. Ale tato čistá a všemu dobrému otevřená duše mohla hodně vyrůst pod teplým dechem pravého náboženství. Zpověď je tak upřímná a ukazuje tak nenáročně a prostě všechny mateřské oběti, že přečtete asi knihu jedním dechem jako já. Právě slohová neumělost vás utvrdí v bezprostředním dojmu, že slyšíte vypravovat unavenou ženu otrásající se suchým kašlem a mající jedinou radost, že její dítě je šťastno, aspoň trochu šťastno. - *Braitto*.

Jakub Deml: Šlépěje XXVI.

Již 26. A vždycky je v nich něco nového. Ono se řekne: všední příběhy všedního dne. Ale, když dal Bůh básníkovi oči, aby viděl nedělní krásu všech všedních věcí. Tak dovede neobyčejně bystře, jako nejhlubší psycholog, líčiti divnou postavičku, napolo hysterky, napolo podvodnice a k tomu ještě nádavkem roztomilé princezničky bulharské dívky. Nebo jeho cesta do Říma a jeho meditace nad kočkami. Je velkou zásluhou Demlovou, že objevuje nové velké talenty. Tak tu otiskuje krásné ukázky plastik velkého umělce Marka. Mistr Konůpek o nich napsal: Jeho plastiky mají v sobě mnoho duševního života, na povrch jemně a cudně vyzařujícího. A to je smysl i vrchol každého výtvarného umění. Mne silně zaujala především otištěná pieta. Když někdo nařiká nad nedostatky náboženského umění, ať místo nařikání zadá práci takovému sochaři Jiřímu Markovi. - *Braitto*.

Deník Jarmily Horákové, vydává a výkladovým pásmem doprovází J. Frejka. Českomor. Kompas, edice Umělci o sobě a o všem, cena 30 K.

Po dvanáctiletém odstupu odvážil se pisatel odhalit intimní črty, svěřené mlčelivým stránkám deníku a dát nahlédnout veřejnosti do záležitostí čistě soukromých. Sám cítí odpovědnost své práce a předpokládá i u čtenáře pietní postoj, s kterým předstoupí ke čtení těchto řádků.

Podkladem díla jsou stránky Jarčina deníku, spojované četnými poznámkami a vysvětlivkami autorovými. Zde řeší děvče od prvního rozpuku osmiletého mládí až do vyspělosti své duševní boje, jichž má stále dosti a dosti a s kterými se snaží vypořádat s Boží pomocí. Ale již od počátku jsou zde dva hlavní motivy - divadlo a láska. Děvče, které miluje, ne určitou osobu, ale jen jakési zosobnění svých tuh, které by bylo hodno její lásky, již by dala celou. Těmto citům však brání touha po vyniknutí; chce se stát herečkou, cítí, že jí osobní city srážejí v rozletu, kterého může dosáhnouti jedině za plné svobody. Její mladá duše však marně prahne po lásce a úspěchy divadelní stále neuspokojují. Z toho plyne zmatek, ve kterém se děvče utíká k Bohu, prosí ho vroucně o oporu. Po několika milostných zklamáních poznává, že Bůh jí chystá úděl na umělecké dráze a prosí jen, aby z ní byla dobrá herečka. Studuje pilně život, tráví rok v Paříži a dětské výstupy na soukromých scénách v Řevnicích a jinde vystřídává za pokusy na konservatoři. Uplatňuje plně své mladické názory, naráží na nepochopení starých, u nichž jí přestává být volno, nalézá uspokojení mezi mladými průbojníky, dosahujíc zde plného rozmachu. Je to její „Prodavačka“ v Nezvalově Depeši na kolečkách, hraná r. 1926 v Osvobozeném div. na Slupi, která jí otvírá dveře do úspěchů. Rok 27 je vyplněn výstupy na Národní scéně, kde herečka s nejlepším předpokladem pro úspěšnou budoucnost zakouší zase pocit opuštěnosti, bojuje svůj život, který jí však chystá překvapení, právě když studuje milovanou osobu, Václava ve Falkenštejnu. Nemoc přetrhá rázem všechny sny o budoucnosti a Všemohoucí uspí všechny plány na věky.

Jarka Horáková nebyla jen prázdnou divadelní loutkou, nalézající své vyvrcholení v laciném obdivu bavícího se obecenstva, jak se nám jeví mnohé její družky, třeba oblíbenější. Dívala se na své umění vážně, opravdově, vzala na sebe plné vědomí odpovědnosti, chtěla zahrát člověka, nemilovala proto oper a kusů psaných pro osoby předem určené. Nechce být režisérem vedena, chce tvořit sama své postavy. - *Pet.*

Dörfler Petr: Pán krajiny. Román. Edice LUK, Novina, 1940. Str. 304, cena 30 K.

Dörfler jest uznaným mistrem psychologického líčení svých postav až do všech posledních jednotlivostí. V tomto

románu z dob přelomu na začátku devatenáctého století stojí hrdina románu jako člověk s ideami století jedenačtyřicátého, třebas i jako takový Baťa. Prostřed nejrozličnějších osobností chce ovládnouti svůj kraj, aby jej vzdvihl. Nás tu zajímá nejvíce ta stránka celého románu, že nakonec jsou záchranou jen dvě věci: sebezápor a láska, pojatá ve smyslu křesťanském. -es-

Ašihei Haino: Květiny a vojáci. Sfinx, Praha, 1940, str. 361.

Útržkovitě psaný válečný zápisník válečného japonského zpravodaje o současné válce japonsko-čínské. Naučí mnohému rozuměti, čemu jsme, tak daleci od těch končin, nerozuměli. Haino je neobyčejně lidský. To ho šlechtí po celou knihu. Tak krásně lidský. Kniha opěvuje kamarádství a prostého řadového vojáčka. Zajímavé jsou náznaky filosofické a náboženské, které, žel, jsou jen sporým kořením. Na rozdíl od jiných válečných knih takhle kniha nepůsobí bezútěšně jako romány, které jsme dříve znali a které se dříve překládaly. Skvěle líčí Haino zápas o člověka ve válečnicku. *Braitto.*

Jiří Jakub: Ohnice. Melantrich, Praha, 1941, str. 120, cena 22 K.

Statný svazek básní. Kdyby byl o dvě třetiny slabší, byl by o sto procent silnější. Někde si básník - tím Jiří Jakub je a může být básníkem znamenitým, zcela dětsky zaveršoval. Někde vás to uhodí deklamovánkou. Jinde jsou naházeny zcela nesoustavně obrazy a slova. Ale vedle těchto slabých věcí obsahuje sbírka básně vyzrálé, dokonalé a dobré. Básně dosněné a domyšlené, jako na příklad: Předjaří, Touhy. V nich prudce bijí o sebe obrazy a slova, skutečnosti a mnohoznačnost jejich náповědí. Přeji Jiřímu Jakubovi velkou dávku statečnosti ke škrtání a škrtání nelídnému. - *Braitto.*

Jiránek: Smetanův žák vzpomíná. (Vzpomínky a korespondence Josefa Jiránka - v uspořádání B. a A. Pistoriových.) Praha, 1940, II. vyd. Topičova edice, str. 180, cena 38 K.

Byla by věru věčná škoda Jiránkových vzpomínek a hlavně jeho korespondence, zvl. pokud se týká Smetany. Pomáhají nesmírně chápati lidskou stránku Smetanovu a celý zápas tehdejšího kulturního českého snažení. Neobyčejně dojmavá je ušlechtilá starost Jiránkova o sourozence. Po té stránce počítám listy Jiránkovy ke skutečným perlám ethickým. - *Braitto.*

Vlastní životopis Vojtěcha Jírovce. Přel. Fr. Bartoš, Praha, Topičova edice, str. 150, cena 22 K.

Je velmi vděčná sbírka Topičovy edice vzpomínek a autobiografií velkých umělců hlavně hudebních z naší krve.

Mezi ně patří Jírovec, kdysi oblíbený skladatel rokokové doby, ve které zazářil a s kterou také zmizel. Zajímavý životopis práce i vzestupu, životopis vrhající mnohé světlo na události oněch dob. - *Braitto*.

Jurčinová: Julius Zeyer, život českého básníka. Topičova edice, Praha, 1941, str. 132, cena 26 K.

Další knihy Topičovy sbírky českých osudů. Přečetl jsem knihu s tichou posvátností. Zeyer je náš největší poutník Absolutna. Hledal, bloudil, klesal a zase třeba klopýtavě se dobýval do Hradu nitra, vytahoval ruce zkrvavělé zápasem k Bohu. Jurčinová psala knihu s velkou láskou. S velkým porozuměním. Kdybyste, paní, prožila pak tak krutě a bolestně malost všeho pozemského jako Zeyer, snad byste ještě více vytušila, prokreslila Hlubinu bezpečnosti v živém Bohu, ne Bohu pouze formulí a pojmů. Jsem velmi vděčný Jurčinové za to, že nezromanisovala Zeyera. Pravda je nejpathosnější romancí. Kniha o Zeyerovi je jedna z knih, za které jsem vděčný autorovi i vydavateli. - *Braitto*.

Pavla Kytlicová: Rodiče a děti. Evropský literární klub, Praha, 1940. Dva svazky.

Bylo to neobyčejně dobré a záslužné vydání této klasické knihy, která rozhodně patří mezi nejkrásnější české knihy, vydání ji v Evropském literárním klubu, protože je to kniha, která má světovou úroveň, právě protože je tak čistě česká. Radosti, bolesti, zápas, vývoj, vzrůst a výstup nejenom Pavly Kytlicové, nýbrž celé jedné české rodiny. Cítíte chvět se v těch osudech českou duší, hloubavou, hledající, nespokojenou s málem. Cítíte silnou ruku Boží, která si vede lidi, která si z nich mimořádně vedla Pavlu Kytlicovou i zkouškami, kterým mnohdy nerozuměla tam, aby vytríbená, dorostlá, dovedla být tak modrou matkou, v jejíchž rukou se vše, čeho se dotkla, přehnětlo v čisté zlato, nebo v dobrý chléb, jestliže o zlato tak zrovna nestojíte. S jakousi hrдостí říkám, že jsem to byl první, kdo srovnával tuto knihu s Babičkou. Toto je také kniha, ke které se stále vracíte. Sledujte osudy jednoho malého, ale důležitého hnízdečka, protože se v něm zrodila a z něho vyrostla žena moudrá a statečná, Pavla Kytlicová. Proto jsem opravdu rád, že tato kniha vyšla v Elku. - *Braitto*.

Jan Neruda: Svatováclavská mše a jiné povídky. Pramen četby sv. I., Melantrich, 1941, 2.50 K.

Sešitové, ale při tom praktické vydávání drobných děl českých i světových klasiků má velkou vyhlídku, aby se stalo úspěšným apoštolem dobré četby mezi mládeží. Mohl by v něm být časem objeven i bojovník nebo alespoň preventivní lék proti morzakoru, neboť je určen svým výbě-

rem především pro mládež, jež už by se mohla stát jeho stoupencem. Z prvních šesti svazků (2. Jedna z tisíc a jedné noci, 3. Jak Češi objevovali svět, 4. L. N. Tolstoj: Kavkazský jezdec, 5. Bratři Grimmové: Z bájných světů, 6. Heinrich Kleist: Vzbouřenci na ostrově Domingo), je vidět, že mezi klasickou tvorbou jsou zařazeny i spisky při své zábavnosti zaměřené k poučení. Šťastné zahájení Nerudovou Svatováclavskou mší, provázenou kresbami Alšovými, dává sešitům ráz populárnosti.

Součková Milada: Zakladatelé. Čin, Praha. Prop. cens. pod č. j. 8110, 6. X. 1940. Str. 264, cena 34 K.

O této knize bylo napsáno v Českém slově (zn. B.), že „autorka nežije se svými postavami, ale žije vedle nich a odposlouchává jim tajně, co si opravdu myslí, a povídá to za ně.“ Nám se však zdá, že jim odposlouchává jen část, a to jen tu část povrchovou, kterou může skutečně pouze vidět, kdo nežije se svými postavami. Tak se ovšem stane, že se život bezmála jeví jen jako směšné pozérství anebo slabošství. Kdyby autorka žila se svými postavami, viděla by, že to, co jim odposlouchala, dostačí tak k sebevraždě nebo k zbláznění. Literárně je zajisté kniha velmi pečlivé a pozorně pracované dílo. Ale i tu nechápeme, proč jediný náboženský motiv knihy musí být zesměšněním náboženského života. -es-

Tombari Fabio: Celá Frusaglia. Družstevní práce, 1941, str. 293, cena 30 K.

Chce to býti svižně psaný kaleidoskop bezstarostného života malé přístavní vesničky, kde lidé žijí jakousi nemožnou neskutečnou idylou. Zajímavé je na knize, že ve slohu starých antiklerikálních povídek všichni kněží jsou vypaseni, břichopásci, fráteři, kněží nedělají nic jiného než že přemýšlejí, jak si nacpati břicho, či jak ušlechtile stojí nacvaknout panděro. Tohle standartisování kněžského života je rozhodně urážkou a nespravedlností vůči kněžím. Několikrát se autor jiskřivě zvedá ke krásným zábleskům skvěle životního chápání liturgie, ale brzo hned od toho utíká. Myslím, že tím a takovými knihami se nepřispívá k vážnému chápání života. Překladatelé či vydavatelé by se také asi poděkovali za to, kdyby jejich stav byl podobně a soustavně zesměšňován. - *Braitó.*

Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic. Odkaz minulosti české sv. 5. Melantrich, 1941, str. 270, 14 K.

Dopisy Zuzany Černínové nám dávají nejen nahlédnout do života české ženy sedmnáctého století, jakým tehdy žila patrně všechna česká šlechta, seznamuje nás nejen s jejich sice lehkým a pestrým životem, spojeným však zvláště v této době s nejrozmanitějšími obtížemi v hospodářství,

zaviněnými řáděním domácích i cizích vojsk třicetileté války, nýbrž dává nám zároveň poznati charakter české ženy šlechtičny, jež dovedla sama obdivuhodně vésti vlastní rozsáhlé panství a při tom se věnovati pečlivé výchově synů a dcery a přípravě zabezpečení jejich budoucnosti. Bylo to těžké pro ni, ženu vychovanou a kotvící svými kořeny v době, jež byla právě tehdy vystřídávána novým prouděním, jež jí odcizovalo i vlastní děti, její jedinou útěchu a starost. Její křesťanské, hluboce věřící a milující srdce zmáhalo vše, i neporozumění nejdražších, vlastních dětí. Mimo to se dostává v knize, vydané Zd. Kalistou, vzorné ukázky české mluvy z poloviny sedmnáctého století, jež je reprodukována s důkladnou pečlivostí. —ka.

V Ý H L E D Y D O S V Ě T A

Bůh a zákony přírody.

RNDr. Josef Talacko: „O možnostech aplikace růstových křivek.“ Nákladem Ústředního statistického úřadu. Tisk Melantrich, Praha, 1940, cena 7 K.

Věnujeme-li ve „Výhledech“ pozornost i takové zdánlivě suchopárné, matematické práci, není to jen proto, že jde o spisek katolíka, ale i předmět tohoto spisku může důvodně zajímati čtenáře „Výhledů“. Katolicita, i když sama o sobě zavazuje, anebo by měla přísně zavazovati k vědeckosti, nemusí, a bohužel často není postačujícím dokladem pro vědeckost. A naopak by bylo mylné mysleti, že katolicita by se měla vybíjeti výlučně v oborech týkajících se přímo mravních a sociálních otázek a neměla by se uchýliti k pouhé matematické křivce. I taková odtažitá matematická křivka může míti svůj význam, abych tak řekl, pro důkaz mravoučné i bohovědné zásady. Jelikož v tomto případě jsou splněny obě podmínky, to jest vědeckost katolíka a zároveň význam matematické křivky pro světový názor, všimneme si v našem časopise i tohoto spisu.

Samozřejmě nechci unavovat čtenáře matematickými formulami. Jen je chci upozornit na toto dílko a naznačiti jeho význam.

Dokázati kteroukoli zákonitost v přírodě jest jistě skvělým příspěvkem pro bohoslovce v otázce existence Boha. Jistě musí ho zajímati zvláště důkaz o zákonitosti kteréhokoli biologického růstu, a zvláště nejnovější důkazy o zákonitosti početního růstu obyvatelstva, a zvláště je-li tato zákonitost nikoliv jednoduchá, nýbrž velmi složitá. Tedy nejen vznik, skladba a vývoj lidského těla sama o sobě předpokládá všemohoucího Tvůrce, ale také eventuelně zjištěná zákonitost početního růstu lidí vůbec.

Už dlouho zajímalo populační vědce, jakými zákony se řídí početní růst obyvatelstva. Po důkazu, že obyvatelstvo není stále stejného počtu, bylo brzo jasno, že se neřídí ani tak jednoduchými zákony, jako je zákon lineárního nebo geometrického růstu. Platí zákony mnohem složitější. Za určitých předpokladů vystihuje růst nejlépe t. zv. zákon logistický, objevený před sto lety americkými biology Pearlem a Reedem u početního vzrůstu populace mušky „Drosophila“ (v zapečetěné láhvi). Logistický zákon je zvláštní biologický zjev početního růstu, který od počátku roste řadou geometrickou, přechází téměř v růst lineární a později spěje k určitému maximu, při čemž zpomaluje tempo růstu. Totéž bylo statisticky zjištěno u růstu obyvatelstva, který je nejdříve velmi pomalý. Ponenáhlu se však zrychluje, až dosáhne největší rychlosti a potom se začne zpomalovati. Tempo růstu nějakou dobu klesá a na konec se zcela zastaví. Tento zákon jest znázorněn graficky esovitou křivkou, totiž křivkou, která se podobá rozloženému písmenu „S“.

Dr. Josef Talacko jest prvním zastáncem logistické křivky v české vědecké literatuře, a přes počáteční odpor razí si úspěšně cestu a získává rozhodně čím dál tím více přívrženců. V tomto spisku po poukazu na nedokonalost metod empirické a analytické zvláště pro extrapolaci, totiž pro zjištění dalšího vývoje křivky dosud zjištěn na základě dosavadních konkrétních statistických dat, t. j. jinými slovy pro zjištění budoucího vývoje obyvatelstva, probírá metodu biologickou, která je dnes skutečně vedoucí metodou při stanovení stavu populačního vývoje a při stanovení pravděpodobného budoucího početního růstu. Jako charakteristické případy užití křivky uvádí dr. Talacko její aplikaci na obyvatelstvo severoamerické, japonské a české. Aplikací logistické křivky na růst obyvatelstva nejsou samozřejmě vyčerpány všechny možnosti užití. Už Lotka ukázal na výhody užití logistické křivky i pro vývoj počtu porodů, vývoj úmrtnosti, ba pro vývoj poklesu úmrtnosti a stanovení struktury obyvatelstva v budoucnosti. Logistický zákon není však jen zákonem biologickým, nýbrž i sociálním. Řídí se jím na př. rozšíření knihy, technických prostředků atd.

Co bych zde zvláště vyzdvihl je okolnost, jak i tento nový vědecký prostředek je zároveň i novým skvělým důkazem nejen, jak jsme už řekli, pro zákonitost v přírodě vůbec, nýbrž zvláště v oboru populačním proto, že sama příroda se stará o souladný početní vývoj obyvatelstva. To je také velmi zajímavá stránka přírodní zákonitosti; jako by nám povídala, proč se lidé staráte o to, je-li nebo nebude-li mnoho lidí na světě, proč do toho zasahujete, když sama příroda, z vůle nejvyššího Tvůrce, se samočinně stará, aby vás nebylo příliš mnoho. Právě logistický

zákon dokazuje, že není možný nekonečný vzrůst obyvatelstva, že má své *přirozené* meze. Ba musíme dodati, že v důsledku umělého zásahu, mravního a sociálního úpadku lidstva vyskytuje se v některých logistických křivkách tak zvaný „zlom“, který jest výstražným znamením, že byl porušen zákon přírodní, že byl spáchán člověkem čin, který tímto přestupkem proti přirozenosti má nejtěžší následky, který mstí příroda a tím i Bůh sám. - *M. W.*

Z brněnského hudebního života.

(Opera zemského divadla.) Běžný repertoír brněnské operní scény uvádí vesměs díla, která byla nastudována v letošní sezoně nebo uvedena již v minulých letech. Vedle české hudebně-dramatické tvorby se uplatňují zvláště italská skladatelé. Ze Smetanových oper objevilo se znovu na scéně *Tajemství*, a to v novém hudebním i režijním nastudování. Obnovená premiéra byla shodou okolností již 110. provedením tohoto díla v brněnské opeře. Hudební část svědomitě připravil a pečlivě řídil Ant. Balatka. Smetanovu technicky složitou partituru převedl v hudbu výrazných zvukových barev, slovansky jímavé melodiky a zřetelně členěných rytmů, při čemž osvědčil osobitý smysl především pro bezprostřední uchopení lyrických scén. Vedle nich dramatická živelnost Smetanova hudebního jevu ulpívá na zcela běžném výraze. Orchestrální složka, vedená v lehce plynulém pohybu a přesném intonačním vyladění, probíhala jinak v dokonalé souhře s akcí na scéně. Pohotová režie Miloše Wasserbauera vybavila jeviště rušným, dramaticky spádným životem a dosáhla zejména v komparech velkého účinku. Z účinkujících je třeba uvést na prvním místě Václ. Bednáře, který znovu upozornil na přednosti svého pěveckého i hereckého umění. Bednářův *Kalina* je jistě jednou z nejvýraznějších postav, které prošly brněnskou operní scénou. Herecky přesvědčivý výkon Věry Střelcové (*Blaženka*) byl v ostrém kontrastu s jejím pěveckým podáním, které bylo místy rušeno tóny drsného, až nepříjemného zabarvení. Postavu panny *Rózy* dokonale ztělesnila Růžena Hořáková, pěvkyně jemného hudebního citu a pozoruhodného hereckého nadání. Skřivánek Josefa *Kejře* byl vyznačen přemírou mimického živlu a po pěvecké stránce nedovedl zaujati. Jinak bylo hráno v obsazení, známém z nedávného uvedení této opery pod taktovkou Karla Nedbala. Uveďme jen *Vlad. Jedenáctíka* (*Bonifác*), *Vlast. Šímu* a *G. Talmana*. Vyprodané hlediště přijalo nové Smetanovo *Tajemství* velmi srdečně a připravilo dirigentovi i účinkujícím nadšené ovace.

Šéf opery Rafael Kubelík, který se právě vrátil z kratší dovolené, opakoval *Berliozovy Trojany*, *Smetanovu Prodanou nevěstu* a *Janáčkovu Její pastorkyni* nově připravil

provedení Zeyerovy pohádky Radúz a Mahulena s hudbou Jos. Suka. Toto nádherné dílo bylo v Brně naposledy hráno před několika lety, ještě za éry Sachsovy. Hudba k Radúzovi vznikla v začátečním období Sukova skladatelského vývoje. Třiadvacetiletý skladatel napsal k dramaticky žitému ději Zeyerovy pohádky hudební doprovod podmanivého kouzla a křehkých zvukových barev. Citově dojímavý lyrismus je hlavním náladovým prvkem tohoto jeho mladistvě svěžího díla. V technicky průhledné faktuře a v hudební náplni jasně členěné formy postihneme již některé osobité rysy uměleckého projevu, jinak roste Sukova hudba spíše ze základů smetanovsko-dvořákovské české hudební tradice. Hudební část Zeyerova dramatického díla dosáhla pod promyšleným vedením Raf. Kubelíka nevšední reprodukční úrovně. Ve svém podání zdůraznil mladý dirigent především lyrické kouzlo Sukovy hudby, vyzvedl však také její dramatickou údernost a démonickou vášnivost. Zvukově ztlumený hudební proud probíhal v souladu s mluveným slovem na scéně, doplňoval vývoj dějového pásma působivými náladovými i výrazovými prvky a v samostatných mezihrách byl vyveden do širokých ploch typicky symfonického přízvuku. Klimešova režie osvědčila pohotový smysl pro zdůraznění dramatických momentů děje a skloubila hereckou akci jednotlivých postav v celek značné jevištní účinnosti. Taneční scény připravila s jemným vkusem Zora Šemberová. Na scéně se významně uplatnili přední členové činoherního souboru, z nichž je třeba zvláště upozorniti na sugestivní výkon Jar. Urbánkové (Runa), Libuše Rogozové (Mahulena) a Vít. Vejražky (Radúz). Představení dosáhlo pronikavého vnějšího úspěchu.

Z pohostinských účinkování uvádím vystoupení Míly Kočové, dramatické pěvkyně z pražského Národního divadla. Je nepochopitelné, proč si vybrala právě koloraturní roli. Její Gilda ve Verdiho opeře Rigoletto, představená po pěvecké stránce zvukově robustním hlasem značného intonačního kolísání, dovedla sotva uspokojiti, třebaže v hereckém projevu se vyznačovala jevištně účinným podáním. Další pražský host, sopranistka Maria Tauberová, zpívala Rosinu v Rossiniho opeře Lazebník sevillský a dosáhla velkého úspěchu u divadelního obecenstva. Její příjemně zbarvený hlas je podložen zvukovou hutností, má ve všech polohách dostatečný průraz, vedený ve vyvážené linii a vyznívající v dokonale vyrovnané intonaci. Zdařilé pěvecké podání je harmonicky doplňováno životným hereckým ztělesněním.

(Koncerty.) Zaznamenáváme především dva další hudební večery, uspořádané v rámci cyklu abonentních koncertů, které jsou uskutečňovány zásluhou Unie čes. hudebníků a Českého rozhlasu. Pořad prvního koncertu, na kterém vystoupi-

lo známé pražské komorní sdružení Ondříčkova kvarteta, byl celé věnován komorní hudbě českých skladatelů. Na zahájení bylo provedeno Smetanovo kvarteto Z mého života, myšlenkově obsažná a náladově sugestivní autobiografie velkého člověka a umělce, v dalším pak I. smyčcový kvartet B-dur Jos. Suka, dílo podmanivé melodické krásy a zvláštní harmonické svěžesti. Z moravských skladatelů byl zastoupen Vilém Petrželka svou suitou pro smyčcový kvartet, komponovanou v roce 1932. Skladba je napsána s podivuhodně vyspělou kompoziční pohotovostí a je určena převahou melodického žvlu, vedeného místy jen ve zcela běžném, konvenčním podání. Nejúčinnější větu dovedl Petrželka vytvořiti v oddílech rychlého pohybu, které se vyznačují lehkou plynulostí výrazných rytmů a mnohotvárným zvukovým zněním, zatím co v tektonickém rozvrhu se skladatel spokojuje s technicky prostou a jasně členěnou formou. Výkon Ondříčkova kvarteta prozrazuje umělce jemného hudebního citění a technicky vyspělé nástrojové hry. Hraným skladbám dovedou dáti živelný tematický výraz, bohatý dynamický život a komorně zdrženlivý zvuk, jakož i jemné stylové vcítění. Koncert se těšil živému zájmu hudební veřejnosti. Druhým březnovým večerem abonentního cyklu byl symfonický koncert české hudby. Provedena Sukova půvabná Serenáda pro smyčcový orchestr, Janáčkova Symfonieta, skladba osobité výrazové síly a jiskřivých nástrojových barev, a posléze koncert pro violoncello a orchestr soudobého moravského skladatele Osvalda Chlubny. Bylo to vůbec prvé veřejné provedení tohoto Chlubnova nového díla. Skladatel v něm opouští svou dosavadní metodu kompoziční práce a sestupuje od vnější rozumové konstrukce a úporného experimentování k uměleckému tvoření, které je podepřeno zdravě muzikálním základem. Logicky rozváděné melodické myšlenky pohybují se v průhledných harmonických skupenstvích a působí zejména na místech širokého rozepívání bezprostřední účinností. V této nové Chlubnově hudbě setkáme se mnohdy s projevem veristického přízvuku, zejména v lyricky citěných náladách, které jsou ostatně ústředním motivem celého díla. Jeho tektonika je vyvedena z uvolněné fantasijské formy a celková faktura ukazuje na vyspělé kompoziční umění. Sólový part v nové Chlubnově skladbě zvládl s bezpečnou jistotou Boh. Heran, konc. mistr praž. rozhlasového orchestru. V programu účinkoval brněnský rozhlasový orchestr, který pod taktovkou svého šéfa Břet. Bakaly připravil ideálně pružný a technicky vytříbený výkon. Koncert, uspořádaný ve velkém sále Stadionu, byl velmi čteně navštíven a účinkujícím i přítomnému brněnskému skladateli se dostalo velmi srdečného a nadšeného přijetí.

Jinak brněnský hudební život v měsíci březnu přímo

tonul v záplavě sólistických koncertů. Uvedme především vystoupení slavného houslového virtuosa Váši Příhody, který uspořádal spolu s pianistou Alfr. Holečkem celovečerní koncert ve vyprodaném sále Stadionu. V programu, jehož ráz byl určen stylově nesourodým výběrem, zaujala na prvním místě Beethovenova houslová sonáta (zv. Kreuzerova), adagio a fuga z Bachovy sonáty pro sólové housle a Chaconne od Vitaliho. Pořad doplnilo několik skladeb menší formy. Příhodovo umění představuje jistě vrcholný umělecký projev, v němž se slučuje živelně muzikální zánícení s obdivuhodným technickým mistrovstvím nástrojové hry v jednotu mocného výrazu. Svou interpretaci buduje Příhoda vesměs na minuciálně pracované dynamice, z níž staví proti sobě v ostrém kontrastu rozlehlé i kratší tónové celky. Je to osobitý znak jeho výkonu. Připojme k tomu, že takovéto jednoznačné soustředění znesnadňuje mnohdy přísně stylové podání. Přesvědčivým dokladem je Příhodův Beethoven a Bach, jejichž tematika je vržena na lomenou a často přerušovanou linii a také formová stavba skladeb trpí odtud jistou nepevností. Rovnocenným partnerem Příhodova strhujícího výkonu byl pianista Alfred Holeček, který provedl decentní a zvukově umírněný klavírní doprovod. Z české generace mladých houslových virtuosů vystoupila v Brně opět Lala Bertlová, umělkyně citlivého hudebního intelektu a vyspělé nástrojové hry. Přednesla dva houslové koncerty (Dvořák, Glazunov), preludium pro sólové housle od Joh. Šeb. Bacha, Corelliho patheticky vznosnou skladbu La folia a baladu Jana Kubelíka. Oduševnělým a vzácně vyrovnaným výkonem potvrdila, že úspěšně pokračuje ve svém uměleckém vývoji. Co bychom jí však mohli snad vytknouti, to je nepřesné intonační vyladění, které porušuje zejména podání pasážových oddílů a vícehlasé hry. Bertlovou doprovázel s poměrně malým zdarem Jaroslav Posadovský, který byl letos jmenován profesorem klavíru na brněnské konservatoři.

Beseda brněnská uspořádala v rámci jubilejních oslav A. Dvořáka pěvecký koncert Elišky Reissigové z Prahy. Byly provedeny ukázky z Dvořákovy písňové tvorby a ve druhé půli večera cyklus písní Údolí nového království a Písničky na slova lidové poesie od Vít. Nováka. Tento rozsáhlý a technicky neobyčejně náročný pořad zvládla pěvkyně s obdivuhodnou lehkostí. Reissigová má zejména střední hlasovou polohu stejnoměrně vyváženou, kdežto vysoké tóny jsou vyjadřovány hlasem přebytečné síly a ostrotí, který je mimo to také v intonaci nepřesný. K procítěnému přednesu a vnitřnímu prožití zpívaného slova připojuje pěvkyně vyspělý smysl pro vzornou a pečlivou deklamaci, takže její výkon dovede cele zaujmouti. Komorně

ztlumený klavírní doprovod poskytl pěvkyni pianista Alfred Holeček.

Mimořádnou událostí v koncertním ruchu bylo vystoupení vynikajícího českého varhaníka B. A. Wiedermanna. Umělec hrál slavná varhanní díla Buxtehudeho, J. Š. Bacha, G. F. Händla (koncert d-moll) a několik skladeb z vlastní tvorby. Wiedermann je mistr obdivuhodné technické pohotovosti a vrozeného nadání pro mohutnou myšlenkovou i tektonickou výstavbu varhanní věty. Jeho podání se vyznačuje hudební přesvědčivostí a především jedinečnou zvukovou bohatostí, pramenící z důmyslně promyšleného rejstříkování. Jeho technika klávesové i pedálové hry dosahuje vskutku mistrovského vrcholu. Na koncertě spoluúčinkovala Růžena Hořáková, altistka brněnské opery, a člen brněnského rozhlasového orchestru Frant. Suchý (hoboj). Hořáková přednesla v přísném stylovém pojetí sugestivní Lamento z Orfea od Cl. Monteverdiho, Arii de tempore od starého českého mistra J. A. Plánického a posléze ukázky z Wiedermannovy písňové tvorby. Výkon této hudebně inteligentní pěvkyně dorůstá k pozoruhodnému reprodukčnímu formátu, jak se ostatně můžeme přesvědčiti i z jejich pěvecky výrazných a jevištně účinných postav, které tvoří na brněnské operní scéně. Koncert Wiedermanna a Hořákové přivábil na Stadion velmi četné obecenstvo, jež odměnilo výkony obou umělců nadšeným potleskem. V této souvislosti uvádím dále koncert duchovní hudby, uspořádaný Spolkem absolventů brněnské konservatoře, jakožto další podnik v řadě t. zv. hudebních sobot. Hlavní zájem se soustředil na provedení dvou částí z Dvořákova Stabat Mater (Inflammatum a Eja Mater), vedle nichž byla v programu zastoupena altová arie z Händlova oratoria Samson, Palestrinova Impropria a konečně Pièce héroïque z varhanních skladeb Césara Francka. Sólové skladby slyšeli jsme v krásném podání znamenité altistky dr. Marie Juřenové. V krátkém čase již po druhé vystoupil koncertně sbor židenického kostela sv. Cyrila a Metoděje, jehož nadaným sbormistrem je Karel Hradil. Franckovu varhanní skladbu přednesl Ant. Cenek v jednotvárném, skoro těžkopádném pohybu a bez zvláštního hudebního výrazu. Koncert dosáhl celkově zcela běžné reprodukční úrovně. Provedení jednotlivých skladeb bylo tentokráte značně ztíženo akusticky nevyhovujícím prostředím, v němž vystupovala rušivě intonační rozkolísanost a četné zvukové nedostatky, a to zejména při sborových skladbách. Večer byl uspořádán v prostorově stísněných učebnách varhanního oddělení v budově konservatoře.

V březnu byl uspořádán zájezd orchestru České Filharmonie do několika moravských měst. V Brně provedla Filharmonie pod taktovkou K. B. Jiráka Smetanovu Mou vlast, kterou zde v začátku letošní sezony již uvedl Václav

Talich. Jirákovo podání tohoto vrcholného díla české symfonické tvorby roste přímo ze známých talichovských základů, přináší však v melodickém členění i formové výstavbě některé ryze osobité prvky. Koncert, který vynikal po reprodukční stránce mistrovským zvládnutím Smetanova složitě partitury a živě působivým podáním, byl uspořádán pro široké lidové vrstvy. Pražští umělci dosáhli v srdečném prostředí velkého úspěchu.

Z moravských umělců, působících v tomto vynikajícím orchestrálním sdružení, uspořádal den po té v Besedním domě samostatný koncert Oldřich Slavíček, virtuos na flétnu. Pro toto své již druhé brněnské vystoupení zvolil si mladý umělec vysoce hodnotný pořad. Úvodem přednesl Bachovu sonátu a-moll pro sólovou flétnu, v dalším pak Mozartův invenčně svěží a melodicky půvabný koncert D-dur, Jirákovu sonátu op. 32, folkloristicky laděné Presto od rumunského skladatele G. Enesca a konečně technicky brilantní skladby Alfreda Caselly. Tón Slavíčkovy flétny vyniká ušlechtilým zabarvením a zvukově křehkým průrazem, je veden ve výrazně členěné linii a v muzikálně živelném projevu. Technická vyspělost pasážové hry přímo udivuje. Snad jen v hloubkách trpí jeho tón rušivými vzduchovými šelesty, které nejnápadněji vystupují zejména v pianissimové hře. Klavírní doprovody hrál v přizpůsobivém zvuku prof. pražské konservatoře Frant. Maxián, který mimo to přednesl sólově cyklus klavírních skladeb Na rozhraní od K. B. Jiráka, dílo složitě harmonické vazby a smyslově působivých modulací. Koncert si zasloužil jistě početnější návštěvy. Před vybraným obecenstvem dosáhl však Slavíček i přesto velkého úspěchu a jeho výkony byly odměněny nadšeným potleskem. Klavírní koncert Zd. Jílka, absolventa brněnské konservatoře a žáka Vil. Kurze, vzbudil u hudbymilovného obcenstva zcela mimořádnou pozornost. Po úspěšném koncertě v Praze představil se Jílek brněnské veřejnosti prvním samostatným koncertem, na jehož pořadu jsme se setkali s významnými díly české i cizí klavírní tvorby. Mladistvý umělec přednesl Beethovenovu Appassionatu, Chopinovy mazurky, nokturno (z op. 37) a baladu (z op. 47), dále Skrjabinovy rapsodicky koncipované etudy a klavírní suitu z Petrušky od Igora Stravinského. Z českých skladatelů byl zastoupen Josef Suk (výběr z cyklu Životem a snem) a Bedř. Smetana (Romance a Etuda). V Jílkovi nám roste umělecký zjev velkého reprodukčního formátu, který se ve svém dalším vývoji může bezpečně opřít o zdravý hudební základ, ohnivý temperament, jakož v neposlední řadě též o vskutku mistrovskou vyspělost nástrojové techniky. Hraným skladbám dal Jílek zvláštní výrazovou sílu, dramaticky průbojný spád a prokázal vzácný smysl pro jejich přesné stylové podání. Úspěch, jakého dosáhl tento nadějný umělec u brněn-

ského obecnstva, je jistě nezvyklým zjevem v koncertním životě. Velký sál Besedního domu byl vyprodán do posledního místa a jednotlivé výkony byly odměňovány dlouho trvajícím a nadšeným potleskem. - *V Sa.*

Atom a svobodná vůle.

Otázka svobody vůle byla nadhozena v nejnovější době porážkou deterministické fyziky. Stručně vznikl takovýto postup myšlenek: Když atom není vázán železným zákonem deterministickým, je volný. Je-li volný, má možnost voliti si přechod ze svého vlastního energetického stavu k některému jinému energetickému stavu. Neboť fyzika dnes nezná žádného činitele, který by měl vliv na takový přechod. Fyzika proto také neví, jak se atom „rozhodne“ Jen pravděpodobně očekává to které „rozhodnutí“. Jedno ovšem s větší pravděpodobností, jiné s menší pravděpodobností. A. S. Eddington nazývá ve své knize „New pathways in science“, která v německém překladu vyšla v r. 1935 pod názvem „Die Naturwissenschaft auf neuen Bahnen“, tento postoj principem akausality. Tak se tudíž přírodovědci jeví shora uvedené dedukce. Z domněle vyvráceného principu kausality vyvozují platnost opačného principu, že totiž jest atom jakýmsi principem libovůle a v tom vidí jakýsi druh svobodné vůle. Eddington se s chutí posmívá právě výrazu „jakýsi druh“ svobodné vůle. Jakýsi druh jest pojem tak elastický, že do něho vtěsnáme všechno. Zrovna tak by pak byl určitý druh svobodné vůle patrný v příhodách denního života, když nám nějaký nástroj vyklouzne z ruky nebo pero udělá kaňku. Záleží tedy na tom, co si pod svobodnou vůlí představujeme. Připisuje-li nám fyzikům někdo úmysl, že objevujeme v jednotlivých atomech psychologické znaky takového druhu, jaké charakterisují v oblasti našeho ducha svobodnou vůlí, a že dokonce něco podobného tvrdíme, pak se musím proti tomu co nejrozhodněji opřít.

Jsou však ještě jiné myšlenkové postupy, které vznikly ohrožením deterministické posice v přírodních vědách. Také navazují na atom, avšak nepřipisují jemu svobodnou vůli, nýbrž snaží se skutečnost svobodné vůle učiniti pochopitelnou chováním atomů. Svobodná vůle, tak uvažují, jest projevem ducha, ale projev ducha musí působiti na hmotu. Hmotu lze nyní ovládati proto tak snadno, poněvadž atom nemá žádný důvod, aby se choval tak či onak, je jaksi na rozpacích a tu zasáhne vůle, která ho ovlivní v tom smyslu, že atom si vybere v nejbližší vteřině chování, které je předpokladem toho, co svobodná vůle chce. Dosud se totiž zdálo, že absolutní determinismus znemožňuje jakýkoliv zásah svobodné vůle. Teď se zdá půda dosti

kyprá, aby v oboru atomovém zabral pluh svobodné vůle. K tomuto stanovisku Eddington nezaujímá přímo postoj, ale platí zde slovo, kterým ukončuje výrok shora uvedený: Nevzdáváme se ukvapeného zevšeobecnování (totiž opouštění determinismu) jen proto, abychom sami ukvapeně sedli na lep novému zevšeobecnování. To jest jediné, správné slovo. Trochu více trpělivosti. Všechno potřebuje svůj čas. Jak pravdivé je toto slovo, vidíme z toho, že bylo vysloveno před sedmi lety a dodnes nejsme rozřešení jeho ani o píď blíže než tehdy.

Jedno však jest již dnes jisté. Víra v absolutní determinismus byla založena na neudržitelném základě a musela proto býti smetena. To, co přichází náhradou za absolutní determinismus Laplaceovského ražení, bude rozhodně pojmem pružnějším. Jest nesporné, že to vede k uvolnění dilematu, které z toho rezultovalo pro výklad o svobodné vůli. To je ale všechno. Je to však také dosti. Na tom lze budovati, a to moudřeji než dosud a úspěšněji jak pro přírodní vědu samotnou, tak pro obory duchovní.

RNDr. Artur Pavelka.

Cesta víry ve vědách přírodních.

Po rozboru plahočivé cesty fyziků po oblastech kvantové fyziky prohlašuje protestantský theolog *Arthur Neuberg* ve své knize *Das Weltbild der Physik* (Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1940), že on jde raději jinou cestou, on laik ale jinak milovník přírodních věd že potřebuje něco trochu více než suchou rozumovou vědu. Jdeme prostě jinou cestou, praví autor. Jako příčinu světového dění a jeho skrytých hybných sil uznáváme Tvůrce, o němž věříme, že všechny nitky drží ve své ruce a podle svého plánu že všechno řídí. Víme, že všechno, co se děje, je v jeho rukou. To jest stanovisko světového názoru věřícího srdce. Na místo Neuvědomělého klademe Uvědomělé, na místo slepé pravě klademe plán Boží. Determinismus pocítujeme jako něco chladného, citu prostého. My věříme v božské srdce, které je naplněno láskou k svému stvoření, i k nejmenšímu z jeho prvků. Zabíráme tak do svých úvah i bohatý svět citů, kterého chladně rozumový determinismus nedbá. Svůj názor pocítujeme jako něco bohatšího, právě proto, že nejlepší z toho, co máme, život svého srdce, zařadujeme do oblasti víry a rádi, ba s naprostou lehkostí snášíme výtka antropomorfismu; pro nás je tato výtka vyřízena vědomím, že nám přece nikdo nemůže upříti právo, abychom v člověku viděli právě tak obraz Boží jako opak. Myslíme, že bez života srdce, bez přibrání duše nelze vůbec vybudovati uspokojivý názor světový a nejméně již názor užitečný pro celý národ. „Světový názor není jen věcí rozumu, nýbrž také věcí srdce, citu a temperamentu“

(Reinke). „Nous connaissons la vérité non seulement par la raison, mais encore par le coeur.“ (Pascal.)

Třeba že bychom tak doslova nevyjádřili nikdy svoje stanovisko k vědecké práci nebo speciálně k vědeckému determinismu, přece jen plně chápeme každého laika nepřirodovědce, v němž se způsobem zde věrohodně tlumočeném ozve při studiu přírodovědeckých pokroků reakce velmi prudká. Nesmíme ovšem zapomenouti, že určitá netrpělivost, která z takových slov laikových přece jen se ozývá a určité zklamání, že přírodní věda nepředvádí hned harmonii všeho, co on očekává, je důsledkem neúplného pochopení přírodovědecké práce. I přírodovědec může být a zpravidla jest více než racionálním autorem, i on má srdce, jenže je vědomě krotí a právě touto dobrovolnou obětí vykupuje cestu k pravdě. To málokterý laik pochopí, to ví jen srdce vědcovo, toť jeho drahé tajemství. -

RNDr. Artur Pavelka.

Soutěž na dokončení náhrobku sv. Václava.

Ze zkušenosti víme, že náhrobek je pro moderního výtvarníka jedním z nejtěžších námětů. Moderní doba nemá pražádnou úctu k mrtvým, výtvarník byl již téměř vypuzen z umění hřbitovního, které obstarávají živnostníci a výrobci betonových pomníků bez citu a bez vkusu. Tím menší ponětí má soudobá kultura o hrobě světce. Kde se má umělec naučit, co je to náhrobek?

Podle toho také dopadla soutěž na náhrobek svatého Václava, která měla opatřit návrh, podle kterého by novogotická tumba v kapli svatováclavské byla nahrazena novým uměleckým dílem architektonickým a sochařským. To se ostatně může stát, ale, jak soutěžní návrhy dokazují, sotva to bude hrob světce.

Výsledek soutěže ukázal, že moderní výtvarník v celku již upustil od snahy udivit nějakou novotou, omráčit dobré věřící nevídanou vymyšleností, a tu mu ovšem nezbyvalo než zkoumat minulost náhrobku, učit se na historických příkladech, dříve než přikročí k tvorbě vlastní.

První cenou vyznamenaný návrh sochaře Jana Kavana je vlastně tumba, snad ještě trochu menší než dosavadní architektura novogotická. Nemá však obvyklý tvar domu se sedlovou střechou; boční stěny návrhu Kavanova přecházejí v střechu obloukovitě, takže náhrobek má ze předu tvar gotické klenby. Mohli bychom se domnívati, že tu došlo zas k nějakému přehodnocení, že tvaru hrotitého oblouku gotického bylo použito k sestrojení střechy. Ale spíše je možné, že se tu uplatnil jeden z nejohavnějších prvků moderního stavitelství, lamelová střecha. Sochař ovšem věděl, proč to udělal: reliefy na bocích tumby velice získaly, odchlípující se od oblého podkladu stěny. Boč-

ni stěna má tři polovypuklé náplasti, které zcela volně představují „nanebevzetí sv. Václava“. Vzdor tomu, co bylo řečeno, musíme přiznati, že tento návrh je architektonicky zcela přiměřený prostoru kaple svatováclavské. Architekt, který Kavanovi radil, neměl patrně špatný vkus.

Hůře to dopadlo s návrhem sochaře Kofránka a architekta Marka. Na starý, polodrahokamy vykládaný podval svatováclavské tumby byly navrženy čtyři postavy v rubáších, které docela bez účasti a jakoby nedopatřením nesou tumbu, podobnou většímu cestovnímu zavazadlu. Autor si dal dokonce práci a překopíroval svou skupinu do fotografie svatováclavské kaple. Učil se zřejmě na náhrobcích středověkých, ale patrně mu ušlo, že na těchto památkách postavy skutečně rakev nesou. O architektuře tohoto návrhu stačí říci jen tolik, že je velmi neúměrná.

Plasticky i architektonicky antikou ovlivněný návrh Josefa Wagnera a architekta Jana Sokola je rozhodně výtvarně nejsilnější. Nevíme sice, proč klidná architektura tumby musela být porušena zvednutím víka v hlavách; nezdá se alespoň, že tato schválnost prospívá celkovému řešení. Jinak však dlužno říci, že tento náhrobek by se neobyčejně uplatnil v klidné světlé síni a byla by věčná škoda, kdyby se někdo Wagnerova návrhu neujal a nepostaral se o provedení díla tak vzácné čistoty a uměřenosti.

Zarmoucení postojíme však před návrhem prof. Karla Dvořáka. To je tedy ovoce nadšení pro barok. Svatý Václav je tu zobrazen napolo sedící, napolo ležící na jakémsi architektonickém kvádru, obklopen beztvarymi chuchvalci látky a mraků. Ale jak pilně je vše provedeno! Vzorek látky je bezvadně vyrýsován, švy na nohavicích znázorněny jsou přesně i s krejčovskými chybami, špičaté boty opatřeny důmyslnými pletenci. Ale po duchu, běda, není tu ani památka.

Z toho ze všeho vidíme, jak u většiny případů může být minulost velmi škodolibá a jak málo pomáhá modernímu výtvarníkovi studené studium uměleckých památek, když dlouhou řadu let povýšeně zanedbával všechno, co mělo nějaký vztah k minulosti. Nepodaří se mu pak vytvořit ani dílo archaické, natož moderní. - *Štm.*

Hormony a vitaminy.

Heinz Graupner: Elixíry života. Přeložil univ. prof. dr. Vlad. Úlehla. Nakl. Čin. Sběrka Živá Věda. Svazek II.

Hormony! Vitaminy! Slova dnes často slyšená, často čtená. Již i dryáčnická reklama se jich zmocnila, nabízejíc kosmetické a dietetické přípravky, obsahující prý hormony a vitaminy blíže ovšem neoznačené. - Aby jednotlivé ústroje živého těla vytvářely celek živého jedince, jest třeba,

aby jejich speciální činnost byla řízena k vzájemné souhře ku prospěchu celku. To si obstarávají vyšší živočichové dvojím způsobem: jednak zvláštní soustavou určenou výhradně k tomu, aby vedla a řídila: soustavou nervovou jednak cestou humorální: zvláštní ústrojí žlázy s vnitřním odměšováním, je jich 9 - odměšují látky vysoce účinné již v pranepatrném množství do tekutin těla, krve a mízy aby regulovaly životní dějství. Nejsou to látky hypotetické; téměř všechny byly již získány v čistém stavu, jejich účinek zjištěn nejen kvalitativně, nýbrž i kvantitativně u většiny jich znám chemický vzorec, a některé byly vyrobeny uměle synteticky. Od objevu prvního hormonu Brawn-Sequardem r. 1883 rozrostlo se badání o hormonech v obsáhlý a důležitý obor lékařský endokrinologie čili nauku o vnitřní sekreci.

Svým významem a způsobem účinku jsou hormonům blízké vitaminy, ač původem se od nich různí. V minulém století, kdy fyziologii ovládal mechanický názor na život mělo se za to, že otázka výživy jest rozřešena dodáním potřebné energie změřené počtem kalorií, dle zásady: životť kalorie. První trhlinu v této teorii způsobily pokusy Luninovy v Basileji r. 1888. Krmil myši potravou sestávající ze správného množství chemicky čistých bílkovin tuků a uhlovodanů, krom solí a vody; avšak zvířata ve směs zahynula. Udržela se na živu teprve ta, kterým k umělé potravě přidal trošičku potravy „přirozené“, třeba mléka. Lunin vysvětlil si tento zjev správně, že v potravě krom dodavatelů energie jsou ještě jiné látky, pro život nezbytné, a tak vysoce účinné, že stačí jich pranepatrná dávka; tyto látky byly zprvu nazývány aksesorními činidly, později se vžil název vitaminy, ač nevhodně utvořený. Tyto poznatky se dlouho neuplatnily; nehodily se do energetických bilancí, v nichž vše souhlasilo na chlup, nikdy žádný přebytek, žádné manko, jak to žádá princip zachování energie. A zde pojednou látka účinná v pranepatrném množství s účinkem neúměrným její kalorické hodnotě. Též rozmach bakteriologie a nauky o intoxikacích (otravách) nebyl příznivý myšlence, že by některé choroby mohly povstati nedostatkem něčeho, třeba některých živin. Teprve, když v letech devadesátých minulého století a letech desátých našeho století podařilo se u zvířat pokusy různou úpravou krmení vyvolati a také vyléčiti choroby, jež dříve byly pokládány za infekční, nastal obrát který vedl k intenzivnímu badání, dosud neukončenému.

O těchto látkách pod magickým názvem elixírů života pojednává přítomná knížka slohem poutavým a přístupným vyčerpává úplně látku obsáhlou, co jest podstatného. Jest předností autora, že rozlišuje zjištěné skutečnosti od teorií, kterými skutečnosti vysvětlujeme, mezitím co víme čeho se dohadujeme, co teprve tušíme; nezatajuje, kde na

še poznání vykazuje dosud mezery, jež ani teoriemi nedovedeme překlenouti. Celkem převládá u autora hledisko chemické nad biologickým, stranou nechává hledisko fylogenetické, jež nám otvírá smělý pohled do dílny životního dějství. Jest chvályhodné u překladatele, že v oddíle o vitamínech doplnil, částečně i opravil autora dle výsledků badatelů jiných, též i našich. Přítomným spiskem nakladatelství Činu šťastně začíná svou novou sbírku.

Dr. Truksa Bedřich.

Kult Pekařův.

Jsme jistě posledními, kdož by se stavěli proti ocenění životního díla velikého českého historika Josefa Pekaře. Vždyť sami mu vděčíme za mnohý podnět a jeho projevy, jimiž někdy tak živě komentoval svoje přednášky, otevíraly nám pohledy do neznámých světů a často určovaly i náš vztah k mnoha osobám a myšlenkovým orientacím.

Stává se však u nás nevkusem oháněti se titulem „Pekařův žák“. Snad je to ostré slovo, ale jak to říci jinak, když jemné narážky nikoho nepřesvědčily, že zneužívání tohoto jména je při nejmenším - nevkusné. Není ještě Pekařovým žákem, kdo snad chodil na jeho přednášky, případně u něho kolokvoval, navštěvoval Pekařův seminář a dokonce snad u něho skládal zkoušky. Vždyť máme zase žáky Václava Novotného a přece nikdy se nehlásí k tomuto českému historiku jako „žáci Novotného“, neboť názorově stojí na docela opačném pólu. A přece jsou i tomuto universitnímu učiteli vděční za mnohou radu, mnohý podnět pro svoje pozdější studie a práce.

Potrpíme si rádi na módu. Módou se stalo baroko a módou je říkat si „žák Pekařův“. Nechceme býti ironičtí, když se zeptáme, kolik těch „Pekařových žáků“ se ucházelo o Pekařovu cenu při Akademii? Či snad by to nebylo nejlepším vysvědčením, kdyby cenu Pekařovu dostal „Pekařův žák“?

Mnohý snad užívá tohoto titulu proto, aby mohl si osobiti právo stát se vykladačem Pekařových názorů a myšlenek. Četli jsme nedávno několik takových výkladů a komentářů. Nemůžeme přijímati názory v těch výkladech šířené za *doložené* názory Pekařovy. Pekař byl nejen vynikajícím učencem, nýbrž také skvělým publicistou. Jeho novinářské projevy byly mistrnými díly, v nichž hloubky myšlenek nezadaly onomu podivuhodnému slohu, kterým lehce porážel protivníka jako nejlepší mistr šermu.

A právě zde třeba býti opatrným a nestačí vytrhnouti několik vět podle toho, jak se to právě hodí vykladači či komentátoru. Podobně se to má s korespondencí. Kdo by chtěl postupovati tak, jak jsme to viděli v několika pokusech nedávné a přítomné doby, ten památce Pekařově prospěti nemůže.

Stavěli jsme se již dříve proti tomu, aby Pekař byl označován za příklad katolického vědce. Tyto výhrady platí podnes, ačkoliv právě sklonek Pekařova života ukázal, že vývoj Pekařova duševního života se nezastavil, nýbrž směřoval právě k jasnému a úctyhodnému se přiznání *k celé* podstatě katolické víry. Osobnost Pekařovu zde třeba oddělit od díla Pekařova. Kdo se pokouší o jiný výklad vědomě chybuje. A podobně chybuje i ten, kdo by snad náhodným výběrem citátů se snažil podati domněle skutečný názor Pekařův na naše nejdůležitější problémy a otázky

K tomu, abychom skutečně mohli Pekaře *vykládati*, k tomu nestačí pouze název „Pekařův žák“. K tomu je třeba mnohem více. Především vlastního díla, z něhož by bylo patrné, že skutečně má své kořeny tam, odkud vyrůstá onen mohutný kmen Pekařovy osobnosti, v jehož stínu mnohým se tak zalíbilo, že se jim ani nechce založiti svoji štěpnici nebo aspoň vsaditi vlastní stromek své píle a svých schopností.

Stavíme se proti frázování a proto nemůžeme přejíti mlčením ani tento zjev. Tím spíše, že svým srdcem dovedeme vycítiti bolest Pekařovu, kdyby dnes četl o sobě to co „jeho žáci“ o něm napsali a napíší. Literatura o Pekařovi utěšeně vzrůstá, zatím co postrádáme výrazných vědeckých projevů jeho žáků. Přiznáváme se, že nám nestačí to, co vyšlo z per těchto „Pekařových žáků“. Budou snad pohoršení a roztrpčení. Víme, že někteří z nich skutečně již přinesli svůj podíl české vědě historické a dovedeme tuto vědeckou účast oceniti. Leč nikde dosud jsme v těch pracích nepoznali to jádro Pekařova postřehu a soudu, jaký právem bychom mohli žádati od těch, kdož se nazývají žáky Pekařovými. Jsou však mezi těmi žáky ještě jiní, a ti právě se prohlašují za oprávněné vykladače odkazu Pekařova, ač jejich vědecký podíl je tak skrovný, že opravdu nemají naděje přiblížiti se svým dílem svému učiteli a mistru.

Kult Pekařův, jak o jeho rozšíření usiluje u nás jistá skupina, jest zjevem nezdravým. Nomina sunt odiosa. Na jménech nám nezáleží. Česká věda potřebuje pozitivní práci. Pochlubme se vlastní vědeckou prací a bude-li skutečně psána pod duchovním vlivem Pekařovým, pochopí to všichni, jimž dílo Pekařovo je vzácným odkazem. Snad v poesii mohou býti samozvaní epigoni, ale věda takového epigonství nezná a znáti nesmí. Chce-li kdo ve stínu Pekařovy osobnosti pěstovati svoje vlastní uctívání, potom by měl z úcty k tomuto velikému Čechu aspoň opatrněji se odvažovati na veřejnost s výklady a komentáři, jimiž památce Pekařově škodí; a to docela hříšně a neprávem.

Opakujeme znovu a jasně: Neběží nám o osoby ani nějakou kliku. Obracíme se proti falešnému kultu Pekařovu ať jej hlásá kdokoli a jakkoli. Dílo Pekařovo jest příliš

veliké a hluboké, aby se stalo předmětem novinářských polemik. - *A. Zero.*

V. Pazourek a F. Tenčík: Děti rodičům.

(Za spolupráce J. Bezdíčka a dr. Z. Blažka.) Pedagogická praxe národní školy svazek I. Nákladem Ústředního učitelského nakladatelství a knihkupectví v Praze. Vytiskla Typia v Brně koncem roku 1940.

Po úvodních slovech podávají autoři cenné pokyny na téma: Dítě a umění, Dítě hraje, Dítě přednáší báseň, Návštěvníci besídky, K režijním poznámkám v textu, K hudebním poznámkám v textu, Režisérův zápisník. Další konkrétní ukázky 4 besídek: Chceme vám vyprávět o sobě, Česká zima, Velké, širé, rodné lány a na Toulkách naším krajem, chtějí býti spíše podnětem než předlohou ke kopírování. Katoličtí vychovatelé si látku jistě vhodně doplní. Dobré dílko. - *ch.*

Brněnské výstavy.

Výstava moravských členů a hostů „Alše“.

Výstava mimobrněnských členů a hostů „Alše“, jež byla uspořádána v březnu v brněnském pavilonu spolku „Aleš“, nedosáhla tentokrát úrovně předchozích výstav. Také rozsahem byla proti minulým výstavám skromnější. Výstavy se zúčastnilo pracemi celkem 24 výtvarných umělců z různých krajů Moravy, z toho 16 malířů a 8 sochařů. Bylo vystaveno úhrnem 57 prací. Z malířských děl měly vysokou úroveň tři oleje Aloise Schneiderky (ze Soláně u Velkých Karlovic) s náměty z beskydských hor. Olej Horské ráno se vyznačoval svěží a osobitou náladovostí, silně působivý byl však i olej Poslední cesta, na němž Schneiderka zpodobil pohřební průvod v beskydských horách. Jindřich Lenhart (z Olomouce) vystavoval čtyři akvarely, zajímavé motivisticky i barevně. Svatopluk Souček (z Vyškova) ukázal, že dovede i prostým motivům z lidské práce vdechnout lyrické barevné kouzlo. Ruda Gajdoš (Zlín) projevil sliibné portretistické nadání. Vladimír Hroch (Zlín) měl na výstavě tři oleje, z nichž zámek v Kroměříži byl barevně nejsytější, sugestivní byl však i motiv Jihlavka. František Rek vystavoval jediný olej Kluziště v Lipníku, jehož pojetí i výlučná barevnost (působivý modrý tón) svědčila o zajímavé výtvarné osobnosti. Svérázný obraz měla na výstavě J. Bendová (z Letovic): pohled na Letovice z roku 1850, který působil dojmem určité primitivnosti, byl však osobitě vyřešen jak komposičně, tak i barevně. Na výstavě bylo ještě několik dalších dobrých prací, zároveň však i řada prací úrovně velmi slabé. - Dobrými pracemi byli za-

stoupeni tentokrát sochaři, z nichž silně zaujal F. V. Fojt (z Doupí u Telče), který měl na výstavě tři práce. Nejrozsáhlejší práce „Já jsem Vzkříšení“ byla vyřešena se živým smyslem pro monumentálnost, a také obě ostatní práce Fojtovy (busta dra K. Kramáře a černošská hlava „Makbetů“) ukazovaly na silné a živelné nadání. Fojt provedl své práce ve švédské žule, která je materiálem pro sochaře velmi obtížným. Ukázal tedy i volbou materiálu, že se nezastavuje před překážkami a problémy. Dobré umění ukázali svými pracemi také Ant. Širůček (z Letovic), Boh. Jahoda (Zlín), Luděk Havelka (Zlín), Karel Lenhart (Olomouc) i j. Výstava končila 30. března. - *V. Sý.*

Výstava moravského národopisu v Brně.

Okresní vedení NS v Brně uspořádalo ve dvoraně brněnského Typosu výstavu moravských krojů, výšivek a keramiky, jež byla krásnou přehlídkou moravského národopisu. Výstava byla slavnostně otevřena 30. března a její trvání bylo stanoveno do 14. dubna. Na výstavu bylo sneseno a instalováno celkem na 3.000 kusů národopisných předmětů ze všech oblastí Moravy. Největší pozornosti návštěvníků se těšily krásné lidové kroje ze Slovácka, Valašska, Hané i Horácka. Nechyběly ani rázovité kroje z okolí Brna. Ze slováckých krojů, které jsou poměrně dobře známy a jež velmi proslavil svými obrazy zemřelý Joža Úprka, byly na výstavě krásné kroje z Uherskobrodská, Hradištska, Kyjovska i z Podluží. Byl vystaven také kroj z Vlčnova, známý „Jízdou králů“, kterou nejednou zachytil štětcem Joža Úprka. Na slováckých krojích, barevně velmi krásných a malebných, vynikala hlavně ohnivá červeň. Hanácký kroj byl rovněž zastoupen rázovitými ukázkami, některé součásti hanáckého kroje byly dokonce provedeny v brokátu, vyšívaném zlatem a stříbrem. Bohaté zpracování hanáckého kroje vůbec ukazovalo jasně na zámožnost lidu, ale také na tvořivou vynalézavost hanáckého lidu, o níž výmluvně svědčila krásná ornamentika kroje. Zajímavý byl kroj ze Záhoří, kraje na pomezí Hané a Valašska, pak také kroj rodin Országů, usazených na Valašsku, ale původem ze Slovenska. Velmi osobitý, ale barevně teskný byl kroj lidu ze Sedliště u Frýdku. Kroj lidu z Horácka byl zastoupen ukázkami kroje z Velkomeziříčska a krojem z Telče, který byl na výstavě ve dvou typech. Byl vystaven venkovský kroj lidu z okolí Telče a pak městský kroj z Telče, který svou vážnou krásou působí dojmem patricijské vznešenosti. Na výstavě byl i kroj líšeňský, který svou úpravou a množstvím sukni ukazuje, že vznikl pod silným vlivem krinolinového kroje rokokového. Okolí Brna bylo zastoupeno také krojem z Klobúcka. Kromě krojů byly vystaveny i rázovité výšivky, jež spolu s bohatstvím vystavených krojů byly jediným velkolepým svědectvím osobité tvoři-

vosti moravského lidu. K výstavě bylo připojeno i oddělení keramiky, a to jak staré, tak i soudobé. Ze staré moravské keramiky byly zastoupeny ukázky keramiky vyškovské, ivančické, valašskomeziříčské, ze soudobé lidové keramiky byl na výstavě zejména soubor krásných prací strážnického Landsfelda. Oddělení keramiky uspořádal dr. K. Černo-horský ze Zemského musea v Brně. Hlavní podíl na uspořádání výstavy krojů a výšivek patří okresní zástupkyni žen NS Marii Stiebitzové, která z moravských museí vybrala kroje a výšivky vskutku nejkrásnější a nejrázovitější. Výstava se potkala s krásným úspěchem, jehož si také právem zasloužila. - *V Sý.*

Věstník pedagogický

zahájil XIX. ročník důkladnou Hendrichovou studií Nový Komenský. Obsahem jsou ukázky z Pannuthesie, poslední části Všeobecné porady o nápravě věcí lidských, kterou našel prof. dr. D. Čyževskij v Halle. Z ostatních článků 1. čísla je zejména pozoruhodný příspěvek Vaňkův: O vyšší hodnocení pedagogiky a pedagogických zkoušek. - Časopis vydává Školní nakladatelství v Praze II. Ostrovní 30.

Obnova milotického zámku bude dokončena.

Již v těchto jarních měsících se opět bude pokračovat v opravných pracích na vzácné stavbě barokního zámku v Miloticích u Kyjova, na nichž se pracovalo již loňského i předloňského roku. Nejprve byly opraveny boční stěny zámku a strana, obrácená do parku. Loni v létě se konečně přikročilo i k obnově nádherného hlavního průčelí zámku, které je ozdobeno bohatou sochařskou a štukovou prací neznámých barokních mistrů. Při loňských opravách se však ukázalo, že výzdoba průčelí je již velmi zchátralá a bude vyžadovat mnohem důkladnějších oprav, než se původně předpokládalo. A tak byla zejména restaurována čtyři krásná sochařská díla na zámku, a lešení zůstalo na zámecké budově stát i přes zimu. Nyní se přikročí k dalším pracím na zámecké stavbě a počítá se, že obnova zámku bude letos na jaře dokončena. Tím dostane nový háv jeden z nejkrásnějších barokních zámků Moravy.

Milotický zámek, který je nyní majetkem dra Ladislava hraběte Seilerna-Aspanga, byl v nynější podobě vybudován v letech 1722 až 1727, tedy před více než dvěma stoletími, v zralém baroku, nákladem Karla Antonína hraběte Serényiho. Na jeho místě stála původně vodní tvrz, na niž dosud upomínají příkopy, které se rozkládají po obou stranách starého mostu, vedoucího k zámeckému nádvoří. Pří-

kopy jsou dosud z části naplněny vodou. Most, vedoucí k zámku, je ozdoben krásnými sochařskými díly, zvláště zajímavými sfingami a stylovými kamennými vázami. Od mostu se vzácnou mřížovou branou vstupuje na zámecké nádvoří, které tvoří velkolepý půlkruh. Na nádvoří stojí vlastní zámek, rozlehlý dvoupatrový čtverhran s věží v každém rohu. Průčelí působí velmi majestátně svou výzdobou, která plně vynikne teprve po ukončení opravných prací. Za zámkem se prostírá nádherný barokní park francouzského slohu s dvěma kaštanovými alejemi a stinnými stromovými loubími. Do parku se dá sestoupit přímo z hlavního zámeckého sálu po skvostném barokním schodišti, s něhož vede vchod dolů na velkou terasu, vroubenou kamennou balustrádou. Při terase se rozkládají také slohové budovy bývalých oranžerií, které se přimykají k zámecké budově. S terasy se pak dále sestupuje do vlastního zámeckého parku.

Stejně jako zámecká stavba je krásný i vnitřek zámku, v němž zaujme již barokní schodiště, do prvního patra kamenné, do druhého poschodí potom dřevěné. Strop vstupní síně, která sahá z přízemí až do druhého poschodí, je krásně malbou Františka Ecksteina, na níž je znázorněna přestavba zámku. Eckstein pořídil také malby ve velkém zámeckém sále, jak o tom svědčí nápis na malbách, ukazující, že Eckstein pracoval v zámku roku 1725, stár 36 let. Na freskách v sále jsou znázorněny hlavně Herkulovy práce. Eckstein vyzdobil malbami i zámeckou kapli.

Kromě sálu je v zámku ještě několik krásných pokojů a síň, v nichž je zajímavý nábytek z dob baroku, rokoka, empiru i pozdějších dob. Tak je v zámku t. zv. čínský kabinet z let kolem 1740, který je po stěnách opatřen dřevěným deštěním a vyzdoben tapetami. V salonku je čínský nábytek i starý čínský porculán. Vedle je „Hamiltonský pokoj“, na jehož stěnách je dubové deštění. V pokoji je pozlacený rokokový nábytek a dvacet obrazů koní od vynikajícího malíře Hamiltona. V zámku jsou také dvě knihovny, celkem asi o 7.000 svazcích, dále sbírky starých zbraní, skla, porculánu i jiných zajímavostí. Podobně jako stavba, patří i vnitřek milotického zámku k vzácným barokním krásám Moravy. Památnosti zámku jsou nyní majitelem pečlivě ochraňovány. Také opravné práce na zámecké budově se prováděly pod stálým dohledem nyníjšího majitele. Zámek, který byl v minulých letech na své stavbě již sešlý, vynikne letos opět v plné své barokní kráse. - V. S.

VYHLÉDY

Náboženské
kulturní
sociální

literární

Výhledy
do světa

Vašek, Padesát let „Rerum novarum“. Habáň, „Starost, úzkost, nálada“ v existenční filosofii. Dacík, Křesťanská svatost a patologické stavy. Storm, Nepotřebnost modernosti v architektuře. Brněnské Zemské divadlo na rozcestí.

Několik poznámek o Miloši Martenovi. Z literárně historické práce. Nové knihy.

Myšlenka státní pense všem před uskutečněním. Renaissance fyziky. Tvůrce vitalismu zemřel. K. J. M.: Grillparzer o českých dějinách. Z brněnského hudebního života.

ročník III. číslo 1

VÝHLEDY

měsíčník pro otázky náboženské, kulturní a literární · Vedoucí redaktor P. dr. Silvestr Braitl O. P. · Spoluredaktor P. dr. Reginald M. Dacík O. P. · Redakce a administrace Olomouc, Bernardinská 14

Vychází 15. každého měsíce vyjma červenec a srpen. Předplatné ročně 35 K; studenti 20 K.

Hovorna Výhledů.

O Pekaře: Jen beze všeho napište odpověď na poznámku o kultu Pekařově. Nepřeji si nic více, než aby byl život ve Výhledech. Proto kolikrát otiskují věci, s nimiž nesouhlasím osobně, právě aby došlo k diskusi a aby se tím vytříbilo stanovisko.

V. B.: Nemohu otisknouti onu odpověď, protože otiskováním osobních polemik by se Výhledy zanešvařily.

Katolická moderna: Nepřijímám názor o průkopnictví tak zvané Katolické moderny k dnešnímu duchovnímu katolickému rozmachu. My mladší jsme rostli z docela jiných kořenů.

Prof. Ž.: Nemohu otisknouti Vaši odpověď, protože máte své revue, ve kterých můžete odpovídati. Pochopte laskavě, že by se nehodilo dobře, abychom katolickému lidu předkládali takové články, a tak dlouhé k tomu. Musil bych k tomu přidati svou odpověď a polemiky ve Vaší revui by pak nekončily. Ale na odpověď ve Vašich revuích jsem opravdu zvědav a neopomeneme o obsahu své čtenáře pak uvědomiti.

B. L.: Rozbor nové Žilkovy knihy přineseme v příštím čísle. I po té stránce chceme býti Výhledy, dávati Výhledy také po náboženské stránce, ukazovat, kde se co nového objeví i s náboženského hlediska. Jenomže, je toho teď poslední dobu poněkud méně.

Věrouka pro laiky. Šestým dílem Bůh odplatitel ukončil dr. Dacík, náš spolupracovník, svou věrouku pro laiky. Po šest let konal o tomto tematě přednášky v Praze a v Brně a doplniv je, vydával je postupně, takže nyní má

český inteligent v rukou souborně věrouku. Není to jen stručné shrnutí křesťanských pravd, jež není dobře možné uzavřít do jednoho svazku, nýbrž je to podrobné, ovšem jen jak je pro laického čtenáře nutné, probrání všech pravd křesťanských. Křesťanské pravdy jsou soustředěny v knize kolem několika ústředních otázek. Autor postupoval podle současného stavu theologické vědy, třebaže jeho hlavním základem zůstává svatý Tomáš Akvinský. Ale při tom nezanedbával Dacík ani výsledky tak zvané pozitivní theologie. Snesl nauku svatých Otců a biblické theologie tak, jak ji dnes theologická věda zná. Dobré je, že si mohou laici toto dílo opatřit po částech, takže bez velkých finančních těžkostí si mohou postupem času opatřit celé šestisvazkové dílo. Kniha je krásně vypravena. Vkusné svazečky lehko se dají nositi v kapse, aby sloužily za soustavnou četbu. Přejeme celému dílu, aby i našlo mnoho čtenářů, kteří by se z něho chtěli vážně poučiti o tom, co jest obsahem jejich víry. Nic totiž není větším nebezpečím víry nežli náboženská nevědomost, kterou mnozí lidé, kteří jinak jsou ve všem vzdělání, stále vynikají. To jim ale nebrání, aby bohorovně neposuzovali katolictví s patra, ač ho vůbec neznají.

Naše exercicie:

Prozatím mohu oznámiti, že se nám podařilo sestavit tyto exerciční turnusy pro naše čtenáře a čtenářky. Pro muže jsou *ve Staré Boleslavi* od 2. do 6. srpna v klášteře redemptoristů.

Pro ženy *v Praze* od 28. června do 1. července. Dále: *Svatá Hora*, Exerciční dům, od 8. do 12. července. Pro ženy v klášteře dominikánek *v Řepčíně* od 23. do 27. srpna. Uspořádáme ještě pro brněnské své čtenáře jedny ženské exercicie poblíž Brna, což včas ještě oznámíme. Posléze koná P. Braitto exercicie pro učitelky v klášteře *v Řepčíně* od 2. do 6. července. Přihlášky posílejte co nejdříve. Je všude omezený počet míst a bez přihlášky budou všichni odesláni domů. Další pokyny: Na exercicie v Praze v klášteře sester Voršilek si přineste ložní prádlo, v klášteře řepčinském potraviny, které si na lístky předem vyzvednete. Jinak si přineste buď lístky nebo potraviny.

Lützeler: Der Bilderkreis. Herder, 1941.

Tři svazečky: Auferstehung. Jünger und Apostel, Marienleben. Tři svazečky umění; Lützeler je vynikající teoretik umění. Dovedl v těchto svazečkách velmi levných podati názorně a shrnutě v 15 obrazech přehled katolického znázorňování určitých úseků z náboženského života. Ve svazečkách bude pokračováno. Lützeler vybírá mistry klasické a především díla ne dosti známá ve světové reprodukci. Považuji tento způsob za velmi dobrý způsob umělecké výchovy širších vrstev. - *Braitto.*

B. Sílová: Stříbrný střevíček. Čin, Praha, 1940.

Parodií na dívčí sladkobolné romány „Dájo, nevolej“ upozornila na sebe autorka zdravým názorem na literaturu pro mládež. Nový román *Stříbrný střevíček*, který vychází v krátké době jako třetí román téže autorky, nemá však již té průbojnosti, i když zachovává vytčené směrnice: ukázat mladému nezkušenému člověku cestu ze světa románových představ a snů do světa někdy tvrdé, ale vždy opravdové skutečnosti.

ŠESTÝ, POSLEDNÍ DÍL DACÍKOVY
VĚROUKY JIŽ VYŠEL

Jeho název je:

BŮH ODPLATITEL

a pojednává o posledních věcech člověka

Cena 15 K.

Objednejte v administraci

DOMINIKÁNSKÉ EDICE KRYSTAL

v Olomouci, Bernardinská 14

Výhledy, měsíčník kulturní informace. Vydává Dominikánská edice Krystal v Olomouci. - Za vydávání odpovídá František Macurá. Tiskem Lidových závodů tiskařských a nakladatelských, spol. s r. o. v Olomouci.

Dr. Bedřich Vašek:

Padesát let „Rerum novarum“

1. Nejedem člověk, i křesťanského smýšlení, nemůže se zbaviti dojmu, že Rerum novarum je sice zajímavý dokument, ale přece jen dokument pouhé historické ceny; že je to věc patřící dnes vlastně jen do musea, kam chodíme se dívat na předměty, které kdysi měly cenu pro skutečný život.

Ale dej si práci, vezmi do rukou Rerum novarum teď a pozorně čti. Zjistíš: mladistvý život v ní kypí; i dnes ještě stále jsou aktuální její these; skýtá velkolepá hlediska pro zpytování sociálního svědomí.

Svěžest, pružnost, mládí z ní dýchá.

Sám veliký Pius XI. nazval ji „nesmrtelným dokumentem“, poněvadž její autor Lev XIII. čerpal její obsah „z evangelia, tedy ze zdroje vždy živého a životodárného“; nazval ji „Magna charta, o kterou jako o svůj základ se musí opíratí veškerá katolická činnost“. Benedikt XV. prohlásil v r. 1919: „S důrazem opakujeme, má dosud veškeren svůj původní význam . . . Je naším přáním, abyste měli tento obdivuhodný dokument stále před očima jakožto základní listinu, a abyste v jejím světle zkoumali a řešili problémy dělnické otázky.“

Mnohé zákony „dělnického práva“ velmi rychle stárnou. Jsou aplikací vedoucích zásad na konkrétní poměry, poměry rychle se mění, proto i takové zákony krátce po svém zrození se stávají anachronismem. Rerum novarum však není pouhou snůškou praktických zásad; podává především věčně platné principy lidského života, ovšem aplikované na dělnické potřeby, je v ní veliký kus filosofie a theologie dělnického života, a tato principiální část má platnost nikoli jen pro určitou dobu nebo určitou zemi. Čteš ji, jako ji četli před padesáti lety, když právě vyšla, a cítíš i teď, že z ní mluví život; neboť mluví z ní

Kristus, evangelium, věčně mladé principy zdravé filosofie.

2. Velikost Rerum novarum vynikne lépe, uvážíme-li poměry, v nichž vznikla. Byla to doba, kdy kapitalismus pořád ještě - již po mnoho desetiletí! - zhoubně řádil v dělnických vrstvách. Degradace lidské osobnosti na pouhou „pracovní sílu“; neuvěřitelně dlouhá pracovní doba; práce žen a dětí, přesahující jejich síly nebo věk; noční práce žen; nehygienické poměry na pracovních místech, nebezpečně ohrožující zdraví a životy dělníků; překážky a příkoří, jež se dělaly snahám o organizaci dělnictva; nedostatečná mzda; nedělní práce a jiné překážky ohrožující náboženský život dělnický; stát, který „nechtěl omezovati svobodu v hospodářském životě“ a ve jménu svobody netečně přihlížel (nebo úmyslně hleděl na opačnou stranu, aby neviděl), jak velké ryby pod heslem „svobody“ trhají malé.

Jen jediná ukázka. Na památném sjezdu v Lutichu v Belgii takto řešil jeden z řečníků otázku spravedlivé mzdy: „Když vy zaměstnavatelé zaplatíte mzdu, jaká je ve vašem městě obvyklá, pak spravedlnosti jste učinili zadost. Nesmí se po vás žádati více nic. To je spravedlivá mzda. - Ale řeknete: „Při spravedlivé mzdě lidé umírají hlady.“ Je to možné. Vezměme společnost, nepravím, jaká je, nýbrž jaká býti má. Vládne spravedlnost, ale má vládnouti i láska. Nebylo třeba tvořiti lepší spravedlnosti než jaká je, poněvadž je zde ještě láska, která doplňuje spravedlnost.“ Co se praktikovalo v nesčetných továrnách, to se obhajuje vědecky: Mzda je spravedlivá, jen když není nižší než mzda v místě obvyklá; možná, že při této v místě obvyklé mzdě rodiny umírají hlady; a přece podle tehdy platných názorů byla to mzda spravedlivá!

A při všech těchto strašných závadách, hlodajících až na samých kořenech společnosti, byli vedoucí státníci a představitelé národohospodářské vědy na universitních katedrách přesvědčeni, že vše je v pořádku. Sám pozdější známý francouzský prezident Thiers

sebevědomě a soběstačně prohlásil v r. 1850: „Nynější společnost, spočívající na nejspravedlivějších základech, sotva by bylo možno zlepšiti.“

3. Papežské zásahy nemohou přijíti kdykoli. Musí se čekat, až přijde „plnost času“, až je půda pro ně připravena. Kdyby přišly v okamžik nevhodný nebo v dobu, která pro ně není zralá, neměly by ceny.

I půda pro *Rerum novarum* musila býti připravena. Připravoval ji především sám vývoj poměrů: bezohledné vykořisťování dělnictva kapitalismem nutně vedlo buď k reformním zásahům nebo k hroživým sociálním výbuchům. Ale kypřili půdu i vynikající jednotlivci z katolického tábora, kterým skutečnost, již viděli všude kolem sebe, vnucovala přesvědčení, že se bezhlavě páchají velké křivdy na celé společenské třídě a že se zakročiti musí, nemá-li v lidstvu dojít k hrozným otřesům.

Tři velcí biskupové devatenáctého století stojí v těchto snahách zvláště v popředí. Je to předně veliký mohučský biskup Ketteler, který v řadě kázání „o velkých sociálních otázkách naší doby“, konaných v mohučském dómu hned v r. 1848, poukázal neohroženě na sociální zla doby a rozvinul kus reformního programu a také v pozdějším svém velikém životě stále sledoval tuto otázku; anglický kardinál Manning, jehož jméno letělo celým světem, když na jeho energický a důmyslný zásah, při němž osobně riskoval nesmírně, byla šťastně ukončena stávka dělníků v dokách, stávka obrovských rozměrů, ve které pro stávkující nezachranitelně hrozila zoufalá porážka. A švýcarský biskup kardinál Mermillod, který houževnatě po leta soustřeďoval kolem sebe z různých národů otevřené hlavy, které měly smysl pro temné a stále silněji hučící sociální vření kapitalistického světa. Všichni tito tři biskupové byli silně zaměstnáni náboženskými zápasy ve svých oblastech, protože žili v dobách nábožensky velmi neklidných; ale při vší energii, jakou věnovali zápasům náboženským, živě cítili neodbytnou naléhavost otázky sociální a tvořili si plán záchrany.

Pracovalo se i jinde. Ve Vídni (Wien) utvořila se skupina šlechticů, kteří s živým zájmem studovali poměry, a na podnět vynikajících kněží, kteří s nimi spolupracovali, nebáli se přistoupiti i na radikální reformy společenského řádu. Duší hnutí byl výtečný sociální pracovník baron Vogelsang, jiné vedoucí hlavy hr. Frant. Kuefstein, hr. Blome, knížata Alois a Alfred z Liechtensteinů, z moravských hr. Egbert Belcredi, hr. Karel Chorinský, pak Arnošt hr. Silva-Tarouca. Z kněží velmi se uplatnil zvláště jesuita P. Lehmkuhl, dominikán P. A. M. Weiss, profesori dr. Scheicher a dr. Schindler. Na zámku kn. z Löwensteinu v Haidě u Děčína (Haida bei Tetschen) v bývalých severních Čechách byly při poradách v r. 1883 dojednány památné Haidské these, které vnášejí nové lepší světlo do mnohé otázky, kterou dosud řešila teorie i praxe docela jinak. - Ale ještě větší význam měla t. zv. „frýburská unie“, soustředěná ve švýcarském Frýburku kolem osoby biskupa Mermilloda. Nejznámější členové její byli: švýcarský politik Kašpar Décurtins, jmenovaní již kn. Löwenstein, hr. Kuefstein a hr. Blome, francouzští hr. Albert de Mun, markýz de la Tour-du-Pin, prof. Henri Lorin, španělský prof. Cepeda a několik jiných vynikajících pracovníků německých, italských a j. Unie měla spojení s Římem, a to i přímo s papežem Lvem XIII. a s jeho důvěrníky v sociálních otázkách, dominikánem kard. Zigliarou a jesuitou P. Liberatorem. These, přijaté po velmi důkladném studiu a debatách v unii, byly odesílány do Říma a tam přijímány jako drahocenné směrnice.

Ještě dva důležité předpoklady pro pronikavou obnovu křesťanské nauky sociální splněny: jednou z hlavních příčin anarchie a chaosu v sociálním životě byl chaos ve filosofii, vzniklý opuštěním zdravé filosofie křesťanské: zmatek ve filosofii vedl k špatnému chápání cíle člověka, účelu pozemských statků, smyslu práce atd. Nuže, encyklikou Aeterni Patris, která znamená návrat k sv. Tomáši a k zdravé filosofii, získána bezpečná základna i pro řešení pro-

blémů sociálních. Dále papež Lev XIII. měl i osobní nejživější poměr k dělnickému životu. Již jako arcibiskup v Perugii živě si všímal obtíží dělnického života a reagoval na to - srov. na př. jeho pastýřský list „Církev a kultura“ ze 6. února 1877 - a později jako papež usilovně se svými rádci projednával i otázku dělnickou, velikou péči věnoval dělnickým poutím, hleděl si zjednat i co nejvšestrannější vhléd do sociální otázky, a měl také žhavou činorodou touhu udělati pro nápravu vše, co bylo v jeho moci.

4. A tak byla půda připravena. 15. května 1891 vyšla encyklika *Rerum novarum*.

Není zde místo podrobně uváděti její obsah. Není účelem tohoto článku, aby nahradil četbu okružního listu; a obsah podrobný jsem uvedl ve svém překladu 45-48. Zde chci toliko zdůrazniti několik nejpodstatnějších rysů *Rerum novarum*, aby se čtla s tím lepším pochopením a užitkem.

Všecky základní požadavky dělnické otázky jsou zde postaveny a zdůvodněny: důstojnost lidské osoby; pracovní doba, nedělní klid, pojištění dělníka proti nebezpečím plynoucím z nemoci, úrazu, stáří, nezaměstnanosti, smrti; regulace práce žen a dětí; právo sdružovací; kompetence státu v sociální otázce; povinnost Církve v této otázce. Nestanoví se však jen cíle, o něž se má zde usilovati; uvádějí se i cesty, jak k nim spěti, podává se i kritika navrhovaných cest nesprávných. Ale především: neuvádějí se jen požadavky a cesty k dosažení, nýbrž podává se i filosofické odůvodnění jejich; podává se jejich vztah k nejposlednějším otázkám lidského života. A právě tato okolnost, že se zde dělnická otázka ve všech svých úsecích řeší stále v plném světle spolehlivé filosofie a zjevení, dodává všem požadavkům neobyčejné pevnosti a okružníku *Rerum novarum* nehynoucí ceny.

Je pravda, protože okružník nebojácně jde až k posledním příčinám všech věcí a nespokojuje se pohodlnou prací povrchovou, lidé, kterým se nechce napínat mozek a vystupovat až k nejvyšším principům, budou

prohlašovali Rerum novarum za namáhavou četbu a odloží ji. Ale kdo miluje pravdu skutečně, ten bude viděti v Rerum novarum vždy drahocenný poklad a nevyčerpatelné naleziště nových a nových velkých myšlenek.

5. Rerum novarum nebyla myšlena jako nějaká teoretická učebnice, nýbrž jakožto zdůvodněný podnět k reformám a k akcím. Dosáhla toho, co zamýšlela?

V lecčems dosáhla. Mezi katolíky byl v různých zemích probuzen nebývalý zájem o dělnickou otázku. Úsilí o hmotné a mravní povznesení drobného pracujícího člověka zaníceno, a v mnohých zemích se mu dostalo i organisovaných forem, aby mohlo pracovati tím pronikavěji. Vychována z jejího podnětu řada velmi dobrých pracovníků z řad dělnických i nedělnických. Vybudovány četné instituce, mnohé i velkorysé, v nichž se pěstilo studium dělnické otázky a jejich jednotlivých složek, a zřízeny jiné instituce, odkud prováděna praktická práce pro dělnictvo. V Quadragesimo anno (český překlad str. 10-18) vypočítává sám Pius XI. četná a velkolepá dobrodiní, která z Rerum novarum vyplynula především pro dělnictvo, ale také pro stát a pro Církev a shrnuje takto: „Vše nás vybízí k tomu, abychom neskonale dobrotivému Bohu vzdali díky za nesmírná dobrodiní, kterých se tímto okružním listem Lva XIII. dostalo Církvi a lidstvu. Kdybychom chtěli tato dobrodiní třeba jen zběžně vypočítati, musili bychom vyličití téměř veškeré dějiny těchto čtyřiceti let, pokud běží o život sociální.“

Dosáhla však Rerum novarum plně toho, co chtěla? Zas odpovídá Pius XI.: „Vznešená a ušlechtilá nauka Lva XIII., jež byla pro svět něčím neslýchaným, byla podezřívána, a to i mezi některými katolíky; pro některé byla přímo pohoršením. Neboť odvázně sahala na modly liberalismu a bourala je; bourala zastaralé a vžitě předsudky; předpovídala budoucí vývoj poměrů ve směru, se kterým se nepočítalo. Tak lidé, kteří příliš lpěli na minulosti, opovrhovali touto

novou sociální filosofií a duše bojácne se obávaly vystoupiti do takových výšek. Nechybělo ani lidí, kteří se sice obdivovali tomuto zářnému ideálu, pokládali však všechno spíše za vysněný obraz žádoucího uspořádání společnosti než za plán, jehož uskutečnění by bylo možno očekávat.

Ale i když tedy se nedosáhlo všeho, dosáhlo se mnohého. Rerum novarum jsou velkým mezníkem v křesťanském chápání moderní otázky dělnické. Z ní žijeme ještě stále a z ní budeme v podstatě žít, i když doba přijde s novými a novými poměry.

A papeži Lvovi XIII. za jeho velkorysý, Bohem samým vnuknutý zásah patří neskonalý dík!

P. Mag. M. Habáň O. P. :

„Starost, úzkost, nálada“ v existenční filosofii.

K bytosti a k jejím vlastnostem existenciálním patří být s jinými („Mit-sein“). Svět znamená spolu-bytí s jinými a tak se rodí starost. Svět tedy nerodí jen člověka jako svobodné bytí, nýbrž i jiné lidi, s jejich vlastním bytím.

Svět a bytost lidská jsou zkoumány Heideggerem v konkrétním vztahu a poměru, pokud se setkávají.

„Existence z ničeho“ stojí uprostřed neklidného a ponurého klesání do temnot, do neskutečnosti, ale i do tajemné závislosti. Z takové situace se dostává bytost lidská posílena na samostatnosti a sebeovládání k pozitivnímu pojetí života a hledání života. Heidegger tedy chce vysvětlit poměr ke světu, o němž mluví jako o „cestě do světa“ (Weg zur Welt). Ke každodennímu životu ve světě patří i různé způsoby starostí. Činností se má dostat a vymanit lidská bytost z „ničeho“, ze zániku. Tím vzniká odhodlanost a roste síla. Aktivní činností se setkává bytost lidská se jsoucnem tím, že se stará a pečuje. Jako nástroj je jsoucno podřízeno lidské bytosti. Uvědomí-li si to člověk, tvoří si svůj svět, který je na něm závislý.

V tom záleží poznání, pokud ukazuje „můj svět“, na mně závislý. V tom záleží praktické poznání světa; vedle něho existuje ještě „subjektivně-historické“ poznání, neboť člověk není bytost abstraktní, nýbrž je součástí doby, místa a „historického“ okolí, kterému říkáme zájmy, potřeby, požadavky atd. Je to jen rozšíření praktického oboru. Filosofie by měla důkladněji a systematicky zkoumat konkrétní „jak“, aby se mohlo pevně zhodnotit, jak daleko poznáný svět je „můj svět“, jak daleko pojem má pro „mne význam“. Objekt a subjekt se setkávají v činnosti a ve starosti, t. j. v činné účasti na věcech.

Nejčastěji se stává, že se vše rozpadává do každodenní všednosti, kdežto vnitřní skutečnost se projevuje do vlastního světa (do intimnosti).

Poznání skoro vždy začíná s činným prodléváním u věcí. Vlastní ráz poznání však záleží teprve ve vnitřním průběhu činnosti a v čistém zření na to, co bylo obstaráno. Psychologická skutečnost poznání prochází tedy několikerým obdobím. Obstarávají míti - rozuměti - řeč. Bytost lidská má svůj svět a tím se stává každé další poznání zbytečné. Není třeba dokazovati, že existuje zevnější svět, nýbrž ukázati, proč má člověk jsoucí na světě snahu zevnější svět nejdříve teoreticky pohřbít do ničeho, aby jej pak dokázal. Důvod k tomu je v rozpadu bytosti lidské. Heidegger tedy přináší bezradnému a nečinnému světu zákon závazku k činnosti. Táže-li se kdo, jak vypadá tvářnost tohoto světa, pak je jediná odpověď: starej se! Pobyt ve světě má svůj ráz starosti a péče. Starost a péče má dvojí význam: jeden znamená pečlivou oddanost, svět je tedy úkolem, výkonem a povinností. K tomu se druží i to, co Heidegger nazývá „Lastcharakter des Daseins“, tragická vydání zákonu rozpadu a vnitřní ztráty sebe. Takový pobyt na světě je proniknut velkým pesimismem, jehož největší výkon záleží v tom, že se dá souhlas k rozpadu v nic.

Pod tímto nejvyšším principem, který je základní pro bytost lidskou, je princip spolu-bytí. Spolubytí není nic vyjimečného v „ mém světě“, je to vyšší ná-

stroj, jemuž patří starost. Heidegger přichází tedy k pojetí světa, který je naprosto bez osobního života a poměru; poměr je čistě strojový. Člověk člověku je nástroj. Romantika v tomto pojetí byla ztechnisována, a to ve jménu života.

Nad krutou analysou starosti a péče, jejíž konečný bod je rozklad v nic a smrt, se klene příšerná „krása“. Hledá se heroismus nicoty. Poslední fáze života je smrt - nic.

Nálada znamená ontologicky míti se, nalézati se. Lidská bytost je postavena před vlastní býtí zde. V tomto nalézati se prožívá člověk, že je a že má být. Že je, je jasné, odkud a kam, je skryté. Z takové nálady plynou závěry, jsou přímé a původní a sahají dále než možnosti závěrů jiného poznání. Nálady tedy staví člověka sama před sebe, že je a že má být. Toto vědomí spojuje člověka do spojitosti „býti - museti“.

Bytost se stává přítěží, proč, nikdo neví. Největší přítěž leží tam, že nevím odkud a kam. Tento stav Heidegger nazývá slovem „Geworfenheit“, nahodilost bytosti. Jsoucno nemá v sobě základ svého původu ani základ svého postupu. „Něco“ stojí za ním, co odpovídá samo sobě za jsoucno. Skryté odkud a kam činí jsoucno nahodilé, nahodilost znamená nadodpovědnost. „Nacházeti se“ dává bytosti lidské znamení přítěže. Osamocenost lidské bytosti a jejího životního úkolu působí obtížnost a únavu.

Dynamismus jsoucna ve světě má různé stránky, nejen tu, kterou vyjadřuje Heidegger jako „nalézati se“, nýbrž i rozuměti. Uměti, rozuměti neznamená původně poznávati, nýbrž moci (homo faber). Kdo umí věc, může ji vésti. Proto voluntaristické heslo péče, starostí a tvorby předchází poznání. Nahodilost učinila z člověka úkol, který byl dán. Rozuměti udává člověku možnost jsoucna, aby vyplnil úkol. Tak člověk poznává své možnosti a moc uskutečnit tyto možnosti. Člověk se tedy vidí jako živý plán stavby, která má být postavena a uskutečněna.

K rozumění se druží řeč, ne jako jazyk, ale jako

to, co činí možnost mluvit jazykem. Řeč je totéž, co řecké *λόγος*. Její funkce je artikulovat a uspořádat to, co je chaotické a co víří, tedy dát tomu pevnou formu. Řečí rozumí vlastně zavrhovaný intelekt, který svým systémem života zavrhl, bez jehož pořádku se však neobejde.

Ještě jeden důležitý prvek v nové filosofii o životě u Heideggera hraje úlohu, t. j. úzkost. Úzkost staví člověka před svou vlastní celkovost, zatím co jiné prvky spíše rozdělovaly jeho bytost.

Úzkost je vlastně vnitřní chvění před možnými pády a před zánikem; vyvolává blednutí před přítomným nebezpečím. Úzkostí je postaven člověk před své vlastní a celé jsoucno. Úzkost staví člověka před to, co vlastně už dlouho je za ním: zakouší svou vlastní nejistotu a proto cítí svou plnou závislost na „Něčem“, stojícím za ním, na „Nahoditeli“, který ho učinil nahodilým. Úzkost vede lidskou bytost na pokraji temné propasti „nic“, z níž povstala. Staví ji zároveň před nejistou budoucnost, takže nejistota zeje nejen zezadu, ale i zpředu. Vidí před sebou jen možnosti a žádnou záruku, že tyto možnosti budou skutečností. Tak tedy úzkost vrhá člověka do každodenní přítomnosti a starosti světa. Bytost je jen potud, pokud pečuje a stará se. Starat se o sebe nemá podkladu, je třeba jen plnit úkol; tím se člověk pořádá se svými poměry a obrací se do světa. Podstatný rys lidské bytosti obracet se stále do světa, ke každodenní starosti a maličkosti, je pro ni dědičným hříchem.

Heidegger řeší svou filosofií novým způsobem staré problémy. Řeší nahodilost lidské bytosti, která zakouší závislost na „Něčem“. Ale Heidegger nespojil příčinností tuto závislost lidskou na „Něčem“ a proto místo „ens ab alio“ staví „ens ex nihilo“.

Toto „nic“ proniká a obepíná člověka se všech stran, je v něm i mimo něj. V možnostech, o nichž mluví Heidegger, lze pozorovat starý problém (*de potentia et actu*) o možnosti a uskutečnění z klasické filosofie. Řešení problému je dynamické; místo mož-

ností, které lze uskutečnit, aby bytost lidská přišla k své úplnosti a dokonalosti, mluví Heidegger o náladách a přítěži, o neznámosti cíle. Aby možnost dospěla k uskutečnění, je třeba znát cíl života a bytosti. To ovšem Heidegger nedokázal, aby odhalil cíl. Cíl života nahrazuje jen úkolem, který je třeba plnit prací a starostí. Při tom nás obklopuje tma, nejistota a úzkost.

Veliké otázky životní ve filosofii Heideggerově nejsou řešeny; jsou uváděny na pokraj propasti „nic“, z něhož člověk povstal. Je to tedy dostatečná náhrada za První Příčinu, za Inteligenci, za Poslední Cíl, za smysl a velikost člověkovu, k níž je volán Bohem, aby byl dítkem Božím? Tajemná závislost jednoho na druhém, která vrcholí v rodinném poutu lásky a tvůrčí síly, u Heideggera zní týmž tragickým tónem a je ukončena jen starostí, zatím co ve skutečnosti starost je jen radostný důsledek přirozeného a duševně-tělesného pouta lásky. Příroda oplývá zákonem lásky, vše spojuje a vede k lásce. Pesimismus Heideggerův ničí a drtí vše.

R. M. Dacík O. P.:

Křesťanská svatost a patologické stavy.

Pokračování.

IV. Odpovídáme materialismu.

Rozborem křesťanské svatosti a různých duševních chorob byla vlastně už z velké části dána odpověď materialismu a jeho představám o vzniku a růstu křesťanské svatosti. K vůli přehlednosti shrneme ještě krátce své odpovědi v několik vět.

1. Východiskem psychologů, kteří ztotožňují svatost s chorobnými stavy, je materialistický monismus, uznávající jen hmotu a projevy hmoty. Proti tomuto monismu se staví filosofický dualismus hmoty a ducha a mimo to křesťanský dualismus řádu přirozeného a nadpřirozeného.

Jestliže někdo neuznává duši jako samostatný

prvek, odlišný od těla, a pohlíží na veškeru činnost lidskou i duchovní jako na mechanické reakce svalů a nervů, pak ovšem nemůžeme od něho očekávat pochopení oněch duševních stavů, které jsou nejen nad jakékoliv mechanické projevy hmoty, nýbrž i nad všechny čistě přirozené projevy ducha.

Tito psychologové, pro něž neexistuje duše jako forma podstatná a duchová, která může žít i tehdy, když hmotné tělo zanikne, znají následkem toho jen jednu lásku a jedno přátelství, vycházející vědomě nebo podvědomě jako projev sexuálního života. Proto Leuba nevidí v přátelství sv. Františka se sv. Klárou nebo v přátelství bl. Jindřicha Suso s Alžbětou Stagelovou nic než sublimaci sexu. Takováto klasifikace je velmi zjednodušený pohled na lidský život. Člověk však není jen hmota a jeho jednání nejsou jen projevy těla. Člověk může toužit nejen žádostí těla, nýbrž také svou vůlí, vedenou rozumem, a pak jeho láska a přátelství nejsou věcí těla, nýbrž ducha. Je-li mimo to veden křesťanskými zásadami, stoupá jeho přátelská láska do oblasti nadlidské a přibližuje se svrchovaně lásce Boží. Pojem přátelství a lásky je pojem analogický a zaznamenává nesmírně velkou stupnici dokonalosti od čistě tělesné lásky přes lásku duší a lásku světců, ať navzájem nebo k Bohu, až k lásce Boží k nám a k lásce, kterou se milují v nekonečné extasi Osoby nejsvětější Trojice.¹² Neuznat tuto stupnici znamená popřít Boží lásku a možnost člověka přiblížit se k ní a uvést všechnu lásku na pouhý projev živočišného života člověkova. To je však svrchovaně ponižující pro člověka, jenž cítí a ví, že je více než pouhý živočich, schopný pokroku, jak kdosi definoval člověka.

Katolická theologie chápe skutečnou svatost jako projev nadpřirozeného řádu v duši, který pracuje těs-

¹² Není ovšem možno zde dokazovat oprávněnost dualismu hmoty a ducha, přirozena a nadpřirozena. Křesťanská filosofie a úvod do theologie věnují dosti velikou pozornost těmto základním otázkám. Zkušenost ukazuje stále lépe, že nemá pravdu Freud ve ztotožňování lásky a sexu,

ně s přirozenými silami lidskými. Odtud zásada nadpřirozeno neboli milost neničí přirozenost člověka, nýbrž ji pozvedá. Je to právě tato zásada, která vysvětluje velkou různost mezi svěťci. Ani stejný cíl všech ani stejná milost, které se jim dostává, neodstraňují charakteristické osobité rysy jednotlivých světců. Kdo by neviděl, jak velký je rozdíl mezi orientálním poustevníkem a západním kazatelem velkoměsta, mezi prudkým sv. Jeronýmem a tichým sv. Františkem Saleským, nejlíbeznějším mezi svěťci? Ani Bůh svou milostí nechce setřít všechno přirozeně osobité u svých svatých, nýbrž odstraňuje, co je vadné, a zdokonaluje, co je dobré. A právě tato individuální rozmanitost světců, projevující se jak ve smýšlení, tak v jednání, je důkazem, že Bůh působí v duši světců mocně a jemně zároveň, usměrňuje vše k sobě, aniž ničí svobodu člověka.

Zavrhně-li kdo a priori nadpřirozený řád jako reální svět, v němž se pohybuje světec, otevře si cestu k materialistickému nebo alespoň k naturalistickému výkladu všech projevů světcových. Netvrdí-li přímo,

nýbrž stará škola křesťanské filosofie, která třídila pojmy na základě staletých zkušeností takto:

Láska (milovat znamená chtít dobro)

blahovolná, která miluje věc či osobu pro ni samu, chce její dobro pro ni

žádostivá, chce dobro pro sebe, miluje věc nebo osobu pro sebe, nikoliv pro ni

jednoduchá, jak se uplatňuje například v křesť. charitě, která podporuje chudáka, v němž vidí Krista.

vzájemná neboli *přátelství*, které je založeno na vzájemném sdílení dobra. Proto může být přátelská láska.

tělesná,
duchovní,
nadpřirozená,
podle toho, o jaká dobro jde.

duševní, která spojuje v sobě lásku žádostivou, ale její vyšší stupeň, a zároveň částečně obsahuje lásku blahovolnou. Je to láska k druhému pohlaví, ke krásě, k dobru jako takovému, k vědě atd. (eros).

smyslová (smyslná), která je výrazem pohlavního pudu a jejím cílem je udržení lidského pokolení (sexus).

že svatost je pouze výraz patologického stavu duše, snaží se všemožně vyložit všechna fakta v životě světců příčinami čistě přirozenými, jak to činí americký psycholog, hlavní zástupce pragmatismu, William James.¹³ Svatost podle něho není sice rázu patologického, ale nelze v ní hledat také nic nadpřirozeného. Jeho hodnocení svatých lidí je zdánlivě docela sympatické a přijatelné. „Každý svatý příklad,“ praví, „jest kvasem spravedlnosti na světě a vede jej tak, aby svaté zvyky nabývaly převahy. Největší svatí, duchovní hrdinové obecně uznávaní, měli úspěch od samého začátku; všichni vidí jejich sílu a postavení. Jejich znalost tajemství světa, jejich láska, jejich dobrota září okolo nich a rozšiřují jejich obrysy a zjemňují je... postavili se podle nich silní lidé tohoto světa..., jeví se tak suší jako hůl a tak tvrdí a bezcitní jako balvan nebo cihla.“ (227) „Hospodářsky je skupina svatých vlastností nevyhnutelně potřebná pro blaho světa. Velcí svatí znamenají přímý úspěch; menší jsou alespoň hlasateli a předchůdci lepšího světového řádu a i oni mohou býti jeho kvasem.“ (228)

To jsou svědectví, daná svatým od člověka, který je velmi vzdálen toho, aby jim dokonale rozuměl a aby dovedl pochopit jejich pohled vzhůru. James vykládá všechnu svatost, i křesťanskou, jako výsledek povahy, citového založení člověka, šťastného zrození a různých vnitřních i vnějších vlivů, neboť „každá duše má své nejlepší podmínky výkonnosti, jako je má i stroj nebo organismus“. (188) Že není náležitého poměru, příslušné proporcionality mezi přirozenými silami člověka a nadpřirozenými jevy svatosti, to ovšem naturalisticky orientovaný filosof nevidí a nemůže vidět. Proto také jeho volání po svatosti zůstane neúčinným a poněkud groteskně působí na nás, když slyšíme z úst filosofa, jakým byl James: „Bud-

¹³ Jeho základní dílo *Druhy náboženské zkušenosti* vyšlo v překladu J. Hruší v Melantrichu 1930. Naše citáty Jamesa jsou z této knihy a číslice v závorkách označují stránky.

me tedy svatými, dovedeme-li to, ať už je úspěch viditelný a současný čili nic . . . Každý z nás si musí pro sebe najít své náboženství a míru svatosti, která se nejlépe srovnává s tím, co on pokládá za svou sílu, a co cítí, že jest jeho pravým posláním a povoláním.“ (228) Tuším, že praví svatí smýšleli poněkud jinak o svatosti a o prostředcích, kterými ji lze získat, jakož i o míře a poměru svých sil k míře svatosti. Tím však nepozbývá Jamesovo svědectví o svatosti na své zajímavosti a pro nás je ukázkou nového, i když nepravdivého, protože nedostatečného a skutečnosti neodpovídajícího pojetí světců.

2. Další všeobecná poznámka, kterou můžeme učinit na různá tvrzení materialistů, je upozornění, že vnější podobnost různých jevů neznamena ještě jejich totožnost ani neukazuje na stejný pramen. Víme dobře, že i přirozenou cestou lze dosíci mnohých jevů, podobných těm, které jsou charakteristické pro křesťanskou svatost, ale z toho neplyne, že jsou tyto dva druhy jevů, získané cestou přirozenou a cestou nadpřirozenou, zcela totožné. I kdyby tu nebylo jiného rozdílu, jsou tu odlišné příčiny a obyčejně i odlišné cíle, a to stačí, abychom pohlíželi i na výsledky jako na odlišné. Sotva kdo bude ztotožňovat kejklířské kousky indických fakírů, jejichž cílem je budit obdiv, a zázraky křesťanských světců, kterými napomáhají lidské bídě a hojí rány těla i duše. A o svatosti, jak ji chápe antický stoicismus a epikurejská resignace, píše James: „Obě tyto filosofie každá svým způsobem - jsou filosofie zoufání nad darů přírody co si oba (epikurejec i stoik) vztyčují jako cíl, jest, jak vyváznouti z truchlivé sklíčenosti.“ (113) Mezi křesťanskou odevzdaností do vůle Boží, která dochází překrásných plodů na vrcholcích duchovního života, a stoickým klidem, je věru nesmírný rozdíl, který může nevidět jen velmi nezkušený náboženský psycholog.

A právě takový, ano, mnohem markantnější je rozdíl mezi projevy skutečné svatosti a projevy hysterie. „Lékařský materialismus“, jak nazývá velmi výstižně

James onen směr náboženských psychologů, kteří vidí ve všech projevech zbožnosti sexus nebo duševní úchylnost, tento lékařský materialismus ovšem nevidí onoho rozdílu, protože ho vidět nechce. „Dovolávat se ústrojového zdůvodnění náboženského stavu ducha a při tom mu upíratí nárok na vyšší duševní hodnotu, jest zcela nerozumné a libovolné,“ (16) řekne jiný americký filosof, který nikterak nestraní křesťanskému pojetí světců.

Tážeme-li se, odkud čerpají tito psychologové látku ke svým závěrům, shledáme, že jsou to jednak biografické a hlavně autobiografické zprávy ze života světců a pak výsledky jejich vlastních zkušeností s lidmi psychicky nenormálními. Tento druhý pramen předchází a podle jeho výsledků posuzují to, co neviděli, o čem však četli v životech světců. O vlastních zážitcích, které by tu velmi prospěly, není ani řeči, a pro cizí zážitky neexistuje apriorní třídění, jehož východiskem je nanejvýše pozorování lidí duševně úchylných. Tím se však tito psychologové odsuzují sami, protože vzít za základ posuzování zdravých případů nemocného není dosti moudré a vede k důsledkům příliš tragickým. Proto tvrdíme znovu, že podobnost nemusí znamenat totožnost a uzavírat ze zdánlivé podobnosti na totožnost je velmi málo moudré a velmi málo důstojné vážného vědce. Jsou případy i v obyčejném lidském životě, kdy musí říci i největší vědec „nevím, nerozumím“. Je to doznání upřímné, pravdivé a proto nemůže nikterak uškodit jeho reputaci, není-li toto nevím zaviněné. Tím spíše může a musí přijít v úvahu toto nevím, jestliže se jedná o řád nadpřirozený, o jehož existenci víme, jehož povaha však uniká našemu pochopení. A říci v takovýchto případech nevím, není nikterak na újmu vědecké kvality, neboť říci vždy jen za všech okolností vím, může jen ten, jenž je Vševědoucí.

3. Konečně je třeba srovnat světce a lidi duševně choré po stránce rozumové a volní a výsledek tohoto srovnání bude znamenat naprosté odsouzení lékařského materialismu. I psychologie druhého břehu u-

znává, že intelektuální síla duše je vzdálená patologickým stavům, nebo, jak praví James, „většina lidí duševně chorých mívá slabý rozum a lidé vyššího rozumu častěji mívají zase pravidelnou soustavu nervovou.“ (23) Je známo, že sexuální zvrácenosti a právě tak i jiné výstřednosti otupují rozum a snižují možnost jeho rozvoje. U světců však vidíme vždy jasné myšlení, které se ničeho neleká, pohlíží radostně vstříc budoucnosti. Není-li snad u toho neb onoho silně vyvinutý smysl spekulativní, je tím více proniknut praktickou moudrostí, která mu ukazuje jasně a bezpečně životní směr. Tajemná moudrost svatých, která mnohdy zřejmě poukazuje na svůj pramen v Bohu, a která je spojena se silným citem lásky a obětavosti, je velmi odlišná od chytrosti čistě lidské, plné egoismu a samolibosti, jak ji můžeme pozorovati u individuí hysterických nebo jinak patologicky založených. Moudrost svatých není jen výsledkem vyštěněného rozumu, nýbrž darem Ducha svatého. V životech nositelů této moudrosti máme dosti dokladů k tomuto tvrzení. Chytrost hysteriků a jiných patologů jest však čistě přirozená schopnost, k přirozeným cílům vedoucí a u jejího pramene je vždy samolibost a sobectví.

Co se pak týče vůle, je světec vzorem člověka silného, vytrvalého, krajně obětavého pro druhé a zapomínajícího na sebe, tak jako hysterik a jinak duševně nenormální je pravidelně slaboch, sobec, člověk nestálý, změkčilý a vyhýbající se každé oběti. To jsou zkušenosti, proti nimž není odvolání. Proto v životě světcově najdeme klid a vyrovnanost, sjednocení všech jeho mohutností k jednomu velkému cíli, kdežto v životě člověka duševně chorobného setkáme se s rozpoltěností, která působí na diváka ponuře. „Podstata zdravého a normálního života,“ píše francouzský psycholog Joly, který se dlouhá léta zabýval naším problémem, „je postupné sjednocení mohutností, rostoucí a stále harmoničtější jednota jejich úkonů, stavů a jejich zvyklostí. Podstata života chorobného - jehož hlavním typem je hysterie - je rozdělení

nebo rozloučení těchto mohutností.“ (14) Jinými slovy světec je osobnost všestranně vyrovnaná, harmonicky zcelená, kdežto člověk jakkoliv duševně úchylný je vždy ve své duši rozeklaný, neuspořádaný.

Pokus uvést svatost a projevy zbožnosti do řádu patologického jest pokus velmi zoufalý a nemůže skončit jinak než naprostým nezdarem. Pravá svatost a pravá zbožnost je vždy výkvětem lidskosti, povýšené do řádu Božího, a proto nesmírně vzdáleného jakékoliv nenormálnosti.

Břetislav Štorm:

Nepotřebnost modernosti v architektuře.

(Chvála obyčejnosti.)

Když jsme tedy dospěli až sem popírajíce svědomitě architektonickou hysterii i zločinný obchod se stavebními hmotami, uslyšíme bezpochyby otázku, co je to stavitelství nebo jak se má stavět.

Nezbývá nám než obnoviti vzpomínku na starožitného zedníka s dýmkou v ústech, který rozvážně a pobožně klade cihlu na cihlu, který zbytečně nespěchá, jako by věděl, že stavitelství je řemeslo, které se nejvíce přiblížilo věčnosti. Nespěchá tedy jako krejčí nebo švec, kteří slouží přespříliš žádostem vkusu, ví, že dům, který staví, bude tu stát sto nebo více let. Odtud pramení velebnost zedníka, odtud jeho váhavá přesnost, jeho podivuhodný smysl pro dodržování pracovních hodin, jeho obřadné lpění na tradičních slavnostech s pivem a teplými uzenkami.

Tyto vlastnosti starého zedníka mohli bychom nazvati smyslem pro správnou míru. Správná nebo spravedlivá míra jest prvním a největším zákonem stavitelství. Dům musí mít vlastnosti, které jsou přiměřené potřebám člověka. Ale v potřebách člověka se nesmíme mýlit; nesmíme se domnívat, že tyto potřeby jsou příliš malé a že člověku postačí všechno, co by-

¹⁴ Psychologie des Sainte, Paris, Lecoffre, 1929, str. 112.

lo výhodně postaveno, ani mu nesmíme namlouvat, že potřebuje více světla a méně tepla, abychom ho mohli nastěhovat do skleněného domu.

Stavitelství správné míry má ovšem dvě zarmucující vlastnosti. První z nich vzbuzuje nelibost u podnikatelů staveb, protože správná míra žádá, aby při stavbě nebylo užito všelijakých odpadků nebo pahmot. Druhá pohoršuje vynálezce slohu, protože na stavbě podle míry není pranic zvláštního nebo odlišného, mohutného nebo geniálního, čím by se takový vynálezce mohl nějak vyznamenat.

Stavitelství ovšem neoplývá velkolepostí myšlenky, neudivuje, nekáže, ani něvěští. Cit pro správnou míru dovoluje zploditi jen dílo obyčejné, nenápadné, dílo, které nestojí za zmínku v průvodcích, ani není důležitým mezníkem vývoje. Ale právě takových děl je nám dnes svrchovaně potřebí, protože pro samé mezníky už ani není vidět pole.

Tuto zásadu obyčejnosti musíme zdůrazniti především při stavbě kostelů. Je přece přespříliš dobře známo, jak se stavební odborníci s chutí vrhají na „problém stavby sakrální“ doufajíce zploditi monstrum, nad kterým rozum lidský nepochybně ustrne. K tomu však kostel není. Kostel je také stavba, má alespoň právo býti stavbou jako každý jiný dům a tato vlastnost mu nesmí býti brána, ať již jsou odlišné úmysly projektantů odůvodňovány jakkoli.

Nyní však nezbytně potřebujeme příklad, jak by měl takový stavitelský kostel vypadat. Vraťme se zas trochu do minulosti století devatenáctého, které nám skýtá vždy tolik poučení.

V pátém dílu Posvátných míst biskupa Podlahy čteme na stránce 100: „Péčí Josefa Šrámka konečně došlo roku 1865 ke zřízení kostela v Roztokách - ze špýcharu! Na výšině nad Roztoky poblíž školy stál obecní špýchar. Stavení to stálo pusté a samo takofka se nabízelo k nějaké službě; ale žádnému nevstoupilo na mysl, že by obilnice tato sloužiti mohla za dům Hospodinův, že by zásobárna chleba vezdejšího proměnití se dala v duchovní skladiště milostí

Božích, kdež by se chlebem nebeským nasycovali věřící k životu věčnému.“

Snadno si vysvětlíme ten výkřičník, kterým blažený biskup vyjádřil svůj podiv nad tím, že kostel roztoký byl zřízen ze špýcharu. Vždyť ještě dnes straší v hlavách vzdělanců představa stodoly nebo špýcharu jako příklad stavby ohavné, nad niž nelze si představit nic odpornějšího. Postaví-li někdo dům, který se veřejnosti vzdělané i nevzdělané nelíbí, dostane přezdívku „stodola“. - Kostel v Roztokách byl tedy zřízen ze špýcharu. A bylo to v době, která co do krasochuti předcházela dobu naši alespoň potud, pokud cítila podobnou nechuť k stavitelství. Můžeme si tedy dobře představit, s jakým sebezapřením prořázel venkovský stavitel hrotitá okna do bočních zdí špýcharu, jen aby už co nejdříve měla ta ošklivá stavba vzhled kostelní. Když proboural otvor pro vítězný oblouk a přistavěl tři zdi presbytáře, ošámbroval otvory a plochý strop kněžiště přizdobil nepravými žebry ze dřeva. Všechna tato opatření měla starý špýchar přeměnit v kostel novogotický, a to se snad uvnitř budovy jakž takž podařilo. Hůře to dopadlo s vnějškem. Zubatý štít a hrotitý oblouk vchodu marně zapíral prvotní účel budovy. Ale to by nebylo nic divného, na takové věci musíme být připraveni při každé adaptaci. Podivné a zarážející je, že důstojnou vznešenost propůjčily kostelu v Roztokách jen pozůstatky starého špýcharu, kdežto kostelní doplňky a okrasy působí jako malicherné přídavky.

Tady jsme u jádra stavitelství. Prostá a nenáročná stavba hospodářské budovy uchovala, díky opovržení estetiků, stavitelské tajemství až do dneška. Která slovatná architektura nebo který plod ducha venkovského živnostníka může se rovnat stavitelské dokonalosti obyčejné vesnické stodoly? Stodola unikla duchovnímu víru rozmanitých názorů výtvarných i hospodářskému zápolení stavební soutěže. Zachovala čistou stavební krásu protože se nikdo neucházel o její zdokonalení, protože to byla obyčejná užitková stavba vystrčená někam za humna, kde už nezá-

leželo na tom, jak vypadá. A to je také štěstí našich vesnic. Díváme-li se na takovou venkovskou obec z dálky, milosrdné stodoly všude zakrývají strašlivou nádheru obytných stavení uvnitř obce.

Vzpomínám na jeden jarní den, když jsem po prvé spatřil Kostomlaty pod Řípem. Z věnce přísných sedlových střech selských stodol zvedal se pahrbek s románským kostelem a věží pokrytou červenou bání. Stodoly a kostel nic víc nebylo vidět z obce, která, jak jsem později poznal, uvnitř ztrácela všechnu svou vnější vznešenost.

Vznešená architektura století dvanáctého a prosté stavitelství století devatenáctého stály tu vedle sebe, jako by ani nebylo rozdílu věků, jako by obojí patřilo odedávna k sobě.

Nemysleme však na století dvanácté, nám dnes zbylo jen obyčejné stavitelství, jehož svrchovaným tvůrčím projevem je stodola. Jaká krása jednoduchosti předstírané z ní září! Jsou to jen čtyři zdi se štíty, na kterých sedí sedlová střecha. Uprostřed podélných zdí jsou vrata, široká a vysoká, segmentem překlenutá, vedoucí na mlat. Nad mlatem je patro, krov má čtyři plné vazby zajištěné v podélných zdích opěrnými pilíři. Plochy stěn dělí úzké otvory průduchů.

A nyní se podívejme, nehodí-li se tato stavba pro kostel. Prodlužme stodolu o jedno pole střešní vazby pro kněžiště, zazdíme vrata v podélných zdích, opatřeme budovu přiměřenými okny, na střechu posadíme přístřešek pro zvony a na západní štít vztyčíme kříž. Tato stavba se ve všem podobá stodole, ale je to kostel. Posvátná liturgie nežádá v podstatě víc. To jen my trpíme předsudky, že kostel bez zlatých ozdob, bez mramorů a barevných oken není dost důstojný. Je ovšem pravda, že kostel, který jsme postavili podle stodoly, není více dominantou obce, není budoucí obdivovanou památkou, ani rejdištěm samolibosti výtvarné. Je to jen kostel. Nic zvláštního na něm není, nic mohutného, nic velkolepého. Každá doba dává Bohu, co má nejlepšího. Nenašeptávejme

si, že jsme schopni projevů vyšších, nic nemáme a nic neumíme. Všechno ostatní je faleš a přetvářka.

Bůh nepotřebuje naši dětinskou techniku a nežádá, abychom mu obětovali desátek z pokroku. Nežádá, abychom mu obětovali částičku své studené nádhery bankovních paláců. Bude mezi námi přebývat i v domě nejobyčejnějším.

Stavitelství je jen dokonalá obyčejnost. Obyčejnost měli bychom si zvoliti za cíl svého života. A proč, ptáte se? Jsme příliš nedůtkliví na svou výjimečnost, kdekdo touží nějak se proslavit. Básníci píší mohutné (t. j. tlusté) romány, essayisté, polemikové a dějepřavci umění vymýšlejí nejpodivuhodnější paradoxy, architekti udivují odvážnými projekty, živnostníci bičují obchodní obrat do nemožnosti. Není správné míry, protože se nikdo neumí spokojit s obyčejností. Všechna ta rozmanitá velkolepost vede nakonec k tomu, že bratr bratra nepoznává a nepoznává nakonec ani sám sebe.

Nebojme se své malosti a nedokonalosti. Jen z toho poznání může jednou vyrůst veliké dílo. Veliké dílo není však projevem soukromého jedince. K tomu je potřebí času a pospolitosti spolupráce tisíců neznámých, kteří uměli obětovat svou osobní ctižádost velikému dílu, které po věky buduje národ.

Neúcta k neproměnným hodnotám přivedla nás až na kraj propasti lidské samolibosti. Přinesla rozštěpení na množství směrů a proudů, porodila oproštěnost a odloučenost umění, vyvrátila přirozenost vztahů ducha a hmoty a nastolila vládu tupé, nemyslící techniky. Šalebné mámení našeptalo architektovi, že je organisátorem hygieny, staviteli, že je obchodníkem stavebními výrobky. Člověk ztratil vládu nad hmotou a z toho vznikla zmatenost ve stavebnictví. Dům stal se strojem na bydlení, v hudbě byla obdivována stavba. Nic nemělo své pravé jméno; cihla stala se tvárnicí, světlo zářením stěny, bydlení složitou sociologickou funkcí, kostel architektonickým problémem.

Všechno, jak se zdá, bylo dovoleno, jen správná

míra byla v opovržení. Přiznejme si však, že je dnes velmi těžko mluvit o správné míře; málokdo ví, co to je a tak při nejlepší vůli mohli bychom upadnouti do jiné výstřednosti a to jest chtěná prostota.

Nezbývalo tedy, než na příkladu stodoly ukázat, co je to obyčejnost a správná míra. Všude jinde bylo nebezpečí vměšování lidské vůle, která v posledních desetiletích neměla na starosti nic jiného než působiti zmatek neboli přehodnocovat hodnoty.

Brněnské Zemské divadlo na rozcestí.

Rekněme si hned s počátku, že proti sobě postavíme divadlo *české* a divadlo *moravské*, a to z důvodů zdravého a organického regionalismu, poněvadž vždy, mluvilo-li se v minulých desetiletích o českém divadle, měla se z toho dobře jen divadla pražská - jak jejich repertoír, tak jejich herci, režiséři a výtvarníci; o dotacích raději pomlčíme. Podívejme se na příklad do děl, která chtěla souborně pojednat a zhodnotit práci našeho jeviště činoherního - třeba do České moderní scény z roku 1938, kterou redigoval a rozsáhlým a velmi hodnotným úvodem opatřil přední pražský kritik divadelní Miroslav Rutte (moravským divadlům všem dohromady a ve všech jeho složkách je tam věnována stěží jedna stránka), nebo do pozoruhodného díla, nazvaného Žena v českém umění dramatickém, které péčí Topičovy edice právě vydalo Ústředí žen při Národní radě české (o divadelnictví na Moravě se tu vlastně vůbec nemluví, až na několik zmínek: Zdeňka Gräfová a Jarmila Urbánková). A přece moravské divadlo se týká kulturní podoby a historického osudu celé jedné tváře naší vlasti v Čechách a na Moravě. Vznikalo za poměrů nekonečně svízelnějších než divadlo v Čechách, zvláště v Praze, a tato rodová vlastnost, jež mu byla dána do vínku, zůstala mu i v dobách pozdějších věnem nejvěrnějším; a rozvoj moravského divadelnictví svými kořeny i svými větvemi se tolikrát splétá s celkovými kulturními poměry na Moravě. Ze stálých divadel jsou na Moravě divadla tři, a to Zemské divadlo v Brně, divadlo v Olomouci a divadlo v Moravské Ostravě - vlastně jsou čtyři, poněvadž se k nim v poslední době přihlásilo Horácké divadlo, které si zabralo západomoravskou oblast na svazích Českomoravské vysočiny s kočovnými stanicemi, zvláště v Třebíči a ve Velkém Meziříčí. Ačkoliv všechny scény jsou střídavě zvány do jednotlivých provinčních měst, nemají-li - jako na příklad z tří hlavních scény olomoucká - takové návštěvy ve stálém programu, nedostaly se dosud

k opravdové spolupráci v oblasti celé země a jejich kulturních středisk. Takový cíl předpokládá vždy jeden ohniskový střed, z něhož přijímají ochotně své paprsky místa blízká a vzdálená, v nichž se pak rozhořívají v nový a tvořivý duchový oheň. Takovým ohniskem je pro Čechy zcela jistě Praha a pohybujeme-li se tu na území divadelním, tož pražské Národní divadlo, Městské divadlo na Vinohradech a divadlo E. F. Burianovo. Něco obdobného na Moravě není, ano Zemské divadlo brněnské si ani neuvědomuje, že by to být mohlo a mělo, poněvadž samo s napětím všech sil a nejčastěji marně hájí své samostatné postavení proti výsostným scénám pražským. Že to ovšem nemá lehké, ježto Praha mu přeplácí v agenturách repertoar, přetahuje síly umělecké všeho druhu a pražští kritici přehlížejí i ty zásluhy, které opravdu má, atd., atd. - je všeobecně známou věcí v kruzích moravských a zvláště brněnských divadelních pracovníků: *jako by to bylo samozřejmým údělem moravského kulturního dění vůbec.*

Brněnské divadlo vyrůstalo od roku 1881, kdy 18. září konečně získalo koncesi pro stálý český provoz (srov. České divadlo v Brně v „Jiskrách a plamenech“ dra Hynka Bulína 1930, strana 23.) Vyvíjelo se z pranepatrných začátků a dnes představuje rozsáhlou instituci, která si vydržuje tři ensembles zpěvoherní, činoherní a operetní - a která v týdnu hraje na třech jevištích, z nichž bohužel pouze budovu na Veverí má k dispozici po všechny večery; je to právě ono jeviště, které technickými vymoženostmi stojí až na místě posledním. Zpěvohra má svůj orchestr a své síly a program baletní; takže by si za současných poměrů ztěžka vynucovala právo na samostatnou existenci uměleckou, poněvadž má přístup na své jeviště jen dva až tři dny v týdnu (na samostatnou existenci finanční si předpoklady nezjednala ani v dobách mírových). Jejím štěstím je její chloubka, totiž její šéf *Rafael Kubelík*, který jí zajišťuje čestné jméno jak svou rostoucí popularitou, tak svým vyzrálým uměním a který v jejím programu výhodně spojuje jak po stránce umělecké, tak v ohledu peněžním operní představení s večery koncertními, pořádanými v sálech sokolského Stadia.

Ze všech tří souborů je daleko nejúspěšnější opereta a zcela jistě dlouho ještě nepřijde ten slavný kulturní okamžik, kdy bude zrušena a kdy také Zemské divadlo brněnské bude ustaveno po způsobu Národního divadla pražského se zpěvohrou, s činohrou a s baletem. Žádá to sice už druhá generace brněnských divadelních kritiků a to z nejupřímnějších důvodů, poněvadž opereta přímo hmatatelně rozkládá vkus brněnského publika nejširších vrstev a tak snižuje celkovou úroveň, kterou staví a buduje činohra se zpěvohrou. Tento pozvolný ale soustavný sestup může v Brně pozorovat každý, i když v posledních letech si

opereta zajistila aspoň původní český repertoar a to dokonce od autorů brněnských (Bohumír Polách a Jindřich Loukota). Po operetní veselohře *Apropó, co dělá Andula, Mé štěstí má zlaté vlasy*, po ní se zpěvy a tancem z brněnského okolí nazvané *Poupě z pivovarské zahrádky*, *Za humny je veselo atd.* Svou operetu a její program obhazuje správa divadla stereotypním důkazem, že na mnohou klasickou operu, má-li se vůbec objevit na scéně, musí napřed vydělat nějaká populární a pokladní opereta: tak na příklad na pohádkové dílo Rímského-Korsakova *O neviditelném městě Kiteži* vydělala první citovaná operetní veselohra.

Základem celého divadelního provozu dnešního brněnského divadla je zase činohra, která byla složkou zárodečnou v jeho počátcích. Činohra dnes hraje především v budově na Veveří. Jako zpěvohra má podřízený soubor baletní (Ivo Váňa Pso-ta), má ona zase pro sobotní a nedělní odpoledne *dětskou scénu*, na níž hrají někteří členové jejího ensemblu s posluchači domácí konservatoře. Po odchodu Karla Högra do Prahy, který jí za svého krátkého působení uložil cíle umělecky výchovné, vede ji Konstantin Mátl. V tradici předchozího, který jako bývalý učitel uhádl, že pro dětskou představitost se nejvíce hodí živá reprodukce lidových pohádek, uvedla scéna také letos několik kusů, a to se střídavým štěstím - pohádku Josefa Lady, nazvanou *Bubu-bu*, skvělou úpravu z Boženy Němcové o *Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku*, nedětsky stylisovanou pohádku *Zítkovu o Kamenné pastýřce* a rozkošnou pohádku hanáckou *Miloše Lišky o Ševci a čertu*. Moderní a umělé pohádky nedovedly se vmluvit do představitosti malého diváka, zato však básnická fabulace nesmrtelné paní Boženy stejně jako bodrá pohádkovost lidová rozšířily netoliko repertoar, nýbrž i umělecké klady této druhotné scény činoherní, která se v provozu Zemského divadla musela vždy spokojovat skromnou úlohou odstrkované *Popelky*, dědicí všechno od hereckého obsazení až po výtvarnou výbavu tradičně od své starší a šťastnější sestry.

Činohra nešla do letošního období s přesně a přísně vypracovaným repertoarem, ačkoliv si to ředitelství divadla namlouvalo uveřejněním jakéhosi programu na propagačních letácích, zvoucích na podzim k předplacení. Není věru nesnadné rozpoznat v probíhajícím pořadu celkem dvě pásma her, která postupují vedle sebe a spíše náhodně než uvědoměle vtiskují letošnímu repertoaru vročení 1940-41. Jednak tu běží o hry původu domácího ať už z doby současné nebo z minulých období české dramatiky. Mimořádnou péči reklamní i studijní věnovala správa dvěma posledním hrám *Viléma Wernera*, v nichž s průměrným, ano s podprůměrným úspěchem se pokusil o vytvoření lidové české hry, a to jak *Červenému mlýnu*, jehož režii převzal sám ředitel *Václav Jiříkovský*, tak *Půlnočnímu slunci*, jež následova-

lo za hrou první ani ne za dva měsíce. Ze staršího repertoiru hned na počátku se objevila hra s tendencemi sociálního realismu od *M. A. Šimáčka*, pojmenovaná *Jiný vzduch*; v období novoročním nechyběla stále živá komedie *F. F. Šamberkova Jedenácté přikázání*; a na samém prahu sezony přírodně a milostně náladová hra *Fr. Šrámkova Měsíc nad řekou*. Stěží bychom tu našli hru, která byla vybrána především z důvodů umělecky reprodukčních; v dramaturgickém plánu pro letošní sezonu chybí - aspoň v tomto pásmu her českých - jakákoliv tendence podobného druhu. Ne nadarmo tři další hry české byly vybrány z podnětů oslavných: na paměť *Hany Kvapilové*, která kdysi zahájila svou hereckou dráhu právě na brněnském jevišti, hra jejího manžela *Jaroslava Kvapila*, nazvaná *Oblaka*, v níž inspirovala svého chotě k známé postavě herečky; k jubileu 70. narozenin *Jaroslava Hilberta* kus dramaticky silný, ale ideově nevykoupěný, původně pojmenovaný *Pěst* a později překřtěný *O Boha*; k dvojnásobnému výročí *Julia Zeyera* uprostřed mezi oběma jubilejními daty - zvláště před stými narozeninami, spadajícími do našeho měsíce slovenskou pohádku krásného snu a horské přírody, mytických vášní a světlé lásky, která vykupuje, totiž *Radúze a Mahulenu* s kongeniální hudbou *Josefa Suka*. Jednak tu jde o hry klasického repertoiru světového nebo o hry, z nichž vane tato tradice; tento dramaturgický pokyn zdědil letošní repertoír ostatně z období loňského, kdy s bývalým šéfem činohry spolupracovalo t. zv. *dramaturgické trio*, vyslané domácím Dramaturgickým Svazem. Ze Shakespeara divoce expresionistická a opravdu reprodukčně náročná, nejповěstnější hra z jeho historických tragedií královských o *Richardu III*. A básnickou pohádku, vířící v snových kruzích kolem idee lásky a svobody, kterou podle podání velký Alžbětinec uzavřel své epochální dílo, totiž *Bouři*. První hra mohla býti zvolena, poněvadž tu byl herec, který svým nadáním přímo volá po podobné postavě, totiž *Josef Skřivan* - v Richardovi předstoupil před obecenstvo po svém vážném zranění z minulých prázdnin; a on se také ujal režie hry druhé, která by v rukou jiného byla klesla na plošnou reprodukci groteskních scén a čarodějných situací - zachránil jí rozměr snu a iluze ovšem za vydatné spolupráce výtvarné (Fr. Muzika) a hudební (M. Ponc). Z výmarské tradice německé královskou tragedií o španělském infantovi, která je shakespearovská historickým námětem, psychologii vladařských postav a osudů a dramatickým ohněm, totiž *Fr. Schillerova Dona Carlose*; zásluhu o zdařilý večer si však nezískal jeho režisér, nýbrž tři herci (E. Konečný v postavě titulní, L. Rogozová v královně a J. Skřivan v králi) a výtvarník (Zd. Rossman). Z posledního období německého dramatu hru z válek o americkou svobodu o *Thomasi Painovi* od *Hanse Johsta*,

kterou už před lety doporučoval člen dramaturgického kolegia a kterou si přeložil a s průměrným zdarem nacvičil Antonín Kytka: schillerovský odkaz se tu znovu zažehuje, i když jej jevištně podává divadelní technika z období filmu. Připočtíme k těmto čtyřem hrám cizím za českou dramaturgií *Radúze a Mahulenu Zeyerovu* a máme před sebou vrcholy letošní dosavadní sezony. V ohledu dramaturgickém nejsou zmíněné kusy tak původní, jak by se snad zdálo na první pohled, vždyť tu rozhodovaly dřívější návrhy a příležitostná jubilea, prostě náhoda, jak se do ní skrývá doba a vývoj. Marně bychom se ohlíželi, zda si činohra uložila také pro letošní sezonu celkový úkol v podobě několika her, jež by postupovaly sezonní repertoár a sbíhaly se v samostatný kruh, takže by vytvořily umělecky reprodukční celek v realizaci dramaturgického plánu, který by už nebyl věnován zájmům jen zábavním, potřebám především pokladním a povinností mimodivadelním - - -, *nýbrž cílům po výtce dobově myšlenkovým a divadelně výrazovým*. V letech dřívějších probíhal takový cyklus, inspirující se českou veselohrou, jenž se rozestřel dokonce do dvou období, nebo cyklus her lidové poesie různých národů, který byl zahájen skvělým večerem dramatické poesie čínské a japonské a nato z ničeho nic opuštěn. *Co vyznačuje brněnské divadlo, není neschopnost opravdové práce tvůrčí - také v letošním období citované kusy klasické dopomohly Zemskému divadlu na výši, na niž bohužel nejsme v Brně zvyklí - nýbrž nedostatek soustavné a důsledné, tedy organické práce umělecké, která se vlévá z období do období a která svými pramennými zdroji čerpá z tradice; ta ovšem musí být založena a uvědoměle a trpělivě budována. Pravděpodobně, že naprostým předpokladem, má-li se takový požadavek vůbec uskutečnit, je osobnost, která si vynutí pracovní podmínky a všem okolnostem vnutí svou tvůrčí vůli; bohužel taková osobnost se soustavně Brnu vyhýbá - a Moravě vůbec nebo působila-li tu (E. F. Burian), záhy nastoupila cestu z Brna do Prahy. Jestliže se nedostává podmínka hlavní, chybí také předpoklady průvodní, tož *dramaturgický plán*, který by nabízel složitou a zavazující osnovu pracovní, zasahující a také vyhovující všem složkám divadelní instituce.*

Rozhodujícím předpokladem každé práce tvůrčí je tedy odpovědné umělecké vedení. - Pokud jde o brněnskou činohru, odešel její poslední šéf *Jan Škoda* uprostřed loňského období jako ředitel k Národnímu divadlu moravskoostravskému; snad po prvé v dějinách kulturního Brna nasedá význačný jeho pracovník do rychlíku Brno—Praha, ale odjíždí za svým posláním ještě dále do provincie. Od té doby (1. února 1940) nebylo dosud obsazeno místo šéfa činohry, ačkoliv se po něm tolik volalo a ačkoliv na to na-

léhala obec inteligentních a soudných diváků, za něž přece můžeme považovat brněnské divadelní kritiky, shromážděné většinou v brněnském *Dramatickém svazu*. Vypracovala také celý plán, jak by obě dvě funkce, totiž funkce šéfa činohry a činoherního dramaturga, mohly a měly být obsazeny; *pokud ovšem nebude chtít ředitelství Zemského divadla, nemůže se to podařit.*

Co vše ještě chybí brněnské činohře?

V poslední době se také střídá rychle její ensembl, což nemůže být k prospěchu žádné instituci divadelní. Bohužel, vězí v tom kus moravského údělu a hlavně údělu brněnského, že její kulturní pracovníci se tak rádi a tak často starají o železniční spojení s Prahou. I když bychom někdy uznali, že to není vždy vinou jejich vlastní. Proč třeba odešel v poslední době z Brna do Prahy *Miloš Nedbal*, který v nejkratší době se umístil v předních úlohách na scéně Městského divadla na Vinohradech? Proč Brno musela opustit *Vlasta Matulová*, která se přes pardubické divadlo dostala přímo k pražskému Národnímu divadlu a do filmových ateliérů? A rovněž se to týká *Karla Högra*, který snad odešel z jiných důvodů, ale neměl věru příčiny se na trvalo zamilovat do brněnského divadla, které jej před lety nechtělo ani připustit na svou činoherní scénu. Ve všech třech případech jde o herecké nadání mimořádné rozlohy a energie. Jiný důvod zase rozhodl, proč se svým manželem, zaměstnancem českého rozhlasu a romanopiscem Františkem Kožíkem, odešla do města nad Vltavou *Zdeňka Svabíková*; proč stále mezi Prahou a Brnem se pohybuje *Vlasta Fabiánová*; proč podepsal smlouvu s městským divadlem pražským pro příští období *Vítězslav Vejražka* - a ještě se mluví o pravděpodobném odchodu dvou hlavních představitelů mužského ensmbu, totiž *Josefa Skřivana* a *Vladimíra Lerouse*; také prý odejde do Prahy *Antonín Klimeš* a nedej Bůh, i *Jarmila Urbánková*. Málem bych zapomněl na *Františka Formana*, kterého do Brna přilákal jeho šéf Jan Škoda a který se s ním se zklamánými nadějami zpět vrátil do „černého města“. Ale už tak je tuším zcela patrné, že brněnský ensembl je více ve vlaku a na cestách než doma a u díla a že tu není silné a jednotné ruky, která by herce získala pro jednotnou práci a nadchla pro společný cíl.

Z nových členů, kteří mají vyplnit mezery, uvedl se prozatím absolvent brněnské konservatoře Emil Konečný (dosud však ani Josef Beyvl ani Rudolf Deyl) a obě mladé členky ženského ensmbu, z nichž Dáňa Medřická prozatím hraje sama sebe, kdežto *Libuše Rogozová*, dcera známého filmového herce, se už dotváří postav nadosobních.

Ano, tyto zlé nevýhody rozmnožuje ještě ta okolnost, že tu není režisérů; vlastně v Brně nepracuje ani jeden samostatný význačný režisér, na něhož by bylo možno vsadit bez rizika. Ještě tak *Josef Skřivan*, který je však celou

vášni svého srdce a temperamentu hercem; ostatně se ujal jako režisér letos jediné hry (Shakespearova Bouře). Usiluje o básnivý realismus, který staví hru na pomezí snu a skutečnosti; zaplavuje ji její vlastní náladou, vyvěrající z jejích myšlenek; a dává se rozrůst postavám, které jako psychologické větve sepnou hru v divadelně umělecký celek. Pouze při jeho inscenacích mohlo by se v Brně mluvit o slohu scénicky reprodukcčním, na němž stejnoměrně pracují různé složky divadelní, ať je jím hlas nebo posunek, barva nebo zvuk. Ostatní režiséři jsou téměř všichni začátečníci, jestliže ovšem vyjmete ředitele *Václava Jiříkovského*, který naposledy převzal odpovědnost za nácvik Červeného mlýna. Jako šéf celé instituce rozumí skvěle otázkám hospodářským a finančním, což věru není malým přínosem pro divadlo, jehož činnost se vždy rozbíjela o tyto předpoklady; jako herec a režisér není bez uměleckého nadání, které však na jevišti směřuje k hromadění různorodých složek, slohově často neukázněných, ano i neorganických (A. Dvořákova Rusalka a A. Mussetovo Se srdcem divno hrát); jako organisátor miluje jen jedny otěže, jež nerad pouští z rukou, takže má žel málo pochopení pro administrativně a zvláště umělecky odstupňovanou vládu věcí divadelních, bez níž se divadlo za našich dob nemůže vlastně rozvíjet v uvědomělou a původní instituci uměleckou. Letos oslaví své padesátiny zároveň se svým divadlem, které naplní šestou desítku svého trvání.

Z ostatních režisérů divadelní správa nejvíce přeje čilému ale nezkušenému *Karlu Jernekovi*, který ve stopách svého šéfa přebíhá ze zpěvohry do činohry; v posledních měsících mu svěruje samé velké dramatické záležitosti (Shakespearova, Schillera, Lermontova) - dosud však se mu nepodařilo podat důkaz, že by měl zasloužený nárok na takovou důvěru, poněvadž ani v jednom případě nezvládl básníkův text jako ideový a psychologický celek a nevnutil mu samostatnou jevištní podobu, která by vyhlížela z dneška do budoucnosti. Za těchto poměrů se však v Brně přihází, že *Antonín Klimeš*, herec a režisér jako *Josef Skřivan*, a to režisér vlastně zkušený, je obmyšlen hrami méně vděčnými, ačkoliv v poslední době - na př. režii Erbenovy Kytice a Zeyerovým Radúzem a Mahulenou se přiznal, že by se už jednou chtěl zbavit pouze zábavně konverzačního repertoaru, který se mu v Brně stále lepil na paty. Režiséra vůbec velmi často zastupují herci: jednou Jaroslav Lokša, po druhé *František Šlégr* (Jedenácté přikázání), jindy zase František Klika, který si teď nacvičil s operetním ensemble svou hru, věnovanou zakladateli vědy pivovarnické a nazvanou Poupě z pivovarské zahrádky. Často si do Brna pohostinně zajedou režiséři z Prahy (proč jen z Prahy?): tak bývalý šéf činohry *Aleš Podhorský* si téměř pravidelně přijede zopakovat některou hru ze své pražské scény

s brněnským ensemblem a netrpí obavami, neměl-li by raději přinést něco nového a původního; způsobem nezapomenutelným se zapsal na konci minulého období u nás *Jan Bor* režii vlastní dramatisace Gončarovovy Strže; a přicházejí také zcela mladí režiséři, kteří se mohou stát Brnu nejen nadějí, nýbrž i naplněním, jako na př. *Jiří Jahn* v Komorním triu. Proč by mu nemělo být svěřeno některé důležitější a obtížnější číslo repertoáru, aby vyzkoušel své síly! Je to jistě nejmenší požadavek, aby činohra a její ensembl byla svěřena režisérům, ne-li právě zkušeným, tedy aspoň takovým, kteří dovedou hru vidět zevnitř, z klína její idee, ze srdcí jejích postav a ze zřídla jejího dramatického osudu a kteří ji dovedou mimicky, hlasově, opticky a prostorově transponovat v uměleckou kreaci jevištní. Tak nebezpečný rozklad jednotlivých složek brněnské činohry, který vypuzuje herce z Brna - kdo by se jim divil? - začíná v hlavě a postupuje do údů; není tu šéfa, ale není tu také podřízených režisérů. Aby se odstranil tento nedostatek, bude jistě nutno sáhnout k výběru, ale k výběru opatrnému a odpovědnému. Nechť se na druhé reprezentativní scéně národní nepokoušejí naprostí začátečníci!

A přesto má Zemské divadlo některé podmínky, které slibují to nejlepší tak na př. výtvarníci. Stejně jako je tomu u herců i zde se objevilo několik talentů, z nichž naprosto vyniká *Zdeněk Rossmann*. Pozvolna tlumí tvrdost obrysové linie a chlad neosobních barev uměleckého konstruktivismu, z něhož kdysi vyšel, a zachraňuje se do lyrického symbolismu, jež dovede užívat jak v jednotlivostech náznakových, tak v celkovém ovzduší básnickém. *Karel Jílek* velmi obdobně překonává zase strakatou vytřeštěnost a výrazovou křeč expresionistickou, v níž k němu promlouvalo kdysi umění řečí mateřskou, a dospívá k výtvarně jevištní mluvě, artikulované jasně a přehledně, jež se dovede vmluvit do psychologie postav a do logiky osudů. *Arch. Roštlapil* nejvíce ze všech dovede zvládnout plýtký prostor jeviště na Veverí a perspektivně ho dovede změnit v široký a hluboký svět, v němž se pohybují zástupy. Na návštěvu si zaskočí do Brna nejčastěji veliký básník *František Muzika*, jehož inscenace pro svou skutečnostní pohádkovost, předanou snovou barvou a reální zkratkou, linií a perspektivou, je vždy událostí mimořádnou. Mladistvý ale živelně tvořivý *Václav Skrušný*, takto šéf domácí malírny, se dostane jen zcela zřídka k větší spolupráci divadelně výtvarné, ale zato hodně často musí převzít nevděčnou úpravu podružnou. Svůj rodný výraz umělecký teprve hledá, což se neobejde bez přehmatů a tápání - zřejmě se tu však probíjí na povrch barevná a prostorová vášeň po výtce divadelně výtvarná. (Z výtvarníků ostatních: pohostinně pražský *V. Gottlieb* a moravsko-ostravský *J. Sládek*; z domácích *Vl. Fojtík* a *Fr. Kaláb*.)

Nakonec se brněnskému divadlu nedostává to, co také chybí ostatním moravským scénám a vůbec vyznačuje divadelnictví na Moravě. Pro práci v přítomném okamžiku se zapomíná na záznam díla, jež už bylo vykonáno. A neříkejte, že to nemá nic společného s opravdovým vybudováním divadla jako instituce národně kulturní! Nedostatek péče o vlastní tradici, o její založení a soustavné budování. Teprve v posledních měsících je tento samozřejmý požadavek uskutečňován. *Družstvo Českého Národního divadla v Brně*, které už po léta schraňuje kapitál na postavení nové a důstojné divadelní budovy v hlavním městě Moravy, rozhodlo se na podzim minulého roku založiti *divadelní museum*, které má být rozděleno na šest oddělení: archivální, registrační, fonografické, kinematografické, divadelně výtvarnické a knihovní. Zajímavé a důležité památky se pomalu shromažďují, avšak jak dlouho bude trvat, než z této dobré vůle vyroste ústav, vhodný k historickému studiu! Čeho je tu především třeba, je *dějepisná práce literární a práce divadelně vědná*. O brněnském divadle nemáme dosud spolehlivé knižní studie, která by zhodnotila, ano zhodnotila - vůbec jen naznačila všechn jeho vývoj od jeho založení anebo podávala seznam jeho repertoiru, jak za sebou následoval po těch šest desetiletí. A to je přece nejnutnější informační pomůcka, jež by laického diváka i kritického referenta nutila, aby se při nových inscenacích téhož autora a téhož kusu rozpomínal na inscenace předcházející a tak hodnotil také sestup a vzestup divadelní práce. Viděli jsme, že tato cesta není jediná, jež vede k cíli naprosto bezpečně, poněvadž největším štěstím by byla *živelně tvůrčí osobnost*, ale také tento požadavek by musel býti splněn, *má-li se Zemské divadlo vůbec kdy pozvednout z úrovně lidově výchovné a národně buditecké na výši instituce umělecky tvořivé, která má ctižádost zapsat se do dějin umění divadelního úsilím o svůj vlastní sloh*.

Ještě poznámku o akci literární. *Dramatický svaz* brněnský vydal k padesátinám tak zvaného Starého divadla, totiž budovy na Veverí ulici, sborníček neurovnaných článků a statí kritických a nekritických pod dvojkanným názvem Pocta a výzva. V knižní činnosti by měl pokračovat. Jak vůbec by bylo prospěšné založit samostatnou knižnici, která by se věnovala pouze potřebám a zájmům Zemského divadla jak praktickým, tak teoretickým a to v okruhu všeho divadelnictví moravského a divadelnictví českého vůbec. Na repertoírním soupisu se prý už pracuje, jenže kdy spatří světlo světa! Běží však o organickou souvislost, o pracovní důslednost a soustavnost, kterou by podělila generace nastupující od předcházející. Založení takové knižnice by se muselo Svazu ve spolupráci

s Družstvem přece podařit a byl by tak dán základ k práci soustavné.

Shrneme-li tedy v závěru pasiva brněnské *činohry* jako konstitutivní složky celé instituce *Zemského divadla*, jsou to nedostatky, jež je už nejvyšší čas formulovat imperativně. Je třeba využít dané situace, kdy národ je daleko více než v dobách minulých zahleděn do svých dějin a upřen na své předky, jejich naději a odvahu a kdy je možno po stránce literární a historické shromáždit, uspořádat a zhodnotit minulost brněnského divadla od jeho začátků až do naší přítomnosti a ukázat tak na tradici, bez níž není opravdového a šťastného rozvoje kulturního. Na tvorbě současné ovšem záleží nejvíce. Proto je třeba v době co nejkratší obsadit důležité funkce šéfa činohry, režiséry a dramaturga - poněvadž činohra a takto celá instituce se kymácí v samých základech, ježto herci jako hlavní nositelé divadelního života přebíhají už z lodi.

Slavíme-li *letos šedesátiny souvislého divadelního života v Brně, neřekneme, že se ocitlo Zemské divadlo na scestí* a uctivě si jen doznáme, že se objevilo na rozcestí, odkud je možno se dát několikerým směrem. Z hloubi srdce jemu i sobě přejem, aby se jeho záležitosti uspořádaly a aby v sedmé desítce šlo vstříc budoucnosti nové a vyšší.

Ivo Liškutín.

V Ý H L E D Y L I T E R Á R N Í

Několik poznámek o Miloši Martenovi.

(Na okraj korespondence Šaldovy s Martenem.)

Miloš Marten (vlastně Miloš Šebesta, 1883-1917), zemřel předčasně; zanechal po sobě názorové torso; nemohl zajiště ve věku, jenž bývá teprve preludiem ke košacení a dozrávání osobnosti, v letech velkého světového přerodu, těžít plně a do hloubi ze své erudice, vhustit všechny složky své složité, ač jaksi chladné a nepohyblivé bytosti, do osobitěji vyhraněného, v kořenech odolnějšího díla. (Připomeňte si jen tak mimochodem, jak zvolna vlastně chystal se i takový F. X. Šalda, duch mnohonásobně prudší, bojovnější i bohatší k svým: *Bojům o štěrk!*)

I za těchto okolností nelze ho ovšem prohlašovat za toho, kým nebyl: za velkou osobnost kritickou, provátou nezadržitelným vzmachem, kypivého předtušovatele, sochaře i třiditele hodnot. Kultura jednotlivých národů potřebuje však k tomu, aby zahrála bohatými odstíny, i lidí a knih nejen nevykvašených, ale venkoncem sporných; kulturou je mi právě onen stav, kdy neslevuješ ničeho z přísné hierarchie hodnot, ale nezlomíš také ihned hůl nad tím,

kdo ti nejde příjemně pod oči, kulturou je mi ovzduší, v němž přistupuješ k tomu onomu, jenž stojí daleko od tvého způsobu cítění i myšlení, s myslí nepředpojatou, byť pak již vedeš přesnou demarkační čáru, či zakončíš své prohlédání bezohledným osekáváním větví, které pokládáš za suché, sněživé či rušivé. K skutečnému literárnímu hodnocení bývá vedle jiných vlastností dravějších svrchovaně zapotřebí i taktiky a taktu; vždyť i při šermu na příklad naskytá se ti řada možností, jak zvítězit a dokázat, abych tak řekl, superioritu svého mžitkového pojetí, a přece dlužno zachovat určitou formu, vystříhat se některých semknutí i výpadů, které by vás v očích přihlížejících znalců zrovna nepovznesly. A na to, aby byl posuzován takto nepředpojatě, má Miloš Marten i dneska svaté právo, třebaš zůstává ve vývoji českého umění slovesného dosti stranou, on, pozorovatel, matoucí ještě svou maskou zdánlivé lhostejnosti, nesúčastněnosti!

Marten uvízl se svými přednostmi i chybami v okruhu známé „Moderní revue“, a neocitl se takto zajisté v „literární kapliče“, otevřené z šíra vanoucím vichřicím, ač některé podněty oné skupiny, správně pochopeny, mohly v průběhu let obracet pohled k vsutku uměleckým stezkám i drahám.

Jednou z nejpřežilejších stránek oné skupiny, toť ovšem „mezinárodní žargon“, užívaný tam, jako by šlo o samozřejmost, ač se vpravdě jedná o skutečný „atentát“ na základní zákony řeči a stylu, ta bizarní směsice slov, ničím neodůvodněných; v referátu mohlo se psát na příklad takto: „Taková tristesse věcí z módy vyšlých tím vším vane!“

Povídkové práce Martenovy, tak: *Cyklus rozkoše a smrti*, tak: *Cortigianu*, a: *Dravce*, načichlé mdlobnou atmosférou zavoňavkované a léta nevětrané komnaty, odmítl v nekrologu: *Miloš Marten* již F. X. Šalda. V kritice, zjitřován jednou po právu, jindy v duchu všeevropského ovzduší zmalátnělosti, které na životě malého národa a jeho usilování uměleckém zanechávala nezkvašená léta hledání a osudových nejistot, zachraňoval se Marten, jak již tomu bývá často u nerozhleděných, desorientovaných, ale dobře smýšlejících mladých lidí, příklonem k cizím vzorům, přimknutím se k horským oblastem národní literatury, a opomíjením všeho, co v polohách nižších žilo též intensivně, a zemitěji i lidsky tepleji. S hlediska nynějšího, nepřál by si zajisté nikdo vysunout z české literatury takového Erbeny, Nerudu a tolik jiných. Nač však předstírat rovnou zděšení nad některými ukvapenými a nehotovými úsudky mladého hochy, jenž se úporně pokoušel nalézt vztah k tvůrčímu či tvůrčí snahy podvazujícímu ovzduší svého národa? Marten prostředností, malostí trpěl, z ní unikal, hledal záchranu před letargií s počátku století, k jejímuž

jádru stěží přímo dohlédal, dožadoval se, připustíme, odpovědi též u nesprávných dveří, ale může nám být, jsa takový, jaký je, konec konců milejší nežli někdo, kdo by byl hned pokorně a učelivě, a s tajným přáním dosíci brzičko od svých předchůdců i vrstevníků poct a odměn, odpapouškoval povinná slova chvály všem uznaným veličinám, nepromilovav se doopravdy k podstatě jejich díla. Bylo by v tom kus nepochopení atmosféry té které doby, jež vždy mocně léhá v duši svých synů, a zdá se mi, též kus pokrytectví, kdybys chtěl, jsa snad o kus cesty dále v chápání české národní duše, našeho oprávněného životního pocitu, utloukat Martena, který stanul v zřejmých rozpacích, ač s maskou sebevědomí na prahu století, jež v sobě neslo tolik složitých proudů, ač v našem prostředí - zvláště s hlediska mladých, vervních maximalistů, z nichž byl též především F. X. Šalda utkvívalo mdlou, malodušně. Emanuel Chalupný v předmluvě k Šaldově korespondenci s Martenem (F. X. Šalda-Miloš Marten. Vzájemná korespondence. V Praze 1941. V komisi Melantricha. Str. 119), nepokusil se ostatně nikterak nakreslit nám zkratkovou podobiznu Martenovu, ukázat na vývoj jeho myšlení a dal přednost překvapujícímu tónu: „projevuje neslýchanou slepotu, skepsi a opovržení;“ „poblouzení části české inteligence na počátku 20 století;“ „zapadlo do moře zapomenutí“ a tak pod.

Píšu své dnešní poznámky zejména proto, že považuji způsob vydání této korespondence za příznačný a prochvívá mne v skrytu myslí přece jen jiskřička naděje, že aspoň hrstka čtenářů pochopí, kde jsou chyby, jichž bychom se měli vyvarovat, jak již v životě společenském, tak v chápání a vysvětlování našeho umění slovesného. Cituji proto, aby další odstavce měly pevnější podklad a východisko, několik vět z Šaldova nekrologu: „Dokonalosti nejbližší jest jeho studie o Březinovi, která v nové formulaci vyjímá správně i šťastně mistra z romantického agnosticizmu první verse a pojímá jej veskrze kladně jako zalidnitele pustého světa Láskou, která má v ideovém světě jméno Řádu. Buďtež omezení „Akkordu“ jakákoli, tolik jest jisto, že jím přiblížil se Marten ze všech svých prací nejvíce kritice opravdu tvořivé, to je takové, která snaží se proniknouti a vystihnouti děj tvůrčí jako vyvrcholení a posvěcení děje životního, a nejen životního děje jedinečného, nýbrž i národního. - Poslední studie „Akkordu“ přináší i šťastný korektiv latinismu Martenova, klade vedle něho a proti němu slovanství Březinovo jako sílu stejně mocnou a stejné schopnosti organisační, jako nositelku jiného řádu než řád latinský, ale stejně kladného a tvořivého, ne-li kladnějšího a tvořivějšího. Po stopách Březinových esayí v „Hudbě pramenů“ pochopil nyní Marten tvorbu jako víru a naději života věčného, uskutečňovaného již zde na zemi podoben-

stvím jednoty mezi tvůrcem a národem; a mezi řádky „Akkordu“ napovídá, jak si odpovídá odvaha a láska tvůrčích duchů se stupňovaným vzrůstem národní síly. „Akkord“ vyznívá vírou v novou lepší budoucnost národní „v šeru dob, jež se tvoří“. Na této dráze, není pochyby, leželo vykoupení Martenovo ze staršího neplodného a odvozeného academicismu klasicistického; odtud a jen potud byl přístup k výhni tvorby opravdové... A jest již tragika Martenova v tom, že zemřel dříve než mohl vtěliti v konkrétný čin své nové poznání a dokázati, obrodilo-li nebo neobrodilo-li celé jeho bytosti.“

- Tu nedávno vydanou korespondenci Šaldy s Martenem přijal bys jako celkem nebohatý dokument redakčních i uměleckých styků, do nichž se mísí přátelská sympatie, nebýt toho „úvodního slova“ z pera prof. Chalupného. - Když M. Marten, s nímž se E. Chalupný v mladých letech přátelil, v roce 1917 zemřel, v Šaldově revui „Kmen“ uveřejnil prof. Chalupný na vlastní přání „vzpomínky a dojmy“: K charakteristice Miloše Martena, kterými chtěl „doplnit a z části poopravit“ článek Šaldův, jehož několik základních vět ocitoval jsem výše. „Stať otiskl (Šalda) bez poznámky,“ praví nyní E. Chalupný, který článkem Šaldovým i svými poznámkami doplnil přítomné vydání korespondence. V onom nekrologu protřípá E. Chalupný vedle názorů přijatelných též četné malichernosti. Světlo a stín, ty lze zajisté žádat též od takového medajlonku na čerstvý hrob, ale především naprostou pisatelovu nepředpojatost, která sice nemusí ztlumit tvé výtky, ba i odsudky, ale nedovolí též, abys nanášeje stín, byť skutečný a nepopíratelný, mohl být podezírán z toho, že si obzvláště v tu chvíli pochutnávaš, a snad mimoděk, očima, srdcem i rukou na houstnoucí černi. E. Chalupný si ovšem tehda takto nepočínal, že však podtrhl silnou čarou některé zbytečnosti a titěrnosti, toť jisté. (Nekrolog na př. končí: „Kterak jsem výtisk ten (Březinových „Ruk“) od Martena dostal zpět, je opět zajímavé, ale nechci to líčit nad čerstvým hrobem bývalého přítele;“ a to bys dal rovnou přednost tvrdému knock-outu.) Musil jsem upozornit i na ten vzdálený vzpomínkový článek, který nám zde ostatně vydavatel korespondence znovu presentoval, neboť je vidno, že rozjitřenost vůči Martenovi běh let a všechno to, co přinesla, nejen neutlumil, ale spíše ještě vyhrotil nevraživost do bodlavějšího ostnu. Nebýt toho úvodního slova, které tolik upoutává čtenářovu pozornost a nepřímou probouzí zájem o Martena, byl bych tu knížku patrně přečetl a zasunul do knihovny. Takto mne však rozpálila zvědavost, probouzela otázku za otázkou...

- „Když výbor „Společnosti F. X. Šaldy“ uvažoval, zdali má korespondenci mezi Martenem a Šaldou vydat tiskem, bylo nutno uvážit, lze-li očekávat zájmu nynější veřejnosti

o styk Šaldův se spisovatelem, jenž sice v letech, kdy tyto dopisy byly psány (1902—1906), byl známým a respektovaným, ba módním kritikem, ale již v letech následujících zájem veřejnosti o něho znenáhla ustupoval v pozadí tak, že ani jeho předčasný skon roku 1917 nikoho nevzrušil, jak se jindy stává pravidlem, zemře-li nadaný pracovník ve věku 34 let. Dnes, po dalších 23 letech, je Marten zapomenut tak, že nejen nikdo jeho spisů nečte, ale mnozí spisovatelé ani jeho jména neznají. A nelze se ani nadíti, že by v budoucnosti došlo k obnově zájmu o něho, jako se stalo s Tylem, Hálkem a jinými, kdysi zapomínanými nebo snižovanými spisovateli. To vše mluvilo proti této edici.“

V takovém roce, jako byl rok 1917, bylo srdce lidí rozděleno mezi příliš mnoho tragických dojmů; účast či neúčast na pohřbu nesvědčí nikdy o kvalitě umělcově; není prokázáno, že nikdo nečte spisů Martenových; k obnově zájmu o Martena nemohlo by dojít v té formě, jak je tomu u Tyla a Hálda již proto, že jde o dva diametrálně rozdílné světy; fakt jisté výlučnosti nemluvil by s hlediska umělecky citících lidí nikdy proti Martenovi; mohl bys suše odskandovat, ale probouzejí se v tobě též obrazy a širší průzory.

Jsou lidé, kteří si tyhle věci představují jinak. Není snad možno představit si umělce - ty velké děti! - jak vkládají své knížky do proudění časů jako ony primitivní lodičky, které jste jako hoši házeli do potoka, sledující hezkých pár chvil jejich běh a doufající, že předstihnou tu kamarádovu, že snad dospějí až do moře a i tam se ještě vyznačí nad přeléváním vln. Plyne kniha a zapadne někdy již za pár týdnů - a častokrát - plným právem! pod šedivou hladinou, ale jímá knihy ve svůj zhoubný vír tolik okolností, že stěží lze někdy vysvětlit, co vlastně je vzalo ke dnu.

A pak je zde ještě jedna okolnost. Oblast umění, ta bezměrná mapa, je též věcí důvěry k těm, kdož si vzali za úkol zamapovat v čase i v prostoru odlehlé soutěsky, vrchohy a strže, Nebyls přece též tam, kde máš na speciální mapě zanesenou horu vysokou tolik a tolik metrů a přece jsi jí jist. V literatuře nemůže být odhadováno tak přesně, ale přece dobře víš, znaje odborné i povahové vlastnosti toho onoho „měřiče“, že nenalezneš asi velehoru tam, kde on zamapoval „pahorek“.

Kdyby byl někdo zcela klidně a přesně podrobil Martenovo kritické dílo ničivému rozboru ačli by to bylo počínání do posledních důsledků možné a vhodné! byl by tedy vedl patrně onu ránu, kterou v aréně „puntillo“, mávnuv dýkou, zakončí agonii. Vydavatel korespondence bagatelisuje však Martena tak nějak nápadně, že to hned v tobě vzbouzí námitky. Domníval ses včera, že s jménem

Martenovým pojí se na české literární mapě pahrbek, dnes tě trápí pomyšlení, že by tam mohl být třebaš kopec. V třetím čísle „Řádu“ všiml si toho s údivem mládí nad prazvláštním přezíráním, nespravedlivostí a drsným popřením klikatého vývoje, kterým jest právě mladost, velice pěkně a sympaticky Pavel Štěpánek. Bude nás, myslím, letos více, kdož si Martena „zopakujeme“, a kdybychom se v mnohém i zklamat měli!

Šalda stál v letech 1902—1906, kdy došlo k výměně dopisů, mezi třicátým a čtyřicátým rokem svého života, Marten je na počátku korespondence hoch devatenáctiletý, z něhož to ještě mnohde šustí shltanými papíry a číší - kdy tomu bylo jinak? - epigonskou těžkopádností. Do Šaldova redakčního dojednávání dere se i potěšení z toho, že našel druhá v mladistvém Martenovi, od něhož si v své známé vznětlivosti slibuje možná více, nežli druhý hodlá a může splnit. O řadu let starší Šalda koriguje častokráte názory Martenovy, ač sám tone silně v svém tehdejší „dolorismu“, opodstatněném či aspoň vysvětleném porvy těžké choroby; oba pak svorně drtí „domácí bůžky“, Šalda s podvědomou snad touhou překvapit Martena, stanout na samé přídi korsárské lodice, která prorývá dřímotné vlny, Marten s těžkopádným a někdy i těžko pochopitelným rozpráváním pavučiny, jejímž je sám vězněm.

Nalezneš tam u Šaldy na př. i takovéto „rozinky“: „Dávno nečetl jsem nic, co by v polemice šlo rovnou tak na kořeny dnešní literární bídy jako ona: atakuje tu přímo na naše kulturní černošství, vzpurný, destruktivní kel českého calibanství,“ a kdo by je nespokl bez jediného podrážděného zamžikání, cítí-li, že i takových chvějů bylo snad v kritikově mysli potřebí, měl-li se po letech zrodit na př. jeho lept vzdorné tváře Rimbaudovy. Šalda se tu domlouvá s Martenem o „resonanci“, to jest o ozvuku umělcovy tvorby v jeho současném prostředí, a zde samozřejmě stojí, i když bychom s ním nebyli zcela zajedno, nad mladistvým Martenem, jenž těžkomyslně rozvíjí své znaveně rytmované dumy. V celku jeví se však čtenáři Marten jako hloubavý a vzdělaný mladý muž, v němž to však zrovna neraší vzněty a plány; jeho způsob vyjadřování - mladý Šalda musil ostatně též léty překonávat onen styl častokráte neživotný a podobný nemocniční cupanině, ty maroty, které se tu a tam vloudily na př. do jeho korespondence se Zdenkou Braunerovou - unavuje zajisté svou suchou abstrakcí, již neprochvělo živou krví prudce bušící mladistvé srdce; i může A. Novák ve svých Dějinách hovořit právem o stylu „ztrnulém“. Buď si tomu jakkoliv, takový Martenův list o tradici (zde třicátý šestý; z roku 1905), nelze přejít jen tak, i když snad opakuje věci známé odjinud, jisté pak je, že výmluvně vyvrací většinu nadnešených a nakvašených výtek, kterými v předmluvě E. Chalupný Martena karikuje.

Tíživě působí však, jestliže proti několika „bezbranným“ listům mladého kritika, zachvacovaného skepsí a bolestně zjitřovaného otázkami souvislého národního vývoje, povrchním nazíráním na literární tradici, nedostatečným využitím všech dřímajících sil národní duše, tasí E. Chalupný zcela nevhodně některá z jmen našich dějin, muže, jichž si dnes všichni vážíme, kteří se však do této rozepře nějak prapodivně připletli. Že i Marten překonával některé své nezralé názory, to dosvědčila dostatečně Šaldova slova, která jsem citoval výše.

Čímže Marten vyvolal podrážděnou odezvu Chalupného?

V listě z třetího září 1905 zamýšlí se docela věcně nad naším stoletím devatenáctým, snaží se přesně vyjádřit to, co si o něm myslí: „Kdykoliv přemýšlím o Máchovi, tážu se s podivením, čím to, že jsme nerozvinuli a nezhodnotili romantické tradice, jak to učinili Rusové s Puškinem, jak to učinili a vlastně ještě činí Francouzi, jejichž literární tradice je v essenci i dnes romantická. A nalézám charakteristický omyl, na němž u nás ulpěli: stavějí proti romantismu realism a myslí při tom na školy, hesla, programy! Jako by to nebyly spojitě vlny jednoho vývoje, sbíhající se na př. ve Flaubertovi, ale také v Baudelairovi, v Puškinovi, ale také v Dostojevském! Zde by byl mohl býti velkým prostředkovatelem Neruda, jehož poesie vyvíjí tolik romantických prvků, že jím nebyl, vysvětlují si přemírou shovívavosti, nejistotou víry, která mu zadržela ruku. Jak obnoviti tento ztracený experiment, začítí znova přes únavu, která kolem nás utáhla síť znechucení a nedůvěry? Mýlí se tu Marten tak docela, ať již pomyslíš na tvorbu Puškinovu, o němž se domníval už Merežkovský, že je v ní in nuce obsažen vývoj ruského devatenáctého století, ať již myslíš na romantické postupné vlny v literatuře francouzské nebo na životní dílo Nerudovo, které vlivem rozličných zevních okolností, jež ovšem Marten nebere v úvahu, propáslo zajisté mnohou příležitost, nemá všude té odolné linie, po níž bys u muže Nerudova nadání častokrát toužil? Jak odpovídá E. Chalupný na podobnou úvahu nebo na předchozí odstavec téhož dopisu, kde se Martenově skepsi zdá, že „náš vývoj za poslední století - nebo za kolik už staletí? - tvoří řada trosek: necelé myšlenky, napovězené a nedomyšlené, necelí lidé, kteří jakoby si kladli za čest, že na život a dílo, jako byly jejich, dostačila by i jen polovička těch orgánů rozkoše, síly, poznání a touhy, jimiž byl člověk nadán?

„Zde samozřejmě Marten konstatuje nepopiratelný fakt našeho přerývaného vývoje, nesoustavné často práce, nedostatku spolupráce; pokud jde o podstatu věci, není tak daleko od pravdy.

Silným úderem, halasnými větami, v nichž se nedrží přesně předlohy, ruší její souvislost, staví všechno pod jiný

úhel. „Marten uznává jen Březinu a tak tak ještě Máchu“ praví nakvašeně -. Ale už Neruda je mu „ztraceným experimentem (srovnejte, prosím, s Martenovým textem!), ostatní čeští velikáni nestojí mu za zmínku. I kdybychom nejmenovali B. Smetanu, M. Alše a jiné mohutné umělce a omezili se na literaturu, na kterou patrně Marten ve svých dopisech myslí nejvíce, ne-li výlučně, jsme nuceni se tázat: jak je možno, že Marten, jenž již jako student se honosil, že přečetl všecku českou literaturu, nepostřehl v ní na př. sílu satir Havlíčkových, n. b., když o české satire veřejně přednášel? Anebo jsou Komenský, Dobrovský, Jungmann, Palacký a Tyrš vůdčí duchové, kteří si vytýčili obsáhlé úkoly duchovní a skutečně je provedli jsou jen „necelí lidé“ a „řada trosek“? Nebudu se o tomto předmětu rozepisovati, čtenáři si jistě učiní o Martenově stanovisku úsudek sami...“ Nebudu se o těchto polemických metodách vydavatele korespondence rozepisovati; čtenáři učiní si jistě úsudek sami.

Chudák Marten! Vždyť by ranám takto vedeným - a proč vlastně, s hlediska nás čtenářů, kterým jsou rozmíšky mezi literáty a publicisty oné doby tak cizí, zcela zbytečně! - odolalo stěžní dílo v své essenci nejčeštější, ne tak prvé náčrtky kritika tříadvacetiletého!

Kdyby takové poznámky zmenšily aspoň o část procenta možnost, že v budoucnu nalezněš v podobné knížce zase předmluvu tak nezvykle osobní, kdyby zde aspoň byla naděje, že si řada čtenářů učiní o ní jedině možný úsudek, nebyly napsány nadarmo. Či budeme v svém kulturním životě věčně promíjet jakési žlučivé tetřeví hlušectví, jež vede svou a v svém zaujetí zapomíná ostatně na to, že lze mimoděk a oklikou načrtnat barvami velmi živými svůj autoportret? - *Zdeněk Šmíd.*

Z literární historické práce.

(Pokračování.)

Po Šaldovi byl nejvýraznější naší osobností kritickou beze sporu *Arne Novák*. Jeho smrt dne 26. listopadu 1939, těsně po dokončení Přehledných dějin literatury české a nedlouho před šedesátými narozeninami, dala podnět k četným článkům, studiím i knižním publikacím. Celá tato rozsáhlá literatura, shrnutá *Zd. Kalistou* v melantrišském sborníku *In memoriam A. Nováka*, je nestejně ceny a závažnosti. Vzpomínky přátel, spolupracovníků a žáků přispívají k poznání povahy, zájmů a zálib zesnulého učenice, podle obvyklých šablon se vyšetřují jeho vztahy k jednotlivým literaturám a kulturám národním, jsou podnikány i pokusy o celkovou podobiznu A. Novákovu, jmenují *Pražáka a Heidenreicha* (první v Petrových Svazcích, 1940, druhý v Borového sbírce Postavy a dílo, 1940). Nelze říci,

že by Novákovo místo v duchovním světě českém bylo po všech těch pracích zcela jasné, naopak o hodnotu a ryzost jeho odkazu se vedou dost rozhořčené polemiky. Dvě věci jsou v popředí bojovného zájmu, Novákův tradicionalismus a jeho vztah k baroku.

Je nápadné, že dva kritikové, naprosto protichůdní, *Alb. Vyskočil* a *K. Polák*, nadepisují shodně své články o A. Novákovi „Strážce tradice“, ale připojují otazník. Jestliže Polák dokazuje děravost Novákova tradicionalismu dost spletitou dialektikou, říká Vyskočil jasně: „Jeho tradicionalismu... svítl jen záblesk z pravého světla v hrůze před všemožným a naprosto libovolným navazováním. Úvázl v osvícenské spleti a obrozenské záhadě, na humanitním ideálu... Poslední podoba, jakou dal svým přehledným dějinám, zdaleka neznamena zákon a míru“ (Akord, 1940). Jediný, kdo se pokouší obhájit Novákův tradicionalismus, je J. Heidenreich, ale jeho vývody postrádají pádné přesvědčivosti.

Zřetelněji se rýsuje novákovský problém v otázce baroka, polemické posice jsou tu vyhraněnější. Především je to „Období pobělohorského baroka“ v Přehledných dějinách a v něm zvláště kapitola „Vítězství katolického baroka“, co je značné části literární vědy trnem v oku. Poněvadž Přehledné dějiny se po předčasné smrti Novákově chápou jako závěť, činí se opětovně pokusy význam oné partie co možná paralyzovat. Čelné místo v tomto protibarokním boji zaujímá *Pavel Váša*, který nejdříve pod názvem „Strážce tradice“ posoudil Novákovy Přehledné dějiny a nyní právě vydal samostatnou brožuru „A. Novák, barok a reformační“. Neznám tuto novější práci a mohu jenom citovat z jeho posudku v L. N.: „Ale ovšem není Novák stejně vlídný ke každé tradici... Novokatolické sympatie se... zřetelně projevíly ve stanovisku A. N. k české reformaci a ke katolickému baroku... je-li novodobá kritika tak přísná k duchovním písňím reformačním, nesmí vyhlašovat za ryzí stříbro každé zrnko slídy, které pracně najde ve smetí protireformační literatury.“ Mimochodem poznamenávám, že některé tyto zvilosti Vášovy „vedl na pravou míru“ Vyskočil v zmíněném článku. V podobném duchu jako Váša píše o Novákově podání barokní literatury také K. Polák: „... celých stopadesát let černé dosavadní mezery vyplnil... bohatou látkou „básnickou“ - objímající v novotářských edicích několik tenkých knížeček... Dovede chválit barokní básníky za to, že svým sensualismem podlomili most, vedoucí k jejich duchovnímu cíli. Ale nelze měřit kulturní hodnotu doby jenom podle stupně kulturního a literárního obzřetství“. U Poláka promlouvá zřetelně nechť k „novotářským edicím“ Vašicovým, Bitnarovým a Kalistovým, k jejich „tenkým knížečkám“. Lehkou ironií a úvozovkami snaží se bojovat proti baroku

dále i J. Heidenreich. Ve své knížce omlouvá Nováka za jeho „Období pobělohorského baroka“: „Je škoda, že v Přehledných dějinách... nemohl A. N. vylíčit sám i celou literaturu staročeskou a reformační. Byl by nepochybně leccos vyvážil z toho, v čem vznikla perspektivní neúměrnost, když jeho vlastní vypravování se začíná až dobou pobělohorského baroka“ (str. 27). Naznačuje pak, že Novákovy nedopatření s barokem bylo zaviněno tím, jak se postavil proti Masarykově filosofii českých dějin a přijal učení Pekařovo (29). Protiklad Masaryk-Pekař je rozveden u Pražáka: „Způsobilo to asi to, že podlehl zcela periodisačnímu schematu Pekařovu, při němž neměl pravdu Pekař a tedy ani ne Novák, nýbrž Masaryk“ (I. c. 18). Jak vidět, Novák není bit za své názory, nýbrž za přijetí Pekařova pojetí, vůdčím motivem je obava, aby se Přehlednými dějinami nestal Pekařův výklad oficiální naukou.¹

U Pražáka dostávají nepřímo svůj díl i objevitelé barokní literatury: „Odtud vyplynula i jeho leckterá protichůdná formulace postupem doby, na př. baroku. Příliv nové literatury zapůsobil tu někdy jako smršť a strhl jej sebou, aniž se dost kriticky vyrovnal s novým tvrzením a novou, někde jen zdánlivě vítěznou formulací“ Situace je jasná, na zádech A. Novákových Přehledných dějin se Pražákové a ostatní „kriticky vyrovnávají“ s novým badáním o baroku, snaží se vzbudit zdání, že všechny objevy jsou jen zdánlivé.

Kde však zůstal sám A. Novák, na jehož účet se takto pietně vyřizují staré i nové spory? Ze jmenovaných badatelů snad jediný Heidenreich se zamyslí nad peripetemi bytostného vztahu Novákova k baroku: „Novákův vztah k baroku je dostatečně známý. Spisovatel Prahy barokní (1915) náleží u nás k prvním objevitelům a zasvěceným interpretům barokové kultury. Svou lásku k výtvarnému baroku přenesl později i na barokovou poesii, k níž připojil také lidové básnictví. Není pochyby, že k barokové dekorativnosti tíhl mnoha složkami své bytosti... Ale barok to není A. N. celý. V letech zralé mužnosti však usiluje o překonání barokových složek v sobě. Sám o tom kdysi napsal: „Jeho vlastně barokní sklon k atributivnosti a dekoračnosti jest uváděn velice uvědoměle do rovnováhy kritickým úsilím o tektonické principy a kompoziční jednotu přímo protibarokní.“ To je vyznání z konce roku 1934, kdy se právě baroko u nás stávalo velikou módou.“ (str. 29-30). Tu jest obsažen celý Heidenreichův názor na Novákovu baroknost. Do kritické literatury uvedl toto mí-

¹ Objektivně vyložil poměr Novákových názorů o baroku k Pekařovi a vůbec duchovědnému proudění evropskému Zd. Kalista v článku „Barok v českém literárním dějepise“ (sborník Strážce tradice, str. 129 sl.).

nění asi *Fr. Götz* v knize *Básnický dnešek* (1931), v níž je A. Novákovi věnována část článku „*Úsilí o překonání baroka v české poesii*“. Tam najdeme zcela podobné chápání baroka Novákova a baroka vůbec, stačí uvést charakteristiky: „atributivní vnímání“, „dojem komické překreslenosti barevné a často až plané dekorativnosti“. Sám Novák ve studii „*Zápas o české baroko*“ (*Kritický měsíčník*, I, 300) „jen v závorce poznamenává“: „Také já, stejně jako Šaldovi, platím Götzovi za zjev barokní“ a namítá proti němu, že nelze směšovat barokní sloh a barokní typ. Také Heidenreich chápe baroko výhradně jako slohovou manýru² a důsledně mluví o Novákovi jako kritiku barokním v úvozovkách: „„Generační kritik“ impresionistů si vysloužil později... stálého epitheta kritika „barokového““ (17-18) „Ve jménu Lessingově bojoval „kritik barokový“ za klasický odkaz osvíceného století 18., za „ohroženou jasnost a harmonii, kulturu a kázeň““ (22). Tyto a četné jiné formace Heidenreichovy dokazují pouze, jak je nutné dorozumět se, co si pod slovem „barok“ máme vlastně myslit. Ve speciálním případě A. Nováka má nepochybně protiklad „barokové manýry“ a „osvícenského klasicismu“ jistou platnost,³ k čemu podobnému dochází s jiné strany i Alb. Vyskočil. Ve své významné práci „*K základům nového útvaru české poesie*“ (Akord, 1941) odkrývá v Novákově vztahu k baroku podobný rozpor, jakým je poznamenána na příklad F. V. Krejčího záliba v Zeyerově poesii, říká: „Zhola estetický Novákův vztah, smyslová rozkoš jeho lásky elegické, nedovedl odolát přesvědčení ducha, jeho smyslovému zaujetí nadobro protivného, jemuž duše baroka zůstala temná a pathetická, čemuž tu dlužno rozumět jako eufemismu pro nepoměr tak zvaného obsahu a formy, pro nadsázku, spíše velikášství než velikost“.

Ukazuje se, že Novákův postoj k objevu barokní literatury sice pobouřil pozitivistickou vědu, ale že kompetentní znalce nemůže uspokojit míra jeho pochopení pro barokní duši. Je v tom tragický rys vědecké osobnosti Novákovy, že svou snahou o nestrannost nevyhověl nakonec nikomu. Rozhodně však zůstává jeho zásluhou, že „spravedlivě a při tom střízlivě dovedl zhodnotit období barokní“ (Polák) a včlenit do celkového obrazu českého písemnictví.

Ku podivu málo se píše o tom, co bylo samostatným vědeckým činem A. Novákovým, totiž o jeho vložení klasicismu mezi osvícenství a romantiku. Podnětnou úvahu vě-

² I v odpovědi M. Dvořákovi ztotožňuje H. zdobný sloh Novákův s barokem (*Krit. měs.*, III, 280).

³ Méně spolehlivé je Heidenreichovo spojování A. Novákova baroka s impresionismem, Liškutín přesněji mluví v této souvislosti o voluntarismu.

noval problémům českého klasicismu jedině *Jar. Ludvíkovský*: „*Český klasicismus obrozenský a tradice národního humanismu*“ (sborník *Strážce tradice*, Borový-Promberger, 1940, str. 146 sl.). V „posmrtném projevu díky“ právem vyzdvihuje, „co A. N. vykonal, nejen svým pojetím obrozenského klasicismu, ale celou svou činností literárně historickou, kritickou a učitelskou pro oživení a posílení tradic klasického humanismu v naší národní vzdělanosti“. Ludvíkovský se snaží Novákovo pojetí rozšířit, zahrnuje do českého klasicismu i družinu Thámovu a Puchmajerovu, ale nejnověji V. Jirát užívá pro ně opět termínu „osvícenské rokoko“. Bylo by třeba rozhodnout, čemu platila pravá láska A. Nováka, barokní vášni či klasicistickému „úsilí o zvládnutí života řádem rozumu a krásy“, zdá se však, že pravdu má Vyskočil s citovanými již slovy: „Uvázl v osvícenské spleti a obrozenské záhadě, na humanitním ideálu.“

Myslí-li literární historik v obdobích a směrech, hledá kritik básníka. Ani tu není jasno, s jakým zdarem skončila Novákova kritická výprava za básníkem. Opět K. Polák se vyjadřuje se zbytečnou příkrostití o Novákově Nerudovi: „Vroucí ctitel a vykladač Nerudův nedostal se nikdy k jádru jeho osobnosti, poněvadž právě toto jádro bylo mu bytostně cizí... Ponechal zde jen strnulou tresť svých starších názorů, kdežto v člancích revuálních a novinářských bylo vidět, jak je celé jeho nerudovství už otřeseno, jak přechází od úcty k zlobným výtkám, jak se brání svéhlavě novým poznatkům.“ Tragickým torsem zůstala největší Novákova monografická práce, věnovaná Sv. Čechovi, a dva soudci jeho vědeckého odkazu tuší hlubší příčinu toho, proč dílo nebylo dopsáno. Zřetelně se vyjadřuje druhý z nich: „Ve zmatku idejí a problémů, kterých luštěním jen přibývalo, pozitivistický základ Novákův je podroben nejtěžší zkoušce. V Sv. Čechovi nepodařilo se nalézt onoho významného a velkého básníka, jemuž se jednou odcizil: ale i vyvažující historický význam liberalistických idejí Čechových byl otřesen.“ Sporný je konečně i Novákův Mácha, třebaže studii o Krkonošské pouti (1911) se skoro obecně připisuje význam průkopnický. Má-li být jednou platně určeno Novákovo místo v české kritice, musí být proveden úkol, který naznačil I. Liškutín, totiž „probrat a zhodnotit všechny jeho příspěvky k poznání K. H. Máchy“. Také jiní básníci lákají k podobnému vyšetření, sám Liškutín upozorňuje na Novákovy problémy theerovské. Teprve po těchto pracích se ukáže, nakolik byl Novákův vztah k básníkovi bezprostřední a pokud byl odvozen z různých teorií a konvencí.

Prozatím je nejcennějším uvedením do vnitřního světa A. Nováka pěkná studie *Iva Liškutína* „*Myšlenka smrti v kritickém díle Arne Novákově*“ (ve sborníku *In memo-*

riam Arne Nováka, také samostatný otisk). Autor podědil po A. Novákovi spojení kritika a germanisty (germanisticky je ostatně orientována i obdobná práce Ot. Skály „Smrt v díle Ot. Březiny“) a jako oddaný žák Novákův proniká do důvěrných oblastí tvorby svého mistra. Ukazuje, kolik se Novák napřemýšlel o smrti, jak smrt básníkovy nebo zážitek smrti bývaly východiskem jeho podobizen, jak velký je podíl nekrologů přímých i nepřímých v jeho díle - mohu potvrdit z vlastních vzpomínek, že improvizované nekrology Novákovy ve čteních universitních, na př. El. Krásnohorské a J. Thomayera, vynikaly strhující silou. Od těchto fakt celkem známých, ale účinných v soustředěném podání, dochází Liškutín k překvapujícím závěrům, že Novák psal „sub specie mortis“, že „přeložil všechno badání literárně vědné na nový základ existenciální.“ Na poslední stránce studie vymezuje postavení Novákovy k metodě biografické i k metodě formalistické a směle řadí tvůrce Přehledných dějin a souborů essayistických pro „sopečné prajádro díla a osobnosti“ k Masarykovi, Šaldovi a dokonce hledá jeho spříznění s existenciálními filosofy, Heideggrem a Jaspersem. Liškutín zašel zajisté ve svém obdivu k učiteli poněkud daleko - nedůvěru k domnělé sopečnosti budí ostatně zjištění, že Novákovi smrt „slouží jako princip generační i vývojově periodisační“, ale stejně jeho příspěvek s pojetím „osudu a inspirace“ se nejvíce přiblížil k záhadě Novákovy osobnosti.

Prací vděčných žáků, hlavně Bořivoje Nováka, spolupracovníka při posledním vydání Přehledných dějin, je vskutku pietní a záslužná publikace „*Soupis vědecké a kritické činnosti Arne Nováka*“ (Pražský linguistický kroužek, 1940, str. 164). V tomto Soupisu jsou obsaženy i novinářské články A. Novákovy a jmenný rejstřík, který sám obsahuje 12 stran hustého tisku, dosvědčuje nesmírnou mnohostrannost Novákovy kritické pozornosti. Bylo by o něm možno meditoval podobně, jako se skutečně v referátech meditovalo o rejstříku Přehledných dějin, je to suchý, ale výmluvný obraz neúporné čtenářské a poznávací vášně Novákovy. Soupis bude nepostradatelnou pomůckou všem, kdo se pokusí, jak bylo naznačeno, stopovat poměr Novákův k některému básníku, vývoj jeho názorů.

Polemické přestřelky nad hrobem A. Nováka dosvědčují, že jeho odkaz není lhostejný naší kulturní přítomnosti. Přehledné dějiny byly brzy po vydání rozebrány a přes některé vnitřní slabiny budou nesčetným čtenářům nezbytným infortoriem a láskyplným průvodcem po širých lánech českého písemnictví. Jeho knihy essayistické vycházejí souborně v nakladatelství Novina a znovu budou zasvěcovat do tajemství poesie, jako zasvěcovaly dříve, na př. podle vyznání Frant. Křeliny. A Soupis zachraňuje před

zapomenutím rozsáhlou žurnalistickou prací Novákovu, umožňuje definitivnější zhodnocení celého jeho díla. Je snad poznamenáno kletbou českého prostředí, nucenou extensitou a přílišným chvatem, ale tomu uniklo jen málo našich tvůrců duchovních. Ať mu byla šíře zájmů jakkoliv nebezpečná, ať jsou nedostatky jeho vidění leckdy dost povážlivé, nelze upřít, že se A. Novák s každým problémem vyrovnával čestně. Neúplatné ethické vědomí a příkladná sebekázeň jsou vzácnými rysy jeho osobnosti a budou trvale zdobit jeho památku.

II.

Je to v duchu A. Novákově, jestliže připojuji referát o dvou pracích, které obzírají složitý odraz cizího zjevu v kulturním prostředí českém. Jde o studii *Bohumíra Lifky „Jules Barbey d'Aurevilly v českém písemnictví a umění“* (Bibliofil XI, část I, str. 21—52) a doslov *I. Liškutína* k překladu Novalisovy poesie „*Čím nám může být Novalis?*“ (Ryzí květ, Edice Krystal, 1940, také samostatný otisk, stran 49). Sám jsem se pokusil v I. r. Výhledů udělat něco podobného pro poesii Rilkovu, zamířil jsem ovšem svou práci k překladatelským metodám, kdežto studie Liškutínova a zvláště Lifkova je pojata synthetičtěji.

Osud Barbeye d'Aurevillyho u nás je velmi příznačný pro cesty, jimiž k nám přicházely velké osobnosti cizí za posledních padesát let. Na počátku stojí žurnalistická trapnost Nár. listů, dost povrchní propagační vztah Vrchlického, zato však pozorná láska J. Zeyera, vyvěrající ze skryté příbuznosti uměleckého typu. Rozhodující je pak vstup generace let devadesátých do české literatury. F. V. Krejčí objevně - jako z Nietzscha překládá ukázkou básníkovy díla, F. X. Šalda se „orlím zrakem“ dobírá podstatného smyslu jeho tvorby, realisté ovšem nechápou. Jako obvykle dokořán otevírá Barbeyi d'Aurevillymu bránu do Čech kruh *Moderní revue*, při čemž nejosobitěji se projevuje Miloš Marten. Tuto službu přebírá později Florianova Stará Říše, po světové válce Lad. Kuncíř. Tehdy také dochází k významné polemice mezi Jar. Durychem a J. Čepem o hodnotu díla d'Aurevillyho, přes výhrady Durychovy se ukazuje, že toto dílo dodnes mnoho znamená pro mladé české básníky a kritiky. Nemohu reprodukovat bohatě snesený materiál Lifkův, jak na příklad bibliofilská edice K. Janského i Pojerova *Atlantis* začíná svazkem Barbeyovým, nemohu vykládat o výtvarné a grafické péči, která byla u nás na vydání básníkových děl vynaložena. Lze jen doporučiti četbu Lifkovy studie, četbu opravdu poutavou a poučnou.

Jednu studii Liškutínovu o Novalisovi znají čtenáři z *Výhledů*. Ve svém doslovu k překladu B. Věrné sleduje

Liškutín vlastně dvojí cíl: po knize Al. Langa přiblížit českému čtenáři na základě nového badání Novalisův svět a za druhé zjistit, jak k Čechům „hovořila Novalisova poesie“. Dějiny Novalisova kultu nezahajuje u nás nikdo menší než Jan Ev. Purkyně, uchvácený od mládí přírodní filosofií básníkovou. Mezi jeho překladateli najdeme jména Lad. Čelakovského, syna básníkovy, Arne Nováka, Alfonse Bresku, O. F. Bablera, Ot. Fischera, Kl. Bochořáka, duchovně zúrodnilo setkání s ním zvláště F. X. Šaldu a Ot. Březinu. Liškutín jistě správně vidí v Novalisovi vedle Hölderlina a Rilka velkého „učitele spiritualistické lyriky a spiritualistického světového názoru“ a končí krásným citátem z Březinova dopisu: „Mým snem je příroda, ovládaná duší, dávající všechno nejkrásnější koncentrované, očištěné vůli, člověk jemný, dobrý, vševládnoucí, ne nadčlověk Nietzscheův, ale magický titan Novalisův, genius a světec.“

Bylo by sem možno přiřadit studii *Josefa Bukáčka* v L. F. (1941) „*Dante a Čechy*“, ale ta je psána pro obyčejného čtenáře příliš odborně, s těžkopádným aparátem filologickým. Nejzajímavější jsou partie o úctyhodném díle, které pro českého Danta vykonal Jar. Vrchlický, třebaže byl duchovně tvůrci Božské komedie nekonečně vzdálen a třebaže krajně zaujatá „moravská kritika“ pojala i Vrchlického překlad Danta do svého boje proti němu. Dále by mohla obecnou pozornost vzbudit i kapitola o dantovství Březinově, o němž psal Bukáček podrobněji již dříve.

U nás sice se nepočítají překlady vrcholných kusů světové literatury na desítky - podle Bukáčka měl Vrchlický v knihovně 18 německých překladů Dantova veledíla, ale přece máme několikery překlad Shakespeara, Goetha atd. I když je snad ještě čas na velké práce na způsob monografií Gundolfovy nebo Baldenspergerovy, vyzývá v četných případech mnohotvaré úsilí minulých generací i našeho kulturního dnešku přiblížit se cizím geniům k shrnujícím studiím. Vzorem může být zdařilý pokus Lifkův, zato však z názvů i z pojetí musí vymizet slovo vliv.

Literární a vůbec duchovní dění je příliš složité a jemné, aby se dalo vyčerpat účetnickým mechanismem „dal - má dáti“. Jak jsem řekl na začátku, obraz literatury se v našich dnech radikálně pozměňuje, a nejde jen o dílčí korektury. Jestliže dosud část literární historie vězí v starých předsudcích, proniká teď přece nový duch. Dříve vyložit básníka a jeho dílo znamenalo převést ho na vzory, osobní a dobové podmínky, jedním slovem, zbavit ho tajemství. Dnes naopak chceme zdůraznit podstatnou svobodu básnického činu, hledáme novou důstojnost literární vědy v pokoře před zázrakem tvorby. Nelze už ubíjet poesii kancelářským lineálem, učíme se ji znovu číst v kontextu života, chápat ji jako projev skrytých sil národních. - O. K.

Nové knihy.

Jan Alda: Vitr. Čin, 1941, str. 81, 15 K.

Aldova nevelká sbírka básní by se mohla zvat Cestou návratu. Po silném počátečním a průvodním zaznívání ducha proletářského vítězí hřejivá láska k rodnému domu, jenž je s těmi, kdož v něm žijí a žili, útočištěm bezpečnosti z „úskalí úskočných dnů, jež lhaly“. Proto nakonec vítězí nad všemi reflexemi obraz Prahy, Prahy s Vltavou a Petřínem. —ka.

Březovský: Blíženci života. Družstevní práce, stran 190, cena 25 K.

Mladý autor, ale zrajícího již umění. Kniha je vykřiknutím touhy mladého srdce, vymotati se ze zmatku mladého, tápajícího srdce. Historie bolesti že není marná, že není krutě zbytečná a nepřátelská, nýbrž tvořivá, naučí-li někdo mladého člověka jí rozuměti. Někdy je Březovský ještě opojen mladistvým oparem smyslnosti živočišné, ale to si může snadno odbyti a odvyknouti. Jinak je to poctivé úsilí o dobrou formu nesmírného bohatství myšlenek, problémů a jejich uspořádání a vyvážení.

Čep: Tvář pod pavučinou. Katolický literární klub, Vyšehrad, Praha 1941, str. 208, K 33, 45.

Nové povídky Jana Čepa. Již pevně uzrálé umění znalce tajů a propastí lidské duše. Málokdo umí tak čísti v duších osudy a řízení Boží, tajuplná dění milosti, ohlasy spodních strun dědictví duchovního, předávané zbožnosti. To, co dovede vyčísti Čep z osudů, je tak útěchyplné, dává svatou jistotu a radost nad tím, že život není jen ono střídání bolesti a radosti a osudů, nýbrž že to vše vře na žhoucím a živém srdci lásky Boží. Již dávno neměl jsem při četbě onen posvěcující utěšující pocit, jakým jsem se opíjel při četbě Čepovy sbírky Tvář pod pavučinou. A mám jen jednu výzvu tak přísnou, jak je krásné a blahodárné umění Čepovo: Nemáš práva, mistře hradu lidského nitra, čekat a čekat a nechat nás čekat. Se svým darem jsi povinen, Čepe, lichvařit duchovně do úpadu. *Braitto.*

Čep: Zeměžluč. Vyšehrad, Praha 1941. Str. 205, cena 33 K.

Nové vydání dávno rozebraných prvních prací Čepových: Dvojí domov, Vigilie a Zeměžluč. Jsem velmi vděčný za toto nové vydání, protože všechna dosavadní vydání jsou rozebrána. Ti z mých přátel, kteří si dosavadní vydání vypůjčili, mi je nevrátili a možná druhým také, protože nejjistější prostředek ke ztracení knih je půjčování přátelům. Jsou to drobné povídky, kterými Čep začal a ve kterých je Čep nejsilnější. Těžko najíti v naší

próze hlubší vhledy do vnitřního života našich venkovských lidí. Jeho venkovská povídka není cítiti jen hroudou, nýbrž staletou duchovní a duševní kulturou, především křesťanskou. Některá čísla budou navždy patřiti k perlám světové literatury, jako Vigilie, Rozárka, Domek. Toto dílo Čepovo není literatura, nýbrž svědectví.

Braitto.

Deml: Mohyla. Vyšehrad 1941, str. 240.

Pozdrav Tasova, Mohyla a Tepna. Těžko se odpoutati od četby Demlovy knihy, zvláště takové, jako je toto nové vydání Tepny, Mohyly a Pozdravu Tasova. Co je nejcenějšiho u Demla a čím vyniká nade všechny současné naše básníky, staré nebo mladé: naprostá jistota jeho krásy. Nedovrtává se do středu čehosi neznámého. Jemu je krása otevřena jako škeble na dlani. Je mu otevřena krása krajiny, stromu, květu, ptačího pozdravu. Všechno, všechno mu zpívá nebo pláče a všechno se přetavuje v jeho tvorbě na klid a jistotu v Bohu, který dal lidem tolik krásy. Deml ani nemusí vysloviti slovo Bůh, ale cítíte se v Boží dlani, když vás provází dějinami svého rodu, své rodiny, svým krajem, svým dnem a životem. Téhle svaté jistotě plné víry se musí ostatní od něho učit. Já jsem ztrávil mnoho krásných chvil při této četbě posilující, plné tvořivého odpočinku. *Braitto.*

Hellmuth-Brauner: Přátelství básníka a malířky. Vzájemná korespondence Julia Zeyera a Zdenky Braunerové. Vyšehrad 1941, str. 250, cena 56 K.

Nezapomeneme na malířku Braunerovou, na její činnou účast na všem krásném českém, katolickém. A vracíme se k Zeyerovi, jehož jsme nepochopili ve svém mládí. Realismus rozvířil okolo našich mladých dušiček příliš mnoho prachu, že jsme necítili jemnou vůni jeho snivých a hlubokých stránek. Teprve nyní vracíme se k němu a objevujeme zase jeho krásu, ale také jeho pravdivost. Proto je nám tím vzácnější dar jeho korespondence s tou, která mu rozuměla již tehdy, která s mateřskou, řekl bych, péčí bděla nade vším, co chtělo vynésti její národ. Vzpomínky na její přátelství a lásku k Hláhině zůstanou pro mne jedny z největších. Tím vděčnější jsem panu Braunerovi-Hellmuthovi, že vydal tak pietně její korespondenci. Vidíme vzrůst dvou duší, zápas dvou velikých hledačů krásy. Vidíme, jak se při pravém přátelství duše vzájemně podepírají v rozletu, jak se doplňují, jak se vzájemně zapalují. A také ukáže korespondence, že pro velké lidi nebo určené k velkým osudům, že je nutné osamocení, opuštěnost, že ani ti dva nemohou se slíti. Koho si Bůh přitahuje, nenajde v člověku spočinutí. *Braitto.*

Herodotos: Z dějin východních národů. Melantrich, 1941, str. 180, cena 14 K.

Poslední svazek Antické knihovny, jež tlumočí klasická díla latinská a řecká dnešnímu čtenáři, podává charakteristické ukázky díla Herodotova. Je tu zastoupeno prvních pět knih jeho *Historiai*, v nichž se jaksi připravuje k podrobnému líčení dlouhého sporu řecko-perského. Ale právě na těchto příbězích, skutečných i neuvěřitelných, poznáme nejlépe povahu a smysl Herodotova díla, jež nebylo suchou vědou historickou, nýbrž chtělo také pobavit čtenáře a posluchače. Mezi jednotlivými příběhy, událostmi a osobami je stále patrná pozornému čtenáři souvislost, jež směřuje k ústřednímu cíli, sporu řecko-perskému, jenž nalezne plné rozvinutí až v druhé části díla. Herodotovy dějiny a stejně tak i ostatní díla Antické knihovny jsou nám něčím víc než snad jen „tahákem“ pro studenty. V nich se setkáváme s velikostí dávné minulosti, jež by nás mohla v mnohém poučit.

Hrubín: Včelí plást. Vilímek, Praha 1941, str. 54, cena 15 K.

Pochod nocí a zimou, mrazem a temnotou kamenného srdce naší země. Jak jsou tu vyváženy verše mrazivých prázdnot se ztajenou, ale tím jiskřivější nadějí. Obrazy jsou jakoby nadýchnuté jinovatkou na skle, jemně rozetřené, aby se rozeplály zpěvem torsa mariánského sloupu. To znějí zase verše děčka, důvěřující Matce s velikou, bezpečnou náručí. Vzácné je u poesie Hrubínovy, že nehledá v přísvitě nekonečna, nýbrž v prostotě vztáhne ruce po tom, co vždycky najde básník, kdežto veršovník sahá na dno plné střepů, aby se pořezal. *Braitto.*

Pavel Kutný: Dům ve stínu. Máj, 1941.

Tento román také v ničem nepodobá se současné literatuře. Je to jakýsi zbloudilec, podivně nezpůsobilý dát něco naší době. Čte se lehce jako Rodokaps, a v líčení, případně v pronikání povah nesnaží se, jako všechna laciná literatura, odhaliti jádro duše. Spokojuje se namáhavým líčením vnějšku. Je to tedy román novinářsky emfatický a žurnálově mělký, přes vděčnost tématu. Neboť Kutný si pro svoje popisování vybral dějiny pádu bezcharakterního, povahově mělkého, dobře situovaného architekta Gavory, tyрана rodiny, bezcitného manžela a otce, plného nejapné pýchy a smyslové nízkosti. Snadný obdiv k běžným frázím, nedostatečné promyšlení výrazu charakterisují naivního romanciéra. Nejsilnější je autor v popisu večerních a ranních nálad krajinných, což je slabý klad této knihy. -Kt-

Bohumil Mathesius: Nové zpěvy staré Číny. Poesie, svazek 44. V Praze, Melantrich, 1940. Stran 56, brož. 15 K.

Před časem vyšlo v téže sbírce druhé vydání původního Mathesiova výboru Černá věž a zelený džbán pod názvem Zpěvy staré Číny. Teď vychází jako doplněk nový výbor parafrází čínské lyriky, hlavně z doby dynastie tangské. Slovo parafráze zde není míněno jako výtka; tomu, kdo je poněkud obeznámen s poetikou čínského verše, je jasno, že jeho rozměr, založený na čtyřech tóninách čínského slova, spolu s jeho jednoslabičností, staví při přesném překladu téměř nepřekonatelné potíže. Mathesius se soustředil více na zachování základního výrazového znaku čínské poesie - onoho propracovaného umění vyjadřovati stav, cit, myšlenku nikoli přímým výrazem, nýbrž lehkým a někdy na první pohled nesouvislým náznakem, jež nutno k pochopení jeho pravého vztahu se domýšleti. -tv.

Paclt Čeněk: Sedmnáct let v jižní Africe. Naklad. Pavel Prokop. Str. 224, cena 27 K.

V mnohém ohledu zajímavý život, sepsaný na základě dopisů Pacltových do roku 1884, kdy zemřel. Ač Paclt nechtěl, aby jeho dopisy byly dávány do veřejnosti, jsou psány nesmírně poutavě a především pravdivě o jeho době a lidech v ní. Veliká je též didaktická cena této knížky, protože z ní mluví „muž neúporné práce a vzácné energie, poutník neúnavný a neohrožený“. -es-

Papica: Povolání svatého Odon. Vydal vlastním nákladem pro své známé Odon Řezníček ve Stolíně u Červeného Kostelce.

Papica zahraje starou poutnickou melodií, jakou dovedli skládat dobří vypravěči, věřící ve svaté a svatým. Neznámý svatý a proto tím záslužnější, že z neznáma je vyzvednuta jeho zapomenutá velikost, velikost, podávající se jako vzor. Odon Řezníček posílá tuto knihu zdarma těm, kteří mají o ni zájem. Je to nejkrásnější způsob, jak uctít svého patrona, zvláště je-li neznámý, vydání jeho dobrý životopis. A Papicův životopis svatého Odon totíž v prvé této části je víc než dobrý. *Brait.*

Zdeněk Rón: Jasno na horách. Nakladatelské družstvo Máje, 1941.

Začneme-li čísti tuto knihu, zdá se nám místy, jako by se spisovateli podařilo již již přiblížiti se tomu slunnému ideálu Timmermansova Pallietera, tak vábivý a čistý a přírodní je ten profil strýčka Ondřeje. Jenom že při další četbě, jak je téma místy poutavé ve své prosté výslovnosti, tak unavuje nekultivovanou žoviálností a rozhodnou lite-

rární nenáročností. Jsme dnes zvyklí na literární práce i v oboru románu vesnického, nikoliv na kalendářové povídky. A takovou povídkou je tato kniha, která klame svojí úpravou. Nakladatelství Máje snad zamýšlí vydávat četbu lidovou, ale jak se dnes na tento druh četby díváme, má i on vyhovovat literárnímu vkusu a neumí-li kdo napsat něco takového, jako Němcová nebo Světlá, případně alespoň jako Kosmák, pak nedobře dělá, že do literatury dělá. Výtka patří stejně spisovateli jako nakladateli. Neboť Máj vydal ještě další knihu, o níž výše.

Scholz Wilhelm von: Cesta do Iloku. Družstevní práce, 1941, str. 460, cena 45 K.

Líčení strhující hrůzy při pohledu do propastí tak bohaté duše, jakou byla duše a osudy svatého Jana Kapistrána. Škoda, že autor nevěřil nejenom ve svatost Kapistránovu, ale že nevěří vůbec Kapistránovi. Škoda, že onen skvělý talent psychologický se vyčerpává dobýváním se do duchovní skryté obludnosti, kterou se domnívá definitivně vyřešiti tuto velikou mohutnou postavu církevních dějin. Scholz je malíř velkých pláten, jež dovede bohatě zabydliti postavami, ale dovede se vcítit také do svých postav, i když je kreslí podle svých schemat. Dramatické je líčení vnitřního zápasu s duchem mistra Jana Husa, jenž jako stín stále kříží Kapistránovu cestu i jeho práci, Kapistrána, který působil s velkým ovocem i v našem Olomouci při našem klášteře, který jsme převzali po jeho mniších, tak zvaných bernardínech.

J. V. Sládek: Píseň života. Melantrich, 1941, 2 svazky, po 30 K.

Jestliže se v naší generaci dostává obsáhlému dílu Sládkovu znovuzrození, není to jen daň blížícímu se třicátému výročí jeho smrti nebo snad i stému výročí narození, nýbrž zároveň také splnění hlasu přítomnosti, již jsou jeho slova blízká a jež je chce srovnávat se slovy vlastními a měřiti svou sílu a výšku. Slunce a stín, jež se rvaly v jeho životě neustále o své, naučily ho pět poesii zdravou, posvěcenou bolestí, a osybozující od ní. Právě v této první knize souborného vydání díla je obsažena subjektivní poesie krutého střídání vláhy a zprahlosti životní od pohody prvních let sedmdesátých přes jejich vystřídání bolestí, znamenanou smrtí, k novému závanu štěstí, jež je nakonec znovu vyrváno. Poesie byla Sládkovi životním údělem právě tak jako bolest a radost, proto jeho verše jsou bolestné a útěšné zároveň. Jeho odkaz je také neobyčejně rozsáhlý, proto z něho lze vypouštět, přeskakovat a zdůrazňovat. To však je již ponecháno čtenáři na vůli. Vydavatel doprovází vydání jen krátkou životopisnou a charakterisující poznámkou na záložce knihy. —ka.

F. X. Šalda: Medailony. Melantrich, 1941, str. 230, 30 K.

Třináctý svazek Šaldova díla je dnes v mnohém aktuální, nehledě k životnosti jeho odkazu vůbec. Je zajímavé číst slova, napsaná při jubileu Arbesově před 13 lety, kdy souborné vydání jeho děl uvázlo v prvním svazku, zatím co dnes ve vydání Melantrichově se ohlašuje již 9. svazek, nebo souhrnnou studii o Sládkovi, jehož jubileum příštího roku je ohlašováno prvními dvěma svazky souboru jeho odkazu. Šaldova slova jsou živá, vzbuzují napětí, jež je způsobeno okolností, že snad u žádného zjevu se Šalda nedovede bez výhrady postavit na stranu zkoumaného básníka nebo spisovatele. Nikdy není předem řečeno, že když jednotlivosti vytýká a odmítá, že by tím právě dílo nechválil. Medailony jsou rozděleny na dvě části. V první zasahuje přímo dnešek studií o Zeyerovi, vedle již zmíněných a mnoha jiných, ve druhých pak jsou předmětem jeho pozornosti oblíbení básníci francouzští, z nichž nejvíce místa věnuje Rimbaudovi a Verhaerenovi. -ka.

Zdeněk Urbánek: Příběh bledého Dominika. Novina, 1941, str. 236, cena 32 K.

Jestliže se uvádí román Urbánkův jako románová prvotina třiaadvacetiletého autora, dokonce jako román generační a studentský a pro studenty, je nutno se proti tomu ohradit. Není v něm zachycen ani zastoupen typ dnešní mládeže, nýbrž nanejvýš typ dnešní bledé mládeže, jež tápe v neurčitosti a nejistotě o nezákladnějších otázkách a pravdách životních, jejichž mužné, poctivé rozřešení znamená opak toho, totiž vyrovnanost. Je zde spíše tušeno pudem sebezáchovy východisko k záchraně, již kyne křesťanství, které se zde však stává obětí a terčem matných, nedozkoumaných představ a otázek. Ty prvky ze světa křesťanského, ti kněží, kteří se v románě vyskytují, souhlasně zapadají do představ o bohoslužbách, kostele a pod., jež jsou s to při líčení scény šilícího a opilého kaplana před oltářem zplodit větu: „... vystoupil po třech schůdcích, již stál před samým stupněm, na němž ležívají (?) svátosti(?)“. Ale román Zd. Urbánka je příliš závažným a slibným dílem, než abychom zůstali při tomto konstatování, abychom neupozornili na jeho talent, jenž se snaží úspěšně se osvobodit od tradiční závislosti a usiluje o vlastní podání dušezpytných otázek, jež mohou dusit dnešního mladého člověka, zrozeného ze světa odbytého pro svět ještě neztvárněný nebo aspoň mládí samému ještě neznámý nebo jen tušený. Jeho bledý Dominik neroste duchovně, nýbrž spíše hmotně sílí jeho myšlenky, tvrdne jeho povaha, stává se sebevědomým a panovačným, ale ta panovačnost je namířena právě proti němu samému, zbavuje ho přátel, lásky, připravuje mu neútěšnou samotu a konečně touhu po „rozedrání“. A jestliže se Dominik vzdává

všeho toho, s čím se snažil po celou dobu svého zjitřeného života srůst, není to konec ani rozřešení, ocitá se tam, kde stál na začátku, při odchodu z gymnasia. Konečné řešení se tak rozplývá v nejasnosti a neurčitosti. Urbánek si bude musit vybrat zřetelnější styl, v podrobnostech i v celku. Snad tak učiní v dalších částech díla, jejichž tento slibný příběh má být první částí. -ka.

V Ý H L E D Y D O S V Ě T A

Myšlenka státní pense všem před uskutečněním.

Vůdcem byl nařízen a říšským vedoucím DAF drem Leyem je právě rozvíjen plán totalitního pojištění německého lidu. Tento sociální čin znamená zároveň splnění slibu, který dal nacionální socialismus na počátku svého zápasu, je to splnění 15. bodu programu strany: „Žádáme velkorysé vybudování starobního pojištění německého lidu.“ Tato programová věta znamená a má znamenati, že starobní zabezpečení není pojem lidumilné péče, nýbrž má být v něm spatřován právní nárok všech v práci a cti zezstaralých německých mužů a žen.

Německo již před 50 lety, jako první ze všech zemí, uznalo zřízení dalekojdoucího pojištění pro stáří dělníků a zaměstnanců, tedy veliké masy pracujícího lidu, jako svoji nezbytnou povinnost, a rozhodlo se pro tehdy jediné možné řešení, pro cestu sociálního pojištění. Když nacionální socialismus počal své dílo budování, byly tu velkými sloupy německého starobního pojištění: invalidní pojištění dělnictva, pojištění zaměstnanců a hornické pojištění, které zahrnovalo všechny v důlním průmyslu zaměstnané, a dále nemocenské a úrazové pojištění. Několik číslic nejlépe ilustruje, jaký význam mělo toto pojištění v Německu. Podle posledních uveřejněných statistik počítalo z 68 milionů obyvatel staré Říše neméně jak 75 proc., totiž 51 milionů, požehnání sociálního pojištění. Ve Velkoněmecké říši je jich nyní asi 60 milionů. Z toho bylo jen 26 milionů u uvedených tří skupin pojištěno na starobní důchod. Dnes bere rentu na 5 milionů lidí. Příjmy invalidního, zaměstnaneckého a hornického pojištění překročily v roce 1935 po prvé hranici 5 miliard. Roku 1939 bylo docíleno šesté miliardy RM. Říše provedla roku 1937 velkorysou sanaci silně následky světové války poškozených institucí a převzala zákonnou záruku při budování důchodového pojištění za existenci invalidního a zaměstnaneckého pojištění. Ročně přispívá Říše značně. Roku 1938 bylo to již 580 milionů RM. Ústavy, které do roku 1933 byly v bídě, dosáhly již v prvním pětiletí značných rezerv.

Při tomto významu německého invalidního pojištění ne-

ní se co divit, že bylo vzorem světa. Anglie, Francie a Švýcarsko zřídily těsně před světovou válkou podobné instituce. Bezprostředně působil také německý příklad na Itálii, Maďarsko, Španělsko, Bulharsko, Belgii, Holandsko, Rumunsko a také na SSSR. Mezitím starobní pojištění, inflací tak svého jmění pozbyvších malodůchodců a od roku 1933 totální pojištění německého řemeslnického stavu, který s rodinami čítá na 12 milionů lidí, jakož i herců a členů orchestrů, rozšířilo značně kruh lidí, na stáří zabezpečených.

Nynější nacionálně-socialistické dílo, právě se vyvíjející, které má zabezpečiti každému Němci klidné stáří, naváže - i když dosud není blíže známo jak - na finanční sílu stávajících pojišťovacích ústavů, ale svým způsobem se odpoutá od pojišťovacího systému. Již Bismarck nechtěl, jako tvůrce německého invalidního pojištění, v podstatě žádné pojištění, nýbrž „státní pensi“. Tak navazuje nacionální socialismus na velikou historickou tradici. Sociální pojištění, jak řekl dr. Ley, splnilo svůj úkol. Nyní musí udělati větší místo, aby se uskutečnila Bismarckova myšlenka státní pense nemajetným. -ig-

Renaissance fysiky.

Zdá se mi trochu předčasné hovořiti o renaissanci. Je nesporné, že ji lze v dohledné době očekávati. Je také nesporné, že se pomalu připravuje na všech úsecích fysikálního badání. Fysika je v plném proudu svého badatelského úsilí, není však ještě hotova. Není ještě u konce epocha, která by uzavřela knihu nad jádrem atomu. O tom víme ještě příliš málo a nové vědomosti, které očekáváme, budou podle všech náznaků tak hluboké, že budou míti podstatný vliv na fysikální obraz světa. Tedy kolébka renaissance, budiž, ale nikoliv ještě renaissance. Jestliže americký profesor *K. K. Darrow* vydal v roce 1937 v New Yorku knihu pod názvem „*The Renaissance of Physics*“, pak jeho pojetí fysikálního pokroku a cíle tohoto pokroku je filosoficky orientovanému přírodovědci cizí a nepřesvědčí o duchu renaissance. Český překlad, pečlivě pořizovaný profesorem RNDr. Zdenkem Pírkou a vydaný před rokem v nakladatelství Činu v Praze, předvádí českému čtenáři jasně, kde je jádro fysikálního pohledu na skutečnost u amerického badatele. Darrow jako profesor techniko-vědeckých laboratoří Bell-Telephone má koncepci technika. Ohromuje jej dokonalé ovládání hmoty a energie všech druhů v přírodě. Je nadšeným obdivovatelem umění dnešní techniky. Toto své nadšení vkládá do každé kapitoly a je pravým požitekem živou mluvou býti uváděn do nejnovějších a těžko přístupných labyrintů a tajemství přírodovědeckých laboratoří. Rozebírá pečlivě každou nit-

ku technických obrátů pokusných a se zvláštní rozkoší ukazuje na ona četná drobná vítězství experimentálního ducha nad hmotou často v pravém slova smyslu svéhla-
vou. Experimentální fysik bude se proto radostně kochati s plným pochopením ve vývodech Darrowových. Neboť tě-
žiště knihy je v bohatosti experimentálního materiálu a věrná jeho kresba, a to je pravá příčina Darrowovy radosti. Čtenáři laikovi nebude již tak snadné sdíleti plně tuto ra-
dost. Český čtenář má tu ovšem proti americkému nespo-
rou výhodou v pečlivých odborných poznámkách překla-
datele, profesora fysiky, který objasňuje vskutku každou nezvyklou myšlenku nebo experimentální uspořádání s pil-
ností mravenčí. Vzniká tak poutavý obraz obrození fysik-
ální techniky, fysikálního experimentu, fysikální aplikace v technice, renaissance fysikální laboratoře. Postrádáme krůček další - obraz hloubky fysikálního poznání vedle této jemně a bohatě rozvětvené šířky.

Dnešní fysika roste také do hloubky. Dostává se ke svému právu zase přírodní filosofie. Nikoli již ta posmí-
vaná filosofie, řešící všechny problémy u psacího stolu, nýbrž přírodní filosofie jako důsledné a prohloubené po-
jetí fysiky experimentální a teoretické. To jest obzor Darrowovi cizí. V jedné z prvních kapitol charakterisuje přírodního filosofa jako předchůdce moderního fysika. Fysika tím staví na základnu vyšší, dokonalejší. Fysika má tři roviny, navzájem se prolínající a přece jen různé povahy: experimentální základ, matematická teorie a fi-
losofický výklad. Dosud jen první dvě roviny se navzá-
jem podporovaly a podmiňovaly, filosofický výklad dosud chyběl. Bez něho nemůže býti renaissance fysiky. Již na postoj experimentátorův, na postup jeho myšlenek má fi-
losofická orientace vliv a význam. Z hotových teorií, z je-
jich vnitřní struktury vyvozuje ona důsledky a podepírá nebo zavrhuje soustavy teoretické. Renaissance fysiky na-
stane, až nad začátkem každé experimentální práce, každé teoretické konstrukce bude bdíti kritérium přírodně filo-
sofických principů. Dnes je fysika k tomuto ideálnímu stadiu vývoje již zralá. Rozvoj experimentální techniky a teoretických konstrukcí je vhodnou kolébkou pro obrození fysiky. Pak teprve labyrint laboratorní a hieroglyf teore-
tika oživne mízou hlubšího poznání filosofického. Zatím je renaissance fysiky naším vytouženým snem.

RNDr. Artur Pavelka.

Tvůrce vitalismu zemřel.

Z Lipska-Leipzig přichází zpráva, že v těchto dnech ze-
mřel biolog a filosof Hans Driesch. Pocházel z hamburské rodiny kupecké a dokončil svá studia biologická u Hae-
ckela v Jeně. Svoji vědeckou práci biologickou začal v tro-
pech a pokračoval v ní pak v Terstu a v Neapoli. Pak se

jeho zájem začal obracet k filosofii. Pro svůj věhlas v oboru biologie a později i filosofie byl zván na přednášky do ciziny. Tak ve studijním roce 1922-1923 přednášel také v Číně. Také Praha měla příležitost seznámiti se s tímto velikým myslitelem současné doby na osmém mezinárodním filosofickém kongresu v roce 1934, kde proslovil úvodní přednášku na téma „Naturwissenschaft und Wirklichkeit“. Zemřel nyní v požeňnaném věku 73 let.

Máme-li shrnouti jediným slovem Drieschův význam pro vědeckou tvorbu současné doby, učiníme tak nejlépe charakteristikou: duch vynikající jasností myšlenek. Ať již to byla věda přírodní nebo filosofie, v každé své práci uplatňoval zásadu: vyhledávati jenom problémy jasné, pomíjeti problémy mlhavé. Vypracování jasných problémů bylo u něho pak opět prací jasnou. Hledal jasnost v dokonalém pořádku všeho myšlení. Proto je základem všeho jeho snažení hledání řádu (Ordnung). Právě hledání řádu vedlo jej za meze přírodních věd a muselo jej nutně přivést k filosofii. Široký tento zájem o přírodní vědu i filosofii zároveň dokumentují také díla jeho, z nichž si chceme všimnouti aspoň nejdůležitějších.

„Das Lebensproblem im Lichte moderner Forschung“, kde soustřeďuje řád biologický kolem ústředního pojmu entelechie, která charakterisuje jeho vitalismus; „Die Maschine und der Organismus“, jako další dílo biologické vedle filosofických „Systematische Philosophie“, „Philosophische Gegenwartsfragen“. Pokus o metafysiku představuje dílo „Wirklichkeitslehre“, pokus o zařazení psychologie do otázek světového názoru jsou „Grundprobleme der Psychologie“. Nejvyšší principy mravní shrnuje v pokusu „Die sittliche Tat“, orientaci člověka ve vesmíru podává spis „Der Mensch und die Welt“, prolegomenon k veškeré filosofii nazývá svoje „Wissen und Denken“. Základní problém těla a duše osvětluje v knize „Leib und Seele“, problém starý jako sama filosofie a přece věčně aktuální.

Šířka jeho zájmu, která se zračí v této bohaté úrodě, metodická hloubka jeho jasných, důsledných vývodů dává mu nejednu podobnost se starověkým filosofem Aristotelem. Jako on spojoval přírodní vědu, filosofii i etiku. Jako on měl pochopení i pro obory, kterými se přímo nezabýval. Sdílel s ním zájem o logiku. Již to nám napovídá, proč se ve svém vývoji myšlenkovém vskutku k Aristotelovi také blížil. Přímo k němu ovšem nedošel. Kredo, které vyznal ve své pražské přednášce, je Aristotelovi v mnohém velmi blízké a proto jsou myšlenky tam vyslovené hodné bedlivého studia.

Jemnost a hloubka Drieschovy zbraně byla přesnost a jemnost vědeckého výrazu jeho. Proto mohl operovati s pojmem tak jemným, jakým byla jeho entelechia a vů-

bec celý jeho vitalismus. Málokdo aplikoval jeho pojmy s takovou pečlivostí, jako on sám, a tím si vysvětlujeme, že často býval citován v kruzích, bojujících proti názorům materialistickým, ale způsobem až příliš povrchním a laicným, způsobem, abychom tak řekli, ne-drieschovským.

Na sklonku svého života brání kauzalitu a determinismus jako poslední bašty jakéhokoli řádu v přírodě. Obrana jeho byla však již pouze všeobecné povahy a intuitivní, nijak věcně nová a aristotelsky promyšlená - věk průbojného tvoření měl již za sebou. Tušil již jen, kde je plná pravda, ale nebylo mu již dopřáno vysloviti ji celou.

Hleděli jsme s obdivem k jeho vědeckým činům, kdy otrásl materialistickým a mechanickým postojem biologie ve jménu vitalismu, kterým obohatil badání biologické. I nepřátelé vitalismu museli k boji s tak mohutným duchem zjemniti své zbraně a rozvinouti mnoho otázek dosud zanedbaných. Drieschův vitalism v biologii není jistě posledním slovem této čilé a poměrně mladé disciplíny přírodních věd. Drieschův plodný život vyjasnil obzory přírodních věd. Zachováme mu jasnou památku, neboť zůstává nám i po smrti symbolem ducha, hledajícího řád.

RNDr. Artur Pavelka.

K. J. M.: Grillparzer o českých dějinách.

Zájem, s jakým české dějiny studoval velký rakouský dramatik Fr. Grillparzer, je vskutku velký. Dvě velká dramata vyvážil z české minulosti, z dávného báječného věku hru „Libuši“ s ústřední postavou moudré kněžny, hru plnou hluboké reflexe kulturně filosofické. Jako Němce zaujala Grillparzera dále látka přemyslovská, zápas, v němž se sráží český král Přemysl Otakar II. s německým císařem Rudolfem Habsburským. Do třetice zamýšlel Grillparzer vstoupit na českou půdu tragedií z knížecích Čech, jak vidíme z dochovaného zlomku „Drahomíra“.

Grillparzerův zájem o české dějiny se nevyčerpával pouze hotovou produkcí básnickou. V jeho plánech a poznámkách, které si činil, najdeme bystré postřehy, které zaujmou již tím, jak se německý básník díval na českou minulost.

O Elišce Přemyslovně na př. čteme v poznámce z r. 1822: „Stálo by to za to, důkladněji si pročísti osudy princezny Elišky, dcery krále Václava III., kterou její švagr Jindřich Korutanský chce přinutit k sňatku s mužem níže postaveným, aby nespokojení stavové nepřenesli s její rukou korunu na nějakého cizího knížete. Jak se Eliška zdráhá, jak tajně uteče na opevněné místo a zvolí si za muže Jana Lucemburského, syna císaře Jindřicha, jenž přijde s vojskem, osvobodí ji a jako její choť se stane českým králem.“

Bystrému pozorovateli českých dějin neušel význam žen-

ského živlu na začátku českých dějin. „Podivuhodné jest,“ poznamenává Grillparzer, „jak velkou úlohu v starých českých dějinách mají ženy. Každá význačnější skoro jest věštkyň“. A není náhodné, že v jeho hrách s českou látkou stojí v popředí ženy, Libuše, Drahomíra.

Němce Grillparzera, zvyklého na velké rozlohy a poměry německé udivila v českých kronikách ještě jedna okolnost; „Dvě věci jsou v starých českých dějinách zvláště nápadné: malé údaje číselné při všech podnicích, v protivě k přemrštěným údajům jiných starých kronik; dále úplný nedostatek hrdinských charakterů. Lze snad tuto poslední věc připsati duchovnímu stavu kronikářů?“

Překvapuje, že právě v době liberalismu, kdy jiní němečtí básníci zpracovávali právě dobu husitskou (Hartmann, Meissner, Lenau), Grillparzer o ni nejeví zájem mimo poznámku o Žižkovi, jenž se prý považoval za vyslance Božího, určeného k potrestání zkaženého světa. Nezájem básníkův lze vysvětlit snad tím, že jiné látkové okruhy mu byly bližší.

Pozornost, s jakou Grillparzer sledoval hlavně starší úsek českých dějin, má ovšem stále svou dokumentární cenu.

Z brněnského hudebního života.

Dvořákův jubilejní rok.

V rámci oslavných podniků, které jsou nyní pořádány po celých Čechách a Moravě k uctění stoletého výročí narozenin Antonína Dvořáka, byla v Brně uspořádána velmi zajímavá výstava, zachycující významný úsek mistrova uměleckého tvoření. Je tu ve zhuštěné zkratce zachycen Dvořákův vztah k Moravě. Pořadatelstvu výstavy, jejímiž iniciátory jsou doc. dr. Jan Racek a profesor Jindř. Šebánek a která je uskutečněna zásluhou Českého čtenářského spolku, podařilo se shromáždit v Brně řadu památek, jež jsou výmluvnými svědky Dvořákova lidsky opravdového a zvláště srdečného poměru k moravské zemi. Výstava je v podstatě rozvržena na čtyři samostatné oddíly. V popředí stojí Brno, kde byl zásluhou L. Janáčka již za Dvořákova života položen základ k soustavnému dvořákovskému kultu. Vedle Janáčka měl mistr na Moravě ještě dalšího ctitele a nadšeného příznivce, a to v olomouckém vikáři P. Jindřichu Geislerovi, který uváděl Dvořákova díla na koncertech pěvecko-hudebního spolku Žerotín v Olomouci. Intimním přítelem Dvořákovým byl posléze dr. Emil Kozánek, advokát v Kroměříži, k němuž skladatel velmi často a rád zajížděl a s nímž si po celý svůj život dopisoval. Ze všech těchto tří moravských měst přináší výstava množství soukromých i spolkových památek, z nichž zaujme především bohatá korespondence skladatele s jeho

moravskými přáteli, dále autogramy skladeb, obrazový materiál a jiné. Významným doplňkem tohoto zajímavého hudebně-historického materiálu jsou pak ještě jiné dvořákovské dokumenty, vesměs ze soukromého moravského majetku. Jejich jádro tvoří památky, které zapůjčil ředitel kůru Adolf Straka z Kvasic u Kroměříže, příbuzný a žák Antonína Dvořáka. K zahájení této pozoruhodné výstavy, nazvané výstižně „Dvořák a Morava“, byl uspořádán v salonku Českého čtenářského spolku v Besedním domě intimní večer, jehož se účastnili v hojném počtu představitelé brněnského kulturního života a zástupci tisku. Po zahajovacím proslovu starosty spolku dra J. Karlíka představil přítomným dr. Jan Racek mistrova žáka Adolfa Straku, posledního z Dvořákových žáků, působících a žijících na Moravě. Ředitel Straka přednesl poutavé vzpomínky na svá studijní léta u velkého skladatele. Načrtl výrazný profil Dvořáka-pedagoga a řadou hudebních příkladů, zachycených v hodinách komposice na pražské konservatoři, upozornil na jeho vyučovací metodu. Jistě nový přínos k poznání mistrovy tvůrčí osobnosti, doposud takřka neznámý jak hudební veřejnosti, tak i odborným kruhům. Je třeba zvláště zdůraznit, že všechny hudební příklady z Dvořákovy komposiční školy, prozrazující v každém taktu osobitost a svérázný sloh skladatelova komposičního umění, byly při této příležitosti provedeny veřejně vůbec po prvé. Ukázky zahrál řed. Straka (klavír), koncertní mistr Jindřich Polášek (housle), dr. Hynek Kašík (flétna) a Vincenc Straka (harmonium). Po přednášce byla výstava zahájena slavnostním proslovem, který přednesl profesor Jindřich Šebánek. Výstava „Dvořák a Morava“ těší se velikému zájmu brněnské veřejnosti a vyvolala živý ohlas v denním i odborném tisku.

Z koncertů, věnovaných oslavě Dvořákova životního jubilea, uvedme především X. abonentní koncert Unie českých hudebníků a Českého rozhlasu. Na jeho programu byly Slovanské tance, hudebně svěží a životně radostné dílo klasických hodnot, které patří spolu s Rusalkou k nejoblíbenějším skladbám z Dvořákova bohatého uměleckého odkazu. Koncert řídil Otakar Jeremiáš, šéf orchestru pražské rozhlasové stanice, s vnitřním zaujetím a s muzikantskou živelností. V jeho interpretaci zaznělo Dvořákovo podivuhodné dílo ryze českou hudebností, vyjádřenou smavou i lyricky zasněnou melodikou, strhujícími rytmy a bohatě barvitým zvukem. Podrobná znalost partitury dala dirigentovi příležitost vésti orchestr ke vskutku pozoruhodnému výkonu a klasicky dokonalému podání. Dodejme, že Jeremiášovo pojetí tohoto Dvořákova díla přináší v podstatě zcela nové prvky a že je předvádí v úplně novém osvětlení, hodně odlišné od všeobecně vžitého podání, které je zpravidla přímo přejímáno z Talichovy koncepce.

Tento nezapomenutelný hudební večer, uspořádaný ve velkém sále Stadionu, byl již předem zcela vyprodán, takže musil býti v příštím týdnu opakován. Také reprisa dosáhla mimořádného úspěchu.

V Besedním domě uspořádalo další dvořákovský koncert Pražské kvarteto. Byla provedena komorní díla Ant. Dvořáka, a to smyčcová kvarteta op. 34, 105 a 106. Pražské kvarteto, které dnes patří k našim nejlepším komorním sdružením, provedlo jednotlivé skladby v ideálně přesné souhře, čisté intonaci a přesvědčivě výrazném pohybu. Ve svém podání zdůraznili tito vynikající hudební umělci zejména bohatou zpěvnost Dvořákova projevu a plynulému výrazu jeho obdivuhodných skladeb dali dramatický vzruch. Mocného účinku dosáhli jmenovitě ve volných, slovansky něžných větách. Jejich výkony byly přijaty četným obecenstvem velmi srdečně a s nadšeným potíeskem. Dvořákovsko skladatelské dílo je dále na pořadu i letošního „hudebního máje“ a setkáme se s ním v závěru sezony, jakož i v poprázdninovém období jak na koncertním podiu, tak i na operní scéně.

Opera Zemského divadla.

Na operní scéně došlo v uplynulém měsíci po dlouhém čase konečně k premiéře českého hudebně-dramatického díla. Byla po prvé hrána opera Jovana od Jaroslava Vogla, která asi před třemi roky slavila svou původní premiéru v Moravskoslezském divadle v Mor. Ostravě. Skladatel, jenž působí po řadu let u ostravské opery jako její šéf, našel námět k této své již třetí operní práci v povídce černohorského básníka Pavičeviče. Tuto literární předlohu přepsal si skladatel v divadelně účinné libreto, založené na rychlém a bezprostředním střídání vesměs staticky ustrnulých scén a zběžně črtaných dramatických výjevů. Jejich dějová souvislost a vzájemný kontrast nedovedou, bohužel, na některých místech vyvolati zamýšlený účinek. A hudební zpracování? Voglova hudba roste přímo pod vlivem prostředí, k němuž ho poutá jeho povolání. Slohová nesourodost je jejím hlavním znakem. Technická stránka a instrumentální vybavení ukazují zde, což je třeba zvláště vyzvednouti, na značnou pohotovost skladatelské práce. V melodice postihneme dovednou stylisaci folkloristických prvků jihoevropského původu, jejichž rytmické utváření a harmonické vybavení jsou promítnuty v jednoduchou, zřetelně členěnou fakturu. Celkový ráz Jovany vedle jednotlivostí vysloveně veristického přízvuku vykazuje řadu styčných bodů s typem veliké národní ruské opery. Jsou to především sborové scény, vedle nichž je zvláště nápadné v tomto ohledu i užití některých jevištních postav, známých z ruské opery. Jinak možno ještě připojiti, že Voglova nová operní práce vychází hodně vstříc

běžnému vkusu operního obecenstva. Proto i její brněnská premiéra dosáhla vskutku pozoruhodného úspěchu. Provedení opery jsme slyšeli v autentickém podání. Jaroslav Vogel se představil jako pohotový dirigent pevného a bezpečného gesta, který vede orchestrální složku v těsném dotyku se scénickou akcí. Z brněnského operního souboru se uplatnili ve větších úlohách zejména M. Řezníčková (Maria), Štěp. Jelínková (Jovana), Václav Bednář (Mile) a Vlad. Jedenáctík (Pop). Režie Miloše Wasserbauera za spolupráce vkusného dekorativního řešení Václava Skrušného naplnila scénu spádným ruchem a živelným pchybem a snad jen některé z bezživotných oddílů, jak je s sebou přináší Voglovo libreto v hojné míře, nedovedla vyřešit k plnému uspokojení. Velmi četné obecenstvo připravilo skladateli srdečné uvítání a jeho nové dílo přijalo s nadšením.

Z hostujících umělců, kteří v uplynulém měsíci vystoupili na brněnské operní scéně, zaznamenáváme dánského tenoristu Tyge Tygessena, který zpíval s velikým úspěchem Dona José v Bizetově opeře Carmen. Živému zájmu se těšilo vystoupení italské koloraturní pěvkyně Taťjány Menotti, která má již v Brně četné obdivovatele svého pěveckého umění. Menotti zpívala partii Mimi v Pucciniho opeře Bohéma. Na závěr sezony připravuje Quido Arnoldi nové nastudování opery Tosca od Giac. Pucciniho. Šéf opery Rafael Kubelík uvedl na zahájení Českého hudebního máje Dvořákova Jakobína, jehož provedení bylo uskutečněno v rámci oslav stoletého výročí Dvořákových narozenin. Po Jakobínu věnuje Kubelík pozornost také ještě jiným operním dílům Antonína Dvořáka, především Rusalce. Posudek o nové brněnské premiéře přineseme až v příštím referátě.

Koncerty.

Koncertní ruch letošní sezony se pomalu chýlí ke konci. V uplynulém měsíci byly uskutečněny mimo provedení Dvořákových Slovanských tanců ještě dva orchestrální večery. Uvedme především koncert brněnského Orchestrálního sdružení. V jeho pořadu bylo rovněž vzpomenu Dvořákova jubilea, a to provedením překrásné Serenády pro smyčcový orchestr (E-dur), vedle níž byla položena Janáčkova Suita pro smyčce, skladba vysloveně romantického rázu, vzniknuvší pod rozhodným vlivem Dvořákova skladatelského díla. Střed večera vyplnily tři význačné skladby soudobých moravských skladatelů. Od Osvalda Chlubny smyčcová Suita, napsaná s pozoruhodným stavebním rozmyslem, dále invenčně svěží a zvukově hutné Preludium ze suity pro smyčcový orchestr od Zd. Blažka a posléze hudebně půvabné a náladově působivé Tři písně s průvodem smyčcových nástrojů od Václava Kaprála.

Mladý dirigent Bohumír Liška, který nyní vede Orchestrální sdružení, nastudoval celý pořad velmi pečlivě a vypracoval s orchestrem, složeným vesměs z hudebníků-amatérů, vskutku pozoruhodný výkon. Orchester pod jeho rozmyslným vedením hrál v přesné, vyrovnané souhře a s pozorným smyslem pro výraznou zvukovou členitost. Také po intonační stránce se Liškovi skvěle daří vésti celkové znění smyčců v jednotné, přísně ukázněné linii. Kaprálovy písně jsme slyšeli v hudebně živém a dramaticky výrazném podání altistky Růženy Hořákové, která znovu prokázala jedinečné porozumění a svůj zvláště blízký poměr k současné písňové tvorbě. Koncert, který byl uspořádán v Besedním domě, byl provázen též velikým vnějším úspěchem.

Zvláštní zmínky zasluhuje koncert brněnské konservatoře. V jeho programu jsme se totiž setkali s novým skladatelským jménem, známým brněnské hudební veřejnosti doposud z reprodukčního oboru. Gernot Kosík, člen nejmladšího komorního sdružení Novákova kvarteta (violista), uvedl se do hudebního života svým prvním větším dílem. Byl proveden jeho Koncert pro violoncello a orchestr. Mladý skladatel, který studuje v komposiční třídě Václava Kaprála na brněnské konservatoři, vytvořil zde dílo, vyznačující se vzornou stavebnou uceleností a tektonickou přehledností. Jeho projev je vybaven zdravou hudebností a invenčním bohatstvím, které v melodice ukazuje na romantický základ schubertovského zabarvení, zatím co v harmonické faktuře přejímá, i když ještě zcela nesoustavně, technické prostředky moderního komposičního umění. Instrumentace je na některých místech málo barvitá. Sólový part Kosíkovy skladby úspěšně interpretoval mladý violoncellista František Kopečný, v němž začíná vyrůstati umělec pozoruhodné technické vyspělosti s vážnou odpovědností reprodukčních úkolů. Jinak byla v pořadu tohoto koncertu provedena ještě dvě náročná symfonická díla: poměrně málo známá Borodinova symfonie h-moll a Beethovenova IV. symfonie op. 60. Konservatorní orchestr, doplněný profesory a absolventy ústavu, rozehrál se pod temperamentním a pružným vedením Quido Arnoldiho k technicky dokonalému výkonu, který byl jen na několika místech porušován nepřesnou souhrou a intonačními nepřesnostmi. Mladým umělcům, zvláště však mladistvému skladateli, dostalo se od obecenstva srdečně sympatického přijetí.

Z komorních koncertů, uspořádaných v měsíci dubnu, je třeba uvést III. řádný koncert Klubu moravských skladatelů. Jeho program byl cele věnován tvorbě současné generace moravských komponistů. Z nové klavírní literatury hrál profesor Jaroslav Posadovský cyklus drobných skladeb Chvilkové nálady od Josefa Černíka, které jsou

příkladem dobré užitkové hudby a svým instruktivním rázem určeny především hudebně-výchovné praxi. S jistou výhradou to platí také o Malé klavírní suitě Karla Kovalinky, jejíž hudebně-živelný výraz vyniká strhujícími rytmy a pečlivým propracováním technické osnovy. Nejpozoruhodnější z provedených klavírních skladeb byla nesporně Preludia op. 42 od významného moravského skladatele Osvalda Chlubny. Technická vytríbenost vede zde hudební projev v prostředí silně impresionistického znění, celkový výraz se vyznačuje dramatickou vzrušeností a snahou po průbojném tvůrčím vyslovení. Toto Chlubnovo dílo, které žádá od reprodukce velikou technickou zručnost a klidný rozmysl, provedl s obdivuhodným zdarem dr. Ludvík Kundera, známý interpret současné klavírní literatury. Z nové písňové tvorby byly zařazeny dva cykly písní: Josefa Kohouta Milenci a cyklus Navždy od Vítězslavy Kaprálové. Kohoutova skladba byla v Brně provozována již několikrát, méně známější jsou písně skladatelky Kaprálové. Byly inspirovány verši Jana Čarka a Jaroslava Seiferta, z jejichž citového prožití vytryskla hudba lyricky křehkého výrazu a dramatické zjitřenosti. Zdůrazněné melodické myšlení, rostoucí z přirozené slovní deklamace, je prostoupeno jemným harmonickým výrazem, jehož původ nutno hledati v Debussyho impresionismu. Oba cykly zpívala profesorka Máša Fleischerová za zvukově zdrženlivého doprovodu dra Ludvíka Kundery. Škoda, že nebyla zvolena k této příležitosti některá z mladších pěvkyně. Subtilní výraz, intonační čistota a procítěný přednes, jak je jistě žádá podání těchto náladově podmanivých písní, sotva bychom mohli hledati ve výkonu M. Fleischerové. Na večeru byla zastoupena konečně také komorní hudba. Profesor Kudláček zahrál s jemným vkusem III. houslovou sonátu od Jaroslava Kvapila, který provedl sám také její klavírní part. Dílo přímo překypuje zdravou muzikálností a zaujme zejména ve volných větách mocným hudebním účinem. Základní tón této skladby tkví především v novoromantické stylové oblasti. Je však třeba vytknouti, že se Kvapilově sonátě nedostává potřebné formové ukázněnosti a podrobnějšího technického propracování. Na závěr koncertu, který byl poměrně málo navštíven, zahrálo Novákovo kvarteto jednovětou Fantasií pro smyčcový kvartet od Břetislava Bakaly. Skladbu vyznačuje jistá slohová roztráštěnost, je však jinak napsána s podivuhodnou lehkostí a s živým porozuměním pro plný, tónově zjasněný zvuk. V Bakalově nové skladbě zaujme především bohatě rozkvetlá a živelně plynulá melodika, již skladatel dosahuje bezprostřední hudební účinností.

Z hudebních sonat, které soustavně a pravidelně pořádá Spolek absolventů brněnské konservatoře, sluší uvésti večer barokní houslové hudby. Byl proveden především kon-

cert d-moll od veronského mistra Gius. Torelliho, vlastního zakladatele této hudební formy. Z rozsáhlého díla Benátčana Antonia Vivaldiho byl do programu zařazen typicky barokní koncert g-moll, vedle něhož položen takřka neznámý houslový koncert a-moll od Joh. Seb. Bacha. Z našich skladatelů byl zastoupen český hudební emigrant 18. století Jan Jiří Benda, bratr známých skladatelů Jiřího a Františka Bendy. Slyšeli jsme jeho koncert G-dur, skladbu, rostoucí ze zajímavé synthesy barokních a raně klasicistických hudebních prvků. Po reprodukční stránce dosáhl koncert v celku slušné úrovně. Houslové party hrál s muzikálně zdravým procítěním houslista Jan Štědroň, který zejména v rychlých větách mohl plně rozvinouti technickou vyspělost svého výkonného umění. Naproti tomu jeho podání pohybově zvolněných oddílů trpí nedostatkem soustředění, nevhodná glissanda a příliš tvrdý, neušlechtilý tón pak ubírají jeho výkonu výrazovou účinnost a hudební přesvědčivost. Klavírní doprovod hrál v komorně ztlumeném zvuku dr. Bohumír Štědroň, který také napsal a přednesl úvodem ke koncertu a k jednotlivým hraným skladbám vysvětlující výklad. Koncert bratří Štědroňů byl poměrně dobře navštíven a jejich výkony byly sledovány s živým zájmem.

Samostatné sólistické koncerty byly v uplynulém měsíci zastoupeny jediným večerem. V Besedním domě vystoupila po prvé před brněnskou hudební veřejnost pianistka Marie Knotková, profesorka pražské konservatoře. Doposud jsme měli příležitost poznati tuto mladou umělkyni jako pohotovou doprovazečku, a to na loňském koncertě houslistky Bedřišky Seidlové. Celovečerní program si Knotková rozdělila na dva díly. Čeští skladatelé byli zastoupeni Antonínem Dvořákem, z jehož díla hrála pražská umělkyně Humoresku es-moll a Silhouettu cis-moll. Od Vít. Nováka provedena technicky obtížná Čertovská polka a posléze ze Smetanových klavírních skladeb polka f-moll a brilantní Fantasie na české národní písně. Jinak jsme se v pořadu setkali s německými mistry. Josef Haydn byl zastoupen zřídka hranou Fantasií C-dur, dále Beethoven sonátou patetickou a Bach Suitou E-dur. Je podivné, že chyběl Liszt a Chopin, skladatelská jména, s nimiž zejména mladý výkonný umělec musí nutně a vždy počítati. Knotková je pianistka značné technické pohotovosti a jemného stylového citění. Svému podání vtiskuje silnou přesvědčivost, soustřeďuje se na mnohotvárnou dynamickou hru a prokazuje vedle toho i vrozený smysl pro důmyslnou tektoniku hraných skladeb. Reprodukčně nejzdařilejší byla Beethovenova „patetická“ a Bachova klavírní Suita. Mladistvá umělkyně se v celku kloní spíše ke komornímu podání nežli k vnějškově efektní virtuositě. Její koncert se setkal s velikým úspěchem. - *V Sa.*